

KARL MARX

FRANSA'DA
İÇ SAVAŞ

KARL MARX • FRANSA'DA İÇ SAVAŞ

SOL
YAYINLARI

ÜÇÜNCÜ BASKI

FRANSA'DA İÇ SAVAŞ¹
VE
PARİS KOMÜNÜ ÜZERİNE
MAKALELER, KONUŞMALAR, BELGELER, MEKTUPLAR

KARL MARX

ÇEVİREN
KENAN SOMER

Karl Marx'in
The Civil War in France (1871)
adlı yapıtını

Kenan Somer

Fransızcasından

(*La guerre civile en France*, Editions Sociales, Paris 1975)

[Makaleler, Konuşmalar, Belgeler, Mektuplar:

Sur la commune de Paris, Editions du Progrés, Moskova 1971]

dilimize çevirdi ve kitap

Fransa'da İç Savaş

adı ile

Sol Yayınları

tarafından

Şubat 2005

(Birinci Baskı: Haziran 1977 –Marx, Engels, Lenin, *Paris Komünü*

Üzerine içinde–; İkinci Baskı: Ekim 1991)

tarihinde,

Ankara'da, *Kuban Matbaacılık*'ta bastırıldı.

ISBN 975-7399-91-4

İÇİNDEKİLER

- 7 Karl Marx'ın *Fransa'da İç Savaş'ına Giriş*, *Friedrich Engels*

FRANSADA İÇ SAVAŞ

22-94

- 22 Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin Fransız-Alman Savaşı Üzerine Birinci Çağrısı
- 28 Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin Fransız-Alman Savaşı Üzerine İkinci Çağrısı
- 38 Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin 1871'de Fransa'da İç Savaş Üzerine Çağrısı
- 38 I
- 49 II
- 58 III
- 76 IV
- 90 Ekler
- 90 I
- 92 II

EKLER

PARİS KOMÜNÜ ÜZERİNE

MAKALELER, KONUŞMALAR, BELGELER, MEKTUPLAR

95-166

- 97 Karl Marx'ın Ulusal Savunma Hükümeti Üzerine Konuşması
- 99 Friedrich Engels'in Paris'teki 18 Mart Devrimi Üzerine Konuşması
- 101 *Times* Başyazarına, *Marx*
- 103 Friedrich Engels'in Paris Komünü Üzerine Konuşması
- 105 Karl Marx'ın Paris Komünü Üzerine Konuşması
- 107 Tolain'in Uluslararası Emekçiler Derneğinden Çıkarılması Üzerine Genel Konsey Kararı, *Engels*
- 108 Friedrich Engels'in Paris Komünü Üzerine Konuşması
- 110 Karl Marx'ın Paris Komünü Üzerine Konuşması
- 112 Burjuva Basının Enternasyonal ve Paris Komünü Karşısındaki Karşılımlarına Karşı Karl Marx'ın Yaptığı Konuşmanın Özeti
- 114 Genel Konseyin *Times* Yazıkuruluna Bildirgesi, *Marx*
- 116 Genel Konseyin Londra'daki *Standard Gazetesi* Başyazarına Mektubu, *Marx*
- 117 Genel Konseyin, Holyoake'in Bir Mektubu Konusundaki Bildirgesi, *Engels*
- 119 Genel Konseyin *Spectator* ve *Examiner* Gazeteleri Başyazarlarına Mektubu, *Engels*
- 120 *Daily News* Başyazarına, *Marx*
- 122 Genel Konseyin Holyoake ve Lucraft'ın Mektupları Konusundaki Bildirgesi, *Engels*

- 124 *Fransa'da İç Savaş Üzerine Çağrı ve İngiliz Basını, Engels*
126 K. Marx'ın *The World* Gazetesi Muhabiriyle Bir Konuşmasının
Metni
- 129 Paris'teki Amerikan Elçisi Bay Washburne Karşısında Karl
Marx
- 135 *Times* Başyazarına, *Engels*
137 *La Vérité* Başyazarına, *Marx*
- 139 İşçi Sınıfının Siyasal Etkinliği Üzerine Konuşma, *Engels*
140 Almanya ve İngiltere'de Uluslararası Emekçiler Derneği'nin Du-
rumu Üzerine Konuşma, *Marx*
- 141 Enternasyonalin Yedi Yılı, *Marx*
142 Enternasyonaldeki Sözde Bölünmeler, *Marx ve Engels*
144 18 Mart 1871 Komününün Yıldönümünü Kutlamak İçin Yapılan
Mitingde Alınan Kararlar, *Marx*
- 145 *Komünist Parti Manifestosu* 1872 Almanca Baskıya Önsöz,
Marx ve Engels
- 146 Paris Komününün Yıldönümünü Kutlamak İçin 21 Mart 1881
Günü Londra'da Düzenlenen Slav Mitingi Başkanına, *Marx ve*
Engels
- 148 Paris Komününün Yıldönümü Dolayısıyla, *Engels*
150 Paris Komününün 21. Yıldönümü Dolayısıyla Fransız Emekçile-
rine Kutlama Mesajı, *Engels*
- 152 Paris Komününün 23. Yıldönümü Dolayısıyla Fransız İşçi Parti-
si Ulusal Konseyine, *Engels*
- 153 **Mektuplar**
153 Marx'tan Paul Lafargue'a, 23 Mart 1871
155 Marx'tan Wilhelm Liebknecht'e, 6 Nisan 1871
156 Marx'tan Ludwig Kugelmann'a, 12 Nisan 1871
157 Marx'tan Ludwig Kugelmann'a, 17 Nisan 1871
158 Marx'tan Léo Frankel'e, 26 Nisan 1871
159 Marx'tan Léo Frankel ve Eugène Varlin'e, 13 Mayıs 1871
160 Marx'tan Eduard Spenser Beesly'ye, 12 Haziran 1871
162 Engels'ten Wilhelm Liebknecht'e, 22 Haziran 1871
162 Marx'tan Friedrich Bolte'ye, 25 Ağustos 1871
163 Engels'ten Elise Engels'e, 21 Ekim 1871
164 Engels'ten Carlo Terzaghi'ye, 14-15 Ocak 1872
164 Engels'ten Friedrich Adolph Sorge'ye, 12-17 Eylül 1874
165 Marx'tan Ferdinand Domela Nieuwenhuis'ye, 22 Şubat 1881
166 Engels'ten Auguste Bebel'e, 29 Ekim 1884
- 167 **Açıklayıcı Notlar**
199 **Adlar Dizini**
211 **Yazınsal ve Mİtolojik Adlar Dizini**

KARL MARX'IN *FRANSA'DA İÇ SAVAŞINA GİRİŞ*²
FRIEDRICH ENGELS

ENTERNASYONAL Genel Konseyinin *Fransa'da İç Savaş* üzerine çağrısının, kısa bir sürede yeni bir baskısını hazırlamak ve buna bir giriş eklemek zorunda kaldım. Bundan ötürü burada, en temel konular üzerinde durmaktan başka bir şey yapamam.

Daha büyük olan bu çalışmadan önce, Genel Konseyin Fransız-Alman savaşı üzerindeki daha kısa olan iki çağrısını veriyorum. İlk *İç Savaş*'ta, birincisi olmaksızın kendi başına iyice anlaşılabilir olmayan ikinci çağrıya göndermede bulunulduğu için. Sonra, gene Marx tarafından yazılan bu iki çağrıda, tıpkı *İç Savaş* derecesinde, yazarın kanıtını ilk kez olarak *Louis Bonapart'ın 18 Brumaire*'inde³ verdiği ve büyük tarihsel olayların nitelik, anlam ve zorunlu sonuçlarını, daha bu olaylar gözümüzün önünde olup bittiği ya da daha yeni tamamlandığı anda açıkça kavranmasını sağlayan şaşılası

yeteneğın üstün örnekleri görüldüğü için. Ve son olarak da Almanya'da bugün bile, bu olayların Marx tarafından önceden bildirilen sonuçlarına katlanmak zorunda olduğumuz için.

Birinci çağrının önceden haber verdiği şeyin, yani eğer Almanya'nın Louis Bonaparte'a karşı savunma savaşı, Fransız halkına karşı bir fetih savaşı biçiminde yozlaşırsa, bağımsızlık savaşı⁴ denilen savaşıardan sonra Almanya üzerine çöken tüm acıların yeni bir yoğunlukla yeniden canlanacakları kehanetinin gerçekleştiği görülmedi mi? Demagoglara⁵ karşı kovuşturmaların yerini almak üzere, aynı keyfe bağlı polis yönetimi ile, yasanın tıpatıp aynı korkunç yorumlama biçimi ile, olağanüstü yasa ve sosyalist avının⁶ geçtiği Bismarck egemenliği altında bir başka yirmi yıl daha yaşamadık mı?

Alsace-Lorraine'in ilhakının Fransa'yı Rusya'nın kollarına atacağı ve bu ilhaktan sonra Almanya'nın, ya Rusya'nın haraca bağlanmış uşağı durumuna geleceği, ya da kısa bir soluk alma zamanından sonra, yeni bir savaş için, ve doğrusunu söylemek gerekirse "bir ırklar savaşı, birleşmiş Latin ve Slav ırklarına karşı bir savaş için"* silahlanma zorunda kalacağı yolundaki kehanet, harfi harfine gerçekleşmedi mi? Fransız illerinin ilhakı, Fransa'yı Rusya'nın kollarına itmedi mi? Küçük Prusya'nın, "Avrupa'nın birinci devleti" olmadan önce, Kutsal-Rusya'nın ayaklarına serme alışkanlığında bulunduğu hizmetlerden daha da aşağılık hizmetler sunacak kadar alçalan Bismarck, tam yirmi yıl boyunca, çarın gözüne girmek için boşuna çabalamadı mı? Ve prenslerin bütün ittifak antlaşmalarının daha birinci günü toz olup gidecekleri bir savaş tehdidinin, Demokles'in kılıcı gibi her gün kafamızın üzerinde sallanıp durduğu görülüyor mu? Sonucunun mutlak belirsizliğinden başka hiçbir şeyi kesin olmayan bir savaş, tüm Avrupa'yı on beş-yirmi milyon silahlı adamın kırıp geçirmesine teslim edecek bir ırklar savaşı. Ve eğer bu savaş henüz patlak vermiyorsa, bunun tek nedeni büyük as-

* Bkz: Bu yapıtın 34. sayfası. -Ed.

keri devletlerden en güçlüsünün, onun sonal sonucunu önceden görme mutlak olanaksızlığı karşısında korkuya kapılmasıdır.

1870 uluslararası işçi siyasetinin bu parlak ve yarı unutulmuş öngörü kanıtlarını yeniden Alman işçilerinin gözü önüne sermek, şimdi her zamandan daha zorunlu.

Bu iki çağrı için doğru olan şey, *Fransa'da İç Savaş* üzerindeki çağrı için de doğrudur. 28 Mayıs günü, Komünün son savaşçıları Belleville⁷ yamaçları üzerinde, üstün düşman güçlerine yenik düşüyor ve iki gün sonra, 30 Mayıs günü Marx, Genel Konsey karşısında, Paris Komününün tarihsel anlamının birkaç keskin, ama öylesine kavrayışlı ve özellikle bu konuda yazılmış son derece zengin yazının tümünde eşî boşuna aranacak derecede doğru çizgi içinde ortaya konduğu bu çalışmayı okuyordu.

Fransa'nın 1789'dan sonraki iktisadi ve siyasal gelişmesi sonucu, elli yıldan beri Paris'te hiçbir devrim, proleter bir niteliğe bürünmeksizin patlak vermedi. Öyle ki zaferden sonra, onu kanı pahasına satın alan proletarya, kendi öz istemleriyle sahneye giriyordu. Bu istemler, Paris işçileri tarafından erişilmiş bulunan olgunluk derecesine göre, az çok bulanık, hatta karışık bir nitelik taşıyorlardı. Ama, kısacası, hepsi de kapitalistler ve işçiler arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılmasını amaçlıyorlardı. Bu işin nasıl yapılacağı ise, doğrusunu söylemek gerekirse bilinmiyordu. Ancak henüz ne kadar belirsiz bir biçimde ileri sürülmüş olursa olsun isteğin kendisi, tek başına kurulu toplumsal düzen bakımından bir tehlike içeriyordu. Bu isteği ileri süren işçiler, henüz silahlı idiler. Öyleyse iktidarda olan burjuvaların ilk görevi, işçilerin silahsızlandırılmasıydı. Bundan ötürü, işçilerin kanı pahasına kazanılmış her devrimden sonra, işçilerin yenilgiyle sonuçlanan yeni bir savaşım patlak veriyordu.

Bu ilk kez 1848'de böyle oldu. Parlamenter muhalefetin liberal burjuvaları, kendi partilerinin egemenliğini güvence altına alacak seçim reformunun yapılmasını istedikleri şölenler düzenliyorlardı. Hükümete karşı savaşımalarında hal-

ka gitgide daha çok dayanmak zorunda kaldıkları için gitgide burjuvazi ve küçük burjuvazinin radikal ve cumhuriyetçi katmanlarına üstünlük tanımaları gerekiyordu. Ama bu katmanların arkasında da devrimci işçiler vardı ve bu işçiler 1830'dan başlayarak burjuvaların ve hatta cumhuriyetçilerin düşündüklerinden çok daha büyük bir siyasal bağımsızlık kazanmış bulunuyorlardı. Hükümet ve muhalefet arasındaki bunalım patlak verince işçiler, sokak savaşlarına giriştiler. Ne Louis-Philippe kaldı, ne de seçim reformu; Louis-Philippe'in yerine zaferi kazanan işçilerin adlandırdıkları gibi, "Toplumsal" cumhuriyet kuruldu. Toplumsal cumhuriyetten ne anlaşılması gerektiğiniyse kimse, hatta işçiler bile pek bilmiyordu. Ama şimdi işçilerin silahları vardı ve devlet içinde bir güç oluşturuyorlardı. Bundan ötürü cumhuriyetçi burjuvalar, iktidara geçince ayaklarının altındaki toprağın daha sağlam bir duruma geldiğini sezer sezmez, ilk amaçları işçileri silahsızlandırmak oldu. Bu iş şöyle yapıldı: Verilen sözler kasten çiğnendi, proleterler açıkça aşağılandı, işsizler uzak bir ile sürülmeye girişildi ve böylece işçiler, Haziran 1848 ayaklanmasına⁸ zorlandı. Hükümet sayıca üstün güçler toplamaya dikkat etmişti. Beş günlük kahramanca bir savaştan sonra, işçiler ezildi. Bunun üzerine savunmasız tutsaklar arasında, Roma Cumhuriyetinin yıkılmasını hazırlayan iç savaşlardan bu yana eşi benzeri görülmeyen bir insan kıyımına girişildi. Proletarya, kendi öz çıkarları ve kendi öz istemleriyle ayrı bir sınıf olarak burjuvazinin karşısına çıkma cüretinde bulunur bulunmaz burjuvazi, oç almada hangi çılgınca yırtıcılığa kadar yükselebileceğini ilk kez gösteriyordu. Gene de 1871 burjuvazisinin kudurganlığı karşısında 1848, henüz bir çocuk oyunundan başka bir şey değildi.

Ama ceza da kendini bekletmedi. Eğer proletarya Fransa'yı *henüz* yönetebilecek bir durumda değilse, burjuvazi de *artık* yönetemiyordu. Hiç değilse burjuvazinin henüz çoğunlukla kralcı eğilimde olduğu ve üç hanedancı⁹ parti ile bir dördüncü cumhuriyetçi parti biçiminde bölündüğü bu dönemde yönetemiyordu. İşte serüvenci Louis Bonaparte'ın

bütün kilit noktalarını —ordu, polis, yönetim mekanizması— ele geçirerek 2 Aralık 1851'de¹⁰ burjuvazinin son kalesi olan Ulusal Meclisi havaya uçurmasını sağlayan şey de, burjuvazinin bu iç çekişmeleri oldu. İkinci İmparatorluk ve onunla birlikte de Fransa'nın bir siyaset ve maliye serüven-cileri çetesi tarafından sömürülmesi dönemi başladı. Ama aynı zamanda, sanayi de, Louis-Philippe'in dar çaplı, pısırick ve büyük burjuvazinin ancak küçük bir bölümünün egemenliğini simgeleyen sisteminin ona hiçbir zaman kazandıramayacağı bir gelişme kazandı. Louis Bonaparte, burjuvaları işçilere karşı ve sırası gelince işçileri de burjuvalara karşı korma bahanesiyle, kapitalistlerin elinden siyasal iktidarlarını aldı. Buna karşılık Louis Bonaparte'in egemenliği de spekülasyon ve sınai etkinliği, uzun sözün kısası, tüm burjuvazinin yükselme ve zenginleşmesini, görülmemiş derecede kolaylaştırdı. İmparatorluk sarayı ve çevresi de bu zenginleşmeden, ondan da yüksek bir derecede gelişen rüşvet ve soygun payını aldı.

Ama İkinci İmparatorluk demek, Fransız şovenizmine bir çağrıda bulunmak ve 1814'te yitirilen Birinci İmparatorluk sınırları ya da en azından Birinci Cumhuriyet sınırları üzerinde hak iddia etmek demektir. Eski krallık sınırları içinde, hatta 1815'in daha da budanmış sınırları içinde bir Fransız İmparatorluğu gibi bir durum, uzun zaman süremezdi. Bu durum, devirli savaşlar ve yeni topraklar kazanmak zorunluluğuna yol açtı. Ancak Fransız şovenleri bakımından, Ren nehrinin sol kıyısındaki Alman topraklarının fethi kadar çekici gelen hiçbir fetih de yoktu. Ren üzerindeki bir fersahlık toprak, onlar için Alpler ya da bir başka yerdeki on fersahlık topraktan çok daha önemliydi. İkinci İmparatorluk varlığını sürdürdükçe, Ren'in sol kıyısına bir ya da birkaç seferde yeniden sahip olmak isteğinin ortaya çıkması, bir zaman sorunundan başka bir şey değildi. 1866 Avusturya-Prusya savaşı¹¹ ile birlikte, bunun da zamanı geldi. Ama Bismarck'tan ve kendi aşırı entrikacı kararsızlık siyasetinden umduğu "toprak ödünlemeleri" konusunda düş kırıklığına

uğrayan Bonaparte için, artık savaştan başka bir yol kalmadı. 1870'de patlak veren savaş, Sedan'da yenilgiye uğramasına ve Wilhelmshehe'de şapa oturmasına yol açtı.¹²

Bu yenilginin zorunlu sonucuysa, 4 Eylül 1870 Paris devrimiydi. İmparatorluk, iskambilden bir şato gibi yıkıldı, cumhuriyet, yeniden ilan edildi. Ama düşman kapıdaydı: İmparatorluk orduları, ya Metz'de çaresiz bir biçimde kuşatılmış, ya da Almanya'da tutsak bir durumdaydılar. Bu umutsuz durumda halk, eski Yasama meclisindeki Paris milletvekillerine bir "ulusal savunma hükümeti" kurmak iznini verdi. Savunmayı sağlamak üzere eli silah tutan Parisliler, işçiler büyük çoğunluğu oluşturacak biçimde Ulusal Muhafıza girmiş ve silahlanmış olduğu için halk, bu izni seve seve vermişti. Ama hemen hemen salt burjuvalardan oluşan hükümet ve silahlı proletarya arasındaki çatışma patlak vermekte gecikmedi. 31 Ekim günü, işçi taburları Belediye sarayına (*Hôtel de ville*) baskın yaparak hükümet üyelerinin bir bölümünü tutsak aldı; ihanet, hükümetin Komün seçimlerine hemen gidileceği konusunda yalan yere ant içmesi ve bazı küçük-burjuva taburların işe karışması, onlara özgürlüklerini kazandırdı ve yabancı bir ordu tarafından kuşatılmış bir kent içinde iç savaşa yol açmamak için, aynı hükümet iş başında bırakıldı.

Ensonu, 28 Ocak 1871'de, açlık içinde kıvranan Paris teslim oluyordu. Ama, savaş tarihinde o güne değin görülmemiş bir onurla. Tabyalar bırakılmış, tahkimatlar silahsızlandırılmış, savaş tutsağı sayılan ordu ve gezici muhafız birliklerinin silahları teslim edilmişti. Ancak Ulusal Muhafız, silahlarını ve toplarını korudu ve yenenlerle yalnızca bir bırakışma durumuna geçti. Ve hatta yenenler, Paris'e bir zafer girişi yapmaya bile cesaret edemediler. Ancak Paris'in küçük ve ayrıca açık parklarla dolu bir köşesini, onu da yalnız birkaç günlüğüne işgali göze alabildiler! Ve bu süre boyunca da, Paris'i 131 gündür kuşatmış bulunan bu birlikler, hiçbir "Prusyalı"nın yabancı istilacıya bırakılan köşenin dar sınırlarını aşmamasını dikkatle gözetten silahlı Paris işçileri tarafından

kuşatıldılar. Bütün imparatorluk birliklerinin silahlarını kendisine teslim ettikleri ordu üzerinde Parisli işçilerin uyandırdığı saygı öylesine büyüktü ki, devrim ocağından öçlerini almak için gelen Prusyalı junkerler (toprak ağaları), bu aynı silahlı devrim karşısında saygı ile durmak ve onu selamlamak zorunda kaldılar!

Savaş sırasında Parisli işçiler, savaşın cesaretle sürdürülmesini istemekle yetinmişlerdi. Ama Paris'in tesliminden sonra barışın¹³ yapılacağı şu sırada, yeni hükümet başkanı Thiers şunu anlamak zorundaydı: Parisli işçiler silahlı kalacakları sürece, varlıklı sınıfların —büyük toprak sahipleri ve kapitalistler— egemenliği sürekli olarak tehlike karşısında kalacaktı. İlk işi onları silahsızlandırmaya girişmek oldu. 18 Mart günü, Paris kuşatması sırasında halktan toplanan paralarla yapılan ve Ulusal Muhafıza ait olan toplara el koyma buyruğunu vererek, ordu birliklerini gönderdi. Girişim başarısızlığa uğradı. Paris kendini savunmak için tek bir adam gibi ayaklandı ve Paris ile merkezi Versailles'da bulunan Fransız hükümeti arasında savaş ilan edildi. 26 Martta Komün seçimleri yapıldı; 28 Martta Komün ilan edildi; o güne kadar iktidarı elinde tutan Ulusal Muhafız merkez komitesi, bir kararname yayınlayarak utanç verici Paris "ahlak zabıta"sını kaldırdıktan sonra, iktidarı Komüne bıraktı. 30 Martta Komün, askere almayı ve düzenli orduyu kaldırdı ve tüm sağlam yurttaşların katılacakları Ulusal Muhafızı, tek silahlı kuvvet olarak ilan etti; bütün Ekim 1870 kiralalarını, peşin ödenen kiralari hesaba geçirerek, Nisana değin erteledi ve belediye emniyet sandıklarına yatırılmış her türlü eşya satışını durdurdu. Aynı gün, Komün'e seçilmiş olan yabancıların görevleri de onaylandı, çünkü "Komün bayrağı, dünya cumhuriyetinin bayrağı"ydı — 1 Nisanda Komün görev ilerinin dolayısıyla Komün üyelerinin de en yüksek maaşının, [yıl —ç.] 6.000 frangi (4.800 mark) geçemeyeceği kararlaştırıldı. Ertesi gün kilise ile devletin ayrılması ve din işleri bütçesinin kaldırılması, bütün kilise mallarının ulusal mülkiyete dönüştürülmesi, dolayısıyla 8 Nisanda bütün dinsel simge

imge, dua ve dogmaların, kısacası "herkesin bireysel vicdanı ile ilgili her şeyin" okullardan uzaklaştırılması kararlaştırıldı ve bu karar yavaş yavaş gerçekleştirildi. — 5 Nisanda, Versailles birliklerinin tutsak Komün savaşılarını her gün idam etmesi karşısında, rehinelere tutuklanmasını öngören bir kararname ilan edildi, ama bu kararname hiçbir zaman uygulanmadı. — 6 Nisanda 137. Ulusal Muhafız taburu, gidip giyotini aldı ve halkın sevinç gösterileri içinde yaktı. — 12 Nisanda Komün, Napoléon'un 1809 savaşıdan sonra düşmandan aldığı toprakları döktürülen Vendôme sütununu, şovenizm ve halkları anlaşmazlığa kışkırtma simgesi olduğu gerekçesiyle, yıkmayı kararlaştırdı. Karar, 16 Mayıs'ta yerine getirildi. — 16 Nisanda Komün, sahipleri tarafından çalışması durdurulmuş fabrikaların bir sayımının yapılmasını ve bu işletmelerin yönetimini o zamana kadar bu işletmelerde çalışan ve kooperatif birlikleri içinde bir araya gelecek olan işçilere vermek ve bu kooperatif birlikleri de bir tek büyük federasyon biçiminde örgütlemek üzere planlar hazırlanmasını kararlaştırdı. — 20 Nisanda fırıncıların gece çalışmasını ve İkinci İmparatorluktan bu yana polis tarafından seçilen ve birinci sınıf işçi sömürücüleri olan kişiler elinde tekelleşen iş bulma bürolarını yasakladı. Bu bürolar, Paris'teki 20 ilçenin (*arrondissement*) belediyelerine bağlandı. — 30 Nisanda, Komün, emniyet sandıklarının ortadan kaldırılmasını kararlaştırdı. İşçilerin özel bir sömürüşüne yol açan bu sandıklar, onların çalışma aletleri ve kredi haklarıyla çelişiyordu. — 5 Mayıs'ta Komün, Louis XVI'nin idamının bağışlanması için yapılan kefaret kilisesini yıktırmayı kararlaştırdı.

Böylece yabancı istilaya karşı savaşın o güne kadar arka plana sürdüğü Paris hareketinin sınıfsal niteliği, 18 Mart'tan başlayarak sert ve katıksız bir biçimde ortaya çıktı. Komün'de hemen yalnızca işçiler ya da işçilerin ünlü temsilcileri yer alıyordu; kararları da açıkça proleter bir nitelik taşıyordu. Komün, ya dinin devlet karşısında özel bir sorundan başka birsey olmadığı yolundaki ilkenin gerçekleştirilmesi gibi, cumhuriyetçi burjuvazinin salt korkaklıktan saksakladığı,

ancak işçi sınıfının özgür etkinliği bakımından zorunlu bir temel oluşturan reformları kararlaştırıyor, ya da doğrudan doğruya işçi sınıfı yararına alınan ve bir ölçüde eski toplumsal düzende de derin çatlaklar açan kararları ilan ediyordu. Ama kuşatılmış bir kentte bütün bunlar bir uygulama başlangıcından başka bir şey olamazdı. Ve mayısın ilk günlerinden başlayarak, Versailles hükümetinin gitgide çoğalan birliklerine karşı savaş, herkesin tek kaygısı durumuna geldi.

7 Nisanda Versailles'lılar, Paris'in batı cephesindeki Neuilly'de, Seine geçidini ele geçirdiler. Buna karşılık 11 Nisanda güney cephesinde General Eudes'ün bir saldırısı üzerine, kanlı kayıplar vererek püskürtüldüler. Paris, hem de bu kentin Prusyalılar tarafından bombalanmasını kutsallığa saygısızlık olarak damgalayan aynı kişiler tarafından, durup dinlenmeksizin bombalanıyordu. Bu aynı kişiler şimdi, Sedan ve Metz'de¹⁴ tutsak düşen Fransız askerlerine Paris'i yeniden fethettirmek üzere, onların bir an önce yurtlarına gönderilmelerini Prusya hükümetinden dilenircesine istiyorlardı. Mayıs başından başlayarak bu birliklerin yavaş yavaş gelmesi, Versailles'lılara kesin bir üstünlük kazandırdı. Bu durum, daha 23 Nisanda, Thiers, Komünün önerisi üzerine başlayan ve rehine olarak tutulan Paris başpiskoposu* ile bir sürü öteki papazın, Komüne iki kez seçilmekle birlikte Clairvaux'da hapiste olan bir tek Blanqui ile değiştirilmesini amaçlayan görüşmeleri kestiği zaman ortaya çıktı. Ve Thiers'nin dilindeki ton değişikliğinde, kendini daha da çok duyurdu. O güne kadar savsaklayıcı ve kaypak olan Thiers, birdenbire saygısız, tehdit edici ve kaba kesiliverdi. Güney cephesinde Versailles'lılar 3 Mayıs'ta Moulin-Saquet tabyasını, 9 Mayıs'ta top ateşiyle baştanbaşa yıkılmış Issy kalesini, 14 Mayıs'ta da Vanves kalesini aldılar. Batı cephesinde hisarlarla bitişik birçok köy ve yapıyı ele geçirerek, yavaş yavaş surun kendisine doğru ilerlediler. 21 Mayıs'ta ihanet ve Ulusal Muhafız gözcü postasının savsaklaması sonucu, kente girmeyi başardılar. Kuzey ve doğudaki kaleleri işgal eden Prusya-

* Darboy. -Ed.

lılar, Versailles'lıların bırakışmayla kendilerine yasaklanmış olan kentin kuzeyindeki topraklardan ilerlemelerine izin vererek, Parislilerin antlaşma dolayısıyla korunduklarını sandıkları ve bu yüzden pek de asker bulundurmadıkları geniş bir cephe üzerinden saldırmalarını sağladılar. Bundan ötürü Paris'in batı yarısında, gerçek anlamıyla lüks kentinde ancak az bir direniş görüldü. İstila birlikleri doğu yarıya, tam anlamıyla işçi mahallelere yaklaştıkları ölçüde direniş, daha zorlu ve inatçı bir biçime büründü. Komünün son savunucuları, ancak sekiz günlük bir savaştan sonradır ki Belleville ve Méilmontant tepeleri üzerinde yenik düştüler ve savunmasız erkek, kadın ve çocukların bütün hafta süren ve durmadan artan yığınsal katliamı, işte o zaman doruğuna vardı. Tüfek, artık yeterince çabuk öldürmüyordu; yenikler, yüzlercesi bir arada, makineli tüfekle kurşuna dizildiler. Son yığınsal katliamın yapıldığı Père-Lachaise mezarlığındaki Federeleler Duvarı, proletarya kendi hakkı için ayaklanmaya cüret eder etmez, yönetici sınıfın gösterebileceği taşkın öfkenin hem dilsiz hem de belagatli tanığı olarak, bugün hâlâ ayakta. Sonra, bütün Komüncülerin öldürülmesinin olanaksızlığı görülünce, sıra yığınsal tutuklamalara, tutsaklar sıralarından gelişigüzel seçilen kurbanların kurşuna dizilmesine, ötekilerin de savaş divanları karşısına çıkarılmayı beklemek üzere, büyük kamplara sürgün edilmelerine geldi. Paris'in kuzey yarısı çevresinde ordugah kuran Prusya birliklerine, hiçbir kaçağı geçirmeme buyruğu verilmişti; ama erler, kendilerine verilen buyruğun sesinden çok insanlığın sesini diledikleri zaman, subaylar çoğu kez gözlerini yumdular. Bu arada çok insanca davranan ve Komün savaşçısı oldukları besbelli birçok insanın geçmesine göz yuman Saksonya kolordusunu, özellikle övmek gerekir.

EĞER bugün, yirmi yıl sonra, 1871 Paris Komününün etkinlik ve tarihsel anlamı üzerine geriye doğru bir göz atarsak, *Fransa'da İç Savaş*'ta bu konuda yapılan betimlemeye katılacak bazı eklemeler olduğu ortaya çıkar.

Komün üyeleri, Ulusal Muhafız Merkez Komitesi'nde egemen durumda olan bir blanquiciler çoğunluğu ile, çoğu proudhoncu sosyalistlerden oluşan Uluslararası Emekçiler Derneği¹⁵ üyesi bir azınlık biçiminde bölünüyorlardı. Genel olarak blanquiciler, o sırada ancak proleter devrimci içgüdü bakımından sosyalist bir kimlik taşıyorlardı; aralarından ancak küçük bir bölümü, Alman bilimsel sosyalizmini bilen Vaillant sayesinde, daha büyük bir ilke açıklığına erişmiş bulunuyordu. İktisadi düzeyde, bugünkü anlayışımıza göre Komünün yapmış olması gereken birçok şeyin yapılmamasını işte bu durum açıklar. Kavranması en güç olan şey, kuşkusuz Komünü Fransız Bankasının kapıları önünde durduran o kutsal saygıdır. Ayrıca ağır bir siyasal yanlışlıktı bu. Komünün elindeki banka, onbin rehineden daha değerliydi. Komünle barış imzalanması için, Versailles hükümeti üzerinde baskı yapan tüm Fransız burjuvazisi demektir. Ama asıl şaşılacak şey, blanquici ve proudhunculardan oluşan Komün tarafından gene de yapılmış olan birçok doğru şeydir. Komünün iktisadi kararlarının sorumluluğunun, şanlı ve daha az şanlı yönleriyle, en başta proudhunculara düştüğü kendiliğinden anlaşılır — tıpkı siyasal edim ve güçsüzlüklerinin sorumluluğunun da blanquicilere düşmesi gibi. Ve her iki durumda da tarihin ironisi —doktrinerlerin iktidara geçtikleri her zaman olduğu gibi—, her iki akım yandaşlarının da kendi okul öğretilerinin onlara buyurduğu şeyin tam tersini yapmalarını gerektirdi.

Küçük köylülük ve zanaatçılığın sosyalisti olan Proudhon, ortaklaşmadan (*association*) hiç hoşlanmıyordu. Ortaklaşmanın yarardan çok sakınca içerdiğini, doğası gereği kısır, hatta emekçinin özgürlüğünü engellediği için zararlı olduğunu; verimsiz ve engelleyici, apaçık ve dolambaçsız bir dogma olarak, emekçinin özgürlüğüyle olduğu kadar emek tasarrufu ile de çeliştiği için, sakıncalarının yararlarından daha hızlı arttığını; onun karşısında rekabet, işbölümü ve özel mülkiyetin, iktisadi güçler olarak kalacaklarını söylüyordu. Emekçiler Ortaklığı (Derneği) ancak, örneğin demir-

yolları gibi büyük sanayi ve büyük işletmelerin oluşturduğu istisnai durumlar —Proudhon bunları böyle adlandırır— için yersiz olmayacaktı (bkz: *Idée générale de la révolution*,¹⁶ 3. inceleme).

1871 yılında, hatta zanaatçılığın merkezi olan Paris'te bile, büyük sanayi bir istisna olmaktan öylesine çıkmıştı ki Komünün en önemli kararnamesiyle, yalnız emekçilerin ortaklaşmasına dayanmakla kalmayacak, ayrıca bütün bu ortaklaşmaları (dernekleri) büyük bir federasyon içinde toplayacak bir büyük sanayi ve hatta manüfaktür örgütü; kısacası Marx'ın *İç Savaş*'ta çok haklı olarak söylediği gibi, sonunda komünizme, yani Proudhon öğretisinin tam tersine varacak olan bir örgüt kuruluyordu. Ve Komün işte bu nedenle de proudhoncu sosyalizm okulunun mezarı oldu. Bu okul bugün Fransız işçi çevrelerinde yitip gitti; şimdi bu çevrelerde, "marksist"ler arasında olduğundan daha az olmamak üzere, "possibiliste"ler¹⁷ arasında da Marx'ın teorisi söz götürmez bir egemenlik sürüyor. Proudhonculara şimdi ancak, "radikal" burjuvazi içinde rastlanıyor.

Blanquicilerin işleri de daha iyi gitmedi. Komploculuk okulunda yetişen ve bu okula özgü sıkı bir disiplinle bağlanan blanquiciler, görece küçük bir sayıdaki kararlı ve iyi örgütlenmiş insanın, zamanı geldiğinde yalnız iktidarı ele geçirmeye değil, büyük bir yılmazlık ve gözüpeklik göstererek, halk yığınını devrime sürüklemek ve onu küçük yönetici birlik çevresinde toplamak başarısını göstermeye yetecek kadar iktidarda kalmaya da yetenekli olduğu düşüncesinden yola çıkıyorlardı. Bunun için de her şeyden önce tüm iktidarın, yeni devrimci hükümetin elinde sıkı sıkıya ve diktatörce toplanması gerekiyordu. Ama çoğunlukla bu blanquicilerden oluşan Komün ne yaptı? Taşradaki Fransızlar için yayımladığı bütün bildirgelerinde Komün, onları tüm Fransız komünlerinin Paris ile özgür bir federasyonuna, ilk kez olarak gerçekten ulusun kendisi tarafından kurulacak ulusal bir örgütlenmeye çağırıyordu. Önceki merkezi hükümetin bastırıcı gücüne, yani 1798'de Napoléon'un kurduğu ve ondan sonra

her yeni hükümet tarafından minnetle yeniden ele alınarak karşıtlarına karşı kullanılan ordu, siyasal polis ve bürokrasiye gelince, Paris'te alaşağı edilmiş olduğu gibi, her yerde alaşağı edilmesi gereken şey de işte bu gücün ta kendisiydi.

Komün, iktidara geçen işçi sınıfının, eski devlet makinesiyle yönetmeye devam edemeyeceğini hemen kabul etme zorunda kaldı. Daha yeni kazandığı egemenliği yeniden yitirmemek için işçi sınıfı, bir yandan o zamana kadar kendisine karşı kullanılan eski baskı makinesini ortadan kaldırmak, ancak öte yandan kendi temsilci ve memurlarının her zaman ve istisnasız görevden alınabilir (*révocable*) olduklarını ilan ederek, onlara karşı da güvenlik önlemleri almak zorundaydı. Devletin ayırıcı özelliği, o zamana kadar neye dayanıyordu? Toplum, başlangıçta basit işbölümü aracıyla, kendi ortak çıkarlarını gözetmek için kendi öz organlarını kurmuştu. Ama zamanla, doruğunu devlet iktidarının oluşturduğu bu organlar, kendi özel çıkarlarına hizmet etmeye başlayarak, toplumun hizmetkârları olmaktan çıkıp onun efendileri durumuna dönüşmüşlerdi. Bunun böyle olduğu, örneğin sadece soydan geçme krallıkta değil, demokratik cumhuriyette de görülebiliyordu. "Politikacı"lar hiçbir yerde, Kuzey Amerika'da olduklarından daha kendi başına ve daha güçlü bir klan oluşturmaz. İktidarda nöbet değiştiren iki büyük partiden her biri bu ülkede, siyaseti kendine iş edinen, eyaletlerin yasama meclislerinde olduğu gibi Birlik yasama meclislerindeki koltuklar üzerinde de spekülasyon yapan, ya da partileri yararına ajitasyon aracıyla geçinen ve partisinin zaferi üzerine çeşitli görevlerle ödüllendirilen kişiler tarafından yönetilir. Amerikalıların otuz yıldan beri taşınmaz duruma gelmiş bulunan bu boyunduruktan kurtulmak için ne kadar çaba gösterdikleri ve her şeye karşın, bu çürüme bataklığına durmadan daha derin bir biçimde nasıl battıkları yeterince bilinir. Devlet gücünün, başlangıçta basit bir aletinden başka bir şey olmadığı toplum karşısında nasıl bağımsızlaştığını en iyi Amerika'da görebiliriz. Bu ülkede ne hanedan vardır, ne soyluluk; Kızılderililerin gözetimine atanmış bir avuç as-

ker bir yana bırakılırsa ne sürekli ordu vardır, ne de değişmez görevler ve emeklilik hakkı ile birlikte bürokrasi. Ve gene de orada, devlet iktidarını ele geçirmek ve onu hem de en utanmaz erekler için en bozulmuş araçlarla sömürmek üzere nöbetleşen iki büyük spekülâtör politikacılar çetesi vardır; ve ulus, sözümona onun hizmetinde olduklarını söyleyen, ama gerçeklikte ona egemen olup onu soyan bu iki büyük politikacılar karteli karşısında, güçsüzdür.

Başlangıçta toplumun hizmetkârları olan devlet ve devlet organlarının, toplumun efendileri durumuna ve daha önceki bütün rejimlerde kaçınılmaz bir nitelik taşıyan bu dönüşümünü önlemek için Komün, iki şaşmaz araç kullandı. İlkin bütün yönetim, adalet ve eğitim görevlilerinin ilgililer tarafından seçilerek, gene aynı ilgililer tarafından her an görevden geri alınabilmeleri ilkesini kabul etti. İkinci olarak da en küçüğünden en büyüğüne bütün hizmetlere, işçilerin aldığı ücretten başka bir karşılık ödemedi. Genel olarak ödediği en yüksek görevli maaşı yılda 6.000 franktı. Böylece, temsil organlarına gönderilen delegelerin emredici vekaletleri dışında, mevki ve ikbal avcılığına karşı etkin bir engel daha konmuş oluyordu.

Şimdiye kadarki biçimiyle devlet gücünün bu parçalanması ve yerine gerçekten demokratik yeni bir iktidar geçirilmesi, *İç Savaş*'ın üçüncü bölümünde ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir. Ancak bu konunun bazı yönleri üzerinde, burada kısaca durmak da zorunluydu; çünkü devlet batıl itikadı felsefeden, özellikle Almanya'da, burjuvazinin ve hatta birçok işçinin ortak bilincine geçti. Filozofların kafasında devlet, "idea'nın gerçekleşmesi" ya da Tanrının dünya üzerindeki felsefi dile çevrilmiş saltanatı, sonsuz doğruluk ve adaletin gerçekleştiği ya da gerçekleşeceği alandır. Devlete ve devlete ilişkin her şeye karşı duyulan ve beşikten beri, tüm toplumun bütün işleri ve bütün ortak çıkarlarının, şimdiye kadar olduğundan, yani devlet ve onun gereğince yerleşmiş otoriteleri tarafından çekilip çevrildiklerinden başka türlü çekilip çevrilemeyeceklerini düşünmeye alışıldığı ölçüde kolay

yerleşen o batıl itikada dayalı saygıda işte buradan kaynaklandı. Ve soydan geçme krallığa karşı duyulan güvenden kurtulup da, demokratik cumhuriyet için güven beslemeye başladığı zaman, son derece gözüpek bir adım atılmış olduğu sanıldı. Ama gerçeklikte devlet, bir sınıfın bir başkası tarafından bastırılmasına yarayan bir makineden başka bir şey değildir ve bu krallıkta ne kadar böyleyse, demokratik cumhuriyette de o kadar böyledir. Bu konuda soylenebilecek en kısa şey de devletin, muzaffer proletaryanın sınıf egemenliği savaşımında kalıt olarak aldığı ve tıpkı Komünün yaptığı gibi, en zararlı yönlerini hemen budamaya başlaması gereken bir kötülük olduğudur; ta ki yeni ve özgür toplumsal koşullar içinde yetisen bir kuşağın, bütün bu devlet hurdasından kurtulacak bir duruma gelebilmesine kadar.

Sosyal demokrat hamkafa (*philistin*)¹⁸ son zamanlarda proletarya diktatörlüğü sözünün edildiğini duyunca hidayete erdirici bir korkuya kapıldı. Eh peki, bu diktatörlüğün neye benzediğini görmek ister misiniz baylar? Paris Komününe bakın. Paris Komünü, proletarya diktatörlüğüydü.

Londra, Paris Komününün 20. yıldönümü için, 18 Mart 1891.

Neue Zeit, Bd. 2, n° 28,
1890-1891 içinde, ve Marx'ın
Fransa'da İç Savaş, Berlin 1891,
yapıtı içinde yayımlandı.

ULUSLARARASI EMEKÇİLER DERNEĞİ
GENEL KONSEYİNİN FRANSIZ-ALMAN SAVAŞI
ÜZERİNE BİRİNCİ ÇAĞRISI¹⁹
KARL MARX

AVRUPA VE BİRLEŞİK DEVLETLER'DEKİ
DERNEK ÜYELERİNE

Kasım 1864'te, Uluslararası Emekçiler Derneğinin açılış töreni çağrısında şöyle diyorduk:

"Eğer emekçi sınıfların kurtuluşu, onların birlik ve kardeşçe yardımlaşmalarını gerektiriyorsa, canice niyetler izleyen bir dış siyaset, birbirlerine karşı ulusal önyargılar diktiği ve korsanlık savaşlarında halkın kanını ve malını saçıp savurduğu sürece, bu sınıflar bu büyük görevin üstesinden nasıl gelebilir?"

Enternasyonalin benimsediği dış siyaseti de şu terimlerle tanımlıyorduk:

"Bireyler arasındaki ilişkileri yönetmesi gereken basit ahlak ve adalet kurallarının, uluslar arasındaki ilişkilerde de yüce yasalar olarak kabul edilmesi gerekir".²⁰

İktidarını Fransa'daki sınıflar savaşımını sömürerek kapıp ve onu dışardaki süreli savaşlar aracılığıyla sürdüren Louis Bonaparte'ın, daha baştan beri Enternasyonale tehlikeli bir düşman olarak davranmasında şaşılacak hiçbir şey yok. Plebisitin²¹ öngününde Louis Bonaparte, Enternasyonalin kendisine karşı bir cinayet komplosuna karışan gizli bir dernek olduğu yolundaki, dörtbaşı bayındır saçmalığa kısa zamanda kendi öz yargıçları tarafından ortaya çıkarılan bir bahaneyle Uluslararası Emekçiler Derneği yönetim komitelerinin Paris, Lyon, Rouen, Marsilya, Brest, vb., tüm Fransa'daki üyelerine karşı bir baskın düzenledi. Enternasyonalin Fransız seksiyonlarının gerçek suçu neydi? Plebisite olumlu oy vermenin, içte despotizmden, dışta da savaştan yana oy vermek anlamına geldiğini söylemişlerdi. Eğer Fransa'nın bütün büyük kentlerinde, bütün sanayi merkezlerinde işçi sınıfı, plebisiti yoksamak için tek bir adam gibi ayağa kalkmışsa, bu gerçekten onların başarısı oldu. Ne yazık ki, kırsal bölgelerin hantal bilisizliği, dengede ağır bastı. Borsalar, hükümetler, egemen sınıflar ve Avrupa basını, plebisiti Fransız imparatorunun Fransız işçi sınıfı üzerindeki büyük bir zaferi olarak kutladılar. Gerçeklikte bir bireyin değil, ama koca ulusların öldürülme işareti oldu bu.

Temmuz 1870 savaş komplosu,²² 1851 Aralık *coup d'Etat*'ının* düzeltilmiş bir baskısından başka bir şey değildir. İlk bakışta, iş, öylesine saçma görünüyordu ki, Fransa onu gerçekten ciddiye almak istemiyordu. Fransa daha çok, bakanların savaş üzerindeki sözlerini basit bir borsa spekülasyonu manevrası olarak eleştiren milletvekiline** inanıyordu. 15 Temmuzda savaş, yasama meclisine ensonu resmen buyurulduğu zaman tüm muhalefet, geçici savaş ödeneklerine karşı oy verdi. Hatta Thiers bile savaşı, "iğrenç" olarak kınadı. Paris'in tüm bağımsız gazeteleri, savaşa karşı çıktı ve, şaşılacak şey, taşra basını da hemen hemen oybirliğiyle onlara katıldı.

* Hükümet darbesi. -ç.

** Jules Favre. -Ed.

Bununla birlikte Enternasyonalin Parisli üyeleri, yeneden işe koyuldular 12 Temmuz günlü *Réveil*'de²³ ["Uyanış"], aşağıdaki parçaları aldığımız "Tüm Ülkeler Emekçilerine" başlıklı bildirelerini yayımladılar:

"Bir kez daha, *diyorlardı*, Avrupa dengesi ve ulusal onur bahanesi ileri sürülerek, siyasal niyetler dünya barışını tehdit ediyor. Fransız, Alman, İspanyol emekçileri, seslerimiz savaşa karşı bir kınama çığığı içinde birleşsin! ... Bir üstünlük ya da hanedan sorunu için savaş, emekçilerin gözünde canice bir saçmalaktan başka bir şey olamaz. Kendilerini kan vergisinden bağışık tutan ya da halkların başına gelen felaketlerde yeni bir spekülasyon kaynağı bulan kimselerin savaş çığıklarını bizler, barış, iş ve özgürlük isteyen bizler protesto ediyoruz! ... Almanya'daki kardeşler! Bölünmemiz, Ren'in her iki kıyısında da despotizmin dört başı bayındır bir zaferinden başka bir şey getiremez. Tüm ülkelerin emekçileri! Ortak çabalarımızın sonucu ne olursa olsun biz, Uluslararası Emekçiler Derneğinin ülke sınırları tanımaz üyeleri, biz size, bozulmaz bir dayanışma güvencesi olarak, Fransa emekçilerinin iyi dilek ve selamlarını gönderiyoruz!"

Paris seksiyonumuzun bu bildirgesi, birçok benzer Fransız çağrıları ile izlendi. Biz burada bu çağrılardan sadece 22 Temmuz günkü *Marseillaise*'de²³ yayımlanan Neuilly-sur-Seine bildirisinden bir parça alabiliyoruz:

"Savaş adil midir? Savaş ulusal mıdır? Hayır! Savaş, bir hanedan savaşıdır. İnsanlık, demokrasi ve Fransa'nın gerçek çıkarları adına, Enternasyonalin savaşa karşı protestosuna tamamen ve var gücümüzle katılıyoruz!"

Bu protestolar, çok geçmeden belirtici bir olayın da gösterdiği gibi, Fransa işçilerinin gerçek duygularını dile getiriyorlardı. İlk Louis Bonaparte'in başkanlığı altında örgütlenmiş olan *On Aralık Çetesi*,²⁴ savaş ateşi çırpınmalarını göstermek üzere, "iş gömlekleri" giydirilerek Paris sokaklarına salıverildiği zaman, dış mahallelerin gerçek işçileri barıştan yana öylesine ezici gösterilerle yanıt verdiler ki polis müdürü Piétri, sadık Paris halkının uzun zaman bastırılmış

yurtseverliği ile savaş için taşkın coşkunu yeterince gösterdiğini öne sürerek, bütün bu sokak siyasetine hemen son vermenin iyi olacağını düşündü.

Louis Bonaparte'ın Prusya'ya karşı açtığı savaşın gidişi ne olursa olsun, İkinci İmparatorluğun ölüm çanı, Paris'te daha şimdiden çalmış bulunuyor. İmparatorluk, başlamış olduğu gibi, bir parodi ile bitecektir. Ama Louis Bonaparte'a on sekiz yıl boyunca kan dökücü *onarılmış imparatorluk* kaba-güldürüsünü oynama iznini verenlerin, Avrupa hükümetleri ile egemen sınıfları olduğunu da unutmayalım.

Alman yanından savaş, bir savunma savaşıdır. Ama Almanya'yı kendini savunma zorunluluğu içine kim soktu? Louis Bonaparte'ın onunla savaşmasını kim sağladı? *Prusya!* bu aynı Louis Bonaparte ile, içerde halk muhalefetini ezmek ve Almanya'yı Hohenzollern hanedanına bağlamak için gizlice elbirliği eden, Bismarck'tır. Eğer Sadowa savaşı²⁵ kazanılacak yerde yitirilmiş olsaydı, Fransız taburları Prusya'nın müttefikleri olarak Almanya'yı doldururlardı. Zaferinden sonra Prusya, bir an için bile olsa, köleleştirilmiş bir Fransa karşısına özgür bir Almanya çıkarmayı düşündü mü? Tam tersine. Bir yandan kendi öz sisteminin tüm doğuştan güzelliklerini özenle korurken, onlara bir de İkinci İmparatorluğun tüm püf noktalarını, gerçek despotizmi ile düzmece demokratizmini, siyasal aldatmacaları ile mali dalaverelerini, tumturaklı lafazanlığı ile aşağılık hokkabazlıklarını ekledi. O zamana değin Ren'in sadece bir kıyısında çiçek açan bonapartçılık, şimdi öbür kıyısında da benzerini buluyordu. Böylesine bir durum, savaştan başka neye yol açabilirdi?

Eğer Alman işçi sınıfı bugünkü savaşın sıkı sıkıya savunucu niteliğini yitirip, Fransız halkına karşı bir savaş biçiminde yozlaşmasına izin verirse, ister zafer ister yenilgi, her ikisi de bir yıkım olacaktır. Bağımsızlık savaşı denilen savaşlardan sonra Almanya üzerine çöken tüm acılar, yeni bir yoğunlukla yeniden canlanacaklardır.

Bununla birlikte Enternasyonal ilkeleri, Alman işçi sınıfı içinde böylesine yürek karartıcı bir sonuçtan korkmamızı ge-

rektirmeyecek kadar yayılmış ve köklemiştir. Fransız işçilerin sesleri, Almanya'da bir yankı bulmuştur. 16 Temmuzda Brunswick'te yapılan bir işçi yığın mitinginde, Paris bildirgesi ile tam bir birlik içinde bulunduğu açıklanmış, Fransa'ya karşı her türlü ulusal uyuşmazlık fikri yadsınmış ve şu sözcüklerle biten kararlar kabul edilmiştir:

"Biz bütün savaşların, ama her şeyin üstünde hanedan savaşlarının düşmanıyız. ... Derin bir sıkıntı ve derin bir acı ile, bir savunma savaşına kaçınılmaz bir kötülük olarak katlanmak zorunda kaldık; ama biz aynı zamanda tüm Alman işçi sınıfını, savaş ya da barışa karar vermek yetkisinin halkların kendileri için isteyerek ve böylece onları kendi öz yazgılarının efendileri durumuna getirerek, bu engin toplumsal mutsuzluğun geri dönmesini olanaksız bir duruma getirmek için çalışmaya da çağırıyoruz."

Chemnitz'de 50.000 Saksonya işçisini temsil eden bir delegeler mitingi, şu kararı oybirliği ile kabul etti:

"Alman demokrasisi ve özellikle sosyaldemokrat parti işçileri adına, bu savaşın salt hanedan savaşı olduğunu ilan ederiz... Fransa işçilerinin bize uzattıkları kardeşçe eli sıkılamakla mutluyuz. Uluslararası Emekçiler Derneğinin, *Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!* sloganına bağlı olarak *bütün ülkelerin işçilerinin dostlarımız ve bütün ülkelerin despotlarının da düşmanlarımız olduklarını hiçbir zaman unutmayacağız!*"

Enternasyonalin Berlin seksiyonu da Paris bildirgesini yanıtlamıştır:

"Protestonuza büyük bir ciddilikle katılıyoruz... Ne borazan sesinin, ne top gürlemesinin, ne yengi ne de yenilginin, bizi bütün ülkeler işçilerinin birliği için ortak çalışmadan döndüremeyeceğine büyük bir ciddilikle söz veriyoruz."

Dileriz ki öyle olsun!

Bu intihar savaşının arka planında, Rusya'nın korkunç yüzü fırsat kollamaktadır. Güncel savaş işaretinin, tam da Rus hükümetinin kendi stratejik demiryollarını bitirip, birliklerini Prut yönünde topladığı bir anda verilmesi, kötü bir

işarettir. Almanların bonapartçı saldırıya karşı bir savunma savaşında haklı olarak kazandıkları sevgi ne kadar büyük olursa olsun, eğer Alman hükümetinin Kazağa başvurmasına ya da Kazak yardımı kabul etmesine izin verirlerse, bu sevgiyi hemen yitireceklerdir. Almanya'nın, Napoléon I'e karşı verdiği savunma savaşından⁴ sonra, onlarca yıl boyunca çarın ayaklarına kapanıp kaldığını unutmazınlar.

İngiliz işçi sınıfı, Fransa ve Almanya emekçilerine kardeşçe bir el uzatıyor. İngiliz işçi sınıfı, kendini duyuran korkunç savaş nasıl bir yol izlerse izlesin, bütün ülkeler işçilerini dayanışmasının sonunda savaşı yok edeceğine derinden derine inanıyor. Resmi Fransa ile resmi Almanya, kendilerini bir kardeş öldürme savaşımı içine atarlarken, Fransa ve Almanya işçileri, birbirlerine barış ve dostluk mesajları gönderiyorlar. Geçmiş tarihte eş görülmeyen bu benzersiz olgu, daha aydınlık bir geleceğe yol açıyor. Bu olgu, iktisadi sefaleti ve siyasal taşkınlığı ile birlikte eski topluma karşı olarak, her ulus içinde aynı ilke, *Emek ilkesi egemen duruma geleceği için, uluslararası kuralının Barış olacağı yeni bir toplumun doğmakta olduğunu da tanıtıyor! Uluslararası Emekçiler Derneği, bu yeni toplumun öncüsüdür.*

256, High Holborn, London, Western Central, 23 Temmuz 1870.

Marx tarafından 19-23 Temmuz
1870'te yazılmıştır.

Temmuz 1870'te broşür
olarak İngiliz dilinde ve
Ağustos-Eylül 1870'te broşür
olarak ve devirli basında, Almanca,
Fransızca ve Rusça dillerinde yayımlanmıştır

ULUSLARARASI EMEKÇİLER DERNEĞİ
GENEL KONSEYİNİN FRANSIZ-ALMAN SAVAŞI
ÜZERİNE İKİNCİ ÇAĞRISI²⁶
KARL MARX

AVRUPA VE BİRLEŞİK DEVLETLER'DEKİ
DERNEK ÜYELERİNE

23 Temmuz günlü birinci çağrımızda şöyle diyorduk:

"İkinci İmparatorluğun ölüm çanı, Paris'te daha şimdiden çalmış bulunuyor. İmparatorluk, başlamış olduğu gibi, bir parodi ile bitecektir. Ama Louis Bonaparte'a on sekiz yıl boyunca kan dökücü *onarılmış imparatorluk* kaba-güldürüsünü oynama iznini verenlerin, Avrupa hükümetleri ile ege-men sınıfları olduğunu da unutmayalım."*

Böylece, hatta savaş hareketi gerçekten başlamadan önce bile biz, bonapartçı kuruntuyu geçmişe karışmış bir şey olarak ele alıyorduk.

İkinci İmparatorluğun yaşayabilirliği üzerinde yanılmadığımız gibi, Alman savaşının "sıkı sıkıya savunucu niteliği-

* Bkz: Bu yapıtın 25. sayfası. –Ed.

ni yitirip, Fransız halkına karşı bir savaş biçiminde yozlaşması"ndan korkmakta da haksız değildik. Gerçeklikte Louis Bonaparte'in teslim olması, Sedan teslim şartlaşması¹² ve Paris'te cumhuriyetin ilanı ile birlikte, savunma savaşı son buldu. Ama bu olaylardan çok önce, daha imparatorluk ordularının derin kokuşmuşluğu ortaya çıktığı sırada, Prusya askeri kamarillası fetih yolunu seçmiş bulunuyordu. Gerçi yolu üzerinde kötü bir engel vardı: *Kral Wilhelm'in savaşın başındaki bildirgeleri*. Kuzey Almanya Diyetindeki hükümdarlık söylevinde kral, Fransız halkı ile değil, Fransızların imparatoru ile savaşacağını büyük bir ciddilik içinde açıklamıştı. 11 Ağustos günü Fransız halkı için yayınladığı bir bildirmede de şöyle diyordu:*

"İmparator Napoléon, Fransız halkı ile barış içinde yaşamak isteyen ve her zaman istemekte olan Alman ulusuna karşı, karadan ve denizden saldırıya geçti. *Bu saldırıyı püskürtmek için* Alman ordularının komutasını elime almış ve *askeri zorunluluklardan ötürü Fransa sınırlarını aşmak zorunda kalmış* bulunuyorum."

Alman ordularının komutasını kral, ancak "*saldırıyı püskürtmek için*" eline aldığını açıklayarak, savaşın "salt savunucu niteliği"ni olumlamakla yetinmiyor, Fransa sınırlarını sadece "askeri zorunluluklardan ötürü" aşmak zorunda kalmış bulunduğunu da ekliyordu. Savunucu bir savaş, "askeri zorunluluklar"ın gerektirdiği saldırgan bir hareketi, elbette dışlayamazdı.

Böylece bu çok dindar kral, Fransa ve dünya önünde, sıkı sıkıya savunucu bir savaş yapacağına söz vermiş bulunuyordu. Onu bu cafcıflı sözden nasıl kurtarmalıydı? Sahneye koyucular onu, Alman ulusunun kesin buyruğuna istemeye istemeye boyun eğen bir kral olarak göstermeliydiler. Profesörleri, kapitalistleri, belediye meclisi üyeleri ve yazar-cizerleri ile birlikte Almanya liberal burjuvazisine, hemen

* Marx tarafından yazılan ve 1870'te ayrı olarak yayınlanan çeviride, bu tümce ve ona eşlik eden bildirme alıntısı çıkarılmış, daha sonraki metinde, "Profesörleri, kapitalistleri..." sözcükleri ile başlayan tümceye kadar kısaca verilmişti. -Ed.

yönergeyi verdiler. Siyasal özgürlük için savaşımalarında, 1846'dan 1870'e değin görülmemiş bir kararsızlık, yeteneksizlik ve ödleklik örneği gösteren bu burjuvazi, Avrupa sahnesine Alman yurtseverliğinin kükreyen aslanı rolüyle çıkmaktan elbette büyük bir sevinç duydu. Kendine siyasal bağımsızlık görünüşü verdi ve Prusya hükümetine... bilin bakalım neyi zorla kabul ettirmeye çalıştı? Gene bu hükümetin gizli planlarını! Bağıra çağıra Fransız Cumhuriyetinin parçalanmasını isteyerek, Louis Bonaparte'ın yanılmazlığına olan direngen ve yarı-dindar inancından ötürü haksızlığını kabul etti. Biraz da bu gözüpek yurtseverlerin ileri sürdüklerini dinleyelim!

Alsace-Lorraine halkının, kendini Almanya'nın kollarına atmak için yanıp tutuştuğunu ileri sürmek cüretinde bulunmuyorlar. Tam tersine, Fransız yurtseverliğinden ötürü cezalandırılmak için, kentten bağımsız bir kale tarafından korunan Strasbourg, kenti yakıp yıkan ve savunmasız kent halkının büyük bir bölümünü öldüren patlayıcı "Alman" obüsleriyle, altı gün boyunca kesin olarak nedensiz ve barbarca bir biçimde bombalandı! Gene de bu iller toprağının, eski Alman imparatorluğunun bir parçasını oluşturduğu bir zaman olmuştu.²⁷ Bu nedenle, görünüşe göre toprağın ve bu toprakta yetişen insanal varlıkların, zaman aşımına bağlı olmayan Alman milliyeti olarak zorralımına çarptırılmaları gerekiyordu. Eğer Avrupa haritası bu antikacı kafasına göre yeniden çizilecekse, Brandenburg Seçici prensinin, Prusya'daki yurtlukları dolayısıyla, Polonya Cumhuriyetinin bağımlısı (*Vassal*) olduğunu aman unutmayalım.²⁸

Bununla birlikte bu kötü niyetli yurtseverler, Almanca konuşan Alsace ve Lorraine'i, Fransız saldırısına karşı "madde bir güvence" olarak istiyorlar. Bu aşağılık kanıt birçok kendi halinde kişiyi şaşırttığından, üzerinde uzunca durmak zorundayız.

Kuşku yok ki Ren'in öteki kıyısının dış görünüşüne oranla, Alsace'ın genel dış görünüşü ve Basel ile Germersheim arasında hemen hemen yarı yolda Strasbourg gibi büyük bir

müstahkem mevkiin varlığı, Güney Almanya'ya karşı bir Fransız saldırısını çok kolaylaştırır, oysa Fransa'ya Güney Almanya'dan gelen bir saldırı karşısına özel güçlükler çıkarırlar. Üstelik, Almanca konuşan Alsace ve Lorraine'in ilhakının, bütün uzantısı boyunca Vosges dağları doruğuna ve onun kuzey geçitlerini koruyan kalelere egemen olacağı için, Güney Almanya'ya çok daha güçlü bir sınır sağlayacağından da hiç bir kuşku yok. Eğer Metz de ilhak edilseydi, Fransa bir anda Almanya'ya karşı bellibaşlı iki hareket üssünden yoksun kalırdı; ama onu Nancy ya da Verdun'de yeni üsler kurmaktan alıkoyamazdı bu. Koblenz, Mainz, Germersheim, Rastadt ve Ulm gibi, Fransa'ya karşı her türlü (ve bu savaşta adamakıllı kullanılmış bulunan) hareket üssüne sahip olduğu sürece Almanya, Strasbourg ile Metz'i, o kıyıda bulunan azbuçuk önemli topu topu bu iki kaleyi, Fransa'ya hangi yüzle çok görebilir?

Üstelik Strasbourg Güney Almanya'yı, ancak Kuzey Almanya'dan ayrı bir güç olduğu sürece tehdit eder. Güney Almanya, 1792'den 1795'e değin bu yönden hiç bir zaman saldırıya uğramadı, çünkü Fransız Devrimine karşı Prusya, onun ortağı idi; ama 1795'te Prusya ayrı bir barış yapar ve Güneyi kendi başına bırakır bırakmaz, Strasbourg'un üs olarak kullanılması ile Güney Almanya'ya karşı saldırılar başladı ve 1809'a kadar sürdü. Gerçekte *birleşmiş* Almanya, bugünkü savaşta olduğu gibi, bütün askerlerini Saarlouis ve Landau arasında toplayarak ve Mainz-Metz hattı üzerinde ilerleyerek ya da savaşmayı kabul ederek, Strasbourg'u ve Alsace'taki herhangi bir Fransız ordusunu her zaman zararsız bir duruma getirebilir. Alman birliklerinin büyük bir bölümü orada beklediği sürece, Strasbourg'dan Almanya'ya doğru ilerleyen her Fransız ordusu geriden çevrilecek ve bağlantılarının tehlikeye girdiğini görecektir. Eğer bugünkü kampanyanın tanıtladığı bir şey varsa, o da Almanya'dan Fransa'ya saldırmanın ne kadar kolay olduğudur.

Ama askeri düşünceleri, ulusların sınırları saptanırken uyulması gereken bir ilke durumuna getirmek de bir saçma-

lık ve bir çağdışılık değil midir? Eğer bu kurala uymak gerekseydi, Avusturya, Venedik ve Mincio hattı üzerinde ve Fransa'da, kuzey-doğudan gelecek bir saldırıya, Berlin'in güney-batıdan gelecek bir saldırıya olduğundan kesenkes daha açık bulunan Paris'i korumak için, Ren hattı üzerinde hâlâ hak sahibi olurdu. Eğer sınırların askeri çıkarlara göre saptanmaları gerekseydi, toprak isteklerinin sonu gelmezdi, çünkü her askeri hat, zorunlu olarak kusurludur ve biraz daha toprak ilhak edilerek düzeltilebilir; üstelik bu hat, hiçbir zaman kesin ve denksever bir biçimde saptanamaz, çünkü her zaman yenilene yenen tarafından zorla kabul ettirilir ve bunun sonucu, daha o zamandan yeni savaşların tohumunu kendinde taşır.

Tüm tarihin verdiği ders, budur. Bu ders bireyler için olduğu gibi, uluslar için de geçerlidir. Saldırı olanaklarını ellerinden almak için, onları tüm savunma araçlarından yoksun bırakmak gerekir. Onların sadece boğazına sarılmakla kalmamak, ama öldürmek gerekir. Eğer dünyada bir galip, bir ulusun güçlerini kırmak için "maddi güvenceler" aldıysa, bu galip Tilsitt antlaşması²⁹ ve bu antlaşmayı Prusya'ya ve Almanya'nın geri kalan bölümüne uygulama biçimiyle, Napoléon I olmuştur. Gene de birkaç yıl sonra, Napoléon I'in devsel gücü Alman halkı karşısında çürük bir kamış gibi kırıldı. Napoléon I'in kendisinden koparmış bulunduğu "maddi güvenceler" karşısında Prusya'nın, en çılgınca düşlerinde bile Fransa'ya dayatabileceği ya da dayatma cüretinde bulunacağı "maddi güvenceler" nedir ki? Ama sonuç bu kez de, daha az yıkıcı olmayacaktır. Vereceği cezaları tarih, Fransa'dan koparılan kilometre karelerin sayısı ile değil, ama 19. yüzyılın ikinci yarısında *fetih siyasetinin* hortlatmaya cesaret ettiği suçun büyüklüğü ile ölçecektir.

Ama, diyorlar töton yurtseverliği sözcüleri,³⁰ Almanlar ile Fransızları karıştırmamak gerekir. *Bizim* istediğimiz şey, şan şeref değil, güvenlidir. Almanlar aslında barışçıl bir halktır. Onların bilgece koruyuculuğu altında, fetih bile gelecek bir savaş nedeni olmaktan çıkarak, bir sonsuz barış gü-

vencesi durumuna dönüşür. Kuşku yok ki 18. yüzyıl devrimini süngü ile yıkma yüce amacıyla 1792 yılında Fransa'ya saldıranlar, Almanlar değildir. İtalya'yı boyunduruk altında tutarak, Macaristan'ı ezerek, Polonya'yı parçalayarak ellerini lekelemiş olan ülke, Almanya mıdır? Bütün sağlam erkek nüfusu, her ikisi de tanrısal yetkilere sahip şeflere edilgin bir bağlılık içinde tutulan —biri iş başında bir sürekli ordu, öbürü de izinde bir sürekli ordu oluşturan— iki parçaya bölünmüş Almanya'nın güncel askeri sistemi, böylesine bir askeri sistem, barışı sürdürmek için "maddi bir güvence" ve üstüne üstlük uygarlığın son ereğidir kuşkusuz! Başka her yerde olduğu gibi Almanya'da da, günün güçlülerinin yağcıları, yalancı övgüler tütsüsüyle halkın kafasını zehirlemektedirler.

Metz ve Strasbourg'daki Fransız kalelerini görünce öfkelenmiş olduklarını ileri süren bu Alman yurtseverleri, Varşova, Modlin ve İvangorod'daki geniş Moskof tahkimat sisteminde hiçbir kötülük görmüyorlar. İmparatorluk saldırısının korkunçluğu karşısında öfkeden tir tir titrerken, çarlık vesayetinin alçaklığı karşısında gözlerini yumuyorlar.

Tıpkı 1865'te Louis Bonaparte ve Bismarck arasında sözler alınıp sözler verildiği gibi, 1870'te de Gorçakov ile Bismarck arasında sözler alınıp sözler verildi.³¹ Tıpkı Louis Bonaparte'ın, Avusturya ile Prusya'nın karşılıklı yıpranmaları sonucu, 1866 savaşının kendisini Almanya'nın tek buyurucusu durumuna getireceğini söyleyerek böbürlendiği gibi, Aleksandr da Almanya ile Fransa'nın karşılıklı yıpranması sonucu, 1870 savaşının kendisini Batı Avrupa'nın tek buyurucusu durumuna getireceğini söyleyerek böbürleniyordu. Tıpkı İkinci İmparatorluğun Kuzey Almanya Konfederasyonunu³² kendi varlığı ile bağdaşmaz saydığı gibi, otokratik Rusya da Prusya yönetimi altındaki bir Alman imparatorluğu yüzünden kendini tehlikede görse gerekir. Eski siyasal sistemin yasası budur. Bu sistemin alanı içinde, birinin kazancı, öbürünün kaybıdır. Çarın Avrupa üzerindeki ağır basan etkisi, kökünü Almanya üzerindeki geleneksel otoritesinden alır. Rusya'nın içinde volkanik toplumsal güçlerin, otokrasinin en

derin temellerini güçten düşürmekle tehdit ettikleri bir sırada çar, Rusya'nın dışında böyle bir sayınlık kaybına katlanabilir mi? Daha şimdiden Moskova gazeteleri, bonapartçı gazetelerin 1866 savaşından sonraki dilini kullanıyorlar. Töton yurtseverleri, Fransa'yı Rusya'nın kollarına atarak, Almanya'da barış ve özgürlüğün* güvence altına alınacağına gerçekten inanıyorlar mı? Eğer silah üstünlüğü, başarı büyülenmesi ve hanedan entrikaları, Almanya'yı Fransız topraklarının bir soygununa götürürse, o zaman onun için alınabilecek iki karar kalacaktır. Ya bütün tehlikeyi göze alarak, Rus yayılmasının *dolaysız* aleti olacak,** ya da kısa bir soluklanmadan sonra, kendini yeniden bir başka "savunucu" savaşa, o yeni icat "yerelleştirilmiş" savaşlardan birine değil, ama bir *ırklar savaşına*, birleşmiş Latin ve Slav ırklarına karşı bir savaşa hazırlama zorunda kalacaktır.***

Alman işçi sınıfı, engelleyemeyeceği savaşı, Alman bağımsızlığı ve Almanya ile Avrupa'nın İkinci İmparatorluğun ezici karabasanından kurtuluşu için bir savaş olarak, candan gönülden destekledi. Açlıktan yarı ölmüş ailelerini arkalarında bırakarak, kahraman orduların başlıca gücünü sağlayanlar, kırsal emekçilerle birleşen Alman işçileriydi. Dışarda savaşlarla kırılan bu işçiler, ülkelerinde sefalet yüzünden bir kez daha kırılacaklardır.**** Sıraları gelince, şimdi ileri atılıyor ve "güvenceler" istiyorlar: engin özverilerinin boş yere yapılmadıkları güvencesi, özgürlüğü elde ettiklerinin güvencesi, bonapartçı ordular üzerinde kazanılan zaferin,

* 1870 Almanca baskıda, "barış ve özgürlük" sözcüklerinden önce, "bağımsızlık" sözcüğü de vardı. -Ed.

** 1870 Almanca baskıda şu ekleme var: "ki bu da zaten Hohenzollernlerin geleneği içindedir". -Ed.

*** 1870 Almanca baskıda şu ek tümce de var: "Sağduyularını yitirmiş bulunan burjuva yurtseverlerin, Almanya'ya 'garanti ettikleri' barış perspektifi işte budur." -Ed.

**** 1870 Almanca baskıda bu tümceyi şu tümceler izlemektedir: "Bununla birlikte bizim yurtsever yaygaracılarımız, onlara teselli makamında, sermayenin yurdu olmadığını ve ücreti de *uluslararası yurtsevmez* arz ve talep yasasının belirlediğini söyleyeceklerdir. Bu koşullarda, işçi sınıfının kendi sözünü söyleme ve burjuva bayları *kendi adına konuşurmama* zamanı gelmemiş midir?" -Ed.

1815'te olduğu gibi, Alman halkının yenilgisi durumuna dönüşmeyeceğinin³³ güvencesi; ve bu güvencelerin ilki olarak da, *Fransa için onurlu bir barış*, ve *Fransız Cumhuriyetinin tanınmasını* istiyorlar.

5 Eylülde Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi, ısrarla bu güvenceler üzerinde duran bir bildirge yayımladı:

"Biz, *deniyordu bildirgede*, Alsace ve Lorraine'in ilhakını protesto ediyoruz. Ve biz Alman işçi sınıfı adına konuşmanın bilincine sahibiz. Fransa ve Almanya'nın ortak yararına, barış ve özgürlük yararına, Doğu barbarlığına karşı Batı uygarlığı adına, Alman işçileri Alsace ve Lorraine'in ilhakı karşısında sessiz kalmayacak... Proletaryanın uluslararası ortak davası için biz, bütün ülkeler işçi arkadaşlarınıza bağlı kalacağız."

Ne yazık ki hemen bir başarı kazanmalarına da bel bağlayamayız. Fransız işçileri barış içinde saldırganı durduramamışlarken, Alman işçileri silah şıkırtısı ortasında yeneni durudurabilirler mi? Alman işçilerinin bildirgesi, Louis Bonaparte'in kamu hukuku suçlusu olarak Fransız Cumhuriyetine teslim edilmesini istiyor. Yöneticileriye tersine, Fransa'yı yıkmaya en uygun adam olarak onu Tuileries sarayına yeniden oturtmak için daha şimdiden ellerinden geleni yapıyorlar. Ne olursa olsun tarih, Alman işçi sınıfının, Alman burjuvazisi kadar uysal bir maddeden yapılmadığını gösterecektir. Alman işçi sınıfı, görevini yerine getirecektir.

Fransa'da cumhuriyetin kurulmasını, onun gibi biz de selamlıyoruz; ama temelsiz çıkmalarını dilediğimiz kaygılar da duymuyor değiliz. Bu cumhuriyet tahtı devirmemiş, ama sadece onun boş bırakılan yerini almıştır.* Bir toplumsal fetih olarak değil, ama bir ulusal savunma önlemi olarak ilan edilmiştir. Kısmen ünlü orléanscılar,⁹ kısmen de 1848 Haziran ayaklanmasının⁸ kimileri üzerinde silinmez bir yüzkarası bıraktığı burjuva cumhuriyetçilerden oluşan bir geçici hükü-

* 1870 Almanca baskıda, bu tümcenin sonu "ama sadece onun *Alman süngüleri sayesinde* boş bırakılan yerini almıştır" biçimindedir. -Ed.

metin ellerindedir. Bu hükümet üyeleri arasındaki işbölümü, hiç de iyiye yorumlanacak gibi değil. Orléanslılar ordu ve polis in güçlü mevzilerini ele geçirmiş, oysa cumhuriyetçi bilinenlere gevezelikten başka bir şey yapılmayan bakanlıklar düşmüştür. İlk davranışlarından bazıları, onlara imparatorlukta kalıt olarak sadece yıkıntıların değil, ama işçi sınıfı korkusunun da kaldığını yeterince açık bir biçimde gösteriyor. Eğer cumhuriyet adına şimdi aşırı sözlerle olanaksız şeyler vaat ediliyorsa, bu sakın sonunda "olanaklı" bir hükümet istemek için olmasın? Hükümette görev alan bazı burjuvalar gözünde, cumhuriyet sakın orléanslı bir onarıma geçiş hizmeti görececek bir şey olmasın?

Öyleyse Fransız işçi sınıfı, son derece güç koşullar içinde bulunuyor. Yeni hükümeti her yıkma girişimi, düşman hemen hemen Paris kapılarına dayandığı bir sırada, umutsuz bir çılgınlık olacaktır. Fransız işçileri, yurttaşlık görevlerini yerine getirmelidirler;* ama aynı zamanda, Fransız köylülerinin kendilerini Birinci İmparatorluğun ulusal *anıları* ile aldattıkları gibi, 1792'nin ulusal *anıları* tarafından da sürüklenmemelidirler. Onların görevi geçmişi yeniden başlatmak değil, geleceği kurmaktır. Yöntemli bir biçimde kendi sınıf örgütlerini kurmaya girişmek amacıyla, cumhuriyetçi özgürlükten serinkanlılıkla ve korkusuzca yararlanmalıdırlar. Fransa'nın canlanması ve ortaklaşa görevimiz olan emeğin kurtuluşu için, onları yeni bir güç, büyük bir güç ile donatacaktır bu. Cumhuriyetin geleceği, onların yılmazlık ve bilgelğine bağlıdır.

İngiliz işçileri, kendi hükümetlerinin Fransız Cumhuriyetini tanımakta gösterdiği isteksizliği yenmek için gerekli önlemleri, dıştan gelen kurtarıcı bir baskı aracılığıyla, daha şimdiden almış bulunuyorlar.³⁴ Britanya hükümetinin güncel savsaklamasının ereği, büyük bir olasılıkla, jakobenlere karşı 1792 savaşının ve hükümet darbesini¹⁰ onaylamakta vaktiyle gösterdiği uygunsuz ivediliğin günahlarını bağışlat-

* 1870 Almanca baskıda, "yurttaşlık görevlerini", "yapmaktan geri kalmayacakları yurttaşlık görevlerini" biçimindedir. —Ed.

maktır. İngiliz işçileri kendi hükümetlerinden, İngiliz basınının bir bölümünün çılgık çılgıca isteme küstahlığını gösterdiği Fransa'nın parçalanmasına bütün gücüyle karşı çıkmasını da istiyorlar.* Yirmi yıl boyunca Louis Bonaparte'i Avrupa'nın koruyucusu olarak göklere çıkarmış ve Amerikalı zenci köle satıcılarının ayaklanmasını³⁵ çılgınca yüreklendirmiş olan da, işte bu basındır. O zaman olduğu gibi şimdi de, zenci köle satıcıları için çalışıyor bu basın.

Uluslararası Emekçiler Derneğinin bütün ülkelerdeki seksiyonları, işçi sınıfını eyleme çağırırsın... Eğer işçiler görevlerini unutur, eğer hareketsiz kalırlarsa, bugünkü korkunç savaş daha da korkunç uluslararası çatışmaların hazırlayıcısından başka bir şey olmayacak ve her ulusta kılıç, toprak ve sermaye senyörlüğünün, işçiler üzerindeki yenilenmiş bir zaferine yol açacaktır.

*Vive la République!***

256, High Holborn, London, Western Central, 9 Eylül 1870.

Marx tarafından 6-9 Eylül
1870'te yazıldı

11,12,13 Eylül 1870'te İngiliz
dilinde broşür biçiminde,
Eylül-Aralık 1870'te Almanca
broşür biçiminde ve devirli basında
Almanca ve Fransızca olarak
yayımlandı

* 1870 Almanca baskıda, tümcenin İngiliz basını ile ilgili parçası şöyledir: "... İngiliz basınının bir bölümünün o Alman yurtseverlerinden daha az gürültü ile istemediği..." -Ed.

** Yaşasın Cumhuriyet. -ç.

ULUSLARARASI EMEKÇİLER DERNEĞİ GENEL
KONSEYİNİN 1871'DE FRANSA'DA İÇ
SAVAŞ ÜZERİNE ÇAĞRISI¹
KARL MARX

AVRUPA VE BİRLEŞİK DEVLETLER'DEKİ
TÜM DERNEK ÜYELERİNE

I

4 Eylül 1870 günü Paris işçileri, hemen hemen bir anda Fransa'nın bir ucundan öbür ucuna bir tek uyumsuz ses çıkmaksızın alkışlanan cumhuriyeti ilan ettikleri zaman, devlet adamı olarak Thiers ve general olarak Trochu ile birlikte, mevki peşinde koşan bir entrikacı avukatlar topluluğu, belediye sarayını (*hôtel de ville*) ellerine geçirdi. Bu adamlar o sırada, bütün tarihsel bunalım dönemlerinde Fransa'yı temsil bakımından Paris'e düşen göreve öylesine bağınaz bir inançla dolu idiler ki, Fransa hükümetinden hileyle kaptıkları görev sanlarını haklı göstermek için, günü geçmiş Paris temsilcisi vekaletlerinin kopyasını çıkarmayı yeterli gördüler. Son savaş üzerindeki ikinci çağrımızda, başa geçişlerinden beş gün sonra bu adamların kim olduklarını size söylüyorduk. Bununla birlikte işçi sınıfının gerçek temsilcileri henüz bona-

partçı zindanlarda ve Prusyalılar da kent üzerine yürümekte oldukları için hazırlıksız yakalanan Paris, salt ulusal savunma ereklere bakımından kullanılması kesin koşuluna bağılı olarak, bu iktidar alınışına göz yumdu. Oysa Paris işçi sınıfını silahlandırmadan, onu gerçek bir güç olarak örgütleyip saflarını savaş içinde yetiştirmeden, Paris nasıl savunulabilirdi? Ama silahlandırılmış Paris demek, silahlı devrim demektir. Paris'in Prusyalı saldırgana karşı kazandığı bir zafer, Fransız işçisinin Fransız kapitalistlere ve onun devlet asalaklarına karşı kazandığı bir zafer demektir.

Ulusal görev ile sınıf çıkarı arasındaki bu çatışmada ulusal savunma hükümeti, bir an bile duraksamadı ve bir ulusal ihanet hükümeti durumuna dönüştü.

Aldığı ilk önlem, cumhuriyetin bir kral ile trampa edilmesi karşılığında, aracılık dilemek üzere Thiers'yi tüm Avrupa saraylarını dolaşmaya göndermek oldu. Kuşatmanın başlamasından dört ay sonra, teslim sözcüğünü ilk kez olarak dile getirmek için uygun zamanın geldiğine inandıklarında Trochu, Jules Favre ve meslektaşlarından birkaçının da huzurunda, toplanmış bulunan Paris belediye başkanlarına şöyle bir söylev çekti:

"Daha 4 Eylül akşamı, meslektaşlarıma bana yönelttikleri ilk soru şu oldu: Paris, herhangi bir başarı şansıyla bir kuşatmaya dayanabilir ve Prusya ordusuna direnebilir mi? Bu soruyu olumsuz yanıtlamada duraksamadım. Beni dinleyen meslektaşlarımdan bazıları, doğru söylediğime ve kanımı değiştirmedime tanıklık edebilir. Onlara bu aynı terimlerle, Prusya ordusunun bir kuşatmasına karşı dayanmaya kalkışmanın, işlerin güncel durumunda bir çılgınlık olacağını söyledim. Kuşkusuz, diye ekledim, bu kahramanca bir çılgınlık olurdu, ama işte hepsi o kadar... Olaylar (onun kendisinin yönettiği olaylar) öngörülerimi yalanlamadı."

Trochu'nün bu gönül açıcı söylevciği, sonradan orada bulunan belediye başkanlarından biri olan Bay Corbon tarafından yayımlandı.

Böylece, daha cumhuriyetin ilan edildiği akşam Troc-

hu'nün planı, meslektaşlarının da bildiği gibi, Paris'in teslimiydi. Eğer ulusal savunma Thiers, Favre ve hampalarının kişisel hükümetleri için bir bahaneden daha çok bir şey olmuş olsaydı, 4 Eylül türedileri, 5 Eylülde hükümetten el çeker, Paris halkını Trochu "plan"ından haberdar eder ve onu ya hemen teslim olması, ya da kendi yazgısını kendi eline alması için zorlardı. Ama bunun yerine alçak sahtekarlar, Parislilerin kahramanca çılgınlığını iyileştirmeyi kararlaştırdı. Buna göre Parisliler, bir açlık rejiminden geçirilecek, kafaları şişirilecek ve bu arada gürültülü gösterilerle aldatılacaklardı: Trochu, "Paris valisi, hiçbir zaman teslim olmayacak"; Jules Favre, dışişleri bakanı, "topraklarımızdan bir santim, kalelerimizden tek taş" verineyecekti! Gambetta'ya yazdığı bir mektupta bu aynı Jules Favre, kendilerini kendisine karşı "savundukları" şeyin Prusya askerleri değil, ama Paris emekçileri olduğunu itiraf ediyordu. Tüm kuşatma süresince, Trochu'nün Paris ordusunun komutasını bilgece kendilerine verdiği bonapartçı haydutlar, kendi aralarındaki yazışmalarında bu savunma güldürüsü üzerine karşılıklı gırgır geçtiler. (Örneğin Paris Savunma Ordusu topçu başkomutanı ve Légion d'Honneur büyük-haç nişanı hamili Alphonse Simon Guiod'nun, topçu tümgenerali Suzane ile, Komün *Resmi Gazetesi*³⁶ tarafından yayımlanan yazışmasına bakınız.) Sahtekarlık maskesi, ensonu 28 Ocak 1871 günü düşürüldü. Sonuna kadar alçalmakta gerçek bir kahramanlık gösteren ulusal savunma hükümeti, Paris'in tesliminde, Louis Bonaparte'ın bile Sedan'da tiksinti içinde kabule yanaşmadığı kadar aşağılık bir rol oynadı ve Bismarck'ın ruhsatına dayanan Fransa hükümeti olarak görüldü. 18 Mart olaylarından sonra teslimiyetçiler (*capitulards*)³⁷ Versailles'a çılgınca kaçışlarında, ihanetlerinin yazılı kanıtlarını Paris'in ellerinde bıraktı. Ancak bu kanıtları ortadan kaldırmak için bu adamlar, Komünün illere çağrısında dediği gibi, "Paris'i bir kan denizi içinde bir yıkıntılar yığını durumuna getirmekte duraksamayacak" adamlardı.

Ama bu ereğe erişmek amacıyla böylesine bir istekle sal-

dırmak için, savunma hükümeti yönetici üyelerinden bazılarının, ayrıca kendilerine özgü nedenleri de vardı.

Bırakışmanın imzalanmasından az sonra, şimdi Jules Favre'in verdiği kesin buyruk üzerine kurşuna dizilen ve Ulusal Meclisteki Paris temsilcilerinden biri olan Bay Millière, Cezayir'de oturan bir ayyaşın karısı ile nikahsız yaşayan Jules Favre'in, birçok yılları kapsayan en gözüpek sahte belgelerin hazırlanması sayesinde, nikahsız karısından olan çocukları adına, onu zengin bir adam durumuna getiren önemli bir miras elde etmeyi başardığını ve yasal mirasçılar tarafından açılan bir davada, ancak bonapartçı yargı kurumlarının suç ortaklığı sayesinde bir skandaldan kurtulabildiğini tanımlayan bir gerçek hukuksal belgeler dizisi yayımlıyordu. Bu kurulum dolu hukuksal belgelerden, büyük bir belagat yardımıyla da kurtulamayacağından, Paris halkını aileye, dine, düzene ve mülkiyete karşı isyan içinde bulunan bir kürek kaçkınları çetesi olarak öfkeli bir biçimde suçlamak için iç savaşın patlamasını sessiz sedasız bekleyen Jules Favre, o zaman yaşamında ilk kez olarak dilini tuttu. 4 Eylül'den sonra bu aynı sahtekar, iktidara daha yeni geçmişti ki, *Etendard*³⁸ kepazeliği davasında imparatorluk döneminde bile sahtekarlıktan içeri atılan Pic ve Taillefer'i, duygudaşlık sonucu özgür bırakıyordu. Bu adamlardan biri olan Taillefer, Komün döneminde Paris'e dönmeye cüret ettiği için, hemen içeri atıldı ve bunun üzerine Jules Favre, Ulusal Meclis kürsüsünden, Paris'in tüm kendi ipten kazıktan kurtulmuşlarını özgürlüğe kavuşturduğunu haykırmaya koyuldu.

İmparatorluk işleri bakanı olmak için boş yere çalışıp çabaladıktan sonra, kendi kendini cumhuriyetin işleri bakanı atayan Ernest Picard, ulusal savunma hükümetinin bu Falstaffı,* Paris borsasından dolandırıcı olarak kovulan (13 Temmuz 1867 tarihli polis müdürlüğü raporuna bakınız) ve 5, rue Palestro adresindeki Société générale³⁹ şubelerinden birinin müdürü olduğu sırada, 300.000 franklık bir hırsızlık

* Almanca baskıda: Karl Vogt, İngilizce baskıda: Joe Miller. –Ed.

yaptığı, kendi itirafı üzerine ortaya çıkan (11 Aralık 1868 tarihli polis müdürlüğü raporuna bakınız) Arthur Picard tarafından kendi *Electeur Libre*⁴⁰ gazetesinin müdürlüğüne getirildi. Borsa simsarlarının çoğu, bakanın gazetesinin resmi yalanları ile şaşırılırken Arthur, Fransız ordularının yıkımından çıkar sağlamak üzere içişleri ile borsa arasında mekik dokuyordu. Bu iki saygıdeğer kardeşin tüm mali yazışmaları, Komünün eline geçti.

4 Eylül'den önce meteliksiz bir avukat olan Jules Ferry, kuşatma sırasında Paris belediye başkanı olarak dolandırıcılık yoluyla kıtlıktan bir servet çıkarmayı başardı. Kötü yönetiminin hesabını vereceği gün, aynı zamanda mahkum edildiği gün de olacaktır.

Öyleyse bu adamlar, *tickets-of-leave*'lerini* ancak Paris'in yıkıntıları içinde bulabilirlerdi, Bismarck'a gerekli olan adamların da ta kendileriydiler. Birkaç düzenbazlıktan sonra, o güne değin hükümetin gizli danışmanı olan Thiers, bakan olarak kendi *tickets-of-leave men*'leri (saliverilmişleri) ile birlikte, hop hükümetin başına geçti.

Thiers, bu biçimsiz bücür, yarım yüzyıla yakın bir süreden beri Fransız burjuvazisini büyüledi, çünkü Fransız burjuvazisinin kendi öz sınıf bozulmuşluğunun en gelişmiş entelektüel dışavurumuydu. Devlet adamı olmadan önce, tarihçi olarak yalandaki ustalığının kanıtını vermiş bulunuyordu. Onun devlet yaşamının günlük olgular defteri, Fransa'nın başına gelen mutsuzlukların tarihidir. 1830'dan önce cumhuriyetçilerin müttefiki olmasına rağmen, koruyucusu Laffitte'e ihanet ederek, Louis-Philippe döneminde ustaca hükümete sokuldu. Din adamlarına karşı, Saint-Germain-l'Auxerrois kilisesi ile başpiskoposluğun yağma edildikleri karışıklıkları kışkırtarak ve düşes de Berry'nin önce espi-

* Cezalarının büyük bir bölümünü çekmiş olduklarından, mahkumlara İngiltere'de bazan verilen ve onlara özgür olarak ama polis gözetimi altında yaşama hakkı kazandıran oturma iznini belirleyen deyim. Bu oturma izinleri *tickets-of-leave* (koşullu saliverilme ya da şartlı tahliye belgeleri) adını taşır ve bunlardan yararlananlara da *tickets-of-leave men* (içerden saliverilmişler ya da şartlı tahliye edilenler) denir. (1871 Almanca baskı için not.)

yon-bakanı, sonra da ebe-gardiyanı olarak, kralın gözüne girdi.⁴¹ Cumhuriyetçilerin Transnonain sokağındaki katliamı ve ardından basın ve dernek kurma hakkına karşı çıkarılan iğrenç Eylül yasaları, onun eseri idi.⁴² Mart 1840'ta, hükümet başkanı olarak suyun üstüne yeniden çıktığı zaman, Paris istihkamları planı ile Fransa'yı şaşırttı.⁴³ Bu planı, Paris'in özgürlüğüne karşı kallesçe bir plan olarak eleştiren cumhuriyetçileri, Milletvekilleri Meclisi kürsüsünde şöyle yanıtladı:

"Ne! İstihkamların özgürlüğü tehlikeye düşürebileceğini düşünmek, ha! Ve ilkin hangisi olursa olsun, hükümetin bir gün başkenti bombalayarak kendini ayakta tutmaya girişebileceğini düşünmek demek, hükümete kara çalmak demektir. ... Ama böyle bir hükümet, zaferinden sonra yüz kez daha güçsüz olacaktır."

Kuşkusuz, bu kaleleri önceden Prusyalılara teslim eden bu hükümetten başka hiçbir hükümet, kendi kalelerinin ateşini Paris'e karşı çevirmeyi hiçbir zaman göze alamazdı.

Ocak 1848'de Kral Bomba Palermo'yu bombaladığı zaman,⁴⁴ o sırada uzun süredir hükümet dışı bulunan Thiers, Milletvekilleri Meclisinde yeniden ortaya çıkarak şöyle demişti:

"Baylar, Palermo'da olup bitenleri biliyorsunuz; kırksekiz saat boyunca büyük bir kentin bombalandığını öğrenince hepiniz (parlamenter olarak konuşmak gerekirse) dehşetten titrediniz. Kim tarafından? Savaş haklarını kullanan yabancı bir düşman tarafından mı? Hayır baylar, kendi öz hükümeti tarafından. Peki neden? Çünkü bu bahtsız kent, kendi haklarını istiyordu. Evet, kendi haklarını istemiş olduğu için, Palermo kırk sekiz saat bombalandı! Bundan ötürü Avrupa kamuoyuna başvurmama izin verin. Avrupa'nın belki de en büyük kürsüsünden, bu türlü davranışlara karşı tiksinti sözleri (gerçekten sadece sözler) yankılatmak, insanlığa bir hizmette bulunmaktır. ... Ülkesine hizmetlerde bulunmuş olan (Bay Thiers'nin hiç yapmadığı şey) naip Espartero Barselona'yı, ayaklanmayı bastırmak için bombaladığını ile-

ri sürdüğü zaman, dünyanın her yanından bir öfke çığlığı yükselmişti."

On sekiz ay sonra Bay Thiers, Roma'nın bir Fransız ordusu tarafından bombalanmasının en yaman savunucuları arasında idi.⁴⁵ Gerçekte Kral Bomba'nın, bombalamasını kırk sekiz saatle sınırlamaktan başka bir suçu olmasa gerek.

Şubat devriminden birkaç gün önce, Guizot'nun kendisini mahkûm ettiği iktidardan ve onun nimetlerinden uzakta-ki uzun sürgünden ötürü öfkelenen ve havada yakın bir halk ayaklanmasının kokusunu alan Thiers, ona *Mirabeau-mouche** takma adını kazandıran o sözde kahramanca üslup ile, milletvekilleri meclisinde şöyle diyordu:

"Ben sadece Fransa'da değil, ama Avrupa'da da devrim partisindenim. Dilerim ki devrim hükümeti ılımlıların ellerinde kalsın; ama eğer hükümet ateşli kimselerin, hatta radikallerin bile eline geçse, ben gene de davamı bırakmayacağım. Her zaman devrim partisiden olacağım."

Şubat devrimi geldi çattı. Devrim, küçük adamın düşlediği gibi, Guizot kabinesinin yerine bir Thiers kabinesi geçirecek yerde, Louis-Phillippe'in yerine cumhuriyeti geçirdi. Halk zaferinin birinci günü, emekçilerin önemsememesinin kendisini onların nefretinden koruduğunu unutan Thiers, özene bezene saklandı. Gene de, dillere destan cesareti ile, haziran insan kırılmaları⁸ kamu alanını onun etkinlik türü için temizleyinceye değin, bu alandan kaçmakta devam etti. Haziran kıyımının ardından, "düzen partisi"nin⁴⁶ ve yönetici sınıfın tüm düşman fesat komitelerinin, halkı ezmek için birlikte ve krallığı her biri kendi gönlüne göre yeniden kurmak için de birbirlerine karşı komplolar düzenledikleri o anonim saltanat fasılasını oluşturan parlamenter cumhuriyetin yönetici beyni durumuna geldi. Bugün olduğu gibi o zaman da Thiers cumhuriyetçileri, cumhuriyetin güçlenmesine karşı tek engel olarak eleştiriyordu; bugün olduğu gibi o zaman da cumhuriyet ile, cellatın Don Carlos ile konuştuğu gibi konuşuyordu: "Seni öldüreceğim, ama senin kendi iyiliğin için." O

* Sinek-Mirabeau. -ç.

zaman olduğu gibi bugün de, zaferinin ertesini günü şöyle haykırabilecektir: "*L'Empire est fait!*"* Zorunlu özgürlükler üzerindeki ikiyüzlü öğütlerine ve kendisini aldatarak ve parlamentarizm dışına fırlatıp atan Louis Bonaparte'a karşı kişisel hıncına rağmen —ve parlamentarizmin yapay havası dışında, küçük adam, onun çok iyi bildiği gibi pörsür ve hiçliğe döner—, Roma'nın Fransız birliklerince işgalinden başlayarak, Alman birliğine karşı, bu birlik Prusya despotizmine aldatıcı bir görünüş hizmeti göreceği için değil, ama Almanya'nın bölünmüşlüğü üzerindeki Fransa'nın geleneksel hakkına bir saldırı olacağı için sert sövüp saymaları ile kıskırttığı Prusya savaşına kadar, İkinci İmparatorluğun bütün alçaklıklarına batmıştı. Cüce kolları ile, tarihsel çizme boyacısı olduğu Napoléon I'in kılıcını Avrupa'nın karşısında sallamasını sevdiğinden, 1840'taki Londra Antlaşmasından⁴⁷ 1871'deki Paris'in teslimine ve Paris'e karşı, Bismarck'ın yüksek izniyle Sedan¹² ve Metz¹⁴ tutsaklarını ileri sürdüğü bugünkü iç savaşa kadar dış siyaseti, her zaman Fransa'nın bütünsel alçalmasıyla taçlandı. Yeteneğinin bükülgenliğine ve izlediği ereklerin değişkenliğine karşın bu adam, tüm yaşamı boyunca en geri kafalı göreneğe bağlı kalmıştı. Çağdaş toplumdaki derin akımların, ona her zaman saklı kalacağı açıktır; ama çağdaş yaşamın yüzeyindeki en gözle görülür değişiklikler bile, tüm diriliği dile sığınmış bulunan bir kafayı tiksindiriyordu. Bundan ötürü, günü geçmiş Fransız koruyuculuk sisteminden her sapmayı, bir saygısızlık olarak göstermekten hiç bıkmadı. Louis-Phillippe'in bakanı iken, demiryollarını çılgınca bir kuruntu olarak yerdirdi ve daha sonra, Louis Bonaparte döneminde muhalefette iken, çürümüş Fransız ordu sistemini her düzeltme girişimini, kutsal şeylere karşı bir saygısızlık olarak kınadı. Uzun siyasal yaşamında, ne kadar önemsiz olursa olsun, kendini herhangi bir pratik yarar taşıyan bir tek önlemden bile suçlu duruma düşürmedi. Thiers sadece zenginlik doymazlığında ve zenginlik üreten insanlara karşı beslediği düşmanlıkta tutarlı davran-

* İmparatorluk kurulmuştur! —ç.

dı. Louis-Philippe dönemindeki ilk bakanlığına Eyüp peygamber kadar yoksul girdi, oradan milyoner olarak çıktı. Aynı kral dönemindeki son bakanlığı (1 Mart 1840 günlü olanı), onu Milletvekilleri Meclisinde zimmetine para geçirme suçlamaları ile karşı karşıya bıraktı ve bu suçlamalara karşı o, Jules Favre ya da herhangi bir başka timsah kadar büyük bir kolaylıkla saçıp savurduğu bir şey olan gözyaşları ile yanıt vermekle yetindi. Bordeaux'da* Fransa'yı yakın bir mali yıkımdan kurtarmak için aldığı ilk önlem, 1869 yılında Paris'teki seçmenleri kendine çekmek için sözünü ettiği "tutumlu cumhuriyet" in ilk ve son sözü olarak, kendi kendine yılda üç milyon gelir sağlamak oldu. 1830 Milletvekilleri Meclisindeki eski meslektaşlarından biri ve kapitalist olmasına karşın gene de Komünün canla başla bağlı bir üyesi olan Bay Beslay, son günlerde Thiers'ye bir afişte şöyle çıkışıyordu:

"Emeğin sermayeye köle edilmesi, her zaman siyasetinizin temeli oldu ve emek cumhuriyetinin belediye sarayına yerleştiğini gördüğünüz günden bu yana Fransa'ya, Bunlar canidir! diye haykırmaktan hiçbir zaman geri kalmadınız."

Küçük siyasal itliklerde usta, yalan yere yemin ve ihanette virtüöz, her türlü bayağı kurnazlıklara, sinsî yollara ve partilerin parlamentodaki aşağılık savaşım kalleşliklerine eli yatkın, bir kez bakanlıktan kovulduktan sonra düşünce yerine sınıf önyargıları, gözüpeklik yerine kendini gösterme merakı ile, yeniden bakan olunca onu kan içinde boğmak üzere, bir devrim ateşlemeye her zaman hazır, kamusal yaşamının iğrençliği ölçüsünde aşağılık bir özel yaşam süren bu adam, bir Fransız Sulla'sı rolünü oynadığı şu anda bile, davranışlarının tiksiniçliğini, farfaralıklarının gülünçlüğü ile daha da belirginleştirmekten kendini alamıyor.

Paris'in teslim şartlaşması, Prusya'ya yalnız Paris'i değil, ama tüm Fransa'yı teslim ederek, 4 Eylül kapkaççılarının, Trochu'nün söylediği gibi, düşmanla daha o akşam başlattıkları uzun bir entrikalar ve ihanetler dizisini bir sonuca

* 1891 Almanca baskıda tarih de eklenmiştir: "1871'de". -Ed.

bağladı. Öte yandan bu şartlaşma, bu kapkaççıların şimdi Prusya'nın yardımıyla cumhuriyete ve Paris'e karşı girişecekleri iç savaşı da başlatıyordu. Tuzak, teslim koşullarının ta içinde kurulmuştu. O sırada, toprakların üçte-birinden çoğu düşmanın elindeydi, başkent in illerle bağlantısı kesilmiş, bütün ilişkiler koparılmıştı. Bu koşullar içinde Fransa'nın gerçek bir temsilini (*représentation*) seçmek, hazırlıklar için gerekli zaman verilmedikçe, olanaksızdı. Teslim şartlaşmasında ulusal bir meclisin sekiz gün içinde seçilmesi işte bu nedenle yer aldı; öyleki Fransa'nın birçok bölgesinde, yapılacak seçimlerin haberi ancak oylamanın öngünü geldi. Ayrıca bu meclis, teslim şartlaşmasının açık bir maddesine göre, ancak savaş ya da barışı kararlaştırmak ve gerektiğinde bir barış antlaşması imzalamak amacıyla seçilecekti. Bırakışma koşullarının savaşın devamını olanaksız kıldığını ve Bismarck tarafından dayatılan barışı onaylamak için, Fransa'nın en kötü insanların en iyi insanlar olduklarını halkın sezmemesi olanaksızdı. Ama bütün bu önlemlerle yetinmeyen Thiers, hatta bırakışmanın gizemi Paris'te açığa vurulmadan önce, bundan böyle orléanslıların yanında artık hoşgörü ile karşılanamayacak bonapartçıların⁹ yerini alacak olan lejitimist partiyi güçlendirip canlandırmak üzere illerde bir seçim turuna çıkıyordu. Thiers lejitimistlerden korkmuyordu. Gericilik aleti olarak, çağdaş Fransa'yı yönetmeleri olanaksız ve dolayısıyla küçümsenecek rakipler oluşturan, Thiers'nin kendi sözlerine göre (Milletvekilleri Meclisi, 5 Ocak 1833) etkinliği "her zaman yabancı istilası, iç savaş ve anarşi ile sınırlı kalan" bir partiden daha iyisi olabilir miydi?

Bu lejitimistler, onca zamandır bekledikleri o geçmişe yönelik bin yılın geldiğine gerçekten inanıyorlardı. Yabancı istilası çizimleri altında bir Fransa vardı; bir imparatorluğun yıkılışı ve bir Bonaparte'ın tutsaklığı vardı; ensonu, kendileri vardı. Tarihin tekerleği, 1816'nın "bulunmaz meclis"inde^{*48} durmak üzere, gözle görülürcesine tersine dönmüştü. Cum-

* 1871 ve 1891 Almanca baskılarda şöyle belginleştirilir: "(Landrat'lar ve junkerler Meclisi)". -Ed.

huriyet meclislerinde, 1848'den 1851'e değin, bu lejitimistler kendi bilgili ve yetişmiş parlamenter sözcüleri tarafından temsil edilmişlerdi; şimdi partinin basit askerleri, Fransa'nın bütün Pourceaugnac'ları* meclise üşüşüyorlardı.

Bu "köylüler" Meclisi⁴⁹ Bordeaux'da toplanır toplanmaz, Thiers ona barış hazırlıklarının, bir parlamenter tartışmadan bile geçirilmeksizin, hemen kabul edilmesi gerektiğini açıkça bildirdi; Prusya onların cumhuriyete ve onun kalesi olan Paris'e karşı savaş açmalarına ancak bu koşulla izin veriyordu. Karşıdevrimin, gerçekte yitirecek zamanı yoktu. İkinci İmparatorluk, ulusal borcu iki katından çoğuna çıkarmış ve bütün büyük kentleri ağır bir biçimde borçlandırmıştı. Savaş, vergileri korkunç bir biçimde şişirmiş ve ulusal kaynakları acımaksızın kırıp geçirmişti. Yıkımı tamamlamak üzere, Fransız toprağı üzerindeki askerlerinden bir yarım milyonun bakımını, beş milyarlık tazminatını ve geciken taksitlerin %5 faizini isteyen Prusyalı Shylock da orada idi. Hesap pusulasını kim ödeyecekti? Zenginliği kendilerine mal edenler, kendi başlattıkları bir savaşın giderlerini bu zenginlik üreticilerinin sırtına yüklemeyi, ancak cumhuriyeti zorla devirerek umut edebilirlerdi. İşte toprak mülkiyeti ve sermayenin bu yurtsever temsilcilerini, saldırganın gözleri ve yüksek koruyuculuğı altında, dış savaşa bir de iç savaş, bir zenci köle satıcıları ayaklanması eklemeye götüren şey, böylece Fransa'nın engin yıkımının ta kendisiydi.

Komplonun yolunu kapamak üzere, büyük bir engel vardı: Paris. Paris'i silahsızlandırmak, başarının ilk koşuluydu. Bunun sonucu Paris, Thiers tarafından, silahlarını teslim etmesi için uyarıldı. Ardından Paris, "köylüler" Meclisinin çilgınca karşı-cumhuriyetçi gösterileri ve Thiers'nin cumhuriyetin yasal statüsü üzerindeki kaypak açıklamaları; Paris'in *başını kesme ve başkentsizleştirme* (*décapiter et de décapitaliser*) tehdidi; orléanscı elçilerin atanması; ticari vadeler ve kiralar üzerindeki, Paris sanayi ve ticaretini yıkımla tehdit eden Dufaure yasaları;⁵⁰ ne olursa olsun her türlü yayının

* Yazınsal ve Mitolojik Adlar Dizinine bakınız. -Ed.

her nüshası üzerinden alınan iki santimlik Pouyer-Quertier vergisi; Blanqui ve Flouren'a karşı ölüm kararları; cumhuriyetçi gazetelerin kapatılması; Ulusal Meclis'in Versailles'a taşınması; Palikao tarafından ilan edilen ve 4 Eylülde kaldırılan sıkıyönetimin yenilenmesi; aralıkçı⁵¹ Vinoy'nın Paris valisi, imparatorluk jandarması Valentin'in polis müdürü, ensonu cizvit general d'Aurette de Paladines'in Ulusal Muhafız başkomutanı olarak atanması gibi olaylarla tedirgin edildi.

Şimdi de Bay Thiers'ye ve onun buyruğu altında çalışan ulusal savunma görevlilerine sorulacak bir sorumuz var. Bilindiği gibi, kendi maliye bakanı Bay Pouyer-Quertier aracılığıyla Thiers, hemen ödenmesi gereken iki milyarlık bir borçlanma imzalamıştı. Peki,

1° Bu işin Thiers, Jules Favre, Ernest Picard, Pouyer-Quertier ve Jules Simon'un ceplerine yüzlerce milyonluk bir rüşvet girecek biçimde düzenlendiği ve

2° Paris'in "yatıştırılma"sına kadar hiçbir ödemenin yapılmayacağı,⁵² doğru mudur, değil midir?

Her halde işin çok ivedi olması gerekir, çünkü Thiers ve Jules Favre, Bordeaux Meclisi çoğunluğu adına, utanmadan Paris'in Prusya birlikleri tarafından işgal edilmesini istedikler. Ama Almanya'ya dönüşünde kendisine hayran hayran bakan Frankfurt hamkafalarına açıkça ve bıyık altından gülererek söylediği gibi bu, Bismarck'ın oyununa girmiyordu.

II

Karşıdevrimci komplonun yolu üzerindeki tek ciddi engel, silahlanmış Paris'ti. Öyleyse, Paris'i silahsızlandırmak gerekiyordu! Bu nokta üzerinde Bordeaux Meclisi, içtenliğinden kendisiydi. Eğer bu meclis köylülerinin bağırıp çağırılmaları bunu anlatmak için yeterli olmasaydı, Paris'in Thiers tarafından triumviranın —aralıkçı Vinoy, bonapartçı jandarma Valentin ve cizvit general d'Aurette de Paladines— seven özenişine bırakılması bir kuşku gölgesi bile bırakmazdı.

Paris'in silahsızlandırılmasının gerçek ereğini saygısızca ilan etmelerine rağmen komplocular, yalanların en apaçığı, en yüzsüzü olan bir bahane ile ondan silahlarını teslim etmesini istediler. Ulusal Muhafızın topları, diyordu Thiers, devlete aittir ve devlete geri verilmelidir. Oysa gerçek başkaydı. Bismarck'ın tutsaklarının ona Fransa'yı teslim ettikleri, ama başkente boyun eğdirme kesin niyetiyle kendilerine kalabalık bir muhafız birliği ayırdıkları teslim şartlaşması gününden başlayarak, Paris tetikteydi. Ulusal Muhafız yeniden örgütlendi ve başkomutanlığı, eski bonapartçı kuruluşun bazı döküntüleri dışında birliğin tümü tarafından seçilen bir merkez komiteye verildi. Prusyalıların Paris'e girişlerinin öngünü Merkez Komite, teslimiyetçiler tarafından Prusyalıların işgal edecekleri mahalleler ve dolaylarında kahpece yüzüstü bırakılan top ve makineli tüfeklerin Montmarte, Belleville ve La Villette'e taşınmasını sağladı. Bu toplar, Ulusal Muhafızın topladığı paralarla alınmıştı. 28 Ocak teslim sözleşmesinde resmen Ulusal Muhafızın özel malı olarak tanınmış ve bu nitelikle, hükümete ait tüm silahların galiplere tesliminden ayrı tutulmuştu. Ve Paris'e karşı savaş açmak için Thiers, ne denli hafif olursa olsun, her türlü bahaneden öylesine yoksundu ki, apaçık bir yalana başvurmak zorunda kaldı: Ulusal Muhafızın toplarının, devletin malı olduğunu ileri sürdü.

Topların alınması elbette Paris'in ve dolayısıyla 4 Eylül devriminin genel silahsızlandırılmasına bir başlangıçtan başka bir şey olmayacaktı. Ama bu devrim, Fransa'nın yasal rejimi durumuna gelmişti. Bu devrimin yapıtı olan cumhuriyet, galipler tarafından teslim şartlaşmasında bile tanınmıştı. Teslim şartlaşmasından sonra, cumhuriyet bütün yabancı devletler tarafından tanındı ve Ulusal Meclis onun adına toplantıya çağrıldı. Bordeaux'da toplanan Ulusal Meclisin ve onun yürütme gücünün tek yasal görev sanı, Paris emekçilerinin 4 Eylül devrimiydi. 4 Eylül olmasaydı, Ulusal Meclis yerini hemen, 1869'da bir prusya rejimi altında değil, bir Fransız rejimi altında genel oy aracılığıyla seçilen ve devrim ta-

rafından zorla dağıtılan yasama meclisine bırakmak zorunda kalırdı. Thiers ve "salıverilmiş" adamları Louis Bonaparte'tan, kendilerini bir Cayenne⁵³ yolculuğundan kurtaran izin belgeleri koparmak için, onun karşısında el pençe divan durmak zorunda kalırlardı. Ulusal Meclisin yetkileri, Prusya ile barış koşullarını kararlaştırmakla yükümlü bir noterin yetkilerinden başka bir şey değildi. Gerçek bürünümü her zaman silahlanmış Paris, bu devrimi yapan Paris, onun için dayanılmaz açlık acılarına ve beş aylık bir kuşatmaya katlanan, Trochu planına rağmen direnmesini sürdürerek, bu direnmeyi taşrada zorlu bir savunma savaşının temeli durumuna getiren Paris olan bu devrimde Ulusal Meclis, bir ara olaydan başka bir şey değildi. Ve şimdi Paris ya Bordeaux'nun başkaldırmış zenci köle satıcılarının onur kırıcı kesin buyruğu üzerine silahlarını teslim edecek ve kendi 4 Eylül devriminin, Louis Bonaparte'ın iktidarının onun kralcı rakiplerine basit bir aktarılmasından başka hiçbir anlamı gelmediğini kabul edecek, ya da kendini İkinci İmparatorluğu doğuran ve onun koruyucu vesayeti altında tam bir çürümeye değin olgunlaşan siyasal ve toplumsal koşullar devrimci bir biçimde altüst edilmeksizin kurtarmak ve canlandırmak olanağı bulunmayan Fransa'nın, ona canla başla bağlı savunucusu olarak gösterecekti. Beş aylık bir açlık sonucu daha da güçsüzleşen Paris, bir an bile duraksamadı. Kendi kalelerinde ve kendi üzerine çevrilen Prusya topraklarının tehdidine kadar her şeye meydan okuyan Paris, Fransız komplocularına karşı bir direncin tüm tehlikelerini kahramanca göze almak kararına vardı. Gene de, Paris'in sürükleneceği bir iç savaş korkusu içinde Merkez Komite, Meclisin kışkırtmalarına, yürütme gücünün zorbalıklarına ve birliklerin Paris ve dolaylarında tehdit edici bir toplanmasına karşın, salt savunucu tutumunu korudu.

Demek ki Vinoy'yı bir polis memurları sürüsü ve birkaç ordu alayının başında, Ulusal Muhafızın topraklarını baskınla ele geçirmek üzere Montmartre'a karşı bir gece seferine göndererek, iç savaşı Thiers başlattı. Ulusal Muhafızın direnme-

si ve ordunun halk ile kardeşleşmesi karşısında bu girişimin nasıl başarısızlığa uğradığı biliniyor. D'Aurelle de Paladines, kendi zafer bültenini önceden bastırılmış ve Thiers, kendi *coup d'Etat** önlemlerini açıklayan afişleri çoktan hazırlamıştı. Bütün bunların yerini, Thiers'nin Ulusal Muhafızı silahlarının sahibi olarak bırakma yolundaki soylu kararını açıklayan çağrılarının alması gerekti; Thiers Ulusal Muhafızın bu silahları, başkaldırcılara karşı hükümet ile birleşmek için kullanacağına kesin gözüyle baktığını söylüyordu. Kendilerine yapılan küçük Thiers çevresinde bu birleşme çağrısına, 300.000 Ulusal Muhafızdan sadece 300'ü yanıt verdi. Şanlı 18 Mart işçi devrimi, Paris üzerindeki söz götürmez egemenliğini kurdu. Merkez komite, geçici devrim hükümeti durumuna geldi. Avrupa bir an için, siyaset ve savaştaki yeni ve heyecan uyandırıcı başarılarının bir gerçeklik gölgesine sahip bir şey mi, yoksa hanidir geçip gitmiş bir geçmişin düşleri mi olduğunu kendi kendine soruyormuş gibi göründü.

18 Marttan başlayarak Versailles birliklerinin Paris'e girişine kadar proleter devrim, devrimlerde ve hele "yüksek sınıflar"ın karşı devrimlerinde bol bol görülen zor eylemlerinden öylesine bağışık kaldı ki, düşmanları öfkelerini kusmak için General Lecomte ve General Clément Thomas'nın öldürülmeleri ile Vendôme alanı olayından başka bir konu bulamadılar.

Montmartre'a karşı gece saldırısına katılan bonapartçı subaylardan biri olan General Lecomte, Pigalle alanında 81. ordu alayına silahsız siviller üzerine dört kez ateş etmesi buyruğunu vermiş ve erlerinin buyruklara uymaması üzerine onlara sövüp saymıştı. Kadınları ve çocukları kurşunlayacak yerde, kendi erleri onu kurşunladılar. Erler tarafından işçi sınıfı düşmanlarının okulunda kazanılan kökleşmiş alışkanlıklar, bu erler işçi sınıfından yana geçer geçmez elbette değişmeyecektir. Aynı erler, Clément Thomas'yı da öldürdü.

Eski bir kırgın assubay olan "General" Clément Thomas,

* Hükümet darbesi. -ç.

Louis-Philippe döneminin son zamanlarında, başkalarının suçunu üzerine alan kimse (*gérant responsable**) ve bu çok kavgacı gazetenin görevli düelloçusu ikili niteliğiyle çalışmak üzere, cumhuriyetçi *le National*⁵⁴ gazetesi yazı kuruluna girmişti. Şubat devriminden⁵⁵ sonra iktidara geçen *National*ciler, bu eski assubayı generale dönüştürdüler. Bu iş, onun da Jules Favre gibi korkunç kışkırtıcılarından ve en alçak cellatlarından biri olduğu haziran kıyımının⁸ öngününde oldu. Sonra, general sanı da kendisi de, 1 Kasım 1870 günü yeniden su yüzüne çıkmak üzere, uzun bir süre boyunca ortadan kayboldu. Bir gün önce belediye sarayında tutsak edilen savunma hükümeti, Blanqui, Flourens ve işçi sınıfının öteki temsilcilerine, zorla ele geçirdiği iktidarı Paris'te özgürce seçilecek bir Komüne bırakacağına resmen söz vermişti.⁵⁶ Sözünde duracak yerde bu hükümet, Paris üzerine şimdi Bonaparte'ın Korsikalılarının yerini tutan Trochu'nün Bretonlarını salıverdi.⁵⁷ Ancak böylesine bir andını bozmayla adını kirletmek istemeyen general Tamisier, Ulusal Muhafız başkomutanlığından istifa etti ve onun yerine, Clément Thomas yeniden generalliğe getirildi. Bütün komutanlığı boyunca Prusyalılar'la değil, Paris Ulusal Muhafızıyla savaştı. Paris'in genel silahlanmasını engelledi, burjuva taburlarını işçi taburlarına karşı kışkırttı, Trochu "plan"ına karşı çıkan subayları uzaklaştırdı ve lekeleyici korkaklık suçlaması altında, kahramanlığı şimdi en amansız düşmanlarının bile hayranlığını çeken proleter taburları terhis etti. Clément Thomas, 1848 Haziranında Paris işçi sınıfının kişisel düşmanı olarak kazandığı rütbe şeritlerini yeniden kazanmaktan büyük bir övünç duyuyordu. 18 Marttan birkaç gün önce, "Paris ayaktakımının kaymak tabakasının işini bitirmek" için, savaş bakanı Le Flô'ya kendi kafasından bir plan sunuyordu. Vinoy'nın bozguna uğramasından sonra, savaşıma amatör espion niteliğiyle girişmekten kendini alamadı. Galler prensesi, Londra'ya girdiği gün kalabalıkta ezilen insanların yaz-

* *Sorumlu yönetici.* Bu parçayı, 1871 ve 1891 Almanca baskılarda şu açıklama izlemektedir: "Başkası yerine hapis cezalarını çekmek için tutulmuş adam." -*Ed.*

gısından ne kadar sorumlu ise, Merkez Komite ve Paris emekçileri de Clément Thomas ile Lecomte'un öldürülmesinden tastamam o kadar sorumluydu.

Silahsız yurttaşların Verdôme alanındaki sözde katliamı, bu yalanı yaymak için salt Avrupa gazeteciliği uşak takımına güvenerek, bay Thiers ve köylülerin Mecliste hiç sözünü etmedikleri bir mittir. "Düzenciler", Paris gericileri, 18 Mart zaferinden tir tir titrediler. Bu onlar için, ensonu gelen halk cezasının işaretiydi. 1848 Haziran günlerinden 22 Ocak 1871⁵⁸ gününe kadar, buyrukları üzerine öldürülen kurbanların hayaletleri karşılarında dikiliyorlardı. Korkuları, tek cezaları oldu. Hatta polisler bile (*sergents de ville*), yapılması gerektiği gibi silahsızlandırılacak ve kilit altına konacakları yerde, Versailles'da güvenliğe kavuşmak üzere Paris kapılarını ardına kadar açık buldular. Düzenciler sadece itilip kakılmamakla kalmadılar, ayrıca bir araya gelme ve Paris'in göbeğinde bile birçok güçlü mevzi işgal etme olanağını da buldular. Merkez Komite'nin bu hoşgörülüğü, silahlı işçilerin "düzen partisi"nin alışkanlıklarıyla öylesine bağdaşmaz bir özellik oluşturan bu yüce gönüllülüğü, "düzen partisi" tarafından haksız yere bir güçsüzlük duyusunun belirtisi olarak yorumlandı. Vinoy'nın topları ve *mitrailleuse*'leri* ile başaramadığı şeyi, onun silahsız bir gösteri örtüsü altında yapmaya girişme yolundaki budalaca planının nedeni budur. 22 Mart günü, saflarında bütün *petit crevé*ler** ve başında da imparatorluğun alışılmış ünlüleri, Heeckeren'ler Coetlogon'lar, Henry de Pène'ler vb. bulunan kışkırtıcı bir "kibar tabaka" bayları alayı, kibar mahallelerden yola çıktı. Barışçıl bir gösteri ödelek bahanesi altında, ama gizlice öldürücü silahlar taşıyan bir çete, yürüyüş kolu biçiminde düzenlendi, yolu üzerinde rasladığı Ulusal Muhafız nöbetçi ve devriyelerini hırpalayıp silahsızlandırdı ve "Kahrolsun Merkez Komite! Kahrolsun katiller! Yaşasın Ulusal Meclis!" çığlıkları ile rue de la Paix'den (Barış sokağı) place Vendôme'a (Vendôme

* Makineli tüfek. -ç.

** Kibarlığa özenen işsiz güçsüz delikanlı. -ç.

alanı) çıkan çete, nöbet bekleyen muhafız kollarını zorlamaya ve onların korudukları Ulusal Muhafız karargâhını baskınla almaya kalkıştı. Tabanca atışlarına karşılık olarak, gerekli *uyarmalarda* bulunuldu ve bu uyarmaların etkisiz kalması üzerine Ulusal Muhafız generali* ateş komutu verdi. Birtek salvo, "saygıdeğer topluluk"larının şöyle bir gösterilişinin Paris devrimi üzerinde, Yeşu'nun borularının Eriha kenti surları üzerinde gösterdikleri etkinin tıpkısını göstereceğini uman alık delikanlıları, çılgınca bir kaçış içinde darma duman etti. Kaçaklar arkalarında iki ölü, dokuz ağır yaralı (aralarında bir de merkez komite üyesi**) Ulusal Muhafız ile, "silahsız" gösterilerinin "barışçıl" niteliğini iyice tanıttayan, tüm marifetlerinin sağa sola saçılmış tabancalar, bıçaklar ve kılıçlı bastonlarla dolu sahnesini bırakıyorlardı. 13 Haziran 1849'da Paris Ulusal Muhafızı Fransız birlikleri tarafından Roma'ya yapılan saldırının⁴⁵ hainliğine karşı protestoda bulunmak için gerçekten barışçıl bir gösteri düzenlediği zaman, o sırada düzen partisi generali olan Changarnier, birliklerini her yandan onları vurmak ve kılıçtan geçirmek ve atlarının ayakları altında çiğnemek buyruğu ile bu silahsız insanlar üzerine sürdüğü için, Ulusal Meclis ve özellikle Bay Thiers tarafından toplumun kurtarıcısı olarak alkışlanmıştı. O zaman Paris sıkıyönetim altına alınmış, Dufauré yeni baskı yasalarını ivedilikle meclisten geçirmişti. Yeni tutuklamalar yapılmış, yeni yasaklamalar konmuş, yeni bir terör uygulanmıştı. Ama "aşağı sınıflar", bu işlerde başka türlü davranıyorlardı. 1871 Merkez Komitesi, "barışçıl gösteri" kahramanlarını düpedüz bilmezlikten geldi; öyle ki sadece iki gün sonra bunlar, Versailles'a doğru ünlü kaçan kaçananın taçlandığı o *silahlı* gösteri için, Amiral Saisset'nin buyruğu altında toplanabilecek bir duruma geldi. Thiers tarafından Montmartre'daki gece hırızlığı girişimiyle başlatılan iç savaşı kabul etmekte gösterdiği tiksinti yüzünden Merkez Komite, bu kez de o sıralarda adamakıllı savun-

* Bergeret.—Ed.

** Maljournal.—Ed.

masız bir durumda bulunan Versailles üzerine hemen yürümek ve böylece Thiers ile köylülerinin komplolarına bir son vermemekle kesin bir yanlılık yaptı. Bunun üzerine, Komünün seçim günü olan 26 Martta, düzen partisinin gücünü bir de seçim sandıklarında denemesine izin verildi. O gün, Paris *mairie*'lerinde* düzen partisi üyeleri, içlerinden onları uygun bir zaman ve uygun bir yerde temizleme andını homurdanarak, çok yüce gönüllü galipleriye tatlı barışma sözleri teati ettiler.

Şimdi madalyonun öbür yüzüne bakın. Thiers Nisan başlarında Paris'e karşı ikinci kampanyasını açtı. Versailles'a getirilen ilk Parisli tutsaklar kafilesi, Ernest Picard elleri ceplerinde, alay ederek onların çevresinde aylak aylak dolaşır ve Bayan Thiers ile Bayan Favre, nedimelerinin ortasında, balkonlarından Versailleslı güruhun alçaklıklarını alkışlarlarken, insanı çileden çıkarıcı canavarlıklarla karşı karşıya kaldı. Ele geçirilen savaşçılar, umursamazlıkla öldürüldü; yiğit dostumuz, demir döküm işçisi General Duval, sorgusuz sualsiz kurşuna dizildi; İkinci İmparatorluğun içki âlemlerindeki utanmazca davranışlarıyla öylesine ünlenen karısının pezevengi Galliffet, yayınladığı bir bildirgeyle, kendi avcıları tarafından bastırılıp silahsızlandırılan küçük bir Ulusal Muhafız birliğinin, yüzbaşı ve teğmenleri ile birlikte öldürülmesini buyurmuş olmakla böbürlendi. Kaçak Vinoy, federeler saflarında yakalanan her erin öldürülmesini buyuran günlük buyruğu için, Thiers tarafından *Légion d'Honneur*'ün büyük-haç nişanı ile ödüllendirildi. Jandarma Desmarts, 31 Ekim 1870'de savunma hükümetinin başlarını kurtaran şövalye ruhlu ve yüce gönüllü Flourens'i,⁵⁹ bir kasap gibi, haince parçalamış olduğu için madalya aldı. Bu cinayetin "güçlendirici ayrıntıları", Thiers tarafından Ulusal Mecliste hoşnutlukla sergilendi. Bir Timurlenk rolü oynaması kabul edilen parlamenter bir Tom Pouce'un** kendini beğenmiş böbürlenmesiyle, küçüklüğüne karşı ayaklananlara,

* Belediye başkanlıkları. -ç.

** Parmak Tom, Parmak Çocuk -ç.

hasta arabaları için yansızlık hakkına kadar uygarlar arası hiçbir savaş güvencesi tanımayı kabul etmedi. Voltaire tarafından daha önce sözü edilen⁶⁰ o kaplanca içgüdülerini başıboş bırakmasına bir an için izin verilen maymundan daha korkunç bir şey yoktur. (Bkz: Ekler, s. 35.*)

Komünün misillemeyi buyuran ve görevinin "Paris'i Versailles haydutlarının yamyamca davranışlarına karşı korumak ve göze göz, dişe diş istemek"⁶¹ olduğunu açıklayan 7 Nisan günlü buyrultusundan sonra Thiers, tutsaklara barbarca davranılmasını gene de durdurmadı. Üstelik, bültenlerinde onlara sövdü de: "Hiçbir zaman, diye yazıyordu, namuslu insanların bakışlarını alçalmış bir demokrasinin bundan daha bozulmuş çehreleri acılara salmamıştır" — Thiers'nin kendisi ve "salıverilmiş" bakanları gibi namuslu insanların bakışlarını. Gene de bir zaman süresince, tutsakların öldürülmesi ertelendi. Ama Thiers ve aralıkçı⁵¹ generalleri, Paris'te Ulusal Muhafız kılığında yakalanan kendi jandarma espionlarının bile , üzerlerinde yangın bombaları ile yakalanan *Sergents de ville*'lerin** bile bağışlandıklarını öğrenir öğrenmez, Komünün misilleme üzerindeki buyrultusunun boş bir tehdit olduğunu anlar anlamaz, tutsakların yığınsal öldürülmeleri yeniden başladı ve sonuna değin arası kesilmeden sürdürüldü. Ulusal Muhafızların sığındıkları evler jandarmalarca çevrildi, üzerlerine petrol döküldü ve yakıldı (bu iş ilk kez burada çözüldü); yarı-kömürleşmiş cesetler, daha sonra Ternes'de kurulan gezici basın hastanesi tarafından kaldırıldı. 25 Nisan günü Belle-Epine'de atlı bir avcılar birliğine teslim olan dört Ulusal Muhafız, daha sonra Galliffet'nin yaraşır dengi bir yüzbaşı tarafından, birbiri ardına vuruldu. Yüzbaşının dört kurbanından, ölü diye bırakılmış bulunan Scheffer adlı biri yerde sürüne sürüne Paris ileri karakollarına döndü ve bu olay üzerine bir Komün komisyonu karşısında tanıklık etti. Tolain bu komisyonun raporu üzerine savaş bakanından açıklama istediği za-

* Bkz: Bu yapıtın 90. sayfası. —Ed.

** Polislerin. —ç.

man, köylüler onun sesini çığlıklarıyla bastırdılar ve Le Flô'nun yanıt vermesini engellediler. Kahramanlıklarından söz etmek, "şanlı" ordularının onuruna bir saldırı olurdu. Thiers'nin bültenlerinin, Moulin-Saquet'de uyurken basılan federelerin süngülediklerini ve Clamart'daki yığınsal cinayeti haber verirken kullandığı saygısız ton, Londra'daki gerçekten aşırı duyarlı olmayan *Times*'in⁶² bile sınırlarına dokundu. Ama bugün Paris'i bombalayan ve yabancı fatihin koruması altında bir zenci köle satıcıları ayaklanması kışkırtan kimseler tarafından işlenen salt başlangıç niteliğindeki canavarlıkları saymaya girişmek, gülünç olur. Bütün bu tüyler ürpertici şeyler ortasında, cüce omuzları üzerine çöken korkunç sorumluluk üzerine bitmez tükenmez parlamenter yakınmalarını unutan Thiers, meclisin *rahatça çalıştığını* söyleyerek böbürleniyor ve bazen aralıkçı generaller, bazen de Alman prensleri ile yaptığı aralıksız içki alemleri aracılığıyla sindirimini, hatta Lecomte ve Clément Thomas'nın hayaletleriyle bile, en küçük bir bozukluğa uğramadığını tanıtıyor.

III

18 Mart sabahı Paris, gökgürültüsünü andıran *Vive la Commune!** çığlığıyla uyandı. Peki ama Komün, burjuva sağduyuyu öylesine tedirgin eden bu sfenks nedir?

"Başkent proleterleri, diyordu 18 Mart bildirgesinde Merkez Komite, yönetici sınıfların tükenmişlik ve ihanetleri karşısında kamu işlerinin yönetimini ellerine alarak işleri yoluna koymak zamanlarının geldiğini anladı. Proletarya kaderini kendi eline almanın ve iktidarı fethederek geleceğinin zaferini sağlamanın, kendi kaçınılmaz görevi olduğunu anladı.

Ama işçi sınıfı devlet makinesini olduğu gibi almak ve onu kendi hesabına işletmekle yetinemez. .

Sürekli ordu, polis, bürokrasi, din adamları ve yargıçlar gibi, sistemli ve aşamalı bir işbölümü planına göre biçimlendirilmiş ve her yerde var olan organlarıyla, merkezi devlet

* Yaşasın Komün! -ç.

iktidarı, doğmakta olan burjuva topluma feodalizme karşı gi-riştiği savaşımında güçlü bir silah hizmeti gördüğü mutlak krallık çağına kadar çıkar. Bununla birlikte her türlü orta-çağ kalıntıları, senyörlerin ve soyluların üstünlük hakları, yerel ayrıcalıklar, belediye ve lonca tekelleri, taşra anayasa-ları yüzünden, gelişmesi engellenmiş bulunuyordu. 18. yüz-yıl Fransız Devriminin dev süpürgesi bütün bu geçmiş za-man kalıntılarını silip süpürdü ve böylece toplumsal dayana-ğı, modern devlet üstyapısı karşısına çıkan son engellerden de kurtardı. Modern devlet, kendisi de yarı-feodal bir nitelik taşıyan eski Avrupa'nın modern Fransa'ya karşı koalisyon savaşlarının ürünü olan Birinci İmparatorluk döneminde ku-ruldu. Daha sonraki rejimler sırasında parlamenter denetim altına, yani varlıklı sınıfların doğrudan denetimi altına alı-nan hükümet, sadece engin ulusal borçların ve ezici vergile-rin fideliği olmakla kalmadı; otorite, çıkar, mevki gibi daya-nılmaz çekicilikleriyle, bir yandan yönetici sınıfların rakip fesat komiteleri ve serüvencileri arasında uyumsuzluk nedeni durumuna gelirken, öte yandan toplumun iktisadi değişik-likleriyle birlikte siyasal niteliği de değişti. Modern sanayi-nin ilerlemesi geliştikçe, sermaye ile emek arasındaki sınıf karşıtlığı da genişliyor, yoğunlaşıyor, devlet iktidarı gitgide sermayenin emek üzerindeki ulusal bir iktidar, toplumsal kölelik ereklerine göre örgütlenmiş toplumsal bir güç, bir sınıf egemenliği aygıtı niteliğini kazanıyordu.* Sınıflar savaşımında bir ilerleme gösteren her devrimden sonra, devlet ikti-darının salt bastırıcı niteliği gitgide daha açık bir biçimde or-taya çıkıyordu. 1830 devrimi, hükümeti toprak sahiplerin-den kapitalistlere, işçilerin en uzak düşmanlarından en do-laysız düşmanlarına geçirdi. Şubat Devrimi⁵⁵ adına devlet iktidarını ele geçiren cumhuriyetçi burjuvalar, işçi sınıfını "toplumsal" cumhuriyetin, onların toplumsal bağımsızlığını güvence altına alan cumhuriyetten başka bir şey olmadığına inandırmak ve burjuvalar ile toprak sahiplerinin kralcı yığı-

* 1871 Almanca baskı, bu tümcenin sonunu biraz farklı bir yazılış için-de vermektedir: "Devlet iktidarı gitgide emeği ezmeye yönelik bir kamu ikti-darı, bir sınıf egemenliği aygıtı niteliği kazanıyordu." -Ed.

nına da, hükümetin mali kaygı ve üstünlüklerini tam bir güvenlik içinde "cumhuriyetçi" burjuvalara bırakabileceklerini tanıtlamak ereğiyle, bu iktidarı haziran kıyımlarını kışkırtmak için kullandı. Bununla birlikte, kahramanca haziran başarılarından sonra cumhuriyetçi burjuvalara, artık kapkaççılar sınıfının bütün rakip *fraction et faction*'ları* tarafından ve üretici sınıflarla şimdi açıkça ortaya çıkan karşıtlıklar içinde kurulan bir koalisyon olan "düzen partisi"nin ilk saflarından, artçı birliğine geçmekten başka bir şey kalmıyordu. Hisse senetli [anonim —ç.] şirket biçimindeki hükümetlerinin upuygun biçimi, Louis Bonaparte'ın başkanlığında, "*vile multitude*"e** sınıf terörizmi ve özgür haksızlık rejimi olan *République parlementaire**** oldu. Her ne kadar parlamenter cumhuriyet, Bay Thiers'nin dediği gibi, "onları (yönetici sınıfın çeşitli bölüntülerini) en az bölen" cumhuriyet idiye de, buna karşılık bu sınıf ile onun seyrek safları dışında yaşayan tüm toplum arasında bir uçurum yaratıyordu. Birlikleri, kendi öz uyuşmazlıklarının daha önceki hükümetler döneminde devlet iktidarı için ortaya çıkardığı engelleri ortadan kaldırıyordu. Proletaryanın ayaklanma tehlikesi karşısında birleşik varlıklı sınıf, bunun üzerine devlet iktidarını, kimsenin gözünün yaşına bakmaksızın ve çalımla, sermayenin emeğe karşı ulusal savaş silahı olarak kullandı. Üreticiler yığına karşı sürekli savaşında varlıklı sınıf, sadece yürütme gücünü durmadan artan baskı güçleriyle donatma zorunda değil, ayrıca kendi öz parlamenter kalesini, yani Ulusal Meclisi de, yürütme gücüne karşı tüm savunma araçlarından yavaş yavaş yoksun bırakma zorunda kaldı. Louis Bonaparte'ın kişiliğinde, yürütme gücü varlıklı sınıfın temsilcilerini kovdu. "Düzen partisi" cumhuriyetinin doğal ürünü, İkinci İmparatorluk oldu.

İmparatorluk, doğum belgesi yerine *hükümet darbesi*,¹⁰ vize yerine genel oy hakkı ve krallık âsası yerine de kılıç aracılığıyla köylülüğe, yani sermaye ve emek savaşımına doğru-

* Bölüntü ve fesat komiteleri. —ç.

** Aşağılık yığın. —ç.

*** Parlamenter cumhuriyet. —ç.

dan doğruya katılmayan o geniş üreticiler yığınına dayanmak iddiasındaydı. Parlamentarizme ve böylece hükümetin varlıklı sınıflara apaçık bağımlılığına son vererek, işçi sınıfını kurtardığını ileri sürüyordu. İşçi sınıfı üzerindeki iktisadi üstünlüklerini koruyarak, varlıklı sınıfları kurtarmak istiyordu. Son olarak da, ulusal görkem yanılması herkes için yeniden canlandırarak, bütün sınıfların birliğini kurmuş olmakla böbürleniyordu. Gerçeklikte burjuvazinin ulusu yönetme yeteneğini çoktan yitirmiş —ve işçi sınıfının henüz elde etmemiş— bulunduğu bir dönemde, tek olanaklı hükümet biçimi de buydu. Bu hükümet bütün dünyada, toplumun kurtarıcısı olarak alkışlandı. Onun egemenliği altında tüm siyasal kaygılardan kurtulan burjuva toplum hiçbir zaman düşünmediği bir gelişme yaşadı. Şanayi ve ticareti, dev boyutlar kazandı. Mali dolandırıcılık, kozmopolit içki alemlerini göklere çıkardı. Yığınların sefaleti tantanalı, yapmacık, rezilce bir lüksün utanmazca bir sergilenmesiyle açık bir karşıtlık oluşturuyordu. Toplumun çok üstünde durur gibi görünen devet iktidarı, gene de bu toplumun hem en büyük rezaleti, hem de tüm bozulmuşluklarının yuvasıydı. Devletin kendisinin ve kurtarmış olduğu toplumun çürümüşlüğü, bu rejimin ağırlık merkezini Paris'ten Berlin'e taşımaya susamış Prusya süngüleri tarafından açığa çıkarıldı. Doğmakta olan burjuva toplumun feodalizmden kendi öz kurtuluş aleti olarak dünyaya getirdiği ve iyice gelişen burjuva toplumun, sonunda emeği sermayeye bir köleleştirme aracı durumuna dönüştürdüğü bu devlet iktidarının hem en değerden düşmüş, hem de en son biçimini emperyalizm oluşturuyordu.

İmparatorluğun doğrudan antitezi, Komün oldu. Paris proletaryasının Şubat devrimini ilan ederken yükselttiği "toplumsal cumhuriyet" çığlığı, sınıf egemenliğinin yalnız kralcı biçimini değil, ama kendisini kaldıracak bir cumhuriyet için duyulan belirsiz bir özlemden başka bir şeyi dile getirmiyordu. Komün, bu cumhuriyetin olumlu biçimiydi.

Eski hükümet iktidarının merkezi ve aynı zamanda Fransız işçi sınıfının da toplumsal kalesi olan Paris, Thiers

ve köylülerinin, imparatorluğun onlara bıraktığı o eski hükümet iktidarını onarmak ve sürdürmek için kalkıştıkları girişime karşı silaha sarılmıştı. Paris ancak kuşatma sonucu ordudan kurtulduğu ve onun yerine çoğunluğu işçiler tarafından oluşturulan bir Ulusal Muhafızı geçirmiş bulunduğu için direnebiliyordu. Artık sürekli bir kurum haline dönüştürülmesi gereken şey de, işte bu durumdu. Bu yüzden Komünün ilk kararı, sürekli ordunun kaldırılması ve yerine silahlı halkın geçirilmesi oldu.

Komün, kentin çeşitli ilçelerinden kamu oylamasıyla seçilen belediye meclisi üyelerinden bileşiyordu. Bu üyeler sorumluydular ve her an görevlerinden geri alınabiliyorlardı. Komün üyelerinin çoğu, doğal olarak işçilerden ya da işçi sınıfının ünlü temsilcilerinden oluşuyordu. Komünün parlamenter bir örgüt değil, aynı zamanda hem yürütmeçi hem de yasamacı etkin bir örgüt olması gerekiyordu. Polislin siyasal ayrıcalıklarına hemen son verilerek, merkezi hükümetin aleti olmaktan çıkarıldı ve Komünün sorumlu ve her an görevden geri alınabilir bir görevlisi durumuna getirildi. Yönetimin tüm öbür dallarındaki memurlar da aynı duruma dönüştürüldü. Komün üyelerinden en alt düzeydeki görevlilere kadar, bütün kamu hizmetleri karşılığında işçi ücretleri ödenecekti. Yüksek devlet görevlilerinin geleneksel rüşvet ve temsil ödenekleri, bu yüksek görevlilerin kendileriyle birlikte ortadan kalktı. Kamu hizmetleri, merkezî hükümet tarafından korunan kimselerin özel mülkiyeti olmaktan çıktı. Yalnız belediye yönetimi değil, ayrıca o zamana kadar devletin gördüğü bütün işler de Komünün eline geçti.

Eski hükümetin maddi iktidar aletleri olan sürekli ordu ve polis kaldırıldıktan sonra Komün, manevi baskı aleti olan "rahiplerin iktidarı" nı da ortadan kaldırmaya girişti; varlıklı kurumlar oluşturan tüm kiliselerin dağıtılıp mülksüzleştirilmelerini kararlaştırdı. Rahipler, öncelleri olan havariler gibi, müminlerin sadakaları ile yaşamak üzere, özel yaşamın dünya işlerinden dingin elçekmişliğine gönderildiler. Öğretim kurumlarının tümü, hem parasız olarak halka açıldı, hem de

kilise ile devletin her türlü müdahalesinden kurtarıldı. Böylece öğretimin yalnızca herkesin harcı durumuna getirilmesiyle kalınmıyor, ayrıca bilimin kendisi de sınıf önyargıları ve hükümet iktidarının onu vurmuş buldukları zincirlerden kurtarılıyordu.

Adalet görevlileri, daha sonra bozmak üzere, sırayla bağlılık yemini etmiş oldukları art arda gelen bütün hükümetlere aşağılık bağımlılıklarını gizlemekten başka bir işe yaramayan o yapmacık bağımsızlıktan yoksunlaştırıldı. Öteki kamu görevlileri gibi yargıçlar ve hakemler de göreve seçilmekle gelecek, sorumlu ve geri alınabilir olacaklardı.

Paris komünü elbette Fransa'nın bütün büyük sanayi merkezlerine örnek hizmeti görecekti. Komün rejimi Paris'te ve ikincil merkezlerde bir kez kurulduktan sonra eski merkezi hükümet, yerini taşra illerinde de üreticilerin kendi hükümetlerine bırakmak zorunda kalacaktı. Komünün geliştirme zamanı bulamadığı kısa bir ulusal örgütlenme taslağıyla, Komünün en küçük kırsal yerleşme merkezlerinin bile siyasal biçimi olması ve kırsal bölgelerde sürekli ordunun, hizmet süresi son derece kısa bir halk milisiyle değiştirilmesi gerektiği açıkça ortaya kondu. Her ilin kırsal komünleri, ortak işlerini ilin yönetim merkezindeki bir temsilciler meclisi aracılığıyla yönetecek ve bu il meclisleri de Paris'teki ulusal yetkililer kuruluna kendi temsilcilerini göndereceklerdi; temsilciler her an görevden geri alınabilecek ve seçmenlerinin emredici vekaletleriyle bağlı olacaklardı. Bir merkezi hükümette gene de kalan az sayıda ama önemli görevler, gerçeğe aykırılığı biline biline söylendiği gibi kaldırılmayacak, ancak komünal, yani sıkı sıkıya sorumlu görevliler tarafından yürütüleceklerdi. Ulusun birliği bozulmayacak tam tersine, Komün anayasasıyla örgütlenecekti. Bu birlik, onun cisimleşmesi olduğunu ileri sürmekle birlikte, gerçekte ulusun asalak bir uru olmasına rağmen ulustan bağımsız ve onun üzerinde yer almak isteyen devlet iktidarının ortadan kaldırılmasıyla bir gerçeklik durumuna gelecekti. Eski hükümet iktidarının, salt bastırıcı organlarını kesip atmak önemli oldu-

ğu halde, yasal işlevleri topluma karşı bir üstünlük iddiasında bulunan bir otoriteden çekilip alınarak toplumun sorumlu hizmetkarlarına verilecekti. Genel oy hakkı, her üç ya da altı yılda bir halkı parlamentoda yönetici sınıfın hangi üyesinin temsil edeceği ve ayaklar altına alacağını kararlaştırmaya yarayacak tıpkı kendi işi için işçi ve yönetim personeli arayan herhangi bir işverene hizmet eden bireysel seçim hakkı gibi, komünler biçiminde örgütlenen halkın kendi işletmeleri için işçiler, denetimciler ve muhasebeciler bulmasına yarayacaktı. Ve bireyler gibi toplulukların da, gerçek işler konusunda genel olarak herkesi kendi yerine koymasını ve eğer bir yanlışlık yaparlarsa, onu da hemen düzeltmesini bildikleri herkesçe bilinen bir gerçektir. Öte yandan Komün anlayışına hiçbir şey, kamu oylaması yerine hiyerarşik bir görevlendirme geçirmekten daha uzak olamazdı.

Toplumsal yaşamın daha eski ve hatta sönmüş biçimleriyle belli bir benzerlik gösteren yepyeni tarihsel oluşumların haksız yere o biçimlerin bir yinelenmesi olarak görülme-leri genellikle bu yeni oluşumların kurtulamadıkları bir yazgıdır. Nitekim çağdaş devlet iktidarını paramparça eden bu yeni Komünde de ilkin bu devlet iktidarına öngelen ardından onun temelini oluşturan ortaçağ komünlerinin bir canlanması görülmek istendi. Komünal kuruluş haksız yere başlangıçta zor yoluyla kurulmasına rağmen, şimdi güçlü bir toplumsal üretim etkeni durumuna gelen ulusların o büyük birliğini, Montesquieu ve Girondenler'in⁶³ düşlerine uygun bir küçük devletler federasyonu biçiminde bir bozma girişimi olarak görüldü. Komün ve devlet iktidarı karşıtlığı, haksız yere aşırı merkeziyetçiliğe karşı eski savaşımın aşırı bir biçimi olarak görüldü. Özel tarihsel koşullar öteki ülkelerde burjuva hükümet biçiminin, Fransa'da olduğu biçimdeki klasik gelişmesini engelleyebilir ve İngiltere'de olduğu gibi büyük merkezi devlet organlarının, bozulmuş kilise yönetim kurulları (*vestries*), çıkarıcı belediye meclis üyeleri ve kentlerde ve köylerde yırtıcı yardım bürosu yöneticileri ve gerçekten soydan geçme sulh yargılarıyla tamamlanmasına izin verebilir-

ler. Komünal kuruluş, o güne kadar toplumun sırtından geçi-
nen ve onun özgür hareketini kötürümleştiren asalak devlet
tarafından emilen tüm güçleri toplumsal gövdeye geri vere-
cekti. Yalnızca bu olguyla bile komünal kuruluş, Fransa'nın
canlanmasının çıkış noktası olabilirdi. — Fransız taşra kent-
leri burjuvazisi Komünde, bu sınıfın Louis-Philippe döne-
minde kır üzerinde uyguladığı ve Louis Napoléon döneminde
de yerini kırın kentler üzerindeki sözde egemenliğine bira-
kan egemenliğin bir onarıma girişimini gördü. Gerçeklikte
komünal kuruluş kırsal üreticileri il yönetim merkezlerinin
düşünsel yönetimi altına koyacak ve onlara, kent işçilerinin
kişiliğinde, çıkarlarının doğal koruyucularını bulmak güven-
cesini sağlayacaktı. — Komünün sadece varlığı bile, apaçık
bir şey olarak, belediye özgürlüğünü içeriyordu. Ancak bun-
dan böyle bu özgürlük, artık kaldırılan devlet iktidarı karşı-
sında bir engel oluşturmaktan çıkmıştı. Paris Komününe,
kentlerin yönetimini Prusya polis devleti makinesindeki ba-
sit ikincil çarklardan başka bir şey olmama derecesine düşü-
ren o eski 1791 Fransız Belediye örgütünün karikatürü olan
Prusya belediye rejiminin özlemlerini yüklemeye düşüncesi,
ancak ve ancak eğer kendi kan ve demir entrikalarına gö-
mülmüş olmasaydı, kafasal çapına öylesine uygun düşen
eski *Kladderadatsch* (Berlin *Punch*'u)⁶⁴ yazarlığı mesleğine
seve seve dönecek olan bir Bismarck'ın usuna, ancak ve an-
cak böylesine bir kafaya gelebilirdi.

Komün, sürekli ordu* ve devlet memurculuğu gibi iki bü-
yük gider kaynağını ortadan kaldırarak, bütün burjuva dev-
rimlerin o ucuz hükümet sloganını gerçekleştirdi. Komünün
varlığı bile sınıf egemenliğinin, hiç değilse Avrupa'da, olağan
yükü ve vazgeçilmez maskesi olan krallığın yokluğunu önge-
rektiriyordu. Komün cumhuriyete, gerçekten demokratik ku-
rumlar temelini sağlıyordu. Ama ne "ucuz hükümet", ne de
"gerçek cumhuriyet" onun son ereğiydi; bunlar onun gerekli
sonuçlarından başka birsey değildi.

* Bu "sürekli ordu" sözcüğü, 1871 ve 1891 Almanca baskılarda yoktur.
-Ed.

Komünle ilgili yorumların ve Komünden beklenen yararların çeşitliliği, öteki bütün hükümet biçimlerinin o zamana kadar daha çok bastırmaya önem vermelerine karşın onun yayılmaya çok elverişli bir siyasal biçim olduğunu gösterir. Komünün gerçek gizemini onun her şeyden önce bir işçi sınıfı hükümeti,* üreticiler sınıfının sahiplenilenler sınıfına karşı yürüttüğü savaşımın bir sonucu, ensonu bulunan ve Emek'in iktisadi kurtuluşunun gerçekleşme olanağını sağlayan siyasal biçim alması oluşturur.

Bu son koşul olmasaydı, komünal kuruluş bir olanaksızlık ve bir aldatmaca olurdu. Üreticinin siyasal egemenliği onun toplumsal köleliğinin sürdürülmesiyle bağdaşamaz. Öyleyse, Komün, sınıfların varoluşunun, dolayısıyla sınıf egemenliğinin dayandığı iktisadi temelleri ortadan kaldırmak için bir kaldıraç hizmeti görmeliydi. Emek bir kez kurtulunca her insan bir emekçi durumuna gelir ve üretken çalışma, bir sınıfın öz niteliği olmaktan çıkar.

Tuhaf şeydir. Emekçilerin kurtuluşu üzerindeki son almış yılın bütün cafcıflı söylevlerine ve tüm engin yazınına karşın işçiler, nerede olursa olsun, kendi öz davalarını ele almaya görsünler; sanki kapitalist toplum, daha tüm çelişkileri gelişmemiş, daha bütün yalanları ortaya çıkmamış, daha pis gerçekliği gözler önüne serilmemiş de, henüz bakir suçsuzluğunun en arı durumu içinde yaşıyormuşcasına, sermaye ve ücretli kölelik gibi iki kutbu (toprak sahibi artık kapitalistin komandit ortağından başka bir şey değildir) kapsayan güncel toplum sözcülerinin tüm savunumlu lafazanlıklarının gürelediği hemen duyuluyor. Komün, diye haykırıyorlar, tüm uygarlığın temeli olan mülkiyeti kaldırmak istiyor. Evet baylar Komün, büyük bir yığın emeğini birkaç kişinin zenginliği durumuna getiren o sınıf mülkiyetini kaldırmak istiyordu. Mülksüzleştiricilerin mülksüzleştirilmesini amaçlıyordu. Üretim araçlarını, bugün özsel olarak emeği köleleştirme ve sömürü araçları olan toprağı ve sermayeyi, özgür ve

* 1871 ve 1891 Almanca baskılarda "işçi sınıfı hükümeti" sözcükleri italik dizilmiştir. —Ed.

birleşmiş bir emeğin sıradan aletleri durumuna dönüştürerek, bireysel mülkiyeti bir gerçeklik durumuna getirmek istiyordu. Ama komünizmdir bu, o "olanaksız" komünizm! Ne yani, egemen sınıfların güncel sistemi sonsuza değin sürdürmenin olanaksızlığını anlayacak kadar kavrayışlı olan üyeleri —bunların sayısı kabarıktır—, kooperatif üretimin usandırıcı ve gürültücü havarileri durumuna geldi. Ama eğer kooperatif üretim bir aldatmaca ve bir tuzak olarak kalmayacaksa; eğer kapitalist sistemin yerini alacaksa; eğer kooperatif toplulukların tümü, ulusal üretimi kendi denetimleri altına alan ve kapitalist üretimin kaçınılmaz yazgısı olan sürekli anarşi ve devirli sarsıntılara son veren ortaklaşa bir plana göre düzenleyecekse baylar, eğer bu komünizm değilse, o çok "olanaklı" komünizm değilse, nedir peki?

İşçi sınıfı Komünden mucizeler beklemiyordu. İşçi sınıfının *par décret du peuple** uygulanacak hazırlap ütopyaları yoktur. İşçi sınıfı kendi öz kurtuluşunu ve bu kurtuluşla birlikte güncel toplumun kendi iktisadi gelişmesiyle karşı konmaz bir biçimde yöneldiği o daha yüksek yaşam biçimini gerçekleştirmek için uzun savaşımardan, koşulları ve insanları baştan başa dönüştürecek tüm bir tarihsel süreçler dizisinden geçmek zorunda olduğunu biliyor. İşçi sınıfı bir ülküyü gerçekleştirmekle değil, yalnızca yıkılmakta olan eski burjuva toplumun kendi bağrında taşıdığı yeni toplum öğeleri karşısındaki engelleri kaldırmakla yükümlüdür. Tarihsel görevinin tam bilinci ve davranışında ona yaraşır olma kahramanca kararıyla işçi sınıfı, basın uşaklarının kaba sövgüleri ve bilisiz yavanlıkları karşısında, sekterce fikirlerini bilimsel yanılmazlığın kesinliği üzerinden döktüren kurulu düzen tutkunu burjuva doktrinerlerin kasıtlı kayırması karşısında, gülümsemekle yetinebilir.

Paris Komünü devrimin yönetimini kendi ellerine aldığı zaman; basit işçiler ilk kez olarak "doğal üstlerinin"** hükümet ayrıcalıklarına dokunma cüretini gösterip, eşi görülme-

* Halk kararnamesiyle. —ç.

** 1871 ve 1891 Almanca baskılarda, burada, "varlıklı sınıflar" biçiminde bir ekleme var. —Ed.

miş bir güçlük içinde, yapacaklarını gösterişsiz, bilinçli ve etkili bir biçimde yaptıkları zaman (ve büyük bir bilimsel otoriteye* inanmak gerekirse, en yükseği Londra'nın herhangi bir okul sekreteri için gereken en düşük ücretin ancak beşte birine erişen ücretler karşılığı yaptıkları zaman) eski dünya, belediye sarayı üzerinde dalgalanan emek cumhuriyetinin simgesi kızıl bayrak karşısında, öfke sarsıntıları içinde iki büklüm oldu.

Ve bununla birlikte bu devrim, işçi sınıfının yalnızca zengin kapitalistler ayrık olmak üzere, hatta Paris orta sınıfının büyük bölümü —dükkanlılar, satıcılar, tüccarlar— tarafından bile, toplumsal girişkenliğe yetenekli tek sınıf olarak açıkça tanındığı ilk devrimdi. Komün, orta sınıfın kendi içinde sürekli anlaşmazlıklar nedeni olan borç ve alacak sorununu bilgece çözerek, onu kurtarmıştı.⁶⁵ Orta sınıfın bu aynı bölümü, Haziran 1848'deki işçi ayaklanmasının⁸ ezilmesine katılmış ve Kurucu Meclis tarafından alacaklılarına hemen saygısızca kurban edilmişti.⁶⁶ Ama onun bugün işçi sınıfı yanında yer almak için tek nedeni, bu değildi. Artık Komün ya da yeniden hangi ad altında belirirse belirsin imparatorluk dışında bir seçenek olmadığını seziyordu. İmparatorluk, kamu zenginliğini saçıp savurması, özendirmediği büyük mali dolandırıcılık ve Sermayenin yapay olarak hızlandırılmış merkezileşmesine ve bu sınıfın büyük bir bölümünün mülksüzleştirilmesine sağladığı destekle, iktisadi bakımdan onu [orta sınıfı —ç.] yıkmıştı. İmparatorluk bu sınıfı siyasal bakımdan incitmiş, çocuklarının eğitimini *frère ignorantin*'lere⁶⁷ vererek voltercilğine meydan okumuş, neden olduğu yıkımlara karşılık imparatorluğun yıkılmasından başka bir ödünleme bırakmayan bir savaşa başı eğik sokarak, onun Fransız ulusal duygusunu ayaklandırmıştı. Tüm bonapartçı ve kapitalist yüksek *bohème*'in Paris dışına göçünden sonra, gerçekte orta sınıfın gerçek düzen partisi, kendini Komün bayrağı altına giren ve Thiers'nin önceden tasarlanmış plan-

* Almanca baskılar bu büyük bilimsel otoritenin kim olduğunu belirtiyor: "(Profesör Huxley)". —Ed.

larına karşı onu savunan "Cumhuriyetçi Birlik"⁶⁸ biçimi altında gösterdi. Bu büyük orta sınıf yığınının minnettarlığı bugünkü sert sınamaya dayanacak mı? Bunu ancak zaman gösterecek.

Komün köylülere, "Bizim zaferimiz sizin tek umarınızdır" derken, yerden göğe kadar haklıydı. Versailles'da yumurtlanıp metelik etmez övüngen Avrupa gazetecileri tarafından yinelenen tüm yalanların en şaşılacaklarından biri de, Ulusal Meclis köylülerinin Fransız köylülüğünü temsil ettikleri yalanıydı. Fransız köylüsünün, 1815'ten sonra bir milyon tazminat ödemek zorunda kaldığı adamlara karşı duyduğu sevgi, biraz düşünölsün.⁶⁹ Onun gözünde büyük bir toprak sahibinin varlığı bile, daha kendiliğinden onun 1789 kazanımları üzerine bir el uzatmadır. 1848'de burjuvazi, frank başına 45 santimlik bir ek vergiyle onun toprak parçasını ağır yükler altına sokmuş, ancak bu işi devrim adına yapmıştı; oysa şimdi, Prusyalılara ödenecek beş milyarlık tazminatı köylünün omuzlarına yüklemek için, devrime karşı bir iç savaş kışkırtıyordu. Buna karşılık Komün, ilk bildirgelerinden birinde, savaşın gerçek yaratıcılarının onun giderlerini de ödemek zorunda olduklarını bildiriyordu. Komün köylüyü kan vergisinden kurtaracak, ona ucuz bir hükümet sağlayacak, bugünkü sülüklerini, noteri, avukatı, mübaşiri ve öteki adli vampirleri, onun tarafından seçilmiş ve ona karşı sorumlu olan ücretli Komün görevlileri durumuna dönüştürecekti. Onu garde-champetrein,* jandarma ve valinin zorbalıklarından kurtaracak, rahip tarafından alıklaştırılmanın yerine, öğretmen tarafından eğitimini geçirecekti. Ve Fransız köylüsü, her şeyden önce hesap adamıydı. Rahip aylığının tahsildar tarafından zorla alınması yerine, kiliseye bağlı olanların dinsel içgüdülerinin kendiliğinden ortaya çıkmasına bağlı olmasını son derece usa yatkın bulacaktı. Komün hükümetinin —ve sadece onun— Fransız köylüsüne umudunu aşladığı büyük dolaysız iyilikler, işte bunlardı. Öyleyse burada, köylünün toprak parçası üzerine bir karaba-

* Kır bekçisi. —ç.

san gibi çöken ipotekli borç, her gün büyüyen *prolétariat foncier* (kırsal proletarya) ve onun bu toprak parçasından, modern tarımın gelişmesi ve kapitalist işleme biçiminin rekabeti sonucu gitgide daha hızlı bir gidişle gerçekleşen mülksüzleştirilmesi gibi, sadece Komünün köylü yararına çözmeye yetenekli ve aynı zamanda da zorunlu olduğu daha karmaşık, ama dirimsel somut sorunlar üzerinde uzun uzadıya durmanın hiçbir gereği yoktur.

Fransız köylüsü, Louis Bonaparte'ı cumhurbaşkanı seçti; ama düzen partisi, İkinci İmparatorluğu kurdu. Gerçeklikte Fransız köylüsü neye gereksinme duyduğunu, kendi *mairie*-ni* hükümetin valisine, kendi öğretmenini hükümetin rahibine ve kendi öz kişiliğini de hükümetin jandarmasına karşı çıkararak, 1849 ve 1850'de göstermeye başladı. Düzen partisi⁴⁶ tarafından Ocak ve Şubat 1850'de yapılan tüm yasalar, köylülere karşı açık baskı önlemlerinden oluştu. Köylü bonapartçıydı; çünkü büyük devrim, ondan sağlamış olduğu bütün çıkarlarla birlikte, onun gözünde Napoléon'da kişileşiyordu. İkinci İmparatorluk döneminde hızla dağılan bu yanılısama (ve bu yanılısama, doğası gereği "köylüler"e düşmandı), geçmişin bu önyargısı, Komünün köylülüğünün yaşayan çıkarlarına ve ivedi gereksinmelerine yönelttiği çağrıya nasıl direnebilirdi?

"Köylüler", Komün Paris'i ile taşra illeri arasındaki üç aylık özgür bir bağlantı süresinin, köylülerin genel bir ayaklanmasına yol açacağını biliyorlardı (onların başlıca kaygıları, gerçekte buydu); Paris çevresinde, sanki sığır vebasının yayılmasını önlemek içinmiş gibi, bir polis ablukası kurmakta gösterdikleri kaygılı çabukluğun nedeni de buydu.

Öyleyse Komün, Fransız toplumunun tüm sağlıklı öğelerinin gerçek temsilcisi ve dolayısıyla gerçek ulusal hükümet olduğu kadar, aynı zamanda bir işçi hükümeti ve böylece emeğin kurtuluşunun gözüpek bir savunucusu olarak sözcüğün gerçek anlamında uluslararası bir hükümetti de. İki Fransız eyaletini Almanya'ya katan Prusya ordusunun göz-

* Belediye başkanı. -ç.

leri önünde Komün, tüm dünya emekçilerini Fransa'ya katıyordu.

İkinci İmparatorluk, kozmopolit dolandırıcılığın büyük panayırı olmuştı. Tüm ülkelerin dolandırıcıları, içki alemlerine ve Fransız halkını soyup soğana çevirmesine katılmak amacıyla, onun çağrısına koşup gelmişlerdi. İşte o dönemde Thiers'nin sağ kolunu Romanyalı eğlence düşkünü Ganesco, sol kolunu da Rus çasıtı Markovski oluşturuyordu. Komün tüm yabancılara, ölümsüz bir dava uğruna ölmek onurunu sundu. İhaneti yüzünden yitirilen dış savaş ve yabancı saldırıganla birlikte düzenlediği komployla kışkırtılan iç savaş arasında burjuvazi, Fransa'da oturan Almanlara karşı polis avları düzenleyerek, yurtseverliğini göstermek olanağını bulmuştu. Komün ise bir Alman işçisini* kendi çalışma bakanı yaptı. Thiers, burjuvazi, İkinci İmparatorluk, gürültülü yakınlık gösterileriyle Polonya'yı durmadan aldatmışlardı; oysa gerçeklikte, onu edepsizce hizmet ettikleri Rusya'ya teslim ediyorlardı. Komün ise Polonya'nın kahraman oğullarına,** onları Paris savunucularının başına geçirmek onurunu verdi. Ve açığının bilincinde olduğu yeni tarih çağını açıkça göstermek amacıyla, bir yandan galip Prusyalıların, öte yandan bonapartçı generaller tarafından yönetilen Bonaparte ordusunun gözleri önünde, savaş övüncesinin o büyük simgesi olan Vendôme sütununu⁷⁰ deviriverdi.

Komünün en büyük toplumsal önemini, varlığı ve etkinliği oluşturdu. Özel önlemleriyse, halk tarafından bir halk hükümeti eğilimini ortaya koymaktan başka bir şey yapamazlardı. Fırın işçileri için gece çalışmasının yasaklanması ve işverenler arasında yürürlükte olan bir uygulamanın, çeşitli bahanelerle işçilerinden cezalar keserek ücretleri düşürmeye dayanan ve böylece işverenin yasamacı, yargıç ve yürütme gücü işlevlerini kendi kişiliğinde birleştirmesine ve üstelik paraları da cebine indirmesine yarayan uygulamanın ceza tehdidi altında yasaklanması, bu türlü önlemlerdi. Bu nite-

* Léo Frankel. -Ed.

** J. Dombrowski ve W. Wroblewski. -Ed.

likte bir başka önlem de, kapitalistleri ister sıvışıp gitmiş, isterse işi durdurmayı yeğlemiş olsunlar, kapatılan bütün atölye ve fabrikaların, karşılığı ödenmesi koşuluyla işçi birliklerine verilmesi oldu.

Komünün mali önlemleri kuşatılmış bir kentin durumuna uygun olarak, öngörülü ve ılımlı önlemlerdi. Haussmann* döneminde büyük mali ortaklıklar ve bayındırlık işleri girişimcileri tarafından Paris kenti zararına yapılan olağanüstü hırsızlıklar açısından Komün, onların mallarını zorralımına uğratmakta Orléans hanedanının mallarını zorralımına uğratan Louis-Napoléon'dan çok daha haklı olurdu. Her ikisi de mallarının büyük bir bölümünü kilisenin yağmalanmasından sağlayan Hohenzollernler ve İngiliz oligarkları, kilisenin laikleştirilmesinden sadece 8.000 frank sağlayan Komüne elbette ifrit oldular.

Versailles hükümeti, biraz cesaret ve güç toplar toplamaz, Komüne karşı en zorlu araçları kullanırken; düşüncenin özgürce söylenmesini engeller ve bu yolda tüm Fransa büyük kentler delegelerinin toplantılarının yasaklanmasına değin giderken; Versailles ve Fransa'nın geri kalan bölümünü, İkinci İmparatorluğun casusluk ağını aşan bir casusluk ağı içine sokarken; Paris'te basılan tüm gazeteleri engizisyoncuya dönüştürülmüş jandarmaları tarafından yaktırır ve Paris'ten gelen ve Paris'e giden bütün mektupları açtırırken; Ulusal Mecliste Paris'ten yana bir söz etme yolunda en çekişken denemeler, hatta 1816 *Bulunmaz Meclisinde*⁴⁸ bile görülmemiş bir biçimde, çılgınlık altında boğulurken; Versailles'lılar tarafından Paris dışında yürütülen kanlı savaş ve Paris içinde satınalma ve komplo girişimleri sürüdürülürken Komün, sanki barış içindeymiş gibi, liberalizmin bütün gerek ve görüşlerine uymaya çalışmakla görevine utanılacak bir biçimde ihanet etmiş olmaz mıydı? Komün hükümeti Bay Thiers hükümetiyle aynı nitelikte olmuş olsaydı, Paris'te dü-

* Baron Haussmann, İkinci İmparatorluk döneminde Seine ilinin, yani Paris kentinin valisi. İşçi ayaklanmalarına karşı savaşımı kolaylaştırmak için, bir dizi kentçilik çalışması yaptırdı. (*Lenin tarafından hazırlanan 1905 Rusça baskı için not.*) –Ed.

zen partisi gazetelerini yasaklamak için, Versailles'da Komün gazetelerinin yasaklanmasından daha iyi fırsat bulamazdı.

Tam da Fransa'yı kurtarmanın tek yolu olarak kiliseye dönmeyi ileri sürdükleri sırada, dinsiz imansız Komünün Picpus manastırı ile Saint-Laurent kilisesinin oldukça özgül gizemlerini ortaya çıkarması, "köylüler" için kuşkusuz öfkelenendirici bir şeydi.⁷¹ Ve Bay Thiers'ye karşı ne büyük bir yergi: Savaşları yitirme, teslim şartlaşmaları imzalama ve Wilhelmshoehe'de sigara sarmadaki becerikliliklerine tanıklık olarak Bay Thiers, bonapartçı generaller üzerine büyük haçlar yağdırırken Komün, görevlerini savsakladıkları kuşkusunu doğurdıkları anda, generallerini görevden alıyor ve tutukluyordu. Komüne takma bir ad altında giren ve Lyon'da yalın [yani hileli olmayan --ç.] iflastan altı günlük bir hapis cezasına çarptırılmış olan bir üyesinin,* Komünün buyruğu üzerine Komünden çıkartılıp tutuklanması, hâlâ Fransa dışişleri bakanı olan, hâlâ Fransa'yı Bismarck'a satmayı sürdüren ve hâlâ o hükümet örneği Belçika'ya buyruklarını dayatan kalpazan Jules Favre'in yüzüne karşı, bile isteye savrulmuş bir sövgü değil miydi? Ama kuşkusuz Komün, eski tipte bütün hükümetlerin istisnasız yaptıkları gibi, yanılmazlık savında bulunmuyordu. Tüm davranış ve sözlerini yayımlıyor, halkı bütün eksikliklerinden bilgilendiriyordu.

Her devrimde, onun gerçek temsilcilerinin yanına bambaşka nitelikte adamlar da karışır. Bunlardan bazıları, büyük bir saygıyla bağlı oldukları geçmiş devrimlerin kalıntısıdır. Güncel hareketi anlamayan bu adamlar, bilinen dürüstlük ve cesaretleri, ya da salt geleneğin gücüyle, halk üzerinde hâlâ büyük bir etkiye sahiptir. Bazıları da, günün hükümetine karşı yıllardan beri aynı basmakalıp tumturaklı tepih dualarını yineleye yineleye, kendilerini eşi bulunmaz devrimciler olarak gösteren basit yaygaracılarıdır. Hatta 18 Marttan sonra bile, bu türlü bazı adamların ortaya çıktığı görüldü ve bazı durumlarda bunlar, birinci planda roller oy-

* Blanchet. -Ed.

namasını da başardı. Güçleri ölçüsünde bu adamlar, daha önceki devrimlerin tam gelişmesini engelledikleri gibi, işçi sınıfının gerçek eylemini de engelledi. Kaçınılmaz bir kötülüktür bu adamlar, zamanla bunlardan kurtulunur; ama işte Komüne bunun için zaman bırakılmadı.

Paris'te Komün tarafından yapılan değişiklik, gerçekte ne olağanüstü bir değişiklikti! İkinci İmparatorluğun bozulmuş Paris'inin, en küçük bir izi bile kalmadı. Artık Britanyalı büyük toprak sahiplerinin *absanteist*⁷² İrlandalıların, Amerikalı eski zenci köle satıcıları ve har vurup harman savuranların, eski Rus toprak kölesi sahipleri ve Romanya boyarlarının buluşma yeri değildi Paris. Artık cesetler morga taşınmıyor, gece saldırıları, hırsızlıklar olmuyordu. Gerçekte 1848 Şubat günlerinden bu yana, ilk kez olarak Paris sokakları, hem de hiç bir tür polis olmaksızın, güvenli bir duruma geldi.

"Artık adam öldürme, hırsızlık, saldırı gibi şeylerden söz edildiğini duymuyoruz, diyordu bir Komün üyesi; sanki polis tüm tutucu müşterilerinin topunu, kendisiyle birlikte Versailles'a sürüklemiş!"

Aşifteler, koruyucularının —ailenin, dinin ve her şeyin üstünde de mülkiyetin koruyucuları olan kırıç-kıranların (*francs-fileurs*)— ardından gitmişlerdi. Onların yerine ortaya, ilkçağ kadınları gibi kahraman, soylu ve özverili gerçek Paris kadınları çıktı. Çalışan, düşünen, savaştan, kanayan, yeni bir toplum yaratmakla meşgul, kapılarına dayanmış yamyamları neredeyse unutan, tarihsel girişkenliğinin coşkusu içinde ışıldayan bir Paris!

Paris'teki bu yeni dünyanın karşısında, bir de Versailles'daki eski dünyaya bakın! Meclisteki varlıklarıyla zenci köle satıcıların ayaklanmasını onaylayan, parlamenter cumhuriyeti ayakta tutmak için hükümet başına yerleşen yaşlı şarlatanın kendini beğenmişliğine güvenen ve geçmişin hayaletleri gibi, Jeu de Paume'da* toplanarak, 1789'u karika-

* *Jeu de Paume*, 1789 Ulusal Meclisinin ünlü bir kararı aldığı salon.⁷³ (1871 Almanca baskı için Engels'in notu.)

türleştiren bir tufan öncesi cumhuriyetçileri kuyruğu ile ulusun kanına susamış, lejitimist ve orléanscı, tüm ölmüş rejimlerin şu vampirler meclisine bakın! Demek ki Fransa'da ölmüş olan her şeyin temsilcisi, sadece Louis Bonaparte generallerinin kılıçlarının desteğiyle bir yaşam görünüşü kazanan bu meclisti! Paris, tüm gerçek; Versailles, tüm yalan ve Thiers'nin ağzından yayılan yalan demektir!

Bir Seine-et-Oise belediyeleri temsilciler kuruluna Thiers, şöyle diyordu: "Sözüme güvenebilirsiniz, onu *hiçbir zaman* tutmazlık etmedim."

Meclisin kendisine, "Fransa'nın o güne değin gördüğü en özgürce seçilmiş ve en liberal meclis" olduğunu söylüyor; onun başıbozuk asker takımına, "dünyanın hayran olduğu ve Fransa'nın o güne değin gördüğü en güzel ordu" olduğunu söylüyor; taşra illerine, Paris'i bombalamadığını, bunun bir masal olduğunu söylüyordu.

"Eğer birkaç top atıldıysa bu, Versailles ordusu tarafından değil, kendilerini göstermeye bile cesaret edemedikleri zaman dövüştüklerine inandırmak için, bazı başkaldırcılar tarafından atılmıştır."

Taşra illerine, "Versailles topçusu Paris'i bombalamıyor, yalnızca zaman zaman topa tutuyor" diyordu.

Paris başpiskoposuna, Versailles birliklerine yüklenen sözümona idamlar ve misillemelerin(!), saçma sözlerden başka bir şey olmadıklarını söylüyordu. Paris'e sadece "onu ezen iğrenç zorbalardan kurtulmak" istediğini, gerçekte "Paris Komünününün, bir avuç ip kaçkınından başka bir şey olmadığını" söylüyordu.

Bay Thiers'nin Paris'i, "aşağılık yığın"ın gerçek Paris'i değil, ama düşsel bir Paris, kırıç-kıranların⁷⁴ Paris'i, bulvarlarda gezmeyi seven erkek ve kadınların Paris'iydi; uşakları, dolandırıcıları, yazınsal bohemi ve aşifteleriyle şimdi Versailles, Saint-Denis, Rueil ve Saint Germain'i dolduran, iç savaşı hoş bir perde arası oyunundan başka bir şey olarak görmeyen, yapılmakta olan savaşa cep dürbünüyle bakan, top seslerini sayan ve gösterinin Porte-Saint-Martin tiyatrosun-

da hiç görmediği kadar iyi sahnelendiğine kendi öz onuru ve fahişelerinin onuru üzerine yemin eden zengin, kapitalist, yaldızlı, aylak Paris'ti. Düşen adamlar, gerçekten ölüydü; yaralıların çığlıkları, gerçek çığlıklardı ve görüyor musunuz, bütün bunlar ne kadar da yoğun bir tarihsel nitelik taşıyordu!

Tıpkı Koblenz göçmenlerinin, Bay de Calonne'un Fransa'sı gibi,⁷⁵ Bay Thiers'nin Paris'i de işte buydu.

IV

Zenci köle satıcılarının Paris'i yıkmak için ilk komplo girişimleri, onu Prusyalılara işgal ettirne girişimleri olduysa da bu girişim, Bismarck'ın kabul etmemesi üzerine başarısızlığa uğradı. İkincisi, yani 18 Marttaki komplo girişimiye, ordunun bozguna uğramasına ve tüm yönetimi kendisini izlemeye zorlayan hükümetin Versailles'a kaçmasına yol açtı. Bunun üzerine Thiers, Paris'le görüşmeler yapıyormuş gibi görünerek, Paris'e karşı savaşa hazırlanmak için zaman kazandı. Ama bir orduyu nerde bulmalıydı? Ordu alaylarının sayıca güçsüz kalıntıları, pek de güvenilir gibi değildiler. Thiers'nin taşra illerine yaptığı ve onları Ulusal Muhafızları ve gönüllüleriyle Versailles'ın yardımına koşturmayı çağırarak ivedi çağrılar, düpedüz havada kaldı. Sadece Bretagne, ak bir bayrak altında savaştan, her biri göğsünde ak kumaştan bir İsa yüreği taşıyan ve savaş çığlıkları da "*Vive le roi!*"* olan bir avuç *chouan*⁷⁶ gönderdi. Bunun üzerine Thiers alelacele gemicilerden, sömürge piyadelerinden, papaya bağlı zuhaflardan,⁷⁶ Piétri'nin *sergents de ville* ve *Mouchard*larından** oluşan alaca bulaca bir çete toplamak zorunda kaldı. Gene de Bismarck'ın, iç savaşın sürdürülmesi ve Versailles hükümetinin Prusya'ya kölece bağlı kalmasına kısıtına yetecek sayıda salıverdiği imparatorluk savaş tutsakları yurtlarına geri gönderilmeseydi bu ordu, gülünç bir biçimde ye-

* Yaşasın kral! -ç.

** Polis ve hafiyelerinden. -ç.

tersiz kalırdı. Savaş sırasında jandarmaların, en tehlikeli bütün görevlere kendileri atılarak bu orduyu sürüklemeye çalışmaları gerekirken bile Versailles polisi, Versailles ordusunu gözetme zorunda kaldı. Düşen kaleler zaptedilmedi, satın alındı. Federelerin yiğitliği, Paris'in direnişinin kendi öz stratejik dehası ve buyruğu altındaki süngülerle kırılmayacağına Thiers'yi inandırdı.

Bu arada Thiers'nin, taşra illeriyle ilişkileri gitgide güçleşiyordu. Thiers ve "köylüler"inin tasasını dağıtacak bir tek onama bildirisi bile gelmiyordu. Tam tersine... Her yandan, hiç de saygılı olmayan bir tonla, cumhuriyetin açıkça tanınması, komünal özgürlüklerin doğrulanması ve görev süresi biten Ulusal Meclisin dağıtılması çerçevesinde Paris'le barışma isteyen elçilik kurulları ve çağrılar, yağmur gibi yağıyordu. Bunlar o kadar büyük bir sayıda geliyorlardı ki Thiers'nin adalet bakanı Dufaure, savcılara yayımladığı 23 Nisan günlü genelgesinde, "barışma sloganını" bir suç olarak izlemelerini buyuruyordu! Bunun üzerine, kampanyasının başarısından umutsuzluğa düşmeye başlayan Thiers taktik değiştirmeye karar verdi ve bütün ülkede, Ulusal Meclise kendi kabul ettirdiği yeni belediye yasasına göre, 30 Nisan'da belediye seçimlerinin yapılmasını buyurdu. Valilerinin entrikalarına olduğu kadar polis baskısına da güvenen Thiers, taşra illerinin yargısının, Ulusal Meclis'e o güne kadar hiçbir zaman sahip olmadığı bir manevi güç kazandırmasını ve bu illerin ayrıca, Paris'in fethi için gereksinme duyduğu maddi gücü ensonu kendisine göndermesini bekliyordu.

Paris'e karşı kendi bültenlerinde göklere çıkardığı kendi eşkiyalık savaşını ve bakanlarının tüm Fransa'da bir terör egemenliği kurma girişimlerini Thiers, daha başından beri, birden çok amaca hizmet edecek küçük bir barışma komedisinin eşliğinde yürütmeye çalışıyordu. Bu komedi taşra illerini aldatacak, Paris'in burjuva öğelerini kendine çekecek ve her şeyin üstünde, Ulusal Meclis'in düzmece cumhuriyetlerine, Paris karşısındaki ihanetlerini Thiers'ye olan inançları arkasında gizlemek fırsatını verecekti. 21 Mart günü, daha

hiçbir ordusu yokken Thiers, Ulusal Meclis'e şöyle demişti:

"Ne olursa olsun, Paris'e karşı ordu göndermeyeceğim."

27 Mart günü, gene kürsüye çıkıyordu:

"Ben cumhuriyeti bir oldubitti olarak buldum ve onu koruyup sürdürmekte de kararlıyım."

Gerçeklikte "köylüler"inin böğürmeleri Versailles'da cumhuriyet'in adının bile anılmasını bastırırken o, Lyon ve Marsilya'daki devrimi⁷⁷ cumhuriyet adına bastırıyordu. Bu başarıdan sonra da, artık "varsayılabilecek bir olgu"dan başka bir şey olmayan "oldubitti"nin gücünü kırdı. İhtiyat gereği Bordeaux'dan kışı kırdırtmış olduğu Orléans prensleri şimdi, yasanın açıkça çiğnenmesiyle, Dreux'de her türlü entrika çevirme iznine sahip bulunuyorlardı. Paris ve taşra illeri delegeleriyle yaptığı bitmez tükenmez görüşmelerde, Thiers tarafından verilen ödünler durmadan ton ve renk değiştirmelerine karşın, eninde sonunda her zaman şuna varıyordu: Büyük bir olasılıkla öcü, "Lecomte ve Clément Thomas'ın öldürülmesine karışan bir avuç cani"yle sınırlı kalacaktı — elbette Paris ve Fransa'nın Bay Thiers'nin kişiliğini, hiç bir çekişme ileri sürmeksizin, cumhuriyetlerin en iyisi olarak tanımlarını koşuluyla; yani tıpkı onun 1830'da Louis-Philippe için yapmış olduğu gibi. Bu ödünlere gelince onları, Mecliste bakanlar tarafından bu ödünler konusunda yapılan resmi yorumlar aracılığıyla yadsıtma zahmetine katlanmakla da yetinmiyordu. Onun iş görmek için, kendi Dufaure'u vardı. Dufaure, bu yaşlı orléanscı avukat, şimdi 1871'de Thiers döneminde olduğu gibi, 1830'da Louis-Philippe döneminde ve 1848'de Louis Bonaparte'in başkanlığı döneminde de, her zaman sıkıyönetim adalet bakanlığı yapmıştı. Bakan olmadığı sıralarda, Paris kapitalistlerini savunarak bir servet yapmış, kendi yaptığı yasalara karşı dava açarak siyasal bir sermaye durumuna gelmişti. Şimdi, Paris'in düşüşünden sonra, cumhuriyetçi özgürlüğün son kalıntılarının da kökünü kazıyacak temsil edici bir yasalar dizisini Ulusal Meclis'ten çabucak çıkartmakla yetinmeyip,⁷⁸ sıkıyönetim mahkemelerinin kendi gönlünce çok yavaş olan yargılama yöntemini kısaltarak⁷⁹ ve

çok sert yeni bir sürgün yasası önererek, Paris'in yazgısını önceden sezdiriyordu. Siyasal alanda ölüm cezasını kaldıran 1848 Devrimi, onun yerine sürgün cezasını geçirmişti. Louis Bonaparte, hiç değilse teoride, giyotin rejimini yeniden kurmaya cüret edememişti. Henüz Parislilerin başkaldırıcular değil, ama katiller olduklarını yavaş yavaş aşılama cesareti-ne sahip olmayan "köylüler" Meclisi, Paris'e karşı öncelenmiş öcünü Dufaure'un sürgün yasasıyla sınırlandırmak zorunda kaldı. Eğer bu komedi, Thiers'nin de istediği gibi, geviş getiren hayvan beyinleriyle ne onun oyununu, ne de ikiyüzlülük, kararsızlık ve oyalama zorunluluğunu anlayan "köylüler" in öfke çığlıklarına yol açmasaydı, bütün bu koşullar karşısında Thiers bile, kendi barışma komedisini sürdürmezdi.

Yakında yapılacak olan 30 Nisan belediye seçimleri ereğiyle Thiers, 27 Nisan'da büyük barışma sahnelerinden birini oynadı. Duygusal bir belagat tufanı ortasında, Meclis kürsüsünden şöyle haykırdı:

"Paris'in, bizi Fransız kanı dökmeye zorlayan komplosundan başka, cumhuriyete karşı hiçbir komplo yoktur. Söyledim ve gene söylüyorum ki bu dinsiz silahlar, onları tutan ellerden düşer düşmez ceza, sadece küçük bir sayıdaki kamu hukuku suçlusunun dışlanacağı bir bağışlama kararıyla, hemen durdurulacaktır."

Ve "köylüler" in zorla sözünü kesmesi üzerine, şöyle dedi:

"Baylar, söyleyin bana, yalvarırım size, haksız mıyım? Suçluların ancak bir avuç oldukları gereğini söylememden, gerçekten pişmanlık mı duyuyorsunuz? Mutsuzluklarımız ortasında, Clément Thomas ve General Lecomte'un kanını dökmeye yetenekli kişilerin ender ayrıklamalardan başka bir şey olmamaları, mutlu bir şey değil mi?"

Gene de Fransa, Thiers'nin parlamenter bir siren şarkısı olmasıyla sevine sevine övündüğü bu konuşmayı duymamazlıktan geldi. Hâlâ Fransa'ya kalan 35.000 Komün tarafından seçilen 700.000 belediye meclisi üyesi içinde, lejitimistler, orléanslılar ve bonapartçılar⁹ bir arada, 8.000'i bile bulmu-

yorlardı. Bunu izleyen ek seçimler, daha da düşmanca sonuçlar verdi. Böylece taşra illerinden, öylesine gereksinme duyduğu maddi gücü sağlayacak yerde Ulusal Meclis, son manevi güç iddiasını, ülke genel oyunun dışavurumu olma iddiasını da yitirdi. Bozgunu tamamlamak üzere de, Fransa'nın tüm kentlerinde yeni seçilen belediye meclisleri, bir Bordeaux karşı-meclisi oluşturarak, kapkaççı Versailles Meclisine açıkça gözdağı verdi.

Bismarck tarafından uzun zamandır beklenen kesin eylem sırası, ensonu gelmişti. Barışın kesinlikle düzenlenmesi bakımından, Frankfurt'a tam yetkili temsilciler göndermesi için Thiers'yi uyardı. Efendisinin çağrısı karşısında alçakgönüllü bir saygı gösteren Thiers, Pouyer-Quertier ile desteklenmiş olan kendi sadık Jules Favre'ını göndermekte ıvencelik etti. Rouenli "ünlü" bir iplik fabrikatörü, İkinci İmparatorluğun ateşli ve hatta kölece bağlı bir yandaşı olan Pouyer-Quertier, İkinci İmparatorlukta İngiltere'yle, kendi öz dükkan çıkarları bakımından zararlı ticaret antlaşmasından⁸⁰ başka hiçbir kusur görmüyordu. Thiers'nin maliye bakanı olarak Bordeaux'ya yerleşir yerleşmez, bu "dinsiz" antlaşmayı kınıyor, yakında kaldırılacağını sezdiriyor ve hatta, daha önceki hiçbir uluslararası artlaşmanın bu işe karşı çıkmadığını söylediği Alsace'a karşı eski koruyucu gümrük tarifelerini hemen yürürlüğe sokmaya kalkışma saygısızlığını bile, ama boş yere (Bismarck'ı hesaba katmaksızın), gösteriyordu. Karşı devrimi Rouen'da ücretleri düşürme aracı ve Fransız taşra illerinin bırakılmasını da Fransa'da kendi mallarının fiyatını yükseltme aracı olarak gören bu adam Jules Favre için, tüm mesleğinin doruğu olan son ihanetinde, yaraşır dalavere arkadaşı olarak tam da biçilmiş kaftan değil miydi?

Bu yetkin tam yetkili temsilciler çifti Frankfurt'a varır varmaz kaba Bismarck, onları hemen şu buyurucu seçenikle karşıladı: "Ya imparatorluğun yeniden kurulması, ya da benim barış koşullarımın kayıtsız şartsız kabulü!" Bu koşullar, savaş tazminatlarının ödenmesi vadelerinin bir kısaltılmasını ve Bismarck kendini Fransa'da işlerin gidişinden hoşnut

sayıncaya değin, Paris istihkamlarının Prusya birlikleri tarafından sürekli işgalini içeriyordu. Böylece de Prusya, Fransa'nın iç işlerinde yüce hakem olarak tanınmış bulunuyordu! Buna karşılık Paris'in yok edilmesi için, tutsak bonapartçı orduyu özgür bırakmayı ve imparator Wilhelm'in ordularının doğrudan yardımını öneriyordu. Tazminatın ilk taksidinin ödenmesini Paris'in "yatıştırılması"na bağlayarak, iyi niyetinin güvencesini de veriyordu. Thiers ve tam yetkili temsilcileri, böyle bir yemi elbette açgözlülükle yuttu.

10 Mayıs'ta imzaladıkları barış antlaşmasını 18 Mayıs'ta Versailles Meclis'ine onaylattılar.

Barışın imzalanması ile bonapartçı tutsakların gelmesi arasındaki sürede cumhuriyetçi yarıdakçaları, Paris'in kanının dökülmesi hazırlıklarına gözlerini yummak için bir bahane bulmak acıklı gereksinmesini duyduklarından Thiers, kendini barışma komedisine yeniden başlamak zorunda gördü. 8 Mayıs'ta bile, bir orta sınıf uzlaştırıcılar kurulunu şöyle yanıtlıyordu:

"Başkaldırıcular boyun eğmeye karar verdikleri zaman Paris kapıları, General Clément Thomas ile General Lecomte'un katilleri dışında herkese, bir hafta boyunca açık kalacaktır."

Birkaç gün sonra bu sözler konusunda, "köylüler" tarafından sert bir biçimde sorguya çekilince, açıklamalarda bulunmayı kabul etmediyse de onlara, şu anlatımlı bilgiyi vermekten de geri kalmadı.

"Aramızda sabırsızlar, çok ıvecen adamlar var diyorum. Sekiz gün daha beklemeleri gerekiyor; bu sekiz gün sonunda, artık tehlike kalmayacak ve o zaman görev, onların cesaret ve yetenekleri düzeyinde olacaktır."

Mac-Mahon ona az zaman sonra Paris'e girebileceğini söyleyecek duruma gelir gelmez Thiers, Mecliste "Paris'e elde yasa gireceğini ve askerlerimizin canına kıyan ve kamusal anıtlarımızı yıkan ip kaçkınlarından tam bir kefaret iste-yeceği"ni açıkladı.

Karar zamanı yaklaşınca Meclise, "Acımasız olacağım"

dedi; Paris'e mahkûm edildiğini ve kendi bonapartçı haydutlarına da, Paris'ten istedikleri kadar öç almak için açık karta sahip olduklarını söyledi. Ensonu ihanet, 21 Mayıs'ta General Douay'ye Paris kapılarını açınca Thiers, 22 Mayıs'ta "köylüler"e, kendi barışma komedisinin anlamamakta öylesine ayak diredikleri "erek"ini açıkladı.

"Birkaç gün önce size, *ereğimize* yaklaştığımızı söylemiştim, bugün size şunu söylemeye geldim: *Ereğe* eriştik. Düzen, adalet ve uygarlık, en sonunda zaferi kazandı!"

Gerçekten de öyleydi. Burjuva düzeninin uygarlık ve adaleti, bu düzenin köleleri ne zaman efendilerine karşı başkaldırırsa, kendi korkunç yüzlerini açıkça gösterirler. O zaman bu uygarlık ve bu adalet, maskesiz yabanılık ve yasa-sız öç alma olarak, ereklerini açığa vurur. Sahiplenici ve üretici arasındaki sınıf savaşımındaki her yeni bunalım, bu gerçeği daha açık bir biçimde ortaya çıkarır. 1871'in sözle anlatılmaz alçaklığı karşısında, burjuvaların Haziran 1848 canavarlıkları bile hiç kalır. Asker bozuntularının iblisçe savaş başarıları, paralı askerleri ve savunucuları oldukları bu uygarlığın doğuştan ruhunu ne kadar yansıtıyorsa, Paris halkının —erkek, kadın ve çocuk— Versailles'luların girişinden sonraki sekiz gün boyunca dövüşürken gösterdiği kahramanca esigemezlik ruhu da, onun davasının büyüklüğünü o kadar yansıtıyor. En büyük sorunu, savaş bittikten sonra kendi yolaçtığı ceset yığınlarından nasıl kurtulacağını bilmek olan, gerçekten övünçlü uygarlık!

Thiers ve köpeklerinin davranışının bir benzerini bulmak için, Sulla ve iki Roma triumvirasının zamanlarına kadar çıkmamız gerekir.⁸¹ Soğukkanlılıkla uygulanmış aynı yığınsal insan kırımı; toplu öldürmede aynı yaş ve cinsiyet kaygısızlığı; tutsaklara aynı işkence sistemi; aynı sert davranışlar, ama bu kez bütün sınıfa karşı; bir tekinin kaçabileceği korkusuyla, saklanan önderlerin aynı yabanıl avı, siyasal ve özel düşmanların aynı ihbarı; savaşıma tamamen yabancı kişilerin öldürülmesi kaşısında aynı kayıtsızlık. Sadece şu fark var: Romalıların sürgünleri toptan halletmek için henüz

makineli tüfekleri yoktu ve onların ne "elde yasa"ları, ne de ağızlarında "uygarlık" sloganı vardı.

Ve bu korkunç şeylerden sonra, kendi öz basını tarafından betimlenen biçimiyle, bu burjuva uygarlığın daha da iğrenç olan öteki yüzüne bakın!

"Dağınık ateş sesleri, *diye yazıyor bir Londra tory gazetesinin Paris muhabiri*, uzakta hâlâ yankı uyandırır, yüzüstü bırakılmış zavallı yaralılar Père-Lachaise'in mezar taşları arasında ölür, paniğe kapılmış 6.000 başkaldırıcı umutsuzluk cançekişmesi içinde yeraltı mezarlığı labirentlerinde dolaşır, *makineli tüfekte* yirmişer yirmişer öldürülmek üzere zavallılar sokaklardan itile kakıla geçirilirken, *café*'lerin absent, bilardo ve domino tutkunlarıyla dolup taşıdığını, yitik kızların bulvarlarda gezindiklerini görmek ve sefihlerin gözde lokantaların *cabinet particulier*'lerinden* gelen gürültülerinin gecenin sessizliğini bozduğunu işitmek, isyan ettirici bir şey."

Bay Edouard Hervé, Komün tarafından yasaklanan Versailles yandaşı bir gazete olan *Journal de Paris*'de⁸² şöyle yazıyor:

"Paris halkının (!) hoşnutluğunu dünkü gösterme biçimi, hafifmeşrep olmaktan da öte bir şeydi ve bunun zamanla daha da kötüleşeceğinden korkarız. Şimdi Paris'te iyiden iyiyeye yersiz bir bayram havası var ve bize *Parisiens de la décadence*** denmesini istemiyorsak, bu duruma bir son vermek gerekiyor."

Sonra Tacitus'un şu parçasını aktarıyor:

"Bununla birlikte bu korkunç savaşımın ertesi günü, hatta savaşım büsbütün bitmeden önce, alçalmış ve bozulmuş Roma, vücudunu tüketmiş ve ruhunu kirletmiş olduğu şehvet bataklığında yeniden yüzmeye başladı: *alibi proelia et vulnera, alibi balnea popinoeque* (burada savaşlar ve yaralar, orada hamamlar ve meyhaneler)."

Yalnız Bay Hervé, sözünü ettiği "Paris halkı"nın, Bay

* Özel odalarından. -ç.

** Çöküş dönemi Parislileri. -ç.

Thiers'nin Paris halkından, Versailles, Saint-Denis, Rueil ve Saint-Germain'den yığın yığın geri dönen *kiriş-kırıcılardan*, "çöküş" Paris'inden başka bir şey olmadığını söylemeyi unuttuyor.

Yeni ve daha iyi bir toplumun esirgemezlik dolu savunucularına karşı kazandığı bütün kanlı zaferlerinde, emeğin köleleştirilmesi üzerine kurulu bu kıyıcı toplum kurbanlarının iniltilerini, yankısı bütün dünyada çınlayan bir karaçalma yuhalamasıyla boğuyor. Komünün dingin işçi Paris'i, "düzen" köpekleri tarafından hemen bir rezaletaneye dönüştürüldü. Ve bu korkunç dönüşüm, bütün ülkeler burjuva anlayışına neyi gösteriyor? Elbette Komünün uygarlığa karşı komplo kurduğunu! Paris halkı, Komün uğruna kendini coşku içinde öldürtüyor. Ölülerinin sayısı, tarihte bilinen bütün öbür savaşlardaki ölümlerin sayısını geçiyor. Bu neyi gösteriyor? Elbette Komünün, halkın hükümeti değil, ama bir avuç caninin zorbalıkla ele geçirdiği bir hükümet olduğunu! Paris kadınları barikatlar üzerinde ve idam mangaları karşısında canlarını seve seve veriyorlar. Bu neyi gösteriyor? Elbette Komün iblisinin, onları cadılar ve cadalozlar* durumuna dönüştürdüğünü! Komünün iki aylık söz götürmez bir egemenlik boyunca gösterdiği ölçülülüğün eşi, ancak savunmasının kahramanlığında görülebilir. Bu neyi gösteriyor? Elbette Komünün, ancak cançekişme sırasında koyvereceği şeytanca içgüdülerinin kana susamışlığını, bir ölçülülük ve insanlık maskesi altında, aylar boyunca özenle sakladığını!

İşçi Paris, kendi kendini kahramanca yakarken, yapıları ve anıtları ateşlerle sarmaladı. Proletaryanın canlı gövdesini paramparça ederken, efendileri artık konutlarının el değmemiş mimarlığına tantanayla geri döneceklerini düşünmemeliydiler. Versailles hükümeti, "kundakçılar!" diye haykırıyor ve en uzak köylere değin tüm ajanlarına, profesyonel kundakçı olma kuşkusuyla, düşmanlarını her yerde kovalama yönergesini veriyor. Savaştan sonraki yığınsal insan kırımını

* *En Mégères et en Hécatés*. Yunan mitologyasının bu öç ve cehennem tanrıçalarını böyle çevirdim. Yazınsal ve Mitolojik Adlar Dizinine bakınız. – ç.

na gönül hoşluğuyla bakan tüm dünya burjuvazisi, tuğla ve harcın değerinin bilinmemesi karşısında tiksintiyle irkiliyor!

Hükümetler donanmalarına "öldürme, *yakma* ve *yıkma*" yetkisini verdikleri zaman, bu bir kundakçılık yetkisi midir? Britanya birlikleri Washington'daki Capitole'ü ve Çin imparatorunun yazlık sarayını bile bile ateşe verdikleri zaman,⁸³ bu bir kundakçılık eylemi miydi? Prusyalılar, askeri nedenlerden ötürü değil, ama salt öç alma hırsıyla Châteaudun gibi kentleri ve sayısız köyleri petrol dökerek yaktıkları zaman bu bir kundakçılık davranışı mıydı? Altı hafta boyunca Thiers, sadece içinde insan olan evleri ateşe verme bahanesiyle Paris'i bombaladığı zaman, bu bir kundakçı işi miydi? Savaşta ateş, herhangi bir başka silah kadar törel bir silahtır. Düşman tarafından işgal edilen yapılar, ateşe verilmek için bombalanır. Eğer bu yapıların savunucuları geri çekilmek zorunda kalırlarsa, saldırganların kullanmasını engellemek için bu yapıları kendileri ateşe verir. Yakılmak, dünyanın bütün düzenli ordularının savaş cephesi üzerinde bulunan bütün yapıların her zaman kaçınılmaz bir yazgısı olmuştur. Ama tarihteki tek haklı savaş olan kölelerin baskıcılarına karşı savaşımında bu, hiç de böyle değildir! Komün, ateşi sadece bir savunma aracı olarak kullandı. O onu, Haussmann'ın kesin olarak topçu ateşi için açtığı dosdoğru ve upuzun caddeleri Versailles birliklerine kapatmak için kullandı; O onu, tam da Versailles'lıların ilerlerken, en az Komün ateşi kadar yapı yıkan obüs toplarını kullandıkları biçimde, geri çekilmesini örtmek için kullandı. Hangi yapıların savunma ve hangi yapıların saldırı nedeniyle yıkıldığı bugün bile tartışılıyor. Ve savunma, Versailles'lı birlikler tutsakların yığınsal katliamına başlamadan önce ateşe başvurmadı. Öte yandan Komün, eğer umarsız bir duruma düşerse, kendi kendini Paris'in yıkıntıları altına gömeceğini ve Paris'i, Ulusal Savunma hükümetinin, ama sadece ihanetini gizlemek için sözvermiş olduğu gibi ikinci bir Moskova⁸⁴ durumuna getireceğini, çok zaman önce açıkça bildirmiş bulunuyordu. Trochu, gerekli petrolü işte bu amaçla getirtmişti. Komün,

düşmanlarının Paris halkının yaşamı için hiçbir kaygı duymadıklarını, ama kendi yapıları için çok büyük bir kaygı duyduklarını biliyordu. Ve Thiers, kendi payına öcünde yatışmaz olacağını onlara bildirmişti. Bir yanda kendi hazırlanmış ordusu, öte yanda da çıkış yollarını kapatan Prusyalılar elinin altında olur olmaz, şu açıklamayı yaptı: "Acımasız olacağım! Kefalet tam ve adalet taş yürekli olacak." Eğer Paris işçilerinin yaptıkları vandalizm* idiyse bu, hıristiyanların hıristiyan olmayan ilkçağın gerçekten paha biçilmez başyapıtları üzerinde yaptıkları gibi zafer vandalizmi değil, umutsuz savunma vandalizmiydi. Ve hatta bu vandalizm, yükselen bir yeni toplum ile yıkılan bir eskisi arasındaki devsel savaşım kaçınılmaz ve görece önemsiz sonucu olarak tarih tarafından da doğrulandı. Ayrıca bu vandalizm, turist Paris'ine yer açmak için tarihsel Paris'i yerle bir eden Haussmann vandalizminden çok daha az bir vandalizmdi.

Ama, başta Paris başpiskoposu, altmışdört rehinenin Paris Komünü tarafından öldürülmesi! Haziran 1848'de burjuvazi ve ordusu, silahsız savaş tutsaklarının öldürülmesi gibi savaş uygulamasında uzun zamandır ortadan kalkan bir âdet çıkarmıştı. O günden bu yana bu kaba âdet Avrupa ve Hindistan'daki bütün halk ayaklanmalarının bastırılması sırasında izlendi. Bu durum da bu âdetin, gerçek bir "uygarlık ilerlemesi" oluşturduğunu gösterir! Öte yandan Prusyalılar Fransa'da, başkalarının davranışlarının hesabını yaşamları pahasına verecek suçsuz insanlar olan rehine alma âdetini yeniden canlandırdı. Gördüğümüz gibi Thiers, daha çatışmanın başlarında, tutsak komüncüleri öldürme insani uygulamasını yeniden canlandırdığı zaman, Komün de onların yaşamını korumak için, Prusyalıların rehine alma uygulamasına başvurma zorunluluğu karşısında kaldı. Rehineler, Versailles tarafından uygulanan tutsakların sürekli öldürülmesi yüzünden, ölümü bin kez hak etmiş bulunuyorlardı. MacMahon pretorienlerinin⁸⁵ Paris'e girişlerini kutlamak için yaptıkları insan kırımından sonra, bunların yaşamları daha

* *Vandalisme*, güzel şeyleri yakıp yıkma eğilimi, vandallık. -ç.

uzun süre nasıl esirgenebilirdi? Burjuva hükümetlerin amansız kandökücülüğüne karşı son güvence de —rehine alınması— boş bir cakaya mı çevrilmeliydi? Başpiskopos Darboy'nun gerçek katili, Thiers'nin ta kendisidir. Komün, başpiskopos ile üstelik bir sürü papazı, o sıralarda Thiers'nin elinde bulunan bir tek Blanqui'ye karşı, birçok kez değiştirme önerisinde bulunmuştu. Thiers bu önerileri dik-kafalılıkla geri çevirdi. O, Blanqui ile Komüne bir baş vereceğini, oysa başpiskoposun ceset biçimi altında amaçlarına çok daha iyi yarayacağını biliyordu. Thiers, Cavaignac örneğini izliyordu. Cavaignac ve onun düzen adamları, başkaldıranları başpiskopos Affre'in öldürücüleri olarak lekelemek için, 1848 Haziranında az dehşet çığlıkları atmamışlardı! Ve gene de başpiskoposun düzen askerleri tarafından öldürüldüğünü, çok iyi biliyorlardı. Olay yerinde bulunan başpiskopos naibi Jacquemet, onlara olup biteni hemen anlatmıştı.

Düzen partisinin kendi kan alemlerinde, kurbanlarına çalmaktan hiçbir zaman geri kalmadığı bütün bu karaçalma konseri, sadece günümüz burjuvasının kendini, plebe karşı kendi elindeki her türlü silahı haklı gören, oysa plebin elindeki en küçük silahın bile kendiliğinden bir suç oluşturduğunu düşünen eski zamanlar baronunun törel kalıtçısı olarak gördüğünü ortaya koyuyor.

Egemen sınıfın devrimi, yabancı saldırganın koruması altında yürütülen bir iç savaş aracıyla yıkmak için düzenlediği ve bizim ta 4 Eylül'den Mac-Mahon pretorienlerinin Saint-Cloud kapısından girişine değin izlemiş olduğumuz kompro, doruk noktasına Paris insan kırımıyla erişti. Bismarck, henüz 1849 Prusya *Chambre introuvable*'ında⁸⁶ basit bir köylü iken dilediği o büyük kentlerin genel yıkılışının belki de ilk taksidini gördüğü Paris yıkıntılarını, hoşnutluk içinde seyrediyor. Paris proletaryasının cesetlerini hoşnutluk içinde seyrediyor. Onun için bu, sadece devrimin kökünün kazınması değil, ama şimdi kafası, hem de Fransız hükümetinin ta kendisi tarafından kesilen Fransa'nın, yavaş yavaş sönmesidir de. Tüm mutlu devlet adamlarına özgü o

kavrayış kıtlığı ile Bismarck, bu olağanüstü tarihsel olayın yüzeyinden başkasını görmüyor. Zaferini, kendini sadece yenilen hükümetin jandarması değil, ama aylıklı haydudu durumuna da getirerek taçlandıran bir galibi tarih, bundan önce ne zaman göstermiştir? Prusya ile Paris Komünü arasında bir savaş yoktu. Tersine, Komün barış hazırlıklarını kabul etmiş ve Prusya da yansızlığını açıklamıştı. Demek ki Prusya, savaştan bir taraf değildi. O bir haydut gibi davrandı; kendi üstüne hiçbir risk almadığı için, korkak bir haydut gibi; kan bedelinin, kendi 500 milyonunun ödenmesini, önceden Paris'in düşüşüne bağlamış olduğu için, aylıklı bir haydut gibi. Ve böylece tanrıtanımaz ve sefih Fransa'nın, dindar ve ahlaklı Almanya'nın eliyle cezalandırılması olarak, Tanrı tarafından buyrulan bu savaşın gerçek niteliği de ortaya çıkıyordu! Hatta ilkçağ hukukçularının anladıkları anlamda bile uluslararası hukukun bu eşi görülmemiş çığnenişi "uygar" Avrupa hükümetlerini, Petersburg hükümetinin basit bir aleti olan hain Prusya hükümetini ulusların gözünden düşürmeye yöneltecek yerde, sadece Paris çevresinde kurulan çifte kordondan kaçan bazı kurbanların da Versailles celatlarına teslim edilip edilmemesi gerektiğini düşünmeye götürüyor!

Modern zamanların en korkunç savaşından sonra, yenilen ve yenenin proletaryayı ortaklaşa katliamı için kardeşleşmeleri, bu görülmemiş olay, Bismarck'ın düşündüğü gibi yükselen bir yeni toplumun kesin ezilmesini değil, ama eski burjuva toplumun tam bir dağılışını gösteriyor. Eski toplumun hâlâ yetenekli olduğu en yüksek kahramanlık çabası, ulusal bir savaştır. Oysa şimdi ulusal savaşın, hükümetlerin sınıflar savaşımını geciktirmeye yönelik ve bu sınıf savaşımı iç savaş biçiminde patlak verir vermez bir yana atılan, katıksız bir aldatmaca olduğu da görüldü. Sınıf egemenliği, kendini artık ulusal bir üniforma altında gizleyemez; ulusal hükümetler, proletaryaya karşı ancak *bir bütün* oluştururlar!

1871 Yortusundan sonra, Fransız işçileri ile onların emek ürünlerini sahiplenen kimseler arasında ne barış, ne

de kabul edilebilir bir bırakışma olabilir. Paralı bir asker bozuntusunun demirden eli, her iki sınıfı da bir zaman ortak bir baskı altında tutabilir. Ama savaşım, durmadan büyüyen bir genişlikle hep yeniden başlayacaktır; ve son galibe gelince, bu konuda hiçbir kuşku yoktur: ya kapkaççılar azınlığı, ya da büyük emekçi çoğunluk. Ve Fransız işçi sınıfı, modern proletaryanın öncüsünden başka bir şey değildir.

Avrupa hükümetleri böylece, Paris karşısında sınıf egemenliğinin uluslararası niteliğini ortaya koyarlarken kendilerine göre bu mutsuzlukların kaynağı olan ve sermayenin kozmopolit komplosuna karşı çıkan emeğin uluslararası karşı örgütünü oluşturan Uluslararası Emekçiler Derneğini yuhalıyorlar. Thiers bu derneği Emeğin, kendini onun kurtarıcısı gibi gösteren zorbası olarak kötülüyordu. Picard, Fransız enternasyonalcileriyle yabancı ülkelerdeki enternasyonalciler arasındaki bağlantıların kesilmesi buyruğunu veriyordu. Kont Jaubert, Thiers'nin daha 1835'te suç ortağı olan o yaşlı mumya, tüm uygar hükümetler için en büyük sorunun Enternasyonalin kökünü kazımak olduğunu ilan ediyor. Ulusal Meclisin "köylüler"i, Enternasyonale karşı böğürüyorlar ve tüm Avrupa basını bu koroya katılıyor. Birliğimize tamamen yabancı, saygıdeğer bir Fransız yazarı,* düşüncesini şu sözlerle dile getiriyor:

"Ulusal Muhafız Merkez Komite üyelerinin olduğu kadar, Komün üyelerinin de çok büyük bir bölümü Uluslararası Emekçiler Derneğinin en etkin, en akıllı ve en gözüpek kişilerinden... aşırı derecede dürüst, içten, akıllı, canla başla bağlı, temiz ve sözcüğün iyi anlamında bağnaz insanlardan oluşuyor."

Polis kafası iliklerine işlemiş burjuva anlayışı, Uluslararası Emekçiler Derneğini doğal olarak, merkez otoritesi zaman zaman çeşitli ülkelerde patlamalar buyuran bir tür gizli fesat komitesi olarak tasarlıyor. Gerçekte bizim Derneğimiz, uygar dünyanın çeşitli ülkelerinin en ileri işçilerini birleştiren uluslararası bir bağdan başka bir şey değildir. Nerede

* Büyük bir olasılıkla Robinet. -Ed.

olursa olsun, sınıf savaşımı hangi biçim altında ve hangi koşullar içinde gerçeklik kazanırsa kazansın, Derneğimiz üyelerinin ilk safta bulunmaları çok doğaldır. Onun üzerinde bittiği toprak, modern toplumun ta kendisidir. Büyük kanlar dökülmesi pahasına da olsa, oradan söküp atılamaz o. Onu oradan söküp atmak için hükümetlerin, kendi asalak varoluşlarının başlıca koşulunu oluşturan Sermayenin Emek üzerindeki despotluğunun kökünü kazımaları gerekir.

İşçi Paris, Komünü ile birlikte, yeni bir toplumun şanlı öncüsü olarak her zaman yüceltilecektir. Şehitlerinin anısı, işçi sınıfının soylu yüreğinde yaşayacaktır. Cellatlarınıysa tarih, daha şimdiden sonsuz bir teşhir direğine çiviledi ve rahiplerinin tüm duaları, günahlarını bağışlatamayacaktır.

256, High Holborn, London, Western Central, 30 Mayıs 1871.

EKLER

I

"Tutsaklar kafilesi Ulrich caddesinde durdu ve kaldırım üzerinde, yola karşı, dört-beş sıra biçiminde dizildi. General Marki de Galliffet ve kurmayı, atlarından indiler ve sıranın solundan bir yoklamaya başladılar. Sıraların önünden yavaş yavaş yürüyen ve göz ucuyla bakan general, şurada burada duruyor, bir adamın omuzuna vuruyor ve onu sıradan çıkartıyordu. Çoğu durumda, daha geniş bir konuşma olmaksızın, bu biçimde seçilen kişi, böylece az zamanda küçük bir ek kafilenin oluşmuş bulunduğu yolun ortasına itiliyordu. ...Yanlışlık için bolca yer vardı. Atlı bir subay, General Galliffet'ye, özel bir saldırı dolayısıyla bir erkek ve bir kadını gösterdi. Sıralardan fırlayan kadın diz çöktü ve kollarını açarak, ateşli sözlerle suçsuz olduğunu söyledi. Bunun üzerine general, acıya aldırılmaz bir çehre ve heyecansız bir duruşla, ona şöyle dedi: 'Bayan, ben Paris'in bütün tiyatrolarına git-

tim, oyununuzun benim üzerimde hiçbir etkisi olmayacak. Komedi oynama zahmetine değmez...' O gün yanında bulunanlardan göze görünecek derecede daha uzun boylu, daha pis ya da daha çirkin olmak, iyi bir şey değildi. Özellikle bir kişi dikkatimi çekti; çünkü o bu dünyanın acılarından tez kurtuluşunu, kırık burnuna borçluydu... Böylece yüz kadar kişinin seçilmesinden sonra, bir idam mangası onları teslim aldı ve ölüm mahkûmlarını arkada bırakan kabile, yürüyüşüne yeniden başladı. Birkaç dakika sonra, ardımızdan bir yaylım ateş başladı ve bir çeyrek saatten çok sürdü. Böylesine hızlı bir biçimde ölüme mahkûm edilen bu mutsuzlar, işte böyle idam edildi." (*Daily News*'un⁸⁷ Paris muhabiri, 8 Haziran.)

"İkinci İmparatorluğun içki alemlerindeki utanmazca davranışlarıyla büyük bir ün kazanan karısının pezevengi" olan bu Galliffet, bir Fransız "Teğmen Piştov" şöhretine hak kazandı.

"İhtiyatlı bir gazete olan ve heyecan uyandırma düşkünü olmayan *Le Temps*,⁸⁸ iyice öldürülmeyen tamamen ölmeden önce gömülen insanların tüyler ürpertici bir öyküsünü anlatıyor. Öldürülen insanlardan çoğu, aralarından bazıları yarım yamalak olmak üzere, Saint-Jacques-la-Boucherie arkasındaki alana gömüldü. Gündüz işlek sokakların gürültüsü herhangi bir şeyin farkedilmesini engelliyordu, ama gecenin sesizliği içinde, çevredeki evlerde oturanlar uzaktan gelen iniltilerle uyandırıldı ve sabah, büzülmüş bir elin topraktan çıktığı görüldü. Sonuç olarak, cesetlerin çıkarılmasına girişme buyruğu verildi... Birçok yaralının canlı canlı gömüldüğünden en küçük bir kuşku yok. Brunel, geçen 24 Mayıs günü, metresiyle birlikte Vendôme alanındaki bir evin avlusunda öldürüldüğü zaman, cesetler 27 Mayıs öğleden sonraya kadar orada kaldı. Mezarcular cesetleri almaya geldikleri zaman, kadını henüz yaşar buldular ve onu ambulansa taşıdılar; dört kurşun yemiş olmasına rağmen kadın, şimdi tehlikeye dışındadır." (*Evening Standard*'ın⁸⁹ Paris muhabiri, 8 Haziran.)

Aşağıdaki mektup, Londra'da çıkan *Times*⁶² gazetesinin 13 Haziran günlü sayısında yayımlandı:⁹⁰

TIMES YAYIMCILARINA

Bayım,

6 Haziran 1871'de Bay Jules Favre, bütün Avrupa devletlerine bir bildirge göndererek, Uluslararası Emekçiler Derneğine¹⁵ karşı bir ölüm avı açmak amacıyla onlara başvurdu. Birkaç gözlem, bu belgeyi belirginleştirmeye yetecek.

Tüzüğümüzün girişinde Enternasyonalin, "28 Eylül 1864 günü Londra, Longrace, St. Martin's Hall'de düzenlenen herkese açık bir toplantıda" kurulmuş olduğu açıklanmıştır. Kişisel nedenlerinden ötürü Jules Favre, kuruluş tarihini 1862'den önceye atıyor.

İlkelerimizi açıklama ereğiyle, *Enternasyonalin* '25 Mart 1869 günlü gazetesi"ni aktardığını bildiriyor. Ve neyi aktarıyor? Enternasyonal olmayan bir derneğin gazetesini. O bu türlü bir manevraya, henüz görece genç bir avukatken, Cabet tarafından alçaltıcı yazı yayımlama nedeniyle dava edilen *le National*⁵⁴ gazetesini savunmak zorunda kaldığı zaman da başvurmuştu. O zaman da, kendi kafasından kattıklarını okuyarak, Cabet'nin yergi yazılarından parçalar okuduğunu ileri sürmüş, mahkemenin aynı oturumunda meydana çıkan ve Cabet'nin hoşgörüsü olmasaydı, Jules Favre'in Paris barosundan atılmasına yol açacak olan bu manevrayı çevirmişti. Onun tarafından Enternasyonal belgeleri olarak aktarılan belgelerden hiçbiri, Enternasyonale ait değildir. Örneğin, şöyle diyor:

"İttifak tanrıtanımaz olduğunu ilan eder, der Temmuz 1869'da Londra'da kurulmuş olan Genel Konsey."

Genel Konsey, hiçbir zaman böyle bir belge yayımlamamıştır. Tersine o İttifak'ın, Jules Favre tarafından anılan Cenevre *Sosyalist Demokrasi İttifakı'nın* (*Alliance de la*

démocratie socialiste) kuruluş tüzüğünü aşağılayan bir belge yayımlamıştır.⁹¹

Jules Favre, kısmen imparatorluğa karşı yöneltilmiş olduğunu da ileri sürdüğü genelgesinin bir ucundan öbürüne, imparatorluk savcılarının Enternasyonal üzerine uydurdıkları ve hatta bu imparatorluk mahkemeleri karşısında bile sefilce yıkılmış bulunan polis uydurmalarını yinelemekten başka bir şey yapmıyor.

Son savaş üzerindeki (geçen temmuz ve eylüldeki) her iki çağrısında da Enternasyonal Genel Konseyinin, Fransa'ya karşı Prusya fetih planını kınamış olduğu bilinir. Savaş başladıktan az sonra, Jules Favre'in özel sekreteri olan Bay Reitingen, Konsey aracılığı ile ulusal savunma hükümeti yararına, Bismarck'a karşı bir gösteri düzenlenmesi için bazı Genel Konsey üyelerine, elbette boşyere başvurmuştur; bu üyelere, cumhuriyet adının anılmaması özellikle istenmişti. Genel Konsey'in 9 Eylül günlü çağrısında, Paris işçilerinin Jules Favre ve meslektaşlarına karşı kesin olarak uyarılmalarına rağmen, Jules Favre'in Londra'ya beklenen gelişi onuruna, kuşkusuz en iyi niyetlerle gösteri hazırlıkları yapılmıştı.

Eğer Enternasyonal de, Jules Favre konusunda bütün Avrupa hükümetlerine, onların müteveffa Bay Millière tarafından Paris'te yayımlanmış olan belgeler üzerine özel dikkatini çeken bir genelge gönderseydi, Jules Favre ne derdi?

Saygılı hizmetkârınızım, bayım.

JOHN HALES

Uluslararası Emekçiler Derneği
Genel Kurul Sekreteri

256, High Holborn, London, Western Central, 12 Haziran.

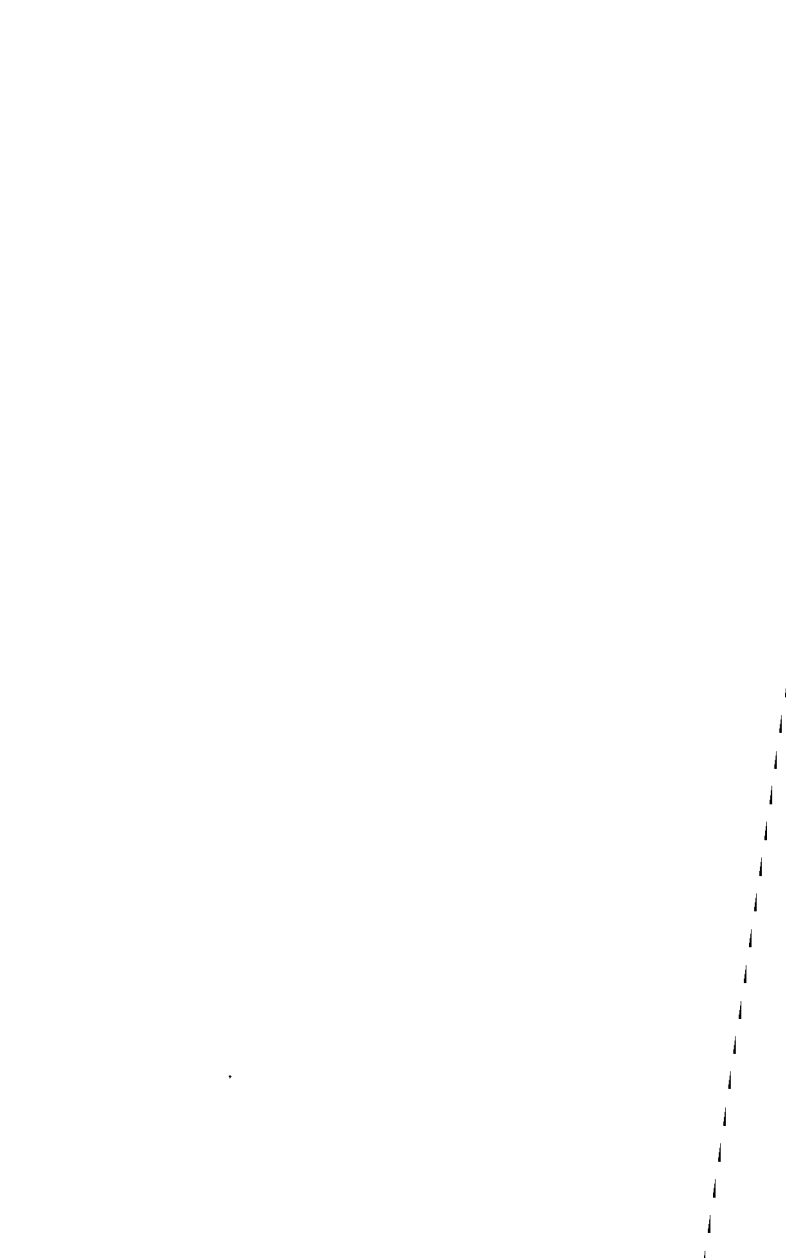
"Uluslararası Dernek ve erekleri" üzerindeki bir makalede, Londra'da yayımlanan (24 Haziran günlü) *Spectator*,⁹² sofu bir haberci olarak, benzer başka marifetler arasında ve

Jules Favre'in yapmış olduğundan daha da eksiksiz bir biçimde, "ittifak"ın yukarda sözü geçen belgesini, Enternasyonalin yapıtı olarak aktarıyor ve bu iş yukardaki yanıtın *Ti-mes*'da yayımlanmasından on bir gün sonra yapılmış bulunuyor. Bu bizi şaşırtmadı. Çok zaman önce Büyük Frederic, tüm cizvitler içinde protestan cizvitlerin, en kötü cizvitler olduklarını söylemekten hoşlanıyordu.

Marx tarafından Nisan-Mayıs
1871'de yazıldı.

1871 Haziran ortasında Londra'da ve
1871-1872 yılları içinde de çeşitli
Avrupa ülkeleri ve Birleşik Devletler'de
ayrı bir broşür biçiminde
yayımlandı

EKLER
PARİS KOMÜNÜ ÜZERİNE
MAKALELER, KONUŞMALAR, BELGELER,
MEKTUPLAR

KARL MARX'IN ULUSAL SAVUNMA HÜKÜMETİ ÜZERİNE KONUŞMASI⁹³

GENEL KONSEYİN 17 OCAK 1871 GÜNLÜ OTURUM
TUTANAKLARINDAN BİR PARÇA*

Yurttaş Marx, birçok İngiliz üyenin varlığı gözönüne alırsa, çok önemli bir açıklamada bulunacağım dedi. St. James's Hall'deki son mitingde Odger, Fransız hükümeti konusunda gerçeğe aykırı bir şey söyledi. İkinci çağrımızda, geçici hükümet üyelerinden bazılarının, 1848 Devriminden bu yana alçaklık lekeleriyle belirlendiklerini söylemiştik. Odger, onların yüzüne vurulacak hiç bir şey olmadığını bildirdi. Favre, cumhuriyetin temsilcisi olarak düşünülebilir, ama lekesiz yurtsever Jules Favre olarak düşünülemez. Şimdi Favre üzerine konuşmanın biçimi, onu ön plana koymak, cumhuriyeti sahneden hemen hemen silmek sonucunu veriyor. İşte Favre'in davranışlarından bir örnek: 1848 Devriminden sonra Favre, işçileri sekreterliğine getirildi. Flocon hasta olduğu için Ledru-Rollin, Favre'ı seçti. Yaptığı ilk işlerden biri, orduyu Paris'e geri getirmek oldu. Bu da sonradan, burjuvazinin işçileri kurşunlamasını sağladı. Daha sonra halk, meclisin burjuva temsilcilerinden oluştuğunu anlayınca, Polonya'dan yana gösteri yaptı ve meclis'e girdi.⁹⁴ Onları yatıştırmak için başkan, Louis Blanc'tan göstericilere bir konuşma yapmasını rica etti, o da bu konuşmayı yaptı. Rusya ile bir savaş, cumhuriyeti kurtarırdı. Jules Favre'in birkaç gün sonra yaptığı ilk iş, göstericilerle gizli anlaşma yaptığı gerekçe-

* 21 Ocak 1871 günlü *The Eastern Post* gazetesi n° 121'de imzasız olarak yayınlanan konuşma özeti. İngilizce yazılmıştır.

siyle, Louis Blanc'ı kovuşturma yetkisi istemek oldu. Meclis, Favre'ın bu işi yapmak için hükümet tarafından görevlendirildiğini sandı, ama hükümetin bütün öteki üyeleri, (önlemin) Favre'ın özel işi olduğunu söyledi. Geçici hükümet, haziran ayaklanmasını⁸ kışkırtmak için komplo düzenledi. Halk üzerine ateş açıldıktan sonra Favre, Yürütme Komisyonunun⁹⁵ kaldırılmasını önerdi. Ayın 27'sinde, yargılanmadan tutuklanan kişilerin sürülmesini bildiren buyrultuyu hazırladı; 15.000 kişi sürüldü. Kasımda meclis, henüz sürülmemiş bulunan mahkumların bir bölümünün durumunu yeniden incelemek zorunda kaldı. Sadece Brest'te, aralarından 1.000'i özgür bırakıldı. Askeri bir komisyon tarafından yargılanan en tehlikeli sürgünlerden birçoğu serbest bırakılırken öbürleri ancak hafif hapis cezalarına mahkûm edildi. Sonradan bağışlama önerileri verildi, Favre bunlara hep karşı çıktı. Şubat olayları dışında, devrimin tümü üzerine bir soruşturma komisyonu kurulmasını isteyenlerden biri de oydu. Basın üzerindeki yasaların, o güne değin görülmemiş ve Napoléon'un kullanmasını bildiği en alçakçasını kabul ettirmeye katkıda bulundu.⁹⁶ Favre, Temmuz Monarşisi bonapartçılarıyla ilişkilerini sürdürüyordu ve Napoléon'u Ulusal Meclise sokmak için tüm etkisini kullandı. İmparatorluğun kurulmasına doğru ilk adım olan Roma seferinin⁴⁵ yapılmasını sağlamak için, özenle çalıştı.

FRIEDRICH ENGELS'İN PARİS'TEKİ 18 MART DEVRİMİ ÜZERİNE KONUŞMASI⁹⁷

GENEL KONSEYİN 21 MART 1871 GÜNLÜ OTURUM
TUTANAKLARINDAN BİR PARÇA*

Yurттаş Engels, daha sonra Paris'teki durumu anlattı. Paris'ten hafta içinde alınan ve Serrailier'nin daha önce sözünü ettiği mektupların, o zamana kadar anlaşılmaz kalan şeyleri aydınlattığını söyledi. Bir avuç adamın, bir miktar topu ansızın ellerine geçirip, onları ellerinde tuttukları izlenimi edinilmişti. Tüm basın, tüm muhabirler, bu adamları ortadan kaldırmak gerektiğini yazmışlardı; ama Fransız hükümeti, uygun zamanı bekleyerek oyalıyordu. Paris komitemizden alınan haber, Ulusal Muhafızların bu topları almak için para ödediklerini ve onları ellerinde tutmak istediklerini bildiriyordu. Oylamadan sonra cumhuriyetin, seçilmiş olan meclisle hiç de güvenlik içinde bulunmadığını anlamışlardı.⁹⁸ Prusyalılar Paris'e girince toplar, onların menzili dışına konmak için, kentin bir başka bölümüne taşınmışlardı. Hükümet işte o zaman toplar üzerindeki iddiasını ileri sürdü ve onları Ulusal Muhafızlardan almaya girişti. Aurelle de Paladines, Ulusal Muhafızların başkomutanı ve polis müdürü olarak atandı.** Napoléon döneminde bu adam, jandarma başkomutanı ve papazların kötülük ortağı idi. Orléans Piskoposu Dupanloup'nun buyruğu üzerine, ordusu Almanlarla

* 25 Mart 1871 günlü *The Eastern Post* gazetesi n° 130'da imzasız olarak yayınlanan konuşma özeti. İngilizce yazılmıştır.

** Bir sonraki oturumda, 28 Mart 1871'de Engels, 21 Mart tutanağında bir yanlışlık bulunduğunu bildirdi: "General Aurelle de Paladines ile General Valentin bir tek ve aynı kişi durumuna gelmiş. Polis müdürü olarak atanan bu sonuncusudur (Valentin -ç.)" -Ed.

yaptığı bir çatışmada yenildiği sırada o, kilisede beş saatlik bir günah çıkarma ayini yapıyordu. Bu durum, hükümetin niyetleri konusunda hiçbir kuşku bırakmıyordu.

Ulusal Muhafız o zaman, direnmek için hazırlandı. 260 taburdan 215'i, askerler ve subaylar birlikte, bir Merkez Komite örgütledi. Her bölükten seçilen bir delege aracılığıyla, Merkez Komiteyi seçen yerel ilçe komiteleri oluşturuldu.

Yirmi ilçeden, yalnızca beşi delege seçmedi. Meclis Versailles'a taşınınca hükümet, Paris'i devrimcilerden temizlemeye ve toplarını almaya girişti. Paris'e giren birlikler, 1851 *coup d'Etat*'sı* sırasında askerleri bulvarlardaki halkı kurşunlamış olan Vinoy'nın komutası altında eyleme geçeceklerdi. Sabahın erken saatlerinde kısmi bir başarı kazandılarıysa da, Ulusal Muhafızlar ne olup bittiğini anlar anlamaz, askerler halkla kardeşleşirlerken, toplarını almak için harekete geçti. Kent halkın elindeydi; ateş etmeyen birlikler Marsilya'ya gönderiliyor ve meclis, bunları ne yapacağını bilmiyordu. Merkez Komite üyelerinden hiçbiri, ünlü bir kişiliğe sahip değil —orada ne Félix Pyat ne de bu soydan kişiler var—, ama hepsi de işçi sınıfı içinde iyi bilinen kişiler. Komitede dört Enternasyonal üyesi var.

Komün, ertesi gün seçilecekti. Basın özgürlüğüne saygı gösterileceği ilan edildi, ama çürümüş bonapartçı basına değil. Kabul edilen kararların en önemlisi, barış hazırlıklarını göz önünde tutma gerektiği karardır. Prusyalılar henüz çok yakında ve eğer onları çatışma dışında tutmak başarısı gösterilebilirse, başarı şansları da bir o kadar artar.

* 1851 hükümet darbesi. —ç.

Bayım,

Geniş ölçüde yayılan uydurmaları yalanlamak için sütunlarınızdan yeniden yararlanmama izin verir misiniz?

30 Mart tarihli bir Paris telgrafı, *Gaulois*'nın¹⁰⁰ "Paris Devrimi Londra'dan Örgütlenmiş" heyecan uyandırıcı başlığı altında, geçen cumartesisinin Londra gazetelerini süsleyen bir parça içeriyor. Paris *petite presse*'ini** bütün dünyada alay konusu durumuna getiren ayakta uyutma öyküleri imalatında, *le Figaro*¹⁰⁰ ve *Paris-Journal*¹⁰¹ ile son savaş sırasında tam bir başarıyla yarışan *Gaulois*, haber bekleyen okurun hep "*Credo quia absurdum est*"*** kuralı ile yetineceğine her zamandan çok inanmış gibi görünüyor. Baron Münchhausen'in kendisi, Bay Thiers henüz hiçbir resmi görev taşımadığı sırada, "18 Mart'ta Paris'te patlak veren komplo"yu, aynı Bay Thiers'nin Paris Ulusal Muhafızını silahsızlandırma girişimiyle ortaya çıkan komployu, "geçen şubatin son günleri" Londra'da örgütlemeye girişir miydi? Bay Assi ve Bay Blanqui'yi, benimle birlikte gizli bir toplantıda komplo kurmak için Londra'ya düşsel bir gezi yapmaya göndermekle yetinmeyen *Gaulois*, bu toplantıya iki düşsel kişi daha ekli-

* 4 Nisan 1871 günlü *The Times* gazetesi n° 27028'de ve 6 Nisan 1871 günlü *The Daily News* gazetesi n° 7780'de yayınlandı. İngilizce yazılmıştır.

** Küçük basın. -ç.

*** "Saçma olduğu için inanıyorum" anlamına gelen ve 2. ve 3. yüzyıllarda yaşayan hıristiyan yazar Tertullianus'a maledilen söz. -Ed.

yor: "İtalya genel görevlisi Bentini" adında biriyle "İngiltere genel görevlisi Dermott" adında biri. Bana *Paris-Journal* tarafından verilen "*Enternasyonal* yüce önderi" makamında beni, aynı yüce gönüllülikle onaylıyor. Korkarım ki bu iki ünlü gazeteye önem vermeyerek, Uluslararası Emekçiler Derneği¹⁵ Genel Konseyi, yolunu ne bir "önder" ne de bir "başkan" ile tıkamayarak, işine devam edecek.

Size saygılarımı sunmakla onur duyarım, Bayım.

Londra, 3 Nisan

Karl Marx

FRIEDRICH ENGELS'İN PARIS KOMÜNÜ ÜZERİNE KONUŞMASI

GENEL KONSEYİN 11 NİSAN 1871 GÜNLÜ OTURUM
TUTANAKLARINDAN PARÇA*

Yurттаş Engels, anlatacak bir başka şeyi olduğunu söyledi ve şöyle dedi: Şu son zamanlarda basın, Dernek¹⁵ tarafından gerçekleştirilen harikalar üzerine öykülerle taşıyor. Tarih bakımından sonuncusu, Marx'ın 1857'de Bismarck'ın özel sekreteri olduğunu bildiren bir Paris gazetesi tarafından anlatılıyor.

Engels daha sonra Paris olayları, bunlar üzerine hiç bir şey söylemeksizin, kendi yollarını izlemeye bırakılamaz diyor. Ulusal Muhafız Merkez Komitesi işi yönettiği sürece her şey iyi gitmişti, ama seçimlerden¹⁰² sonra bol bol söylev var, hiç bir iş yok. Versailles güçsüz olduğu sırada ona karşı harekete geçmek gerekirdi, ama uygun zaman kaçırıldı. Şimdi Versailles, üstünlüğü kazanmış gibi görünüyor ve Parislileri hırpalıyor. İnsanlar yenilgiye zorlanmaya, uzun zaman katlanmayacaklardır. Toprak yitiriyor, cephanelerini hemen hemen boş yere saçıp savuruyor ve erzaklarını yiyorlar. Paris'in bir yanı açık kaldıkça, onlar açlıkla boyun eğmeye zorlanamazlar. Favre, Prusya yardımını geri çevirdi.¹⁰³ 1848 Haziranında,⁸ çatışmalar dört günde bitti, ama emekçilerin topları yoktu. Bu kez bu iş o kadar çabuk bitmeyecek. Louis Napoléon, işçileri top ateşine tutmak için geniş sokaklar yaptı. Ama şimdi bu, işçilerin yararına çalışıyor: karşı taraf üzeri-

* İlk kez 18 mart 1932 günlü *Pravda* n° 77'de Rusça olarak yayınlandı. İngilizce yazılmıştır .

ne sokaklarda top ateşi açacak olanlar onlardır. Emekçiler —200.000 kişi— tüm öbür ayaklanmalara göre çok daha iyi örgütlenmiş [bulunuyorlar]. Durum güç, şansları iki hafta önceki kadar iyi değil...

KARL MARX'IN PARİS KOMÜNÜ ÜZERİNE KONUŞMASI

GENEL KONSEYİN 25 NİSAN 1871 GÜNLÜ OTURUM
TUTANAKLARINDAN PARÇA*

[Marx] ... ya da gazeteler.** Komün ile Londra arasındaki ticari ilişkiler, aynı zamanda bizim bağlantımızı sağlamayı da yüklenecek bir gezginci görevli tarafından kurulacağına göre, iş daha sonra düzelecektir.

17. ilçenin boş yerlerini doldurmak üzere, Serrailier ile Dupont seçildi.¹⁰⁴ Serrailier, Dupont'un mutlaka seçileceğini yazdı, ama oylamadan sonra artık hiçbir şey yazmadı; gene de Manchester'e yazmış olabilir. Gelmiş olandan çok daha fazla mektup yazılmış olduğu anlaşılıyor.

Félix Pyat ile Vésinier, Paris'te Serrailier ve Dupont üzerine kara çalmalar yaydılsa da, Serrailier onları bir dava ile tehdit ettiği zaman, olayı yadsıdılar. Paris'e hemen yazmak ve Pyat'yı Serrailier ile Dupont'a kara çalmaya götüren nedenleri açıklamak gerekiyordu ve yurttaş *Mottershead*'ın önerisi üzerine, yazma işi yurttaş Marx'a verildi.¹⁰⁵

[Marx]: Mektuplar savunma çizgisi gerisinden Lafargue tarafından postalanmış; demiryolu ile geliş sırasında gecikmişler; Fransız ve Prusya hükümetlerinin ikisi de, onları denetimden geçirmiş. Mektuplardaki bilgilerin büyük bölümü eski, ama gazetelerde atlanmış olan bazı olaylardan söz edi-

* 29 Nisan 1871 günlü *The Eastern Post* gazetesi n° 135'te imzasız olarak yayınlanan konuşma özeti. Bu versiyon ilk kez *Paris Komünü Çağında I. Enternasyonal* (1941) başlıklı kitapta Rusça olarak yayınlandı. İngilizce yazılmıştır.

** Tutanakların bir sayfası yitiktir. -Ed.

liyor. Paris'te olup bitenler üzerine taşramın, kuşatma sırasındaki kadar az şey bildiği söyleniyor. Dövüşülen yerler dışında, böyle bir dinginlik hiçbir zaman egemen olmamış. Orta sınıfın büyük bir bölümü, Belleville Ulusal Muhafızlarına katılmış. Büyük kapitalistler kaçmışlar, küçük tüccar ve zanaatçılar işçi sınıfı ile birlikteler. Halkın ve Ulusal Muhafızların coşkusunu kimse tasarlayamaz; Versailleslılar eğer Paris'e girebileceklerine inanıyorlarsa, adamakıllı delidirler. Paris, taşrada bir ayaklanmaya inanmıyor ve kendisine karşı üstün güçler toplandığını biliyor, ama bu konuda korkusu yok; korktuğu şey, Prusya müdahalesi ve yiyecek kıtlığıdır. Kiralar ve ticaret senetleri üzerindeki kararnameler, ustaca iki iştir; bu kararlar alınmasaydı, tüccar ve zanaatçıların 3/4'ü iflas ederdi. Duval ve Flourens'in öldürülmesi, bir öç isteği uyandırdı. Flourens ailesi ve Komün, ölümlerinin nedenlerini aydınlatmak amacıyla bir yasa adamını yetkilendirdiler, ama boşuna. Flourens, bir evde öldürülmüş.

Tel yazıları imalatı üzerine bazı bilgiler aldık. Brutto* ulusal savunma hükümetinin hesaplarını gözden geçirdiği zaman, geliştirilmiş taşınabilir bir giyotin yapılması için para ödenmiş olduğunu gördü. Komünün buyruğu üzerine bu giyotin bulundu ve herkesin gözü önünde yakıldı. Gaz şirketi, belediyeye bir milyon franktan çok borçluydu, ama zoralmına değin hiçbir ödeme isteği göstermedi. O zaman borcu tutarında bir bordro, Fransa Bankasına verilmişti. Tel yazıları ve muhabirler, bütün bunlar üzerine çeşitli versiyonlar veriyor. Özellikle Komün'ün bu kadar ucuz yönetmesini görmek, öfke uyandırıyor. Sadece en yüksek görevliler, yılda 6.000 frank gibi bir şey alıyorlar, tüm öbürleri bir işçi ücretinden başka bir şey almıyor.

Çağrı,** gelecek oturum için hazır olacak.

* Aslında Protot. -Ed.

** Fransa'da İç Savaş söz konusu ediliyor. -Ed.

**TOLAIN'İN ULUSLARARASI EMEKÇİLER
DERNEĞİNDEN ÇIKARILMASI ÜZERİNE GENEL
KONSEY KARARI¹⁰⁶
FRIEDRİCH ENGELS***

Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyi, yurttaş Tolain'in işçi sınıfı temsilcisi olarak Ulusal Meclise seçildikten sonra, davasına en yüz kızartıcı bir biçimde ihanet etmesi olgusu konusunda Paris Seksiyonları Federal Konseyinin bu yurttaşın Dernekten çıkarılması üzerine, Genel Konseyin onaylamaya çağrıldığı kararı göz önünde tutarak, her UED Fransız üyesinin yerinin kapkaççı ve karşıdevrimci Versailles Meclisinde değil, söz götürmez bir biçimde Paris Komünü saflarında bulunduğunu gözönünde tutarak,

Paris Federal Konseyi kararını onaylar ve yurttaş Tolain'in UED'den çıkarıldığını bildirir.

Genel Konsey, Paris Federal Konseyi'nin söz konusu karar metnini ancak 25 Nisan günü ele geçirdiği için, bu konuda daha önce herhangi bir karar alma olanaksızlığı içinde bulunuyordu.

* 25 Nisan 1871 günü yazıldı. 29 Nisan günlü *The Eastern Post* gazetesi n° 135'te, 14 Mayıs 1871 günlü *L'International* n°122'de, 24 Mayıs 1871 günlü *Der Volksstaat* gazetesi n° 42'de yayınlandı. İngilizce yazılmıştır.

FRIEDRICH ENGELS'İN PARİS KOMÜNÜ ÜZERİNE KONUŞMASI

GENEL KONSEYİN 19 MAYIS 1871 GÜNLÜ OTURUM
TUTANAKLARINDAN BİR PARÇA*

... Yurттаş Engels daha sonra çağrının [*Fransa'da İç Savaş -Ed.*] henüz hazır olmadığını bildirdi. Yurттаş Marx'ın ciddi bir rahatsızlığı vardı ve çağrı üzerindeki çalışma, sağlığını bozmuştu. Bununla birlikte çağrı, cumartesi hazır olacak ve alt komite¹⁰⁷ akşam üzeri saat beşten sonra ne zaman isterse Marx'ın evinde toplanabilecek.

Buradan bir Komün habercisi geçti, haberler iyidir. İzin belgesi olmayanların girişini önlemek için, sert önlemler alınması gerekmiş. Versailles casuslarının istedikleri gibi gezip dolaştıkları anlaşılmış. Büyük saldırı, başarısızlığa uğramış. Versailles ordusu, Ulusal Muhafızlar ve surlar arasından geçmeye kalkışmışsa da, şimdi ancak bir yerden, daha önce ona bir başarısızlığa malolan yerden saldırıya geçebilecek durumda. Savunma güçleniyor. Komün, Clamart'da biraz toprak yitirdi [ama] geri aldı. Ordu surları ele geçirme başarısını gösterse bile, ardında o güne kadar görülmemiş bir kavgaya yol açacak barikatlar var. İlk kez olarak barikatlar top, savaş tüfeği ve kurallara göre örgütlenmiş güçler aracılığıyla savunulacak. Versailles taşradan asker toplayamamış, hatta kentlerde düzeni sağlamak için askerlerin bir bölümünü göndermek bile gerekmiş. Thiers belediye meclisleri üyelerinin, siyasal sorunları incelemek için Bordeaux'da top-

* İlk kez, *Paris Komünü döneminde I. Enternasyonal* (1941) adlı kitapta Rusça olarak yayınlandı. İngilizce yazılmıştır.

lanmalarına bile izin veremiyor; bunu engellemek için, Napoléon döneminde kabul edilen bir yasaya başvurma zorunda kalmış.

KARL MARX'IN PARİS KOMÜNÜ ÜZERİNE KONUŞMASI¹⁰⁸

GENEL KONSEYİN 23 MAYIS 1871 GÜNLÜ OTURUM
TUTANAKLARINDAN PARÇA*

Yurttaş Marx hasta olduğunu ve söz verdiği çağırımı bitiremediğini, ama gelecek salıya hazır olacağını umduğunu söyledi. Paris çatışmalarından söz eden Marx, korkularını açıkladı ve işin sonu yaklaşıma benzer, dedi, ama Komün ezilse bile, savaşım sadece ertelenecek. Komün ilkeleri ölümsüzdür ve yok edilemezler; işçi sınıfı kurtuluşunu elde edeceği güne değin bu ilkeler, kendilerini zorla kabul ettirmekten geri kalmayacaklar. Paris Komününü, Thiers'in jandarmalarını işini gören Prusyalıların yardımıyla yenmekte. Komünün yıkılmasını öngören komplo, Bismarck, Thiers ve Favre tarafından tezgahlandı; Bismarck Frankfurt'ta, Thiers ile Favre'in kendisinden müdahale etmesini istediklerini doğruladı. Sonuçlar, onlara yardım etmek için Bismarck'ın, Alman askerlerinin yaşamını tehlikeye atmaksızın —elde edilecek bir çıkar olduğu zaman insan yaşamlarını koruma kaygısı taşıdığı için değil, ama Fransa'ya daha da ağır bir hesap sunabilmek bakımından, onu elden gelen en büyük yıkım içine atmak istediği için— her şeyi yapmaya hazır olduğunu gösteriyor. Thiers'nin sözleşmede öngörülenden daha çok askere sahip olmasına, ama Paris'e ancak kısıtlı yiyecek maddesi gitmesine izin verdi. Tüm bunlar, eski öyküler. İktidardaki sınıflar, işçi sınıfına boyun eğdirmek için her zaman birleş-

* 27 Mayıs 1871 günlü *The Eastern Post* gazetesi n° 139'da yayımlandı. İngilizce yazılmıştır.

mişlerdir. Daha 11. yüzyılda, Fransız ve Norman şövalyeleri birbirleriyle savaştıkları sırada, köylüler ayaklanmışlardı. Şövalyeler, köylü hareketini ezmek için, hemen anlaşmazlıklarını unutup birleştiler. Prusyalıların kendi polis görevlerini nasıl yerine getirdiklerini göstermek için, işgal ettikleri Rouen'da, Enternasyonal üyesi oldukları bahanesiyle 500 kişiyi tutukladıkları anımsatılabilir. Enternasyonal korku salıyor. Bir gün Fransız Meclisinde, Kont Jaubert —kuru-muş bir mumya, 1834'te bakan, basına karşı yöneltilen önlemleri desteklemesiyle ünlü—, düzenin yeniden kurulmasından sonra hükümetin ilk ödevinin, Enternasyonalin etkinliği üzerine bir soruşturma yapmak ve onu ortadan kaldırmak olacağını söylediği bir söylev çekti.

**BURJUVA BASININ ENTERNASYONAL VE PARIS
KOMÜNÜ KARŞISINDAKİ KARA ÇALMALARINA
KARŞI KARL MARX'IN YAPTIĞI KONUŞMANIN ÖZETİ
GENEL KONSEYİN 6 HAZİRAN 1871 GÜNLÜ OTURUMU
ÜZERİNDEKİ BASIN BÜLTENİNDEN PARÇA***

Yurттаş Marx Konseyin dikkatini, İngiliz basınının Paris Komünü konusunda yazdığı yüz kızartıcı yalanlar üzerine çekti. Bu yalancı uydurmalar, gerçeğin bilinmesi korkusuyla Fransız ve Prusya polisleri tarafından imal edilmiştir. Millière'in, Komünün en inatçı üyelerinden biri olduğu ileri sürülüyor. Gerçekte o hiç bir zaman Komün üyeliği yapmadı, ama Paris milletvekili olduğuna göre, onu kurşuna dizmek için bir neden bulmak gerekiyordu. Polis ve onun hafiyeleri rolüne çıkan İngiliz basını, Thiers'ye yardımcı oldu. Thiers'nin kandökücü siyasetini doğrulamak için, Komüne ve Enternasyonale kara çalmakla uğraşıldı. Basın, Enternasyonalin birçok erek ve ilkelerini yeterince bilir. Enternasyonalin imparatorluk zamanında Paris'te uğradığı kovuşturmalarla ilgilenmişti. Basın temsilcileri Derneğin çeşitli kongrelerinde bulunmuş ve basın, Dernek çalışmaları üzerine haberler yayımlamıştı. Ve gene de Fenianların, Carbonarilerin, Marianne Derneği¹⁰⁹ ve öteki başka gizli derneklerin Dernek üyesi oldukları yolundaki haber, tüm gazetelerde verildi. Basında Albay Handerson'ın, bazı söylentilere göre Londra'da bulunan Genel Konseyin toplandığı yeri bilip bilmediği soruşturuldu. Bütün bunlar, sadece Enternasyonale karşı alınabilecek her türlü önlemi doğrulamak için düşünöldü.

* 10 Haziran 1871 günlü *The Eastern Post* gazetesi n° 141'de yayınlandı. İngilizce yazılmıştır.

"Yüksek sınıflar", Enternasyonal ilkelerinden ürküntü duyuyor.

*Contemporary Review*¹⁰ tarafından yayımlanan bir makede Marx, Mazzini'nin Paris Komününü kınaması üzerine de dikkat çekmek istedi. Mazzini'nin işçi hareketiyle her zaman savaştığı gerçeği, gerektiği kadar geniş bir biçimde bilinmiyor. Mazzini, Haziran 1848'de başkaldırcılara göz açtırmamıştı. Bu da ona, o zaman bugünkünden daha yürekli olan Louis Blanc tarafından bir yanıt verilmesine yol açmıştı.

Kalabalık bir aile babası olan Pierre Leroux, Londra'da iş bulduğu zaman, onu yüzüstü bırakan Mazzini'dir. Olgular, eski moda cumhuriyetçiliğiyle Mazzini'nin hiçbir şey anlamadığını ve hiçbir şey yapmadığını gösteriyor. Milliyetçilik özendirmeleriyle o, İtalya'yı askeri zorbalığa götürdü. Kendi imgeleme gücünde yarattığı devlet, onun için her şey; gerçek toplum ise, hiçbir şeydir. Halk kendini bu türlü insanlardan ne kadar çabuk kurtarırsa, o kadar iyi olacaktır.

GENEL KONSEYİN *TIMES* YAZIKURULUNA
BİLDİRGESİ¹¹¹
KARL MARX*

TIMES YAZI KURULUNA

Derneğimizin Genel Konseyi, Enternasyonal üzerindeki 19 Haziran 1871 günlü başyazınıza yanıt olarak, size şunları bildirmemi benden istedi:

*Paris-Journal*¹⁰¹ ve benzer gazeteler tarafından yayımlanan ve bütün ayrıntıları Versailles polisi tarafından uydurulan düşsel Paris bildirgelerini, bizim Fransa'da iç savaş üzerindeki Çağrı'mız ile aynı sınıfa koyuyorsunuz.

Şöyle diyorsunuz:

"Profesör Beesly tarafından yayımlanan ve geçen gün bu sütunlarda sözü edilen *Siyasal Notlar*, onun tam onayıyla Konsey çağrısı içinde de yer alıyor ve bu durum da bizi, eski imparatora toplumun kurtarıcısı sanını vermenin ne kadar doğru olduğunu kavrayabilecek bir duruma getiriyor."

Oysa Konsey kendi çağrısında, *Siyasal Notlar*'dan ünlü ve saygın bir Fransız bilgini olan bir yazarın, son Paris devrimine karışmış *Enternasyonal üyelerinin* kişisel nitelikleri üzerindeki tanıklığından başka hiçbir şey aktarmadı. Bunun "eski imparator" ve onun kurtardığı toplum ile ne ilişkisi var? Dernek "program"ı, sizin dediğiniz gibi, "bundan yedi yıl önce" Bay Tolain ve Bay Odger tarafından "hazırlanmamıştır. 28 Eylül 1864 günü, Long Acre, St. Martin's

* 20 Haziran 1871 dolaylarında Karl Marx tarafından yazıldı. İlk kez K. Marx ve F. Engels, *Yapıtlar*, 1. baskı, c. xiii, II. bölüm (1940) içinde Rusça olarak yayımlandı. İngilizce yazılmıştır.

Hall'deki genel kurulda seçilen geçici Konsey tarafından hazırlanmıştır. Bay Tolain, hiçbir zaman bu Konseyin üyesi olmadı ve bu program kaleme alındığı sırada da, Londra'da değildi.

Siz "Millière"nin, "Komünün en inatçı üyelerinden biri" olduğunu söylüyorsunuz. Oysa Millière, hiçbir zaman Komün üyesi olmadı.

"Şu son zamanlara kadar, diyorsunuz daha ilerde, Dernek başkanı olan Assi'nin de sözünü etmeliyiz", vb..

Assi hiçbir zaman Enternasyonal üyesi olmadı ve "Dernek başkanı" görevine gelince bu görev, bundan çok zaman önce, 1868'de kaldırıldı.¹¹²

GENEL KONSEYİN LONDRA'DAKİ *STANDARD*
GAZETESİ BAŞYAZARINA MEKTUBU
KARL MARX*

STANDARD BAŞYAZARINA¹¹³

Enternasyonal üzerindeki (19 Haziran tarihli) başyazınızda, şöyle yazıyorsunuz:

"Komünden yana son zamanlarda ortaya atılan iki programdan (Londra programı ve Paris programı) Paris programı daha dürüst ve daha açık olma gibi bir değer taşıyor."

Talihsizlik sonucu "Paris" bildirgesi, bizim Paris örgütümüz tarafından değil, "Versailles polisi" tarafından ortaya atılmıştır.

Şöyle diyorsunuz:

"Londra enternasyonalistleri, 'eski toplumun yıkılması gerektiği ve zorunlu olarak yıkılacağı'nı ilan etmede, Parisli meslektaşlarından daha az ateşlilik göstermiyorlar. Kamusal yapıların ateşe verilmesi ve rehinelerin öldürülmesinden, 'toplumu yıkma yolunda devsel bir çaba', hatta eğer bu kez başarı kazanmasa bile, başarı kazanana değin sürdürülecek bir çaba olarak söz ediyorlar."

Dernek Genel Konseyi çağrımızın, sizin bize yüklediğiniz sözlerin hangi sayfasının hangi satırlarında bulunduğunu göstermenizi diler!

* 20 Haziran 1871'de K. Marx tarafından yazıldı. İlk kez K. Marx ve F. Engels, *Yapıtlar*, 1. baskı, c. xııı, ıı. bölüm (1940) içinde, Rusça olarak yayımlandı. İngilizce yazılmıştır.

GENEL KONSEYİN, HOLYOAKE'İN BİR MEKTUBU
KONUSUNDAKİ BİLDİRGESİ¹¹⁴
FRİEDRİCH ENGELS*

*DAILY NEWS*⁸⁷ BAŞYAZARINA

Bayım,

Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyi benden, Bay George Jacop Holyoake'ın salı günkü *Daily News* tarafından yayımlanan mektubuna yanıt olarak, aşağıdaki açıklamayı yapmamı istedi:

1. Konsey tarafından yayımlanan çağrının, "Versailles'da bir ölüm ya da sürgün nedeni olabileceği" yolundaki anıştırmaya ilişkin olarak Konsey, Paris'teki dostlarının Bay Holyoake'den daha iyi yargıçlar olduklarını düşünüyor.

2. Bizim Konseyde bütün resmi belgelerimizin altına, varolan ya da olmayan bütün üyelerinin adlarını yazmak gibi bir kuralımız vardır.**

3. Bu çağrının, "bir Sakson ya da Kelt kalemi tarafından açıkça gözden geçirilmiş bulunmasına karşın, bir İngiliz ürünü olamayacağı" savıyla ilgili olarak Konsey, bir uluslararası örgüt metinlerinin, kolayca anlaşılabilirliği gibi, özgül ulusal nitelik taşıyamayacaklarının göz önünde tutulmasını diliyor. Ne olursa olsun Konseyin, bu durumda saklayacak hiçbir şeyi yoktur. Çağrı, Konseyin daha önceki birçok yayını

* 20 Haziran 1871 günü F. Engels tarafından yazılmıştır. 23 Haziran 1871 günlü *The Daily News* gazetesinde ve 24 Haziran 1871 günlü *The Eastern Post* gazetesi n° 143'te yayınlandı. İngilizce yazılmıştır

** Engels'in özgün metninde, şöyle devam eder: "Ama söz konusu durumda ve istisnai olarak, varolmayan üyelerin kesin düşünce uygunluğunu da istedik." -Ed.

gibi, Almanya muhabir sekreterimiz doktor Karl Marx tarafından yazılmıştı. Oybirliği ile onaylanmıştı ve kimse de onu değiştirmemişti.

4. Geçen yıl George Jacob Holyoake, Konsey üyeliğine adaylığını koymuş, ama kabul edilmemişti.

Üstün saygılarımı lütfen kabul edin, bayım.

256, High Holborn, London,
Western Central,
21 Haziran 1871

JOHN HALES
Uluslararası Emekçiler Derneği
Genel Konsey Sekreteri

GENEL KONSEYİN *SPECTATOR*⁹² VE *EXAMINER*
GAZETELERİ BAŞYAZARLARINA MEKTUBU¹¹⁵
FRIEDRICH ENGELS*

SPECTATOR (VE *EXAMINER*) BAŞYAZARINA

Bayım,

Bugün İngiliz basınıını sarınış olan (ve hepsi de ilk kez olarak ünlü *Paris-Journal*¹⁰¹ tarafından yayımlanan) Enternasyonalin Paris'teki sözde bildirge ve öteki yayınlarının, istisnasız hepsinin saf Versailles polisi imalatı olduklarını okurlarınızın bilgisine sunarsanız, Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyini çok minnettar kılarsınız.

En derin, vb..

* 21 Haziran 1871'de F. Engels tarafından yazıldı. İlk kez K. Marx ve F. Engels, *Yapıtlar*, 1. baskı, c.XIII, 11. bölüm (1940) içinde, Rusça olarak yayınlandı. İngilizce yazılmıştır.

Bayım,

Otuzdan çok üyeden oluşan bir Konsey, kendi belgelerini elbette kendisi yazamaz. O bu işi, geri çevirme ya da değiştirme hakkını saklı tutarak, üyelerinden birine ya da öbürüne vermek zorundadır. Benim kaleme aldığım Fransa'da iç savaş üzerindeki Çağrı, Enternasyonal Genel Konseyi tarafından oybirliğiyle kabul edilmişti ve dolayısıyla, Genel Konsey görüşlerinin resmi dışavurumunu temsil ediyordu. Jules Favre ve hempalarına karşı yöneltilen kişisel suçlamalara gelince, durum farklıdır. Bu konuda Konseyin büyük çoğunluğu, benim dürüstlüğüme güvenmek zorunda kalmıştır. Konseyin bir başka üyesinin,** Bay John Hales'in Bay Holyoake'a yanıtında, beni çağrının yazarı olarak göstermesini öngören önergesini destekleme nedenim de budur. Kendimi bu suçlamaların tek sorumlusu sayarak, bu mektupla Jules Favre ve hempalarına, beni kara çalmadan ötürü adalete vermeleri için meydan okuyorum. Bay Llewelyn Davies, mektubunda şöyle yazıyor:

"Fransızların birbirlerine öylesine eli açıklıkla dağıttıklarını kişisel alçaklık suçlamalarını okumak acı verici."

Bu yargı, William Cobbet'nin İngilizlerde sık sık alay ko-

* 1 Temmuz 1871 günlü *The Eastern Post* gazetesi n°144'te ve 27 Haziran 1871 günlü *The Daily News* gazetesinde (bazı kesintilerle) yayımlandı. İngilizce yazılmıştır.

** F. Engels. -*Ed.*

nusu yaptığı o ikiyüzlü kendini beğenmişlik kokusunu yaymıyor mu? Bay Llewelyn Davies'e öldürülmüş, tutsak ya da kaçak komüncülere karşı, polis hizmetinde en lekeleyici kara çalmaları hazırlayan Fransız *petite presse*'i ile, söz konusu *küçük basın* için açıkça dile getirdiği küçümsemeye karşın bugün bu kara çalmaları yinelemeye devam eden İngiliz basınından hangisinin daha kötü olduğunu sormakta bir sakınca görmeyeceğim. Zaten Bay David Urquhart gibi bir adam tarafından müteveffa Lord Palmerston'a karşı tam çeyrek yüzyıl boyunca yöneltilen suçlamalar kadar ağır suçlamaların Fransa'da değil de, örneğin İngiltere'de örtbas edilebildiğini saptamak da, Fransızlar için sıkıntı verici bir şey değildir.¹¹⁷

1. Modena-Villas, Maitland parc,
Haverstok-Hill, 26 Haziran

KARL MARX

GENEL KONSEYİN HOLYOAKE VE LUCRAFT'IN
MEKTUPLARI KONUSUNDAKİ BİLDİRGESİ¹¹⁸
FRIEDRİCH ENGELS*

DAILY NEWS YAZI KURULUNA

Bayım,

Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyi benden, Bay G. J. Holyoake ve Bay B. Lucraft'ın, pazartesi sayınızda yayımlanan mektuplarını yanıtlamamı istedi. Konsey tutanaklarına bakınca, bunun için kendisine gereğince izin verilen Bay Holyoake'ın, 16 Kasım 1869 günlü oturuma katıldığını, bu oturumda sözü geçen Konsey üyesi olmak ve Enternasyonalin 1870'te Paris'te toplanacak gelecek genel kongresine katılmak istediğini dile getirdiğini saptadım. Ayrılmasından sonra Bay John Weston, onun Konseye adaylığını koydu, ancak bu öneri öyle bir kabul gördü ki Bay Weston, daha çok direnmeden bu öneriyi kendisi geri aldı. Bay Lucraft'ın çağrının onaylandığı oturumda bulunmadığı yolundaki bildirgesine gelince, Bay Lucraft'ın Fransa'da iç savaş üzerindeki çağrı metninin 30 Mayıs'taki gelecek oturumda okunup tartışılacağına resmen açıklandığı Konseyin 23 Mayıs 1871 günlü oturumunda hazır bulunduğunu söylemek zorundayım. Yani Bay Lucraft'ın, bu elverişli durumda bulunup bulunmayacağını kararlaştırma vakti vardı. O sadece resmi belgelerinin altına, bulunsun bulunmasın, tüm üyelerinin adını yazmanın bir Konsey kuralı olduğunu bilmekle kalmı-

* F. Engels tarafından 27 Haziran 1871 günü yazıldı. 29 Haziran 1871 günlü *The Daily News* gazetesinde ve 1 Temmuz 1871 günlü *The Eastern Post* gazetesi n° 144'te yayınlandı. İngilizce yazılmıştır.

yordu, ayrıca bu kuralın ateşli bir yandaşı da olmuş ve 23 Mayıs günü, örneğin kendisini bağışık tutmak için yapılan girişimlere birçok kez karşı çıkmıştı, ardından kendi öz girişkenliğiyle, Konseyi "Paris Komünü için duyduğu büyük yakınlık"tan bilgili de kılmıştı. Konseyin 20 Haziran salı akşamı yaptığı oturumda Bay Lucraft, o anda bile çağrıyı henüz okumadığını ve onu sadece basındaki tepkilere göre değerlendirdiğini kabul etmek zorunda kaldı. Bay Odger'in yalanlamasının bende uyandırdığı tüm saygı ile söyleyebileceğim tek şey, onun kişisel olarak hazır bulunduğu ve konseyin hemen bir çağrı yayınlama tasarısından bilgili olduğu, metnin altında adının bulunmasına söyleyecek herhangi bir şeyinin olup olmadığının sorulduğu, onun da bunu bir hayır ile yanıtladığıdır. Herkes kendi sonucunu kendi çıkarır. Bay Lucraft ile Bay Odger'in istifalarının, Konsey tarafından oybirliği ile kabul edildiğini de ekleyebilirim.

Üstün saygılarımı lütfen kabul edin, Bayım.

256, High Holborn, London,
Western Central

JOHN HALES
Uluslararası Emekçiler Derneği
Genel Konsey Sekreteri

FRANSA'DA İÇ SAVAŞ ÜZERİNE ÇAĞRI
VE İNGİLİZ BASINI¹¹⁹
FRIEDRİCH ENGELS*

[PARÇA]

Londra, 30 Haziran.

Londra Londra olalı, hiçbir basılı metin Enternasyonal Genel Konseyinin çağrısı kadar güçlü bir etki uyandırmadı. Başlangıçta, büyük basın gene kendi gözde yöntemine, bu işten hiç sözetmeme yöntemine başvurmayı denedi, ama bu yöntemin bu kez sökmeyeceğini anlaması için birkaç gün yetti. *Telegraph*,¹²⁰ *Standard*,¹¹³ *Spectator*,⁹² *Pall Mall Gazette*,¹²¹ *Times*,⁶² başyazılarını birbiri arkasına bu "ilginç belge"ye ayırma zorunda kaldı. Sonra gazetelerde, dikkati çağrının çeşitli noktaları üzerine çeken okur mektupları yayımlandı. Daha sonra yeni başyazılar ve hafta sonunda da, haftalık dergilerdeki öbür yankılar geldi. Tüm basın birlik içinde, Enternasyonalin hesabına katılması gereken ve varlığı susarak ortadan kaldırılamayacak büyük bir Avrupa gücü olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Hepsi de çağrının yazınsal üslup değerini teslim etti; *Spectator*'a bakılırsa, dili William Cobbett'in dili kadar güçlü. Burjuva basının, proleter görüş açısını böylesine gözüpek bir biçimde savunan ve böylesine büyük bir kararlılıkla Paris Komününden yana çıkan bir belgeyi, hemen hemen ağız birliğiyle yuhalamasını beklemek gerekirdi. Paris polisi hizmetindeki gazeteler tarafından imal edilen "Stieberlikler"¹²² marifetiyle, Enternasyo-

* F. Engels tarafından 30 Haziran 1871 günü yazıldı. 5 Temmuz 1871 günü *Der Volksstaat* gazetesi n° 54'te yayınlandı. Almanca yazılmıştır.

nal Genel Konseyi tarafından yapılan resmi yalanlamaya rağmen, Jules Favre'in sorumluluğunu Enternasyonalin sırtına yıkmak istediği bambaşka bir örgütten (bakuninci sosyalist demokrasi ittifakı)⁹¹ gelen belgelerin, Enternasyonale yüklenmeleri de şaşırtıcı değil. Ama sonunda tüm bu kargaşalık, hamkafanın kendisini de yordu. Gerçek bir doğrulukla davranan tek gazete olan *Examiner*,¹¹⁵ ayrıntılı bir makalede kesin olarak Enternasyondan yana çıkarken, *Daily News* gerileme borusunu çaldı. Basının döktüğü tezgah-tar dilinin etkisiyle, Genel Konseyin —biri (Odger) uzun zamandan beri burjuva ile düşüp kalkan, öbürü de (*Lucraft*), Londra okulları Konseyine seçildikten sonra, görünüşe göre "saygıdeğer" kimselerin kanısına daha çok kulak kabartan—iki Britanyalı üyesi, Genel Konseyden ayrıldıklarını açıkladı ve istifaları oybirliğiyle kabul edildi. Yerlerine başka iki İngiliz işçisi* çoktan geçirilmiş bulunuyor ve onlar, kesin sonuçta götüren bir anda proletaryaya ihanet etmenin ne demek olduğunu çok çabuk anlayacaklar.

Bir İngiliz protestan papazı, Llewelyn Davies, *Daily News*'a Jules Favre ile hempaları üzerine yayımlanan çağrıda yer alan kabalıklardan yakındı ve Genel Konseye karşı Fransız hükümetinin adalete başvurması yoluyla da olsa, bu suçlamaların doğruluk ya da yanlışlığının ortaya çıkarılması dileğinde bulundu. Ertesi gün *Karl Marx*, aynı gazetede, çağrının yazarı olarak sözü geçen suçlamaların kişisel sorumluluğunu yüklendiğini açıkladı. Bununla birlikte Fransız elçiliği, kara çalıcı sözleri nedeniyle ona karşı dava açma emrini almamış gibi görünüyor. Ensonu *Pall Mall Gazette*, ne olursa olsun bu işin yararsız olduğunu, bir devlet adamının kişiliğinin, devlet adamı olarak, her zaman dokunulmazlığa sahip bulunduğunu sadece kamusal davranışlarının saldırı konusu olabileceğini yazdı. Kuşkusuz, eğer *Britanya* devlet adamlarının kişiliğine bağlı her şey ortaya serilseydi, bu iş oligarşi ve burjuvazi dünyası için kıyamet gününün kopmasına yol açardı.

* J. Roach ve A. Taylor. —Ed.

KARL MARX'IN *THE WORLD* GAZETESİ MUHABİRİ İLE BİR KONUŞMASININ METNİ¹²³

[PARÇA]*

Londra, 3 Temmuz

... Düpedüz konuya girdim. Herkes, dedim, Enternasyonal konusunda oldukça kötü şeyler düşünüyor; kimse onun neyle uğraştığını kesinlikle söyleyemeden, herkes ona karşı bir nefret duyuyor. Gizi başkalarından daha iyi çözdüğünü düşünen bazı kimseler, onun bir yüzüne işçinin doğruluk ve tath gülümsemesini, öteki yüzüne komplocunun alaylı sırtmasını bayrak gibi çeken bir tür Janus olduğunu söylüyorlar. Marx'tan, bu türlü teorilerin aydınlatmakta güçsüz kaldıkları bir gizem üzerine aydınlık getirmesini dedim. Öyle sanıyorum ki inandığımız şey ona çok gülünç geldiğinden, bilgin katılasıya güldü.

— Bu işte hiçbir giz yok, aziz bayım, diye başladı Hans Breitmann lehçesinin¹²⁴ çok özentili biçimiyle, Derneğimizin¹⁵ açıkça çalıştığını ve ayrıntılı çalışma tutanaklarını, bu konuda bilgi edinmek isteyenler için yayımladığını dik kafalılıkla bilmezden gelen kimselerin alıklığından başka, bu işte hiçbir giz yok. Tüzüğümüzü bir peni karşılığında satın alabilir ve bir şilin karşılığında da, bizim üzerimize size hemen hemen bizim kadar uzun bilgi veren broşürler edinebilirsiniz.

R. L.: "Hemen hemen", bu pekala olanaklı; ama en önemli bilgi,

* 18 Temmuz 1871'de *The World* gazetesinde ve 12 Ağustos 1871'de haftalık *Woodhull and Claflin's Weekly* dergisi n° 13/65'te yayımlandı. İngilizce yazılmıştır.

benim öğrenemeyeceğim şey olmayacak mı? Size karşı büsbütün açık olmak ve soruyu alelaide gözlemcinin düşündüğü gibi sormak gerekirse diyebilirim ki, size yönelen genel kınama, yığın bilgisiz kötülüğünden her halde daha çok bir şey anlamına geliyor. Ve bana şimdi söylemiş olduğunuz şeyden sonra, Enternasyonalin gerçekte ne olduğunu sormama izin verir misiniz?

Dr. Marx: Onu oluşturan kimselere, yani işçilere bakmanız yeter.

R. L.: Evet, ama asker her zaman ona buyruk veren hükümeti temsil etmez. Üyelerinizden birkaçını tanıyım ve komplocuların dokundukları kumaştan dokunmamış olduklarına inanmak isterim. Üstelik milyonlarca kişi tarafından paylaşılan bir giz, artık bir giz değildir. Peki ya onlar gözüpek ve umarım ki eklersem beni bağışlarsınız, pek de dürüst olmayan bir çetenin aletlerinden başka bir şey değilseler?

Dr. Marx: Bunu gösteren hiçbir şey yok.

R. L.: Ya son Paris ayaklanması?

Dr. Marx: Bana ilkin komplo olduğunun, bütün olup bitenlerin zamanın koşullarının haklı sonucu olmadığını kanıtı gösterilsin; ya da, eğer komplo varsa, Uluslararası Derneğin bu komploya katıldığıının kanıtları verilsin.

R. L.: O kadar çok Dernek üyesinin Komündeki varlığı.

Dr. Marx: Bu durumda, masonların bireysel katılımları savsaklanamayacak kadar çok olduğuna göre, bu bir masonlar komplosudur da. Gerçekte papa, eğer her ayaklanmayı onların hesabına yazsaydı, şaşırılmazdım. Ama daha iyisi, bir başka açıklamaya bakın. Paris ayaklanması, Paris işçilerinin işiydi. En yetenekli işçiler, ister istemez onun önder ve yürütücüleri olacaklardı; oysa, en yetenekli işçiler, çoğu zaman Uluslararası Derneğin üyesidir. Gene de Dernek, dernek olarak, onların davranışlarından sorumlu tutulamaz.

R. L.: Dünya bunu bir başka gözle görecek. Herkes Londra'dan gelen gizli buyruklardan ve hatta mali destekten söz ediyor. Dernek etkinliklerinin açık niteliğinin, her türlü gizli ilişkiler olanağını dışladığı söylenebilir mi?

Dr. Marx: Dünyada var olan hangi örgüt, kendi işini resmi ve resmi olmayan ilişki yollarına başvurmaksızın yerine getirmiştir? Ama, din ve ahlak sorunları üzerindeki belli bir papasal egemenlik ve bir entrika merkezinden yayılan buyrultular gibi Londra'dan gönderilen gizli buyruklardan söz etmek, Enternasyonalin içyüzü üzerinde adamakıllı yanılmak anlamına gelir...

1 + 2 = 3

PARİS'TEKİ AMERİKAN ELÇİSİ BAY WASHBURNE
KARŞISINDA KARL MARX¹²⁵

ULUSLARARASI EMEKÇİLER DERNEĞİNİN AMERİKA
BİRLEŞİK DEVLETLERİNDEKİ SEKSİYONLARI
NEW YORK MERKEZ KOMİTESİNE*

Yurttaşlar,

Dernek Genel Konseyi, Amerikan elçisi Bay Washburne'un Fransa'daki iç savaş sırasında takındığı tavır üzerine size açıkça bilgi vermeyi görevi sayar.

I

Aşağıdaki bildirim, Paris'te on yedi yıl yaşayan ve iç savaş sırasında Londra'da çıkan *Daily Telegraph*¹²⁰ ve *New York Herald*¹²⁶ gazetelerinin muhabirliğini yapan bir İskoçyalı olan Bay Robert Reid tarafından yazılmıştır. Bu arada Bay Reid'in çektiği kısa tel yazılarını bile, *Daily Telegraph*'ın Versailles hükümeti yararına tahrif ettiğini de belirtelim.

Şimdi İngiltere'de olan Bay Reid, bildirimini yeminli bildirgeyle doğrulamaya hazırdır.

"Top gürlemelerine karışan genel tehlike çanları, bütün gece sürdü. Uyumak olanaksız. Peki, diye soruyordum kendi kendime, Avrupa ve Amerika temsilcileri neredeler? Bu suçsuz kanı dökülmesi ortasında, bir arabulma çabasına girişmemeleri olanaklı mı? Bu saçma düşünceye daha çok dayanmadım ve Bay Washburne'un kentte olduğunu bildiğimden, hemen onu görmeye karar verdim. Sanırım 17 Nisan

* Karl Marx tarafından yazıldı. 13 Temmuz 1871'de broşür olarak ve Temmuz-Eylül 1871'de çeşitli Enternasyonal organlarında yayınlandı. İngilizce yazılmıştır.

günüydü; her ne olursa olsun, gerçek tarih, Lord Lyons'a aynı gün yazmış olduğum mektup aracılığıyla saptanabilir. Washburne'ün konutunun yolu üzerindeki Champs-Elysées'den geçerken, yaralılar ve can çekişenlerle dolu bir ambulanslar yığına rasladım. Zafer Anıtı yöresinde havan topu mermileri pathyor ve birçok suçsuz, Thiers'nin kurbanlarının uzun listesine ekleniyordu.

"Chaillot sokağı no 95'e gelince, kapıcıya Birleşik Devletler elçisini nasıl bulabileceğimi sordum, o da beni birinci kata gönderdi. Paris'te oturduğunuz kanat ya da kat, servet ve konumunuzun en güvenilir göstergesidir — bir çeşit toplumsal barometre. Evin sokağa bakan yüzüne göre zemin katta bir markinin, avluya bakan pencerelere göre dördüncü katta alçakgönüllü bir makinistin yaşadığını anlarsınız burada; onları ayıran merdiven, aralarında kazılan toplumsal uçurumu belirler. Merdiveni tırmanırken, kızıl külot ve ipek çoraplı gürbüz uşaklarla karşılaşmadığımdan, şöyle düşündüm: 'Evet! Amerikalılar paralarıyla ne yapacaklarını biliyorlar; bizlerse, parayı sokağa atıyoruz.'

"Sekreterin odasına girerken, Bay Washburne'ü sordum. 'Kendisini mi görmek istiyorsunuz?' 'Evet.' Geldiğim bildirildikten sonra, yanına bırakıldım. Rahatça bir koltuğa oturmuş, gazetesini okuyordu. Ayağa kalkmasını bekledim, ama o, gözünü gazetesinden ayırmadan, insanların genellikle çok nazik oldukları bir ülkede görülmemiş kabalıktaki bir davranışla, istifini hiç bozmadı.

"Bay Washburne'a, bir arabuluculuğa girişmemenin bizim için insanlık dışı bir şey olacağını söyledim. Başarı konusunda önyargıya varmaksızın, ne olursa olsun bunu denemek bizim görevimizdi; üstelik Prusyalılar, Versailles'ı kesin bir çözüme ulaşmak için sıkıştırdıklarına göre, zaman da özellikle uygun gibi görünüyordu. Amerika ile İngiltere'nin ortak etkisi, teraziyi barıştan yana eğebilirdi.

"Parisliler başkaldırmış kişilerdir, diye yanıtladı Bay Washburne, silahlarını teslim etmeleri gerekir.' Buna karşılık, Ulusal Muhafızların silah taşıma yasal hakkına sahip ol-

duklarını, ama sorunun burada olmadığını söyledim. İnsan severlik ayaklar altında çiğnendiği zaman, uygar dünyanın işe karışma hakkı vardır ve sizden bunun için Lord Lyons ile birlikte çalışmanızı istiyorum. Bay Washburne: 'Şu Verilles-lılar hiçbir şey anlamak istemiyorlar.' — 'Eğer kabul etmezlerse, manevi sorumluluk onların olacaktır.' Bay Washburne: 'Sanmıyorum. Ben bu konuda hiçbir şey yapamam. Sizin Lord Lyons'u kendinizin görmesi daha iyi olur.'

"Görüşmemiz böyle bitti. Bay Washburne'den derin bir düş kırıklığı içinde ayrıldım. Kaba ve kurumlu, demokratik bir cumhuriyet temsilcisinde bulunması beklenebilecek kardeşlik duygularından büsbütün yoksun bir adam olduğunu gördüm. Lord Cowley Fransa'da temsilciliğimizi yaparken, kendisiyle iki kez görüşmek onuruna erdim. Açık yürekli ve çelebi davranışı, Amerikan elçisinin soğuk kendini beğenmiş ve düzmece aristokratik davranışıyla şaşkırtıcı bir karşıtlık oluştuyordu.

"Britanya hükümetinin, bütün insanseverlerin lanetini üzerine çekmeksizin, Neuilly canavarlıklarının yanısıra, Clamart ve Moulin-Saquet toplu insan kırımları gibi canavarlıklara ilgisiz bir gözle bakamayacağına inanmış olduğumdan, Lord Lyons'u da İngiltere'nin, barıştırmaya götürmek için insanlık adına her şeyi yapma göreviyle karşı karşıya bulunduğu inandırmaya çalıştım. Lord Lyons bana, sekreteri Bay Edward Malet aracılığıyla sözlü olarak, mektubumu hükümete göndermiş bulunduğu ve bu konuda verebileceğim başka her türlü bilgiyi seve seve göndereceği yanıtını verdi. Bir anda koşullar, bir barıştırma için son derece uygun bir duruma geldi ve eğer hükümetimiz ağırlığını teraziye koysaydı, dünya Paris kasaplığından kurtarılırdı. Ancak ne olursa olsun eğer, Britanya hükümeti ödevini yerine getiremediyse, bu Lord Lyons'un kusuru değildir.

"Ama Bay Washburne'a dönelim. 24 Mayıs çarşamba sabahı Capucines bulvarından geçiyordum. Adımla çağrıldığımı işiterek başımı çevirdim ve kalabalık bir Amerikalılar topluluğu ortasında, açık bir landon araba içinde oturan Bay

Washburne ile birlikte, Dr. Hossart'ı gördüm. Selam sabah-tan sonra, Dr. Hossart'a takıldım. Çok geçmeden konuşma, çevrede olup biten dehşet sahneleri üzerine gelerek, genel bir nitelik kazandı. Bunun üzerine Bay Washburne, sözlerinin doğruluğuna güvenen bir adam havasıyla sözü bana yönelterek, şöyle dedi: 'Komüne katılanların hepsi, ona yakınlık duyanların hepsi, kurşuna dizilecek.' Heyhat, *yakınlık duymak* suçuyla yaşlıları ve gençleri öldürdüklerini biliyordum, ama Bay Washburne'ün ağzından, bunu yarı resmi bir biçimde duymayı beklemiyordum. Bununla birlikte o, bu kanlı tümceyi yinelediği sırada, henüz başpiskoposu kurtarmanın zamanıydı."¹²⁷

II

24 Mayıs'ta Bay Washburne'ün sekreteri, XI. ilçe belediyesinde toplanan Komüne, Versailles'lılar ve federeler arasında Prusyalılar'ın, aşağıdaki koşullarla bir hakemlik yapmalarını önermek zorunda kaldı.

"Çatışmaların durdurulması.

"Bir yandan Komünün, öte yandan Ulusal Meclisin yeniden seçilmesi.

"Versailles birlikleri Paris'ten ayrılınsın ve istihkamlardaki ve çevredeki kendi ordugahlarına çekilsin.

"Ulusal Muhafız Paris'i korumaya devam etsin.

"Federeler ordusunda hizmet eden ve etmiş olan kimsele-re hiçbir ceza verilmesin.

"Olağanüstü oturumda Komün, yalnızca Fransa'ya Kurucu Meclis genel seçimlerini hazırlamak için iki aylık bir süre verilmesi koşuluyla, bu önerileri kabul etti.

"Amerikan elçilik sekreteriyle ikinci bir görüşme yapıldı. 25 Mayıs sabah oturumunda Komün, tam yetkili elçi niteliğiyle, içlerinde Vermorel, Delescluze ve Arnold'un da buldukları beş yurttaş, Bay Washburne'ün sekreterinin bildirdiğine göre, bir Prusya delegesinin bulunacağı Vincennes'a delege olarak göndermeyi kararlaştırdı. Ama bu elçiler kuru-

lu, Vincennes kapısında nöbette olan Ulusal Muhafızlar tarafından engellendi. Aynı Amerikan sekreteriyle yeni ve son bir görüşme üzerine, kendisine bir gezi izin belgesi verilen yurttaş Arnold, 26 Mayıs'ta Saint-Denis'ye geldi ve ... orada Prusyalılar tarafından *kabul edilmedi*.

"Prusyalıların yansızlık ve savaşımlar arasına arabulucu olarak girmek isteklerinin yeniden doğduğu umudunu uyanıdın bu Amerikan müdahalesinin sonucu, en kritik zamanda savunmanın, iki gün için kötürümleşmesi oldu. Görüşmelerin gizlilik içinde yapılması için alınan önlemlere rağmen Ulusal Muhafızlar, çok geçmeden her şeyi duydu ve Prusya'nın yansızlığına inanarak, tutsak edilmek üzere Prusya hatlarına kadar koştu. Prusyalıların bu güvenden nasıl yararlandıkları bilinir: Kaçakların bir bölümü devriyeler tarafından vuruldu ve teslim olanlar da Versailles hükümetine teslim edildi.

"Tüm iç savaş süresince Bay Washburne, sekreteri aracılığıyla Komüne, sadece diplomat durumunun kendisini açıkça göstermekten alıkoymadığı ateşli sevgi ve Versailles hükümetine karşı beslediği zorlu nefret konusunda güvence vermekten hiçbir zaman geri kalmadı."

Bu ikinci bildirim de, tıpkı Bay Reid gibi gerekirse bildirimini yeminli bildirgeyle doğrulamaya hazır bir Paris Komünü üyesi* tarafından yapıldı.

Bay Washburne'un davranışını doğru bir biçimde değerlendirmek için, Bay Reid ve bu Paris Komünü üyesinin tamlıklıklarını bir tek ve aynı sözün iki görünüşü olarak birbirine bağlamak gerekiyor. Bay Reid'a komüncülerin başlarına gelecekleri hak eden "başkaldırımcılar" olduklarını söyleyen Bay Washburne, Komün'e de onun davası için beslediği sevgi ve Versailles hükümetine karşı duyduğu nefret konusunda güvence veriyor. *Aynı 24 Mayıs günü içinde* Bay Washburne, Dr. Hossart ve birçok Amerikalı önünde Bay Reid'a, sadece komüncülerin değil, ama Komüne yakınlık duyanların da elbette ölümü hak ettiklerini söylerken, sekreterinin ağ-

* A. Serrailier. -Ed.

zıyla da Komüne, Komün üyeleriyle federeler ordusu erlerinin yaşayacaklarını bildiriyor.

Sevgili yurttaşlar, şimdi sizden bu olguları Birleşik Devletler işçi sınıfına bildirmenizi ve ondan, Bay Washburne'un kişiliğinin Bir Amerikan Cumhuriyet temsilcisinin kişiliğine uyup uymadığını sormanızı istiyoruz.

256, High Holborn, London,
Western Central, 11 Temmuz 1871

TIMES BAŞYAZARINA¹²⁸
FRIEDRICH ENGELS*

Bayım,

Versailles'da tutsak olan komüncülerin duruşmasındaki yeni savsaklama konusunda *Times*'in gözlemleri, herhalde Fransız halkının duygularının tam üstüne basıyor ve onları dile getiriyor. *Journal Officiel*'in bu gözlemlere yanıt veren öfkeli notu, bunu bir kez daha tanıtıyor: *Times*'in makalesi üzerine Paris basını, güncel koşullar içinde hiçbir yayımlanma olanağı olmayan birçok protesto yazısı aldı. Önümde, resmi konumu sözünü ettiği olgulardan bilgi sahibi olmasını sağlayan ve bu nedenle bu açıklanması güç savsaklamanın nedenleri üzerindeki tanıklığı belli bir değer taşıyabilecek olan bir Fransızın mektubu var. İşte bu mektuptan birkaç parça:

"3. savaş konseyinin duruşmalara ne zaman başlayacağını şimdiye kadar kimse bilmiyor. Bunun da nedeni, *Commissaire de la République*** yüzbaşı Grimal'in yerine daha güvenilir bir kişinin geçirilmiş olması gibi görünüyor. Son dakikada mahkeme önünde okunacak suçlama belgesi (ithamname) incelenince, Yüzbaşı Grimal'in biraz cumhuriyetçi olabileceği, Faidherbe'in vb. komutası altında Kuzey ordusunda hizmet gördüğü vb. anlaşıldı. Bunun üzerine bir başka subay

* F. Engels tarafından yazıldı. İlk kez K. Marx ve F. Engels, *Yapıtlar*, 1. baskı, c.XIII, 11. bölüm (1940) içinde Rusça olarak yayımlandı. İngilizce yazılmıştır.

** Cumhuriyet komiseri. -ç.

birdenbire odasına girdi ve ona şöyle dedi: İşte görev belgem, sizin ardılınızım ben. Zavallı yüzbaşı az kalsın küçük dilini yutuyordu...

"Bay Thiers, her şeyi kendi yapma iddiasında. Bu hastalık öyle ileriye gidiyor ki, tüm yansızlık kurallarına karşıt olarak, sadece bütün *juges d'instruction*'ları* kendi odasına çağırarak kalmıyor, ayrıca salona alınacak dinleyicileri de seçmeye kalkıyor. Bay B. de Saint-Hilaire aracılığıyla giriş belgelerini kendisi dağıtıyor...

"Bu zaman içinde Satory tutsakları, sinekler gibi ölüyor. Acımasız ölüm, kendi işini bu devlet adamcıklarının adaletinden daha çabuk görüyor... Versailles hücrelerinde, Fransızca tek sözcük konuşamayan iri yarı bir yiğit var, İrlandalı olduğu sanılıyor. Bu işe nasıl karıştığını kimse bilmiyor. Tutsaklar arasında ... adında çok dürüst bir adam da var... İki aydır hücrelerinde ve henüz durumu incelenmedi. Utanılacak şey."

Londra, 7 Ağustos 1871

Saygılı hizmetkârınız
Justitia

* Sorgu yargıçlarını. -ç.

LA VERITE¹³⁴ BAŞYAZARINA
KARL MARX*

International Working Men's
Association, 256, High Holborn,
London, Western Central
30 Ağustos 1871

Sayın Başyazar,

Bugünkü *Daily News*'da⁸⁷ Bay Renaut'nun, Fransız köylülerini yıkılması olanaklı bütün şatoları yakmaya vb. çağırarak bir bildirgeyi *Enternasyonale* yüklediğini okuyan Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konsey genel sekreteri Bay John Hales, Assy'nin avukatı Bay L. Bigot'ya hemen şu telgrafı gönderdi:

"Enternasyonale yüklenen kundakçı bildirge bir kalpazanlıktır. Bu konuda bir İngiliz yargıcı karşısında yeminli bildirimde bulunmaya hazırız."

Şimdi Fransız halkına, saygıdeğer gazeteniz aracılığıyla hemen bildirmek isterim ki *Fransız hükümet birlikleri Paris'e girdikten sonra, Enternasyonal adına Paris'te basılan bütün bildirgeler, istisnasız bütün bildirgeler, düzmece bildirgelerdir.*

Size bu bildirimi sadece namusum hakkı için yapmakla kalmıyorum, ayrıca bir İngiliz yargıç karşısında yeminli bildirimde ("*the affidavit*") bulunmaya da hazırım.

Bu rezil uydurmaların kaynağını, doğrudan doğruya po-

* 3 Eylül 1871 günlü *Le Soir*, n° 862 ile öbür burjuva gazetelerde ve 10 Eylül 1871 günlü *Internationale* n°139 ile 13 Eylül 1871 günlü *Der Volksstaat* n° 74'te yayınlandı. Fransızca yazılmıştır.

listen bile değil, ama *Standard*'ın¹¹³ (tory gazete) son sayılarından birinde "kibar fahişeler çevresi organları" olarak adlandırdığı o Paris gazetelerinden birine bağlı bir adam olan B. adlı birinden aldığına inanmakta haklıyım.

Üstün saygılarımı kabul edin, Bayım.

KARL MARX

İŞÇİ SINIFININ SİYASAL ETKİNLİĞİ ÜZERİNE

21 EYLÜL 1871 GÜNÜ ENTERNASYONALİN LONDRA

KONFERANSINDA¹²⁹ YAPILAN KONUŞMA*

FRIEDRICH ENGELS

[PARÇA]

Siyasal alanda mutlak çekimserlik olanaksızdır; bundan ötürü bütün çekimser gazeteler gerçekte siyaset yapar. Ancak siyasetin nasıl yapıldığı ve hangi siyasetin yapıldığı önemli. Bizim için çekimserlik, ayrıca olanaksızdır. İşçi partisi, ülkelerin çoğunda daha şimdiden siyasal parti olarak mevcut. Çekimserlik öğütleyerek onu yıkmak, bizim işimiz değil. Güncel yaşantı, varolan hükümetler tarafından ister siyasal, ister toplumsal ereklerle onlara dayatılan siyasal baskı, işçileri istesinler istemesinler, siyasetle uğraşmaya zorluyor. Onlara çekimserlik öğütleme, onları burjuva siyasetin kollarına atmak demektir. Hele proletaryanın siyasal etkinliğini gündeme getiren Paris Komünü ertesinde çekimserlik, büsbütün olanaksızdır.

* Eksiksiz bir biçimde ilk kez olarak *Internationale communiste* dergisinde yayınlandı, n° 29, 1934. Fransızca yazılmıştır.

ALMANYA VE İNGİLTERE'DE ULUSLARARASI
EMEKÇİLER DERNEĞİNİN DURUMU ÜZERİNE
KONUŞMA¹³⁰

ENTERNASYONALİN LONDRA KONFERANSININ 22 EYLÜL 1871
GÜNLÜ OTURUM TUTANAKLARINDAN PARÇALAR*

KARL MARX

Komün sırasında Alman işçileri, mitingler ve kendilerine ait olan gazeteler aracılığıyla, Paris devrimcileriyle dayanışmalarını olumlamaktan geri kalmadı. Ve komün yenildikten sonra da Breslau'da, Prusya polisinin boş yere engellemeye çalıştığı bir miting yaptı. Bu mitingde ve Almanya'nın çeşitli kentlerindeki öbür mitinglerde, Paris Komününü alkışladı. Ensonu İmparator Wilhelm ve ordusunun Berlin'e muzaffer girişleri sırasında, bu galipler halk tarafından "Yaşasın Komün!" çığıyla karşılandı.**

* Fransızca yazılmıştır.

** Özgün tutanaklarda bundan sonra şu tümce geliyor: "İşçiler, sosyalist özelemleri dışavuracak tek Alman partisini temsil ettiklerini tanıtladı." –Ed.

ENTERNASYONAL'IN YEDİ YILI

25 EYLÜL 1871 GÜNLÜ LONDRA'DAKİ YILDÖNÜMÜ TOPLANTISINDA
YAPILAN KONUŞMANIN BASIN ÖZETİ¹³¹

KARL MARX*

(PARÇA)

Son hareketi komün oluşturdu. Şimdiye kadarki bütün hareketlerin en önemlisi Komündür —ve bunu da kimse yadsıyamaz—, çünkü Komün, siyasal iktidarın işçi sınıfı tarafından fethini simgeliyordu. Komün üzerine çok yanlışlar oldu. O yeni bir sınıf hükümeti biçimini bulamadı. Tüm çalışma araçlarının üreticiye verilmesiyle var olan baskı koşullarını ortadan kaldırarak ve böylece çalışmaya yetenekli herkesi, yaşamasına katkıda bulunmak için çalışmaya zorlayarak, sınıf egemenlik ve baskısının tek temelini ortadan kaldırıyoruz. Ama böyle bir değişikliğin gerçekleştirilebilmesinden önce, ilk koşulu proleter bir ordu olan proletarya diktatörlüğü zorunlu bir duruma gelir. İşçi sınıfı kurtuluş hakkını savaş alanında kazanmalıdır. Enternasyonalin görevi, emek güçlerini gelecekteki savaşım için örgütlemek ve birleştirmektir.

* 15 Ekim 1871 günlü *The World* gazetesinde yayınlandı. İngilizce yazılmıştır.

ENTERNASYONALDEKİ SÖZDE BÖLÜNMELELER¹³²

KARL MARX VE FRIEDRİCH ENGELS*

[PARÇA]

Paris Komününün yıkılmasından sonra Genel Konseyin ilk işi, Fransa'da iç savaş üzerindeki bildirgesini yayımlamak oldu. Bu bildirme Genel Konseyi Komünün, o sırada Avrupa burjuvazisi, basını ve hükümetleri tarafından Paris mağluplarının en alçakça kara çalmalarla bunaltılmasına yol açan tüm davranışlarıyla dayanışık bir duruma getiriyordu. İşçi sınıfının bile bir bölümü, başarısızlığa uğrayanın kendi bayrağı olduğunu henüz anlamamıştı. Bunun bir kanıtını da konsey, üyelerinden ikisinin, yurttaş Odger ile yurttaş Lucraft'ın, bildirgeyle her türlü dayanışmayı yadsıyan istifalarında gördü. İşçi sınıfının Paris olayları üzerindeki görüş birliğinin, bu Bildirgenin tüm uygar ülkelerde yayımlanmasıyla başladığı söylenebilir.

Bir başka yandan da Enternasyonal,¹⁵ bu Bildirme nedeniyle, Genel Konseyin karşı-yanıtlarıyla desteklenen bir polemik içine girmek zorunda kalan burjuva basında ve özellikle İngiliz büyük basınında, en güçlülerinden bir propaganda aracı buldu.

Birçok Komün mültecisinin Londra'ya gelmesi, Genel Konseyi yardım komitesi biçiminde örgütlenme ve 8 aydan çok bir süre, kendi sürekli işlerinin tamamen dışında bulunan bu işle uğraşmak zorunda bıraktı.¹³³ Komün mağlupları

* Ocak sonu ve 5 Mart 1872 arasında K. Marx ve F. Engels tarafından yazıldı. 1872'de Cenevre'de broşür olarak yayınlandı. Fransızca yazılmıştır.

ve sürgünlerinin burjuvaziden bekleyecek hiçbir şeyleri olmadığı ortadaydı. İşçi sınıfına gelince, yardım istekleri güç bir anda geliyordu. İsviçre ve Belçika, yardım edecekleri ya da Londra'ya gidişlerini kolaylaştıracakları mülteci kontenjanlarını daha önce kabul etmiş bulunuyorlardı. Almanya, Avusturya ve İspanya'da toplanan paralar, İsviçre'ye gönderilmişti. İngiltere'de kesin kavgaya Newcastle'da girişilen 9 saatlik işgünü için büyük savaşım¹³⁴ hem işçilerin bireysel katkılarını, hem de *trade-union*ların tüzüğe göre ancak mesleki savaşıma ayrılacak düzenli fonlarını tüketmişti. Bununla birlikte, ardı arası kesilmez girişimler ve yazışmalar aracılığıyla Konsey, her hafta dağıttığı parayı, küçük küçük tutarlar olarak toplayabildi. Amerikan işçileri, Konseyin çağrısını en geniş biçimde yanıtladı. Ya bir de Konsey, burjuvazinin ürkmüş imgeleme gücünün öylesine büyük bir eli açıklıkla uluslararası kasaya yatırdığı milyonları toplayabilseydi!

Mayıs 1871'den sonra bazı Komün mültecileri, savaş sonucu artık temsil edilemeyen Fransız ögenin yerine geçmek üzere Konseye çağrıldı. Bu biçimde katılan üyeler arasında, eski enternasyonalciler ve devrimci gözüpeklikleriyle tanınan kişilerden oluşan ve seçimleri Paris komününe karşı gösterilen saygıyı simgeleyen bir azınlık vardı.

18 MART 1871 KOMÜNÜNÜN YILDÖNÜMÜNÜ
KUTLAMAK İÇİN YAPILAN MİTINGDE ALINAN
KARARLAR¹³⁵
KARL MARX*

18 Mart 1871'in yıldönümünü kutlamak için yapılan mitingde, aşağıdaki kararlar alındı:

I

Miting 18 Mart günü başlayan şanlı hareketi, insanlığı sınıflar rejiminden ebediyen kurtaracak büyük toplumsal devrimin şafağı olarak görür.

II

Miting tüm Avrupa'da, kralcı ya da cumhuriyetçi, hükümet biçimleri ne olursa olsun, emekçilere karşı duydukları nefret içinde birleşen burjuva sınıfların ahmaklık ve cinayetlerinin, eski toplumu ölüme mahkum ettiğini ilan eder.

III

Miting, bütün hükümetlerin Enternasyonale karşı açtıkları haçlılar seferinin ve Prusyalı galiplerin tehditleri gibi Versailles katillerinin tehditlerinin de, başarılarının boşluğunu gösterdiğini ve Thiers ile Wilhelm'in birleşmiş güçleri tarafından ezilen kahraman öncüsünün arkasında, evrensel proletaryanın tehdit edici ordusunun varlığını ortaya koyduğunu bildirir.

* 13-18 Mart 1872 arasında Marx tarafından yazıldı. 24 Mart 1872'de *La Liberté* (n° 12) ve 30 Mart 1872'de *The International Herald* (n°) gazeteslerinde yayınlandı. Fransızca yazılmıştır.

KOMÜNİST PARTİ MANİFESTOSU
1872 ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ¹³⁶
KARL MARX VE FRIEDRİCH ENGELS*

[PARÇA]

Bu manifesto'da sergilenen genel ilkeler, koşulların son yirmi beş yıl içinde çok değişmesine rağmen tüm doğruluklarını genellikle bugün de korumaktadır, olsa olsa, şurada burada bazı ayrıntıları gözden geçirmek gerekir. Manifesto ilkelerin uygulamasının, her yerde ve her zaman verilmiş tarihsel koşullara bağlı olacağını ve dolayısıyla II. bölümün sonunda sayılan devrimci önlemlere çok önem verilmemesi gerektiğini kendisi açıklar. Bu parça birçok bakımdan, bugün bambaşka bir biçimde yazılabilirdi. Büyük sanayinin son yirmi beş yıl içindeki engin ilerlemeleri ve işçi sınıfının Parti olarak örgütlenmesinde buna koşut olarak gerçekleştirdiği ilerlemeler sonucu bu program, önce Şubat devrimi ve ardından özellikle iki ay boyunca siyasal iktidarı ilk kez olarak proletaryanın eline geçiren Paris Komünü deneyimleri dolayısıyla, bugün bazı noktalarda eskimiştir. Komün özellikle "işçi sınıfının, devlet makinesini olduğu gibi almak ve onu kendi hesabına işletmekle yetinemeyeceğini" tanıtlamıştır (bkz: Fransa'da İç Savaş, Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyi Çağrısı, Almanca baskı, bu fikrin uzun uzun açındırıldığı s. 19).**

Londra, 24 Haziran 1872

* *Das Kommunistische Manifest* başlığı altında broşür biçiminde yayımlandı. Neue Ausgabe mit einem Vorwort der Verfasser, Leipzig 1872.

** Bkz: Bu yapının 58. sayfası. -Ed.

PARİS KOMÜNÜNÜN YILDÖNÜMÜNÜ KUTLAMAK
İÇİN 21 MART 1881 GÜNÜ LONDRA'DA DÜZENLENEN
SLAV MİTINGİ BAŞKANINA
KARL MARX VE FRIEDRİCH ENGELS*

Yurттаş,

Mitinginize katılacak durumda olmadığımızı size bildirmekle büyük üzüntü duyuyoruz.

Paris Komünü "düzen" savunucuları tarafından işlenen tüyler ürpertici insan kırımını altında ezildiği zaman, yenenler on yıldan az bir zaman sonra uzak Petersburg'da, belki de uzun ve zorlu çatışmalar sonucu, sonunda ve kesinlikle bir Rus Komünü kurulmasına yol açacak bir olayın¹³⁷ ortaya çıkacağını düşünmüyorlardı bile.

Paris'i kuşatarak ve böylece egemen burjuvaziyi halkı silahlandırma zorunda bırakarak Komünü hazırlayan Prusya Kralı,** on yıl sonra kendi öz başkentinde sosyalistler tarafından kuşatılan bu aynı Prusya kralı, kendi tahtını ancak kendi başkenti Berlin'de sıkıyönetim ilan ederek kurtarabilecek durumda.¹³⁸

Öte yandan Komünün yıkılışından sonra, kovuşturmalalarıyla Uluslararası Emekçiler Derneğini biçimsel dış örgütünden vazgeçmek zorunda bırakan kıta hükümetleri (büyük uluslararası işçi hareketini buyrultular ve ayrıklama yasaları ile ortadan kaldıracabileceklerini sanan hükümetler), on yıl sonra bu aynı uluslararası işçi hareketinin her zamandan

* 21 Mart 1881'de K. Marx ve F. Engels tarafından yazıldı. İngilizce yazılmıştır.

** Wilhelm I. -Ed.

daha güçlü, sadece Avrupa işçi sınıfını değil, ayrıca Amerika işçi sınıfını da kazanacağını ve ortak çıkarlar için ve ortak bir düşmana karşı ortak savaşımın, onları kendiliğinden daha geniş ve her türlü dış örgütlenme biçimlerini durmadan daha çok aşan yeni bir Enternasyonal içinde birleştireceğini akıllarından bile geçirmiyorlardı.

Demek ki eski dünya güçlerinin kökünün kazındığını sandıkları Komün, her zamandan daha güçlü olarak yaşıyor ve biz de sizinle birlikte şöyle haykırabiliyoruz: Yaşasın Komün!

PARİS KOMÜNÜNÜN YILDÖNÖMÜ DOLAYISIYLA¹³⁹
FRIEDRİCH ENGELS*

Bu akşam sizinle aynı zamanda ve sizinle birlikte, İki Dünya işçileri de proleter evrimin en şanlı ve en trajik evresini kutluyor. Bir tarihi olduktan sonra ilk kez olarak işçi sınıfı, 1871'de büyük bir başkentte siyasal iktidarı eline geçiriyordu. Bu, heyhat! bir düşten başka bir şey olmadı. Bir yandan eski Fransız imparatorluğunun paralı askerleri, öte yandan Prusyalılar arasında kalan Komün, eşi görülmemiş ve hiç unutulmayacak bir insan kırımını içinde çabucak bastırıldı. Gericilik, zaferi kazandıktan sonra, hiçbir sınır tanımadı. Sosyalizm kan içinde boğulmuş, proletarya ebediyen köleleştirilmiş gibi görünüyordu. Bu yenilgiden sonra, on beş yıl geçti. Bu zaman boyunca bütün ülkelerde, toprak ve sermaye sahiplerinin hizmetinde olan iktidar, işçi başkaldırmasının son geçici isteklerine de son vermek için hiçbir şey karşısında gerilemedi.

Çevrenize bakın. Her zamandan daha canlı olan devrimci işçi sosyalizmi, bugün karşısında her yerdeki yöneticilerin, Bismarck kadar Fransız radikallerin de, bütün Rusyalılar'ın çarı gibi Amerika'nın borsa krallarının da tir tir titredikleri bir güçtür.

Hepsi bu kadar değil.

Bütün düşmanlarımızın ne yaparlarsa yapsınlar, kendi-

* 15 Mart 1886'da yazıldı. 27 Mart 1886'da *Le Socialiste*, n° 31'de yayımlandı. Fransızca yazılmıştır.

lerine rağmen bizim için çalıştıkları bir noktaya gelmiş bulunuyoruz.

Onlar Enternasyonalî¹⁵ öldürdüklerini sanıyorlar. Ve bugün proleterlerin uluslararası birliği, çeşitli ülkelerin devrimci işçileri arasındaki kardeşlik, Komün öncesinde olduğundan bin kez daha güçlü, bin kez daha yaygın. Enternasyonalin artık gerçek anlamda bir örgüte gereksinmesi yok; Avrupa ve Amerika emekçilerinin, kendiliğinden ve ateşli elbirliğiyle yaşayıp büyüyor o.

Almanya'da işçi hareketini ezmek için Bismarck, en alçakça olanlara kadar tüm araçları kullanıp tüketti. Sonuç: Komünden önce karşısında dört sosyalist milletvekili vardı. Kısıcılıkları, bugün yirmi beş sosyalist milletvekili seçirtti. Ve Alman proleterleri, eğer bu iş için para alsaydı bundan daha iyi devrimci propaganda yapamayacak olan büyük şansölye ile gırgır geçiyorlar.

Fransa'da liste biçiminde oylama,¹⁴⁰ salt avukatların, gazetecilerin ve sermaye sözcüsü öteki siyasal serüvencilerin seçimini sağlama bağlamak için özellikle bulunmuş en iyi burjuva oylaması, size zorla kabul ettirildi. Ve bu zenginler oylaması, burjuvazi için ne yaptı? Fransız parlamentosu içinde, sadece sahne üzerinde görünmesi bile bütün burjuva partiler saflarında şaşkınlık yaratan devrimci bir sosyalist işçi partisi oluşturdu.

İşte şimdi bu noktadayız. Bütün olaylar bizim yararımıza çalışıyor. Proletaryanın ilerlemelerini önlemek için en iyi hesaplanan önlemler, onun muzaffer yürüyüşünü daha da hızlandırmaktan başka bir sonuç vermiyor. Düşman savaşa bile, bizim için savaşmaya mahkum. Ve o bizim için öylesine ve o kadar iyi savaşıyor ki bugün, 18 Mart 1886'da Kaliforniya ve Aveyron'un proleter madencisinden, Sibirya'nın kürek mahkûmu madencisine kadar binlerce işçinin göğsünden aynı çığlık kopuyor:

"Yaşasın Komün! Yaşasın emekçilerin uluslararası birliği!"

PARİS KOMÜNÜNÜN 21. YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA
FRANSIZ EMEKÇİLERİNE KUTLAMA MESAJI
FRIEDRİCH ENGELS*

Londra, 17 Mart 1892

Kadın ve erkek yurttaşlar,

Paris halkının, aynı zamanda hem Versailles'da dalgalanan üç renkli Fransız bayrağına, hem de Prusyalılar tarafından işgal edilen istihkamlar üzerinde dalgalanan üç renkli Alman bayrağına meydan okuyarak kızıl bayrağı çekeli, bugün 21 yıl oluyor.

Kızıl bayrak, yenenlerin de, yenilenlerin de görünmez oldukları bir düzeye yükselen Paris proletaryası idi.

Komünün tarihsel büyüklüğünü oluşturan şey, onun son derece yüksek uluslararası niteliğiydi. Her türlü burjuva şoven duygusuna karşı o, gözüpekçe bir meydan okumaydı. Tüm ülkeler proletaryası, bu işte yanılmadı. Varsın burjuvalar kendi 14 Temmuzlarını, kendi 22 Eylüllerini kutlasın.¹⁴¹ Proletaryanın bayramı, her yerde ve her zaman 18 Mart olacaktır.

İğrenç burjuvazinin, Komünün mezarı üzerine yığıdığı iğrenç karaçalmaların nedeni budur. Ama daha ilk günden son güne değin Paris başkaldırcılarının ve sonra da yenik proleterlerin düşüncelerini benimsemekte hiçbir sakınca görmeyen Uluslararası Emekçiler Derneğinin nedeni de budur. Aslında Komünün öldüğü yerde, Enternasyonal¹⁵ de yaşayama-

* 26 Mart 1892'de *Le Socialiste*, n° 79'da yayınlandı. Fransızca yazılmıştır.

dı: "Komüncülere ölüm" ığlığı üzerine Enternasyonal, Avrupa'nın bir ucundan öbürüne ezildi.

Pekala! Montmarte tepesinde topların geri alınmasından bu yana yirmi bir yıl geçti. 1871'de doğan çocuklar, bugün erginleştiler ve yönetici sınıfların alıklığı sayesinde, silah kullanmasını, elde silah örgütlenip kendini savunma sanatını öğrenen *askerler* durumuna geldiler. Öldüğü söylenen Komün, ebediyen ortadan kalktığı sanılan Enternasyonal, canlı ve 1871'dekinden yirmi kez daha güçlü olarak, işte aranızdalar. Yüzler, çağrımıza yanıt veren binler ve binler de milyonlar durumuna geldi. Dünya proletaryasının, Birinci Enternasyonalin önceden görüp hazırlayabildiği birliği, bugün bir gerçekliktir. Ve üstüne üstlük 1871'de Komün Paris'inin çevresindeki istihkamları işgal eden Prusya askerlerinin oğulları, işçi sınıfının bütünsel ve sonal kurtuluğu için, Paris Komüncülerinin oğulları ile yan yana, bugün milyonlarla ve birinci safta savaşıyorlar.

Yaşasın Komün!

Yaşasın uluslararası toplumsal devrim!

FRIED. ENGELS

PARİS KOMÜNÜNÜN 23. YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA
FRANSIZ İŞÇİ PARTİSİ ULUSAL KONSEYİNE¹⁴²
FRİEDRİCH ENGELS*

Londra, 18 Mart 1894

Proletaryanın zaferini sağlayarak, sınıf karşıtlıkları ve uluslar arasındaki savaşımına son verecek ve uygar ülkelerde barış ve mutluluğu gerçekleştirecek uluslararası bir 18 Martın yakın gelişine sizinle birlikte kadeh kaldırıyorum.

* 25 Mart 1894 günlü *Le Socialiste*, n° 183'te yayınlandı. Fransızca yazılmıştır.

MEKTUPLAR

MARX'TAN BORDEAUX'DAKİ PAUL LAFARGUE'A

(LONDRA, 23 MART 1871)*

Sevgili Paul,

İlişikte, Serrailier'nin 18 Mart 1871 günlü *Courrier de l'Europe*'da yayımlanan (bu Fransız gazetesi Londra'da yayımlanıyor), 14 Mart günlü *Paris-Journal*'in, daha önce kuşkusuz bilgili olduğunuz saygısız yutturmacası konusundaki bildirimini bulacaksınız.¹⁴³

Aşağıdaki bildirim, 22 Mart 1871 günlü *Times* tarafından, *Uluslararası Dernek*¹⁵ başlığı altında yayımlandı:

"Bay Karl Marx bizden, 16 Mart günü —Paris muhabirimizden— yayımladığımız mektuptaki, 'Karl Marx ... Parisli Dernek üyelerinden birine yazdığı bir mektupta, bu kentteki dernek üyelerinin tutumundan hoşnut olmadığını, kendilerini siyasal entrikalar içine atarak dernek tüzüğünü çiğnediklerini, işçileri örgütleyecek yerde onların örgütlerini bozduklarını, vb. bildirmiştir' yolundaki savı yalanlamamızı istiyor."

* İngilizce yazılmıştır.

"Bay Karl Marx bize, bu bildirinin 'hiç kuşkusuz', sözde mektubun *in extenso* yayımlanacağını da vaat edildiği 14 Mart günlü *Paris-Journal*'dan alındığını ve 19 Mart günlü *Paris-Journal*'ın¹⁰¹ Londra 28 Şubat 1871 tarihli ve kendisi tarafından imzalanmış varsayıli, *Bay Marx'ın, baştanbaşa küstahça bir düzmece olduğunu açıkladığı* bir mektup içerdiğini bildiriyor."

Şu gerici pis Paris basınının ikinci dalaveresine geçiyorum. Alman "*Enternasyonalciler*"in Paris "*Enternasyonalciler*"i tarafından sözde dıştalanmalarını öğrenir öğrenmez, bize tüm bu öykünün bulvar basınının bir uydurmasından başka bir şey olmadığı yanıtını veren Parisli "kardeş ve dostlar"ımıza yazdık. Bu zaman boyunca, *Enternasyonalin* dağılması ve Paris işçilerinin düzelmez bozulmasını göstererek, bu eğlenceli öykü üzerine uzun başyazılar ayıran tüm Londra basınında, düzmece haberler bir yangın gibi yayılıyor.

Bugünkü (23 Mart 1871) *Times*, *Genel Konseyin* şu bildirimini yayımlıyor:

"*Paris anti-germen birliği*
"*Times gazetesi direktörüne*

"Bayım,

"İngiliz basınında dolaşan bir haber, Uluslararası Emekçiler Derneğinin Parisli üyelerinin, bütün Almanların Derneğimizden çıkarılmaları gerektiğini bildirecek derecede "anti-germen" denilen Birlik ile birleştiklerini ileri sürüyor.

"Bu haber, gerçeklerin tam tersidir. Derneğimizin Paris'teki Federal Konseyi de, bu Konsey tarafından temsil edilen Paris seksiyonlarının herhangi biri de, hiç bir zaman böyle bir karar almayı düşünmemişlerdir. Anti-germen denilen birlik —böyle bir birlik olduğu kadarıyla— salt burjuvazi ve soyluluğun işidir; bu birlik Jockey Club¹⁴⁴ tarafından kurulmuş ve Akademinin, borsanın, bazı banka ve yapımevlerinin vb. katılmaları sayesinde varlığını sürdürebilmiştir. Emekçi sınıfların bu birlikle hiçbir ilgisi yoktur.

"Bu kara çalmanın amacı açıktır. Son savaşın patlamasından az zaman önce Enternasyonal, daha sonraki bütün olayların sorumluluğunun kendisine yüklendiğini gördü. Şimdi de aynı şey yineleniyor. İsviçre ve Prusya basını, Enternasyonal Almanların Zürih'te uğradıkları son hakaretlerin kökeninde olmakla suçlarken,¹⁴⁵ *le Courier de Lyon*, *le Courier de la Gironde*,¹⁴⁶ *la Liberté* vb. gibi Fransız gazeteleri Enternasyonalin, Prusya elçisinin başkanlığında, Cenevre ve Bern'de, Prusyalılar ve Enternasyonalciler birarada, Lyon'u fethetmek ve yağma edip kılıçtan geçirmek ereğiyle bir planın hazırlandığı sözde gizli toplantılarından söz ediyorlar.

"Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin dileği üzerine.

"Londra, 22 Mart

J. G. ECCARIUS
Genel sekreter"

MARX'TAN LEIPZIG'DEKİ WILHELM LIEBKNECHT'E

((LONDRA), 6 NİSAN 1871)*

... Parisliler yeniliyor, bu açık, ve kendi kusurlarıyla yeniliyor, ensonu, aşırı bir dürüstlükten doğan bir kusur bu. Merkez Komite ve daha sonra da Komün, o pis Thiers cücesine düşman güçleri toplama zamanını bıraktılar: 1) Çünkü, sanki Thiers Paris'i zorla silahsızlandırmaya çalışarak iç savaşı daha önce başlatmamış, sanki Prusyalılar'la barış ya da savaşı kararlaştırmaya çağrılan Ulusal Meclis hemen cumhuriyete savaş ilan etmemiş gibi, budalalıkları yüzünden iç savaşı başlatmak istemediler! 2) İktidarı zorla ele geçirmiş olmakla suçlanmamak için, gericiliğin Paris'teki yenilgisinden (Vendôme alanı) hemen sonra Versailles üzerine yürüyecek yerde, örgütlenmesi vb. daha da zaman isteyen Komünü seçmekle, değerli bir zaman yitirdiler.

Paris'teki iç olaylar üzerine gazetelerin yazdıklarının tek

* Almanca yazılmıştır.

sözüne inanma. Yalan ve düzmecilikten başka hiçbir şey yok o yazılanlarda. Burjuva gazeteciliğin pis okunmazlığı, kendini hiçbir zaman böylesine bir parlaklıkla göstermedi.

Birleşik Almanya imparatorunun, birleşik imparatorluk ve Berlin birleşik parlamentosunun dış dünya için *yokmuş* gibi görünmeleri çok ilginç. Paris'ten gelen en küçük bir esinti, daha çok ilgi uyandırıyor.

MARX'TAN HANOVER'DEKİ LUDWIG KUGELMANN'A

(LONDRA, 12 NISAN 1871)*

... 18 Brumaire'im³ son bölümünde, eğer yeniden okursan göreceğin gibi, Fransa'daki gelecek devrim girişiminin bürokratik ve askeri makineyi şimdiye kadarkinden farklı olarak artık başka ellere geçirmeye değil, ortadan kaldırma-ya dayanacağını belirtiyorum. Kıta üzerindeki her gerçek halk devriminin ilk koşulu budur. Kahraman Parisli arkadaşlarımızın giriştiği şey de, işte bu. Ne büyük bir esneklik, ne büyük bir tarihsel girişkenlik, ne büyük bir özveri yeteneğiyle bezenik şu Parisliler! Düşmandan da çok iç ihanet tarafından altı ay boyunca aç bırakılıp yıkıma uğratıldıktan sonra, sanki Fransa'yla Almanya arasında hiçbir savaş olmamış, sanki yabancı hiçbir zaman Paris kapılarına dayanmamış gibi, Prusya süngüleri altında başkaldırıyorlar! Tarih daha böylesine büyük bir örnek görmedi! Eğer yenilirlerse, bunun nedeni yalnızca "soylulukları" olacak. İlk Vinoy, sonra da Paris Ulusal Muhafızının gerici öğeleri alanı boş bıraktıktan sonra, hemen Versailles üzerine yürümeleri gerektirdi. Vicdan titizliği yüzünden, uygun zaman kaçırıldı. Sanki şu pis Thiers ucubesi, Paris'i silahsızlandırmaya kalkışarak daha önce başlatmamış gibi, iç savaşı başlatmak istemediler. İkinci yanlış: Merkez Komite, yerini Komüne vermek için görevlerini çok çabuk bıraktı. Gene çok büyük bir "onur" titizliği yüzünden! Her ne olursa olsun Paris ayaklanması,

* Almanca yazılmıştır.

hatta eski toplumun kurtları, domuzları ve köpekleri tarafından boyun eğdirilecek olsa bile, partimizin Paris Haziran ayaklanmasından sonraki en büyük başarısıdır. Bir şu Parisli titanlara bakılsın, bir de ölüm şenlikleri yapan ve pis kışla ve kilise, feodalite ve hamkafalık kokan şu Kutsal Roma Prusya-Germen imparatorluğu kölelerine...

MARX'TAN HANOVER'DEKİ LUDWIG KUGELMANN'A
([LONDRA], 17 NİSAN 1871)*

... 13 Haziran 1849 türü küçük-burjuva gösterileri¹⁴⁷ Paris'teki güncel savaşla karşılaştırmanı hiç anlayamıyorum. Eğer savaşıma kesin başarı olasılıkları olmadan girilmeseydi, tarihi yapmak elbette çok kolay olurdu. Öte yandan, eğer "rastlantı"lar savaşta hiçbir rol oynamasalardı, tarih çok gizemsel bir nitelik kazanırdı. Bu beklenmedik rastlantılar olayların genel gidişi üzerinde elbette etkili olup başka beklenmedik rastlantılarla ödünlenirler. Ancak hareketin hızlanma ya da yavaşlaması, aralarında hareketi yönetmeye ilk çağrılan önderlerin özelliklerinin de buldukları bu tür-lü "rastlantı"lara son derece bağlıdır.

Bu seferlik şanssız ve kararlaştırıcı "rastlantı"yı Fransız toplumunun genel koşullarında değil, Prusyalıların Fransa'daki varlıklarında ve Paris'in burnunun dibinde olmalarında aramak gerekiyor. Parisliler bunu çok iyi biliyorlardı. Bunu Versailles'daki burjuva itler de iyi biliyorlardı. İşte bu nedenle de Parislileri ya vuruşmayı kabul etme, ya da savaşmadan yenik düşme seçeneği karşısında bıraktılar. Son durumda işçi sınıfının göz yılgınlığı, bazı "önder"lerin yitirilmesinden çok daha büyük bir felaket olurdu. Paris'in verdiği kavga sayesinde, işçi sınıfının kapitalist sınıf ve kapitalist devlet karşısındaki savaşımı yeni bir evreye girdi. Bu kavganın sonucu ne olursa olsun, dünya çapında tarihsel bir önem taşıyan yeni bir çıkış noktası kazanmış bulunuyoruz.

* Almanca yazılmıştır.

[*Karalama*]

Sevgili Yurttaş,

Genel Konsey tarafından ve Genel Konsey adına, yurttaş F. Pyat tarafından Serrailier'ye** karşı yöneltilen alçakça kara çalmaları en kesin bir biçimde yalanlamakla görevlendirilmiş bulunuyorum. Bu adamın tüm hıncı, tek bir kaynaktan fıskırıyor: Enternasyonale karşı duyduğu nefret. İçine hafiyelerin, eski imparatorluk muhafızlarının ve Haymarket kadın simsarlarının sızdığı ve Genel Konsey tarafından dıştalanmış sözde Londra Fransız seksiyonu aracılığıyla Pyat, kendini herkese karşı üyesi olmadığı Derneğimizin gizli başkanı olarak göstermeye ve bizi Londra'daki gülünç gösterileriyle, yurttaş Tridon'un Brüksel'deki eğleşmesi sırasında hakkından ayrıca geldiği Paris'teki tehlikeli patavatsızlıklarının sorumlusu durumuna getirmeye çalıştı. Bunun üzerine Genel Konsey, bu alçak entrikacıyı açıkça kınamak zorunda kaldı.*** Dupont ve Serrailier'ye karşı bu öfkenin nedeni, bu Serrailier, sözde Fransız seksiyonundaki aşağılık aletlerini, Pyat'ın şimdi Paris'te yaydığı kara çalmaların hesabını vermek üzere bir İngiliz mahkemesi karşısına çıkarmakla tehdit ettiği zaman, Fransız seksiyonunun kendisi bile bunları karaçalıcı söylentiler olarak kınayıp damgalamıştı.

Serrailier'nin siyasal yaşamı kara çalmaya elverişli olmadığından,**** özel yaşamına saldırdı. Eğer Pyat'ın özel yaşamı Serrailier'nin yaşamı kadar temiz olsaydı, o burada, Londra'da, bazı sert hakaretlere uğramazdı...*****

* Fransızca yazılmıştır.

** Elyazmalarındaki "Konsey delegesi" sözcükleri çizilmiştir. –Ed.

*** K. Marx: *F. Pyat'ın Konuşması Üzerine Genel Konseyin Kararı*. –Ed.

**** Elyazmasında şöyle devam ediyor: "Hatta Bay Pyat, cesareti dillere destan olan bu "yiğit" adamın bile, ". Bu tümcecik çizilmiştir. –Ed.

***** Elyazmasında şunlar da vardı: "bazıları tarafından, bir Fransız işçisi tarafından, Londra'da uğradığı [sert] ve açık [hakaretlere uğramazdı]. Özet olarak: Serrailier'nin suçu, niyetleri bozmakta gösterdiği direnmedir..." Bunların hepsi çizilmiştir. Sonra bir boşluk geliyor. –Ed.

Genel Konsey bu günlerde, Komün üzerine bir çağrı yayımlayacaktır.* Şimdiye kadar Genel Konsey, bu bildirgeyi erteliyordu, çünkü Paris seksiyonundan her gün doğru haberler bekliyordu. Boşuna! Tek söz bile gelmedi! Konsey artık bekleyemezdi; çünkü tasalı İngiliz işçileri, ondan açıklamalar bekliyor.

Bu arada, zaman yitirilmemişti. Çeşitli sekreterler tarafından Kıtadaki ve Birleşik Devletler'deki seksiyonlara gönderilen mektuplar aracılığıyla işçiler, her yerde bu yüce Paris devriminin gerçek niteliği üzerinde aydınlatılmıştı.

Yurттаşın mektubunu aldım ve bildiğiniz şeyin gönderilmesine ilişkin ziyaretini kabul ettim. Paris'te yapılan yanlışlık, işlemleri kolaylaştırmak bakımından gerekli** belgelerin verilmemesiydi. Şimdi elinizde serbestçe alınıp satılan ve satış işlemlerinin yapılabileceği yüzde 3'lüklerden olduğunu sanıyorum. Yurттаş size bütün öbür gerekli açıklamaları verecek.

Senet ona tam bir güvenlik içinde verilebilir.

MARX'TAN PARİS'TEKİ LEO FRANKEL
VE LOUIS EUGENE VARLINE
([LONDRA], 13 MAYIS 1871)***

[*Karalama*]

Sevgili yurттаşlar Frankel ve Varlin!

Belgeleri getirenle**** görüşmelerde bulundum.

Versailles itleri için tehlikeli belgeleri güvenli bir yere koymak uygun olmaz mı? Böyle bir önlemin hiçbir zararı dokunmaz.

Bana Bordeaux'dan, son belediye seçimlerinde dört enternasyonalcinin seçildiğini yazdılar.¹⁴⁹ Taşra illeri kaynamaya başlıyor. Ne yazık ki eylemleri, yerel ve "barışçıl".

* *Fransa'da İç Savaş. -Ed.*

** Elyazmasında, "gerekli"den önce (üstü çizilmiş olarak) "satış ve ciro işleri için" sözcükleri bulunuyordu. -Ed.

*** Fransızca yazılmıştır.

**** Anlaşıldığına göre Eilau. -Ed.

Dünyanın bütün köşelerindeki seksiyonlarımıza, sizi destekleyen yüzlerce mektup yazdım. Ayrıca işçi sınıfı, başından beri Komünden yanaydı.

İngiltere'nin burjuva gazeteleri bile, ilk canavarlıklarına döndüler. Zaman zaman bu gazetelere, elverişli paragraflar sokuşturabildim.

Komün, kişisel çekişme ve tartışmalarla çok zaman yitirmişe benziyor. İşçilerin etkilerinden başka etkilerin de olduğu görülüyor. Eğer yitirilen zamanı kazanacak zamanımız olsaydı, bütün bunların hiçbir önemi olmazdı.

Sizin Paris dışında, İngiltere ya da başka yerlerde yapmak istediğiniz her şeyi çabuk yapmak, iyiden iyiye zorunlu. Prusyalılar istihkamları Versailleslıların eline vermeyecekler, ancak kesin barışın imzalanmasından sonra¹³⁹ (26 Mayıs),* hükümetin Paris'i jandarmalarıyla kuşatmasına izin vereceklerdir. Bildiğiniz gibi Thiers ve hempaları, Pouyer-Quertier'ye imzalattıkları barış antlaşmalarına büyük bir rüşvet koşulu koydukları için, Alman bankacıların Bismarck aracılığıyla sunulan yardımlarını kabul etmediler. Yoksa rüşveti yitirirlerdi. Kendi antlaşmalarının gerçekleşmesinin önkoşulu Paris'in fethi olduğundan, Bismarck'tan ilk taksidin Paris'in işgaline kadar ertelenmesini rica ettiler. Bismarck, bu koşulu kabul etti. Prusya'nın bu paraya çok acil bir gereksinmesi olduğundan, Paris'in işgalini çabuklaştırmak için Versailles'lılara elden gelen tüm kolaylıkları gösterecektir. Öyleyse dikkat edin!

MARX'TAN LONDRA'DAKİ EDUARD SPENSER BEESLY'YE

(LONDRA, 12 HAZİRAN 1871)**

1, Maitland Park Road, N. W.

... Bir dostum üç dört güne kadar Paris'e hareket ediyor.

* Elyazmasında (üstü çizilmiş olarak) şöyle devam ediyordu: "bu işi Thiers'ye bırakacaklardır." -Ed.

** Almanca yazılmıştır.

Paris'te hâlâ saklanan birkaç Komün üyesi için, ona kurula uygun pasaportlar sağlayacağım. Eğer sizin ya da dostlarınızdan birinin orada yapılacak işleri varsa, lütfen bana bildirin.

Beni avutan şey, makalelerim ve Komün'le ilişkilerim konusunda "*petite presse*"de* her gün yayımlanan ve yayımlandıkça da Paris'ten bana gönderilen deliliklerdir. Bunlar, Versailles polisinin elinde gerçek belgeler bulunmadığını gösteriyor. Benim Komünle ilişkilerim, bütün yıl Paris ile Londra arasında dolaşan bir Alman ticaret adamı tarafından sağlanmıştı. Her şey sözlü olarak iletiliyordu; iki olay dışında:

Birincisi, gene bu aracı yoluyla, benden bazı senetleri Londra borsasında nasıl satabileceklerini sordukları mektuplarına yanıt olarak Komün üyelerine bir mektup gönderdim.**

İkincisi, 11 Mayıs günü, yıkımdan on gün önce, onlara aynı yoldan Bismarck ve Favre arasındaki gizli Frankfurt antlaşmasının¹³⁹ ayrıntılarını ilettim.

Bu bilgiyi, Bismarck'ın sağkolu*** ve eskiden (1848-1853 arası) başkanlığını yaptığım gizli bir dernek üyesi olan bir adamdan aldım. Bana Almanya'dan ve Almanya konusunda gönderdiği bütün raporları sakladığımı, bu adam iyi bilir. Bundan ötürü yaşamı, benim ağız sıklığıma bağlıdır. Bu yüzden, bana iyi niyetli olduğunu tanıtlamak için çaba gösterir. Kugelman'ı görmek için bu yıl Hanover'e döndüğüm takdirde, size söylediğim gibi Bismarck'ın beni tutuklatacağını bana bildiren adam, işte bu adamdır.

Ah, eğer Komün uyarılarımı bir dinleseydi! Komün üyelerine Montmarte tepelerinin kuzey yanını, Prusyalılar yanını pekiştirmelerini öğütlüyordum ve bunu yapacak zamanları da vardı. Böyle yapmazlarsa bir tuzağa düşeceklerini, onlara önceden söylüyordum. Pyat, Grousset ve Vésinier'nin gerçek yüzlerini onlara gösterdim. Komün düşmanlarının öf-

* Küçük basında. —ç.

** Daha önce Léo Frankel'e 26 Nisan 1871 dolaylarında yazılan mektuba bakınız. —Ed.

*** Johannès Miquel. —Ed.

kesini biraz yatıştırmak için onlardan, ulusal savunma üyelerini lekeleyen tüm belgeleri hemen Londra'ya göndermelerini istiyordum; Versailleslıların planını kısmen bozabilirdi bu.

Versailleslılar bu belgeleri bulmuş olsalardı, düzmece belgeler yayımlamazlardı.

Enternasyonalin çağrısı, çarşambadan önce yayımlanmayacak; yayımlanır yayımlanmaz size bir nüsha göndereceğim. Üç dört forma için öngörülen bir metin, iki forma üzerine basıldı. Bu da birçok düzeltme, gözden geçirme ve dizgi yanlışlıklarına yol açtı. Gecikmenin nedeni, bu.

KARL MARX

ENGELS'TEN LEIPZIG'DEKİ WILHELM LIEBKNECHT'E
(LONDRA, 22 HAZİRAN 1871)*

... Bu son ciddi bunalımda Alman işçileri, öteki bütün işçilerin davranışından çok daha yüksek, çok daha dikkate değer bir davranış gösterdi. Bebel de onları çok güzel bir biçimde temsil etti; Komün üzerindeki konuşması, tüm İngiliz basınına yanıtlandı ve burada büyük bir etki uyandırdı.¹⁵⁰

MARX'TAN NEW YORK'TAKİ FRIEDRICH BOLTE'YE
(BRIGHTON, 25 AĞUSTOS 1871)*

Gelecek hafta Genel Konseyin, sürgün edilen komüncülere yardım üzerine bir çağrısını alacaksınız.¹⁵¹ Bu adamların çoğu (80-90 kişi) Londra'da bulunuyor. Genel Konsey onları şimdiye değin ölümden kurtardı, ama son iki hafta içinde gelenlerin sayısı her gün artarken, parasal kaynaklarımız öylesine kötü bir biçimde eridi ki bu adamlar, çok acıklı bir durum içine düştü. New York'ta elden gelen her şeyin yapılaca-

* Almanca yazılmıştır.

ğını umarım. Almanya'da partinin bütün parası oradaki polis kovuşturmaları kurbanlarına yapılan yardım tarafından yutuldu; Avusturya, İspanya ve İtalya'da da aynı şey oldu.¹⁵² İsviçre'de göçmenlerin, ancak küçük bir bölümünün de sözü konusu olmasına rağmen, sadece onların gereksinmelerini karşılamak zorunda değil, ayrıca Sankt Gallen lokavtı nedeniyle, Enternasyonal üyelerine de yardım etmek zorundayız.¹⁵³ Belçika'da ensonu, az sayıda da olsa göçmen var, ama buna Belçikalıların, Londra yolculuğu yapacakların yardımına koşmak zorunda olmaları ekleniyor.

Bu koşullar sonucu Londra'daki göçmenlerin büyük bölümüne ayrılan bütün para, yalnız İngiltere'de toplandı. Şimdi *Genel Konsey*'de Komün üyelerinden Serrailier, Vaillant, Theisz, Longuet, Frankel ve *Komün görevlilerinden* Delahaye, Rochat, Bas[tolica], Ch[alain] yer alıyorlar.

ENGELSTEN BARMEN'DEKİ ELISE ENGELS'E

(LONDRA, 21 EKİM 1871) *

Sevgili Anne,

Sana bu kadar zamandır yazmamamın nedeni, siyasal etkinliğime ilişkin son düşüncelerine, seni kırmayacak bir biçimde yanıt vermek istememdir. Ama *Köln[ische] Zeitung*'daki¹⁵⁴ şu alçakça yalanlarla, hele o yürek karartıcı Wachenhusen'in bayağılıklarıyla üst üste karşılaştığım zaman, savaş sırasında tüm Fransız basınında geniş bir yalandan başka bir şey görmeyen bu adamların, şimdi en küçük polis uydurmacasını, satılmış bir Paris gazetesinin Komün üzerindeki en küçük kara çalıcı müdahalesini bütün Almanya'da nasıl bir incil sözü olarak ilan ettiklerini okuduğum zaman, kendimi bu iş için hiç de uygun olmayan bir durumda görüyorum. Prusyalılar biçiminde kurşuna dizilen bir avuç rehine konusunda, Prusyalılar gibi ateşe verilen iki uç saray konusunda (çünkü tüm geri kalanı yalandır) çığlıklar atılı-

* Almanca yazılmıştır.

yor, ama Versailleslıların hileyle silahsızlandırdıktan sonra toptan öldürdükleri 40.000 erkek, kadın ve çocuca gelince, bir kişi bile bundan söz etmiyor!

ENGELS'TEN TORİNO'DAKİ CARLO TERZAGHI'YE

(LONDRA, 14[-15] OCAK 1872)*

[2. VARYANT]

256, High Holborn

[Karalama]

Paris Komününün yaşamına malolan şey, merkeziyetçilik ve otorite eksikliği oldu. Zaferden sonra otoriteyi vb. isterseniz yapın, ama savaşım için tüm güçlerimizi bir araya getirmek ve aynı saldırı noktası üzerinde toplamak zorundayız. Ve otorite ve merkeziyetçilikten tüm koşullar içinde kötülenecek iki şey olarak söz edildiği zaman, bana öyle geliyor ki bunu söyleyenler ya bir devrimin ne olduğunu bilmiyor, ya da sözde devrimcilerden başka bir şey değiller.

ENGELS'TEN HOBOKEN'DEKİ FRIEDRICH ADOLF SORGE'YE

(LONDRA, 12[-17] EYLÜL 1874)**

Senin gidişinle¹⁵⁵ eski Enternasyonal, varlığını tamamen yitirdi. Ve bu da iyi bir şey. Tüm Avrupa'da egemen olan baskının, daha yeni yeni uyanan işçi hareketine birlik ve her türlü iç polemikten çekinme buyurduğu İkinci İmparatorluk dönemine ait bir şeydi o. Proletaryanın ancak ortak kozmopolit çıkarlarının birinci plana gelebildikleri bir döneme aitti; Almanya, İspanya, İtalya, Danimarka, harekete ya daha yeni girmiş, ya da o sırada girmekteydi. 1864'te hareketin teorik niteliği, gerçeklikte tüm Avrupa'da, yeni yığınlar içinde demek istiyorum, henüz çok belirsiz bir nitelik taşıyordu. Alman komünizmi henüz, işçi partisi biçiminde ortaya çıkma-

* Almanca ve İtalyanca yazılmıştır.

** Almanca yazılmıştır.

mıştı, proudhunculuk kendi özel saplantılarına gösteri yaptıramayacak kadar güçsüzdü. Bakunun'in yeni aşlığı, henüz kendi kafasında varolmamıştı; hatta İngiliz *trade-union*lar başkanları bile, harekete tüzük gerekçelerinde dile getirilen program temelinde girebileceklerini sanıyorlardı.

İlk büyük başarı, tüm bölüntülerin bu doğal birliğini bozacaktı. Başarı, her ne kadar Enternasyonal onu oluşturmak için parmağını bile kımıldatmadıysa da, söz götürmez bir biçimde onun çocuğu olan ve Enternasyonalin de bu ölçüde itiraza yer kalmayacak bir biçimde ondan sorumlu tutulduğu Komün oldu. Komünden ötürü Enternasyonal, Avrupa'da manevi bir güç durumuna gelince, uyuşmazlık hemen başladı. Her eğilim, başarıyı kendi çıkarına sömürmek istiyordu. Sonunda, kaçınılmaz olan dağılma geldi çattı.

MARXTAN LAHEY'DEKİ FERDINAND DOMELA
NIEUWENHUIS'YE
(LONDRA, 22 ŞUBAT 1881)*

41, Maitland Park Road, N. W.

... Karşıma kuşkusuz Paris Komünü olayını çıkartacaksınız; ama bunun olağanüstü koşullar içinde bir tek kentin ayaklanması olduğu bir yana bırakılsa bile, Komün çoğunluğu hiçbir zaman sosyalist değildi ve olamazdı da. En küçük bir sağduyu sonucu, o gene de Versailles ile tüm halk yığını için yararlı olacak bir uzlaşma sağlayabilirdi: o zaman yapılacak tek şey buydu. Fransa bankasına elkonması, Versailles palavracılarının gözünü korkutmaya yeterdi, vb., vb..

* Almanca yazılmıştır.

ENGELS'TEN DRESDEN'DEKİ AUGUSTE BEBEL'E
(LONDRA, 29 EKİM 1884)

Fransa'da partimizden yeni bir yükselme bekliyorum. İnsanlar orada, Komünün sonuçlarını henüz yerli yerine koymuş değiller. Onun Fransız proletaryası açısından yol açtığı gerileme, güç bakımından ancak Avrupa üzerinde yaratılan etkiyle karşılaştırılabilir. Üç ay boyunca iktidarı elde tutmak —hem de Paris'te— ve dünyayı yolundan çevirecek yerde, kendi öz yeteneksizliği yüzünden yok olmak (bugün olup bitenler işte bu güdükleştirilmiş biçimde gösteriliyor), parti-nin yaşayabilir olmadığını ortaya koyuyor bu. Komünün aynı zamanda hem özgül olarak Fransız bir nitelik taşıyan *eski* sosyalizmin mezarı ve hem de Fransa için yeni uluslararası komünizmin beşiği olduğunu görmeyen kimselerin alışılmış söylevleridir bunlar.

* Almanca yazılmıştır.

¹ Uluslararası Emekçiler Derneği [Birinci Enternasyonal -ç.] Genel Konseyinin Fransa'da iç savaş üzerindeki çağrısı, bilimsel komünizmin önemli yapıtlarından biridir. Marksist öğretinin sınıflar savaşımı, devlet, devrim ve proletarya diktatörlüğü üzerindeki savları, bu yapıtta, Komünün verdiği dersler temelinde yeni bir gelişme gösterir.

Paris Komününün ilanından hemen sonra Marx, bu konudaki Alman, İngiliz ve Fransız gazete makaleleri, Paris'ten gelen mektuplardaki bilgiler vb. gibi bütün verileri topladı ve titizlikle inceledi. Genel Konseyin 18 Nisan 1871 günlü oturumunda, tüm Enternasyonal üyeleri için, "savaşımın Fransa'daki genel eğilimi" üzerine bir çağrı (*Adresse*) yayınlanmasını önerdi; bu çağrıyı yazmakla görevlendirildi. Marx bundan sonra hemen işe koyuldu ve bütün Mayıs ayı boyunca çalışmasını sürdürdü; *Fransa'da İç Savaş*'ın birinci ve ikinci taslaklarını yazdı ve daha sonra kesin metnin düzenlenmesine girişti. 30 Mayıs 1871 günü, Paris'teki son barikatın da düşmesinden iki gün sonra Genel Konsey, Marx'ın okuduğu *Fransa'da İç Savaş* metnini oybirliği ile onayladı.

Fransa'da İç Savaş, 13 Haziran 1871 günü, Londra'da İngilizce olarak yayımlandı. Birinci baskı çabucak tükendiğinden, az sonra işçiler arasında indirimli fiyatla satılan ikinci bir İngilizce baskı yayımlandı. Marx bu baskıda, ilk baskıda bulunan dizgi yanlışlıklarını düzeltti; "Ekler"e ikinci bir belge eklendi. Genel Konseyin çağrıyı imzalayan üyeler listesinde bazı değişiklikler oldu. Şöyle ki burjuva basında çağrı ile uyuşmazlıklarını dışavurmuş ve Genel Konseyden ayrılmış olan *trade-unioncu* Lucraft ve Odger'in adları silindi ve Genel Konseyin yeni üyelerinin adları eklendi. Ağustos 1871'de, *Fransa'da İç Savaş*'ın, Marx'ın daha önceki baskılarda bulunan bazı

yanlılıkları düzelttiği üçüncü bir baskısı yayımlandı.

1871 ve 1872 yıllarında *Fransa'da İç Savaş*, Fransızca, Almanca, Rusça, İtalyanca, İspanyolca ve Hollanda diline çevrildi, çeşitli Avrupa ülkeleri ve ABD'de devirli basında ve ayırbaşımalar biçiminde yayımlandı.

Engels tarafından yapılan Almanca çeviri, Almanya Sosyal-Demokrat Partisi (eisenachçılar) merkez organı *Der Volksstaat* gazetesinde Haziran-Temmuz 1871'de ve kısmen Enternasyonalin İsviçre'deki Alman seksiyonları organı *Der Vorbote* dergisinde (Ağustos-Ekim 1871 sayısında), sonra da Leipzig'de broşür biçiminde yayımlandı. Metni çevirirken Engels, bazı küçük değişiklikler yaptı. 1876'da, Paris Komününün beşinci yıldönümü nedeniyle *İç Savaş*'ın metne bazı açıklıklar getiren yeni bir Almanca baskısı yayımlandı.

1891'de *Fransa'da İç Savaş*'ın, Paris Komününün yirminci yıldönümü için yeni bir baskısını hazırlarken Engels, metni bir kez daha gözden geçirdi ve yeni bir giriş yazdı. Engels bu baskıda, Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyini, Fransız-Alman savaşı üzerine, daha sonraki baskılarda *Fransa'da İç Savaş* ile birlikte yayımlanması âdet olan ve Marx tarafından yazılan birinci ve ikinci çağrısına da yer verdi.

Fransa'da İç Savaş, Fransızcada ilk kez olarak Brüksel'de, Enternasyonalin Belçika seksiyonlar organı *Internationale* gazetesinde, Temmuz-Eylül 1871'de yayımlandı. 1872'de Brüksel'de, kendisine ulaştırılan provalarda birçok düzeltmeler yapan ve birçok parçaları yeniden çeviren Marx tarafından gözden geçirilen bir çeviri biçiminde, Fransızca bir ayırbaşım yayımlandı.

Fransa'da İç Savaş'ın ilk Rusça çevirisi 1871'de Zürih'te yayımlandı; bu metin sonradan birçok kez yeniden basıldı ya da teksir edildi. 1905'te *Fransa'da İç Savaş*, 1871 Almanca baskısından çevrilerek, V. Lenin'in yönetimi altında Rusça olarak yayımlandı ("Brevestnik" Yayınları, Odesa). — 3, 38.

² Bu giriş Engels tarafından Marx'ın yapıtının, 1891'de Almanya Sosyal-Demokrat Partisi tarafından, Paris Komününün 20. yıldönümü nedeniyle yayımlanan Almanca üçüncü baskısı için yazıldı. Engels, Paris Komünü deneyi ile onun *Fransa'da İç Savaş*'ta Marx tarafından yazılan teorik genelleştirilmesinin tarihsel anlam ve önemini belirttikten sonra Engels, özellikle Komün üyesi blanquiler ile proudhoncuların etkinliği üzerinde durarak, Paris Komünü tarihi ile ilgili bazı katkılarda bulunuyordu. — 7.

³ *Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i* Aralık 1851-Mart 1852 arasında yazıldı. Fransa'daki 1848-1851 devrim olaylarının tahliline

dayanan Marx, bu yapıtta tarihsel materyalizmin, sınıflar savaşımı ve proleter devrimin, proletarya diktatörlüğünün başlıca savlarını geliştirdi. Muzaffer proletarya için burjuva devlet makinesini kırma zorunluluğu üzerindeki, *Fransa'da İç Savaş'ta* ortaya konan tez, ilk kez olarak bu yapıtta dile getirildi. Bkz: Karl Marx, *Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i*, Sol Yayınları, Ankara 1976. — 7, 156.

⁴ Söz konusu "bağımsızlık savaşı", Alman halkının, Napoléon egemenliğine karşı ulusal kurtuluş savaşıdır (1813-1814). — 8, 27.

⁵ Alman gerici çevreleri, napolyoncu Fransa'ya karşı savaşları izleyen dönemde, Alman devletlerindeki gerici rejime karşı çıkan ve Almanya'nın birleştirilmesini isteyerek siyasal gösteriler düzenleyen muhalefet hareketi üyelerine *demagog* adını veriyorlardı. Bu hareket içinde özellikle aydınlar ve öğrenciler, özellikle jimnastik dernekleri yer aldı. Kamu güçleri, "demagog"ları kovuşturdular. — 8.

⁶ *Sosyalistlere Karşı Olağanüstü Yasa*, Almanya'da 21 Ekim 1878'de kabul edildi. Tüm sosyal-demokrat örgütler, işçi yığın örgütleri, işçi basını yasaklandı, sosyalist yayınlara el kondu, sosyal-demokratlar baskı altına alındı. İşçi hareketinin baskısı altında, 1 Ekim 1890 günü bu yasa kaldırıldı. — 8.

⁷ *Belleville*, aynı addaki bir tepe üzerinde, Komünün son savunma yeri olan Paris işçi mahallesi. Mayıs 1871'de, bu mahallede sokak savaşları verildi. — 9.

⁸ Paris proletaryasının, Fransız burjuvazisi tarafından canavarca bastırılan, 23-26 Haziran arasındaki kahramanca ayaklanması. Bu ayaklanma, proletarya ile burjuvazi arasındaki büyük iç savaş tarihinde ilk ayaklanmadır. Haziran ayaklanmasının yenilgisi, Avrupa'da karşı-devrimin bir saldırı işareti oldu. — 10, 35, 44, 53, 68, 98, 103.

⁹ *Orléanslılar*, Temmuz 1830 devriminden sonra iktidara gelen ve 1848'de devrilen, Bourbonlar hanedanının küçük kolu olan Orléans ailesi yandaşları; bunlar mali aristokrasi ile büyük burjuvazinin çıkarlarını temsil ediyorlardı.

Lejitimistler, 1792'de devrilen Bourbonlar'ın yandaşları, büyük toprak soyluluğu ile yüksek din adamları katmanının çıkarlarını temsil ediyorlardı; parti, 1830'da, bu hanedanın ikinci dirilişinden sonra oluştu. İkinci imparatorluk boyunca (1852-1870), halk desteğinden yararlanamayan lejitimistler, siyasal yergiler yayınlamakla yetindi. 1871'de lejitimistler, karşı-devrimci güçlerin Paris Komü-

nüne karşı genel seferberliği sırasında, yeniden etkili bir duruma geldi.

Bonapartçılar, Birinci (1804-1814) ve İkinci İmparatorluğun yıkılmasından sonra, Fransa'da Bonapartlar hanedanının yeniden kurulması yandaşları. — 10, 35, 47, 79.

¹⁰ 10 Aralık 1848'den sonra Fransa cumhurbaşkanlığına getirilen Louis Bonaparte tarafından gerçekleştirilen 2 Aralık 1851 hükümet darbesi söz konusu ediliyor. Ülkenin Yasama Meclisi ve Danıştay gibi başlıca örgenlikleri o gün dağıtıldı. Birçok milletvekili tutuklandı, otuz iki ilde sıkıyönetim ilan edildi, sosyalist ve cumhuriyetçi liderler Fransa dışına atıldı. 14 Ocak'ta, iktidarı başkanın ellerinde toplayan yeni bir anayasa kabul edildi; 2 Aralık 1852 günü de Louis Bonaparte, Napoléon III adı altında, Fransızların imparatoru ilan edildi. — 11, 36, 60.

¹¹ *1866 Avusturya-Prusya Savaşı*, Prusya'nın zaferi ile, bu iki ülke arasındaki uzun bir yarışmaya son verdi ve Prusya'nın desteği altında Almanya'nın birleşmesini önceden belirledi. Prusya, İtalya ile ittifak kurduğundan, birçok Alman devleti Avusturya'nın yanındaydı. Prag Barış Antlaşması uyarınca Avusturya, Schleswig-Holstein dükalığı üzerindeki haklarını Prusya'ya devrediyor, ona önemsiz bir ödenti ödüyor ve Venedik'i de İtalya'ya bırakıyordu. Viyana kongresi tarafından 1815'te kurulan ve otuzdan çok Alman devletini biraraya getiren Germen Konfederasyonu dağılıyor ve onun yerine, Avusturya dışında ve Prusya'nın desteği altında, Kuzey Almanya Konfederasyonu kuruluyordu. Prusya, Hanover krallığını, Hessen-Kassel seçici prensliğini, Nassau Büyük-Dükalığını ve Main-üzeri-Frankfurt özgür kentini kendine katıyordu. — 11.

¹² 1 ve 2 Aralık 1870'te Sedan'da, Fransız-Alman savaşının, Fransız birliklerinin çözülmesi ile sonuçlanan kesin çatışmalarından biri yapıldı. Fransız komutanlığı tarafından 2 Eylül 1870 günü imzalanan teslim şartlaşması gereğince, 5 Eylül 1870'ten 19 Mart 1871'e değin, Prusya krallarının şatosu olan Wilhelmshoehe'de enterne edilen Napoléon III başta olmak üzere, 80.000'den çok Fransız er ve subayı kayıtsız şartsız teslim oldu. Sedan bozgunu, İkinci İmparatorluğun yıkılışını çabuklaştırdı ve 4 Eylül 1870 günü Fransa'da cumhuriyet ilan edilmesi sonucunu verdi. — 12, 29, 45.

¹³ Versailles'da 26 Şubat 1871 günü bir yanda Thiers ve Jules Favre, öte yanda da Bismarck olmak üzere imzalanan Fransa ve Almanya arasındaki barış hazırlıkları söz konusu ediliyor. Buna göre Fransa, Almanya'ya Alsace ve Lorraine'in doğusunu bırakacak

ve 5 milyar franklık bir savaş tazminatı ödeyecekti. Para ödenene değin, ülkenin bir bölümü Alman işgali altında kalacaktı. Kesin barış antlaşması 10 Mayıs 1871 günü Main-üzeri-Franfurt'ta imzalandı. — 13.

¹⁴ Mareşal Bazaine birlikleri, Ekim 1870'te, kenti kuşatan Alman birlikleri karşısında, Metz'de teslim oldular. Daha sonra Metz'de, (ve Sedan'da) tutsak düşen Fransız askerleri, Paris Komününün kanlar içinde bastırılması için kullanıldılar. — 15, 45.

¹⁵ *Uluslararası Emekçiler Derneği* (Birinci Enternasyonal), Marx ve Engels tarafından yönetilen bu dernek (1864-1876), proletaryanın ilk büyük örgütünü oluşturdu. Enternasyonal, başlıca kapitalist ülkelerin öncü işçilerine bilimsel sosyalizm düşüncelerini tanıttı ve "emekçilerin sermayeye karşı devrimci saldırısını hazırlamak için dünya emekçiler örgütünün temellerini" attı (V. Lénine, *Œuvres*, Paris-Moscou, s. 29, s. 309). — 17, 92, 102, 103, 126, 142, 149, 150, 153.

¹⁶ Proudhon, *Idée générale de la révolution au XIX. siècle* (19. Yüzyılda Genel Devrim Düşüncesi), Paris 1851. Marx'tan Engels'e 8 Ağustos 1851 tarihli bir mektupta ve Engels'in Proudhon'un "19. Yüzyılda Genel Devrim Düşüncesi" Kitabının Eleştirel Tahlili yapıtında (Marx-Engels Arşivleri, c. x, s. 5-34) yazarın düşüncelerinin bir eleştirisi bulunur. — 18.

¹⁷ *Possibilistes* (olanakçılar), Fransız sosyalist hareketi içinde, 1882'de Fransa Sosyalist Partisinin bölünmesine yolaçan Brousse ve Malon tarafından yönetilen oportünist akım. Bu akımın liderleri, sadece elde edilmesi olanaklı olan şeyi elde etme yolundaki reformist ilkeyi benimsemişlerdi; takma adları da burdan gelir. — 18.

¹⁸ Engels'in Girişininin, Alman sosyal-demokrasisinin teorik dergisi olan *Neue Zeit*'taki ilk yayımlanışı sırasında, yazı kurulu, metinde bir değişiklik yapmakta sakınca görmedi: elyazmasının son paragrafında kullanılan "sosyal-demokrat hamkafa" ("*le philistin social-démocrate*") deyimini yerine "Alman hamkafa" ("*philistin allemand*") deyimini kondu. Engels bu keyfi değişikliği onaylamadığını bildirdi, ama büyük bir olasılıkla bu yapıtın aynı zamandaki yayımlarında ayrılık görmek istemediğinden, ayrıbasımda değiştirilen sözcüklere dokunmadı. Bu baskıda asıl metne uyulmuştur. — 21.

¹⁹ *Uluslararası Emekçiler Derneğinin Fransız-Alman Savaşı Üzerine Birinci Çağrısı*, Marx tarafından 19-23 Temmuz 1870'te yazıldı. 19 Temmuz 1870 günü, çatışmaların başlamasından sonra Genel

Konsey, Genel Konsey Sürekli Komitesinin 23 Temmuzda kabul ettiği ve Genel Konseyin de 26 Temmuz 1870 günü oybirliği ile onayladığı çağrının yazılması işini Marx'a verdi. Çağrı ilk kez *Pall Mall Gazette*'de (n° 1702, 28 Temmuz 1870) ve birkaç gün sonra da broşür olarak (1000 nüsha) İngilizce yayımlandı. Çağrı, İngiliz taşra gazeteleri tarafından tamamen ya da kısmen yeniden yayımlandı.

İlk yayın ve ayrışım çabucak tükendiğinden, Genel Konsey 2 Ağustos 1870 günü ek bir baskı yayımlamayı kararlaştırdı. Çağrı, ilk yayındaki yanlışlıkların düzeltilmesinden sonra, Genel Konseyin Fransız-Alman savaşı üzerine ikinci çağrısı ile aynı zamanda, Eylül 1870'te İngilizce olarak yeniden yayımlandı.

Genel Konsey, 9 Ağustos günü, birinci çağrıyla Almanca ve Fransızcaya çevirmek ve yaymakla görevli bir komisyon atadı. Çağrı, Leipzig'de, 7 Ağustos 1870 günlü *Der Volksstaat* gazetesinde, ilk kez olarak Almanca yayımlandı (W. Liebknecht çevirisi). Çeviriyi gördüğü zaman Marx, onu düzeltti ve metnin yarısından çoğunu yeniden çevirdi. Çağrı, Ağustos 1870'te Cenevre'de, *Der Vorbote* dergisinde Almanca olarak yayımlandı ve broşür olarak da basıldı. 1891 yılında, Paris Komününün 20. yıldönümü nedeniyle Engels, *Fransa'da İç Savaş*'ın, Berlin'de, sosyal-demokrat *Vorwärts* gazetesi yayınları tarafından yayımlanan Almanca baskısında, Genel Konseyin birinci ve ikinci çağrılarını da yayımladı. Birinci ve ikinci çağrılarının çevirisi, o zaman Engels tarafından gözden geçirilmişti.

Ağustos 1870'te çağrı, İsviçre'nin Fransızca konuşulan bölgesinin Enternasyonal organı olan *Egalité* gazetesinde ve Derneğin Belçika organları olan *Internationale* ve *le Mirabeau* gazetelerinde Fransızca olarak yayımlandı. Çağrı aynı zamanda, Genel Konseyin bir komisyonu tarafından yapılan bir çeviriyle, Fransızca bir broşür biçiminde de yayımlanmıştı.

Birinci çağrının Rusça çevirisi Cenevre'de, Enternasyonalin Rus seksiyonu organı olan *Narodnoye Dyelo* gazetesinde, Ağustos-Eylül 1870'te yayımlandı. 1905'te birinci ve ikinci çağrılar, V. İ. Lenin'in yönetimi altında yayımlanan ve 1871 Almanca baskısına göre çevrilen *Fransa'da İç Savaş* ile birlikte yayımlandı (not 1'e bakınız). Fransız-Alman savaşı üzerine birinci ve ikinci çağrılar, sonradan *Fransa'da İç Savaş* ile birlikte Rusçada birçok kez yayımlandı. — 22.

²⁰ Uluslararası Emekçiler Derneği açılış töreni çağrısı (not 15'e bakınız) Marx tarafından Ekim 1864'te, Dernek'in kurulmasından az sonra yazılmış, ve onun ilk program belgesi olmuştur. Bu çağrı, proletaryanın kapitalist toplumdaki durumu üzerine kısa bir özet

veriyor ve savaşımının görev ve amaçlarını (uluslararası ilişkiler alanındakiler dahil) kolay anlaşılır bir biçim altında belirtiyordu. Çağrı, 1 Kasım 1864'te, Enternasyonalin ilk yönetim organı olan Geçici Komite tarafından oybirliği ile onaylanmıştır. — 22.

²¹ Mayıs 1870'te Napoléon III hükümeti, nüfusun geniş katmanlarında derin hoşnutsuzluk uyandıran İkinci İmparatorluğun sallanan rejimini pekiştirmek niyetiyle bir plebisit düzenledi. Sorulan sorular öylesine kaleme alınmıştı ki, tüm demokratik reformlara karşı çıkmaksızın, kimse İkinci İmparatorluğun siyaseti karşısındaki muhalefetini dile getiremiyordu. Bu demagojik manevraya karşın plebisit, rejime muhalif güçlerin arttığını gösterdi.

Plebisiti hazırlarken hükümet, işçi hareketine karşı geniş bir baskı kampanyası düzenledi, işçi örgütlerine karşı dizginsiz bir kargaşalığa işine girişti; işçi örgütlerinin erekleri, olduğundan başka türlü gösterildi ve "kızıl tehlike" bayrağı sallanarak, orta katmanların korkutulmasına çalışıldı.

Enternasyonalin Paris Federasyonu ile Paris İşçi Sendikaları Birlikleri Federal Odası, 24 Nisan 1870 günü Paris'te, bonapartçı plebisit manevrasının içyüzünü açıklayan ve işçilere plebisite katılmamalarını öğütleyen bir bildirme yayınladı. Plebisitin öngünü Paris federasyonu üyeleri, Napoléon III'ü öldürme ereğiyle komplo hazırlama suçlaması ile tutuklandılar; polis tarafından yapılan bu suçlama, Fransa'nın birçok kentindeki Enternasyonal üyelerine karşı hemen baskı önlemlerine girişen hükümet için bir bahane oluşturdu. Paris federasyonu üyelerinin duruşması (22 Haziran-5 Temmuz 1870), suçlamanın yalancı niteliğini ortaya koydu; gene de birçok enternasyonal üyesi, salt Enternasyonal üyesi oldukları için, hapis cezasına çarptırıldı. Enternasyonalin Fransa'daki kovuşturulması, işçi sınıfında sert protestolara yol açtı. — 23.

²² Fransız-Alman savaşı 19 Temmuz 1870'te başladı. — 23.

²³ *Réveil* ("Uyanış"), sol cumhuriyetçilerin organı (ilk hafta, sonra 1869 Mayısından başlayarak günlük). Temmuz 1868-Ocak 1870 arasında Paris'te yayımlandı. Ekim 1870'te, ulusal savunma hükümetine karşı cephe aldı.

Marseillaise ("Marsilyalı"), sol cumhuriyetçilerin organı; Ekim 1869'dan Eylül 1870'e değin Paris'te günlük olarak çıktı. Enternasyonalin etkinliği ve işçi hareketi üzerine bilgiler yayınladı. — 24.

²⁴ *On Aralık Derneği* (koruyucusu Louis Bonaparte'in, 10 Aralık 1848 günü cumhurbaşkanlığına seçilmesini anımsatmak için böyle adlandırılmış), 1849 yılında kurulan ve her şeyden önce top-

lumdaki yerini yitirmiş siyasal serüvenci askercil (militarist) çevrelerin temsilcileri, vb. gibi öğelerden oluşan gizli bonapartçı dernek. Kasım 1850'de biçimsel olarak dağıtıldıktan sonra da dernek, etkinliğini sürdürdü; üyelerinden bazıları bonapartçı bir propaganda yürüttü ve 2 Aralık 1851 hükümet darbesine katıldı. *Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i* adlı yapıtında Marx, On Aralık Derneği üzerine ayrıntılı bir betimleme yaptı.

Louis Napoléon Bonaparte'in serüvenci planlarını desteklemek üzere, 15 Temmuz 1870 günü, polisin elbirliği ile şovence bir gösteri düzenlenmişti. — 24.

²⁵ (Königgrätz, bugün Hradec Kralové adı ile de tanınan) Sadowa savaşı, bir yanda Avusturya ve Saksonya birlikleri ile, öte yanda da Prusya birlikleri arasında, 3 Temmuz 1866'da Bohemya'da oldu ve Avusturya-Prusya savaşının sonucunu belirledi (not 11'e bakınız). — 25.

²⁶ *Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyinin Fransız-Alman Savaşı Üzerine İkinci Çağrısı*, Marx tarafından 6-9 Eylül 1870'te yazıldı.

6 Eylül 1870 günü Enternasyonal Genel Konseyi, İkinci İmparatorluğun yıkılması ve savaşın yeni bir evresinin başlaması üzerine oluşan durumu inceledi ve Fransız-Alman savaşı üzerine ikinci bir çağrı yayımlamayı kararlaştırdı; bu erikle, Marx'ı da kapsayan özel bir komisyon atandı. Çağrıyı yazmak için Marx, Engels tarafından gönderilen ve Prusya militarist, toprak ağaları ve burjuvalarının, Fransız topraklarını ilhak etme isteğini stratejik düşüncelerle doğrulamaya çalışma girişimlerinin içyüzünü açıklayan gereçlerden yararlandı. Çağrı metni, Genel Konseyin olağanüstü bir oturumunda (9 Eylül 1870) oybirliği ile onaylandı ve sözünü etmemekte hemen hemen oybirliği gösteren Londra'nın bütün burjuva gazetelerine gönderildi. 11 ve 13 Eylül günleri çağrı, broşür biçiminde ve İngilizce olarak yayımlandı; eylül sonunda da, birinci baskıda saptanan baskı yanlışlıkları düzeltildikten sonra ve redaksiyon düzeltmeleriyle birlikte, birinci ve ikinci çağrılar bir arada yayımlandı.

Karl Marx, Alman işçilerine yönelik birkaç tümce ekleyerek, ama başka bazı parçaları da çıkararak, ikinci çağrıyı Almancaya çevirdi. Çeviri, 21 Eylül 1870 günü *Der Volksstaat* gazetesinde ve Ekim-Kasım 1870'te de *Der Vorbote* dergisinde yayımlandı; Cenevre'de de broşür biçiminde çıkarıldı. 1891'de Engels, *Fransa'da İç Savaşın* Almanca baskısında ikinci çağrıya da yer verdi. Çeviri, bu baskı için Engels tarafından gözden geçirildi.

Ekim 1870'te ikinci çağrı *International* ve *Egalité* gazetelerinde

Fransızca olarak yayımlandı (parçalar). Rusça ilk kez olarak 1905'te V. İ. Lenin'in yönetimi altında Almanca baskıya göre çevrilen *Fransa'da İç Savaş* metni ile birlikte yayımlandı. — 28.

²⁷Almanya, 1806 Ağustosuna değin, 10. yüzyılda kurulmuş ve imparatorun yüce iktidarını tanıyan feodal prenslikler ile özgür kentlerden oluşan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun bir parçası idi. — 30.

²⁸1618'de Brandenburg Seçici Prenslığı, 16. yüzyılda tötonik ve Polonya Krallığına bağımlı topraklar üzerinde kurulan Prusya dükalığı (Doğu Prusya) ile birleşti. Prusya dükası olan Brandenburg Seçici Prensi, 1657'ye değin Polonya bağımlısı kaldı; o tarihte, Prusya yurtlukları üzerindeki egemenlik haklarının tanınmasını sağlamak için, Polonya'nın İsveç'e karşı giriştiği savaştaki güçlüklerinden yararlandı. — 30.

²⁹*Tilsitt Antlaşması*, napolyoncu Fransa ile savaşı yitiren Fransız düşmanı dördüncü koalisyon üyeleri olan Rusya ve Prusya arasında, 7-9 Temmuz 1807'de imzalandı. Barış koşulları, topraklarının büyük bir bölümünün budandığını gören Prusya için son derece ağırdı. Rusya hiç bir toprak yitimine uğramıyor, ama Fransa'nın Avrupa'daki konumlarının güçlenmesini kabul etmek ve İngiltere'ye karşı kıta ablukasına katılmak zorunda kalıyordu. Napoléon I tarafından dayatılan yağma barışı, Alman halkı arasında büyük bir hoşnutsuzluğa yol açtı ve napolyoncu egemenliğe karşı 1813'te başlayan kurtuluş hareketi için ortamı hazırladı. — 32.

³⁰*Tötonlar*, Germen kökenli eski halklar; adları bazan genel olarak Almanları adlandırmak için kullanılır. Marx burada bu sözcüğün Alman milliyetçileri tarafından kullanılmasına alaylı bir anıştırmada bulunuyor. — 32.

³¹Ekim 1865'te, Biarritz'deki bir görüşme sırasında Bismarck, Napoléon III'ten, Prusya ile İtalya arasında bir ittifak ve Prusya ile Avusturya arasında da bir savaş için Fransa'nın onayını sağladı. Napoléon III, Prusya'nın bir bozguna uğraması durumunda, çatışmaya kendi yararına katılabilmeyi hesaplıyordu.

Fransa ile Prusya arasındaki 1870-1871 savaşının başında, Rusya Dışişleri Bakanı Gorçakov, Berlin'de Bismarck ile yaptığı görüşmeler sırasında ülkesinin, savaş durumunda Prusya karşısında iyi dilekli bir yansızlık izleyeceğini ve Avusturya üzerinde diplomatik bir baskı uygulayacağını açıkladı; Prusya hükümeti de, kendi payına, Rusya'nın Doğu siyasetini engellemeyeceğine söz verdi. —

³² *Kuzey Almanya Konfederasyonu*, Avusturya-Prusya savaşındaki Prusya'nın zaferinden sonra (not 11'e bakınız), Prusya'nın koruyuculuğu altında 1867'de kuruldu. Bu konfederasyona, 19 Alman devleti ile biçimsel bakımdan egemen tanınmış üç özgür kent girdi. Kuzey Almanya Konfederasyonunun kuruluşu, Prusya'nın egemen konumunu güvence altına alıyordu. Prusya kralı, Konfederasyon başkanı ve federal birlikler başkomutanı ilan edildi. Dış siyaset, onun elindeydi. Genel oy ile seçilen Reichtag'ın yasama yetkileri çok sınırlı idi; kabul ettiği yasalar, ancak bileşimi bakımından geçici olan Konfederal Konsey ve başkanın onaması ile yürürlüğe giriyorlardı. 1870'te Konfederasyon, Bavyera, Baden, Wurtemberg ve Hessen-Darmstadt'ın katılması ile, daha da büyüdü. Alman İmparatorluğu'nun kurulmasından sonra, 1871 Ocağında varlığını yitirdi. — 33.

³³ Marx, Napoléon egemenliğinin yıkılmasından sonra, Almanya'da gericiliğin kazandığı zafere anıştırmada bulunuyor. Napoléon I'e karşı, birçok Avrupa ülkesi halkları ile birlikte Alman halkının geniş katmanlarının da katıldıkları kurtuluş savaşı sonuçlarından yararlananlar, Avrupa'nın, gerici soylulukça desteklenen mutlakiyetçi devlet başkanları oldu. Avrupa ülkelerinin yazgıları, başında Avusturya, Prusya ve Rusya bulunan Kutsal-İttifak üyesi hükümdarların ellerine verildi. Almanya'da feodal parçalanma varlığını sürdürdü, feodal mutlakiyetçi rejim güç kazandı, soyluluğun tüm ayrıcalıkları korundu, köylülerin sömürü ve bağımlılığı daha da pekişti. — 35.

³⁴ Marx İngiliz işçilerinin, 4 Eylül 1870'te ilan edilen Fransız Cumhuriyetinin tanınması için giriştikleri hareketten söz ediyor. 5 Eylül'den başlayarak Londra, Birmingham, Newcastle ve başka bazı kentlerde, katılanların Fransız halkına sempatilerini dışavurdıkları, önergeler ve dilekçeler aracılığıyla İngiliz hükümetinin Fransız Cumhuriyetini hemen tanımasını istedikleri miting ve gösteriler düzenlendi. Enternasyonal Genel Konseyi, Fransa'da cumhuriyetin tanınması hareketinin örgütlenmesine doğrudan doğruya katıldı. — 36.

³⁵ Kuzeyin sanayici eyaletleri ile Güneyin köleci eyaletleri arasındaki Amerika Birleşik Devletleri Ayrılık Savaşı (1861-1865). İngiliz yönetici sınıfları köle sahibi çiftçileri destekliyor ve savaşa katılmaya hazırlanıyorlardı. Bununla birlikte, İngiltere işçi sınıfı burjuvazinin siyasetine karşı çıktı ve bu askeri müdahaleyi önledi. —

³⁶ *Resmi Gazete*, 20 Mart-24 Mayıs 1871 arasında, Paris Komününün resmi organı olarak yayımlanan *Fransız Cumhuriyeti Resmi Gazetes*'nin kısaltılmış adı. Gazete, Paris'te 5 Eylül 1870'ten sonra yayımlanan *Fransız Cumhuriyeti Resmi Gazetes*i adını değiştirmede (Paris Komünü döneminde, Thiers hükümetinin organı da aynı başlık altında Versailles'da yayımlandı). Gazetenin 30 Mart sayısı *Paris Komünü Resmi Gazetes*i başlığı altında yayımlandı. — 40.

³⁷ 28 Ocak 1871 günü Bismarck ile ulusal savunma hükümeti temsilcisi Jules Favre "Bırakışma ve Paris'in teslimi üzerine bir sözleşme" imzaladılar. Bu utanılacak teslim şartlaşması, Fransa'nın ulusal çıkarlarına bir ihanet oluşturuyordu. Prusyalılar tarafından ileri sürülen alçaltıcı isteklere boyun eğen Favre, on beş günlük bir süre içinde 200 milyon franklık bir savaş tazminatının ödenmesi, Paris kalelerinden çoğunun teslimi, Paris ordusu sahra topları ile cephanesinin Prusyalılara verilmesi gibi şartları kabul ediyordu.

"Teslimiyetçiler" ("*capitulards*"), 1870-1871 kuşatması sırasında Paris'in teslim edilmesinden yana olanlara verilen horgörücü takma ad. — 40.

³⁸ *L'Etentard* ("Sancak"), bonapartçı eğilimli gazete; 1866-1868 arasında Paris'te yayımlandı. Gazetenin finansmanına kaynak hizmeti gören hileli işlemlerin açığa çıkması üzerine, kapandı. — 41.

³⁹ Fransa'da 1852 yılında anonim şirket olarak kurulan büyük banka, *Société générale du Crédit Mobilier*. Bu bankanın gelirlerinin başlıca kaynağını, senetler üzerinde spekülasyon oluşturuyordu. *Crédit Mobilier*, İkinci İmparatorluk yönetici çevreleriyle sıkı bir bağlılık içindeydi. Şirket, 1867'de iflas etti ve 1871'de kesin olarak tasfiye edildi. *New York Daily Tribune* gazetesinde yayımlanan birçok makalede Marx, *Crédit Mobilier*'nin içyüzünü ortaya koydu. — 41.

⁴⁰ *L'Electeur Libre* ("Özgür Seçmen"), Paris'te 1868-1871 arasında yayımlanan sağ cumhuriyetçilerin organı haftalık (sonra, Fransız-Alman savaşının başlaması üzerine günlük) gazete; 1870-1871'de, ulusal savunma hükümeti maliye bakanlığına bağlandı. — 42.

⁴¹ 14 ve 15 Şubat 1831 günleri Paris'te, dük de Berry'nin anısına yapılan dinsel bir törenin yol açtığı lejitimist (not 9'a bakınız) gösteriye karşı protesto olarak, kalabalık bir yığın Saint-Germain-

L'Auxerrois kilisesi ile başpiskopos Monsenyör Quélen'in sarayını yağma etti. Kilise ve başpiskoposluğun yağma edilmesinde hazır bulunan Thiers, Ulusal Muhafızın yığına engel olmamasını öğütledi.

1832'de, o zaman işleri bakanı olan Thiers'nin buyruğu üzerine, Fransa tahtında hak ileri süren lejitimist dük de Chambord'un annesi düşes de Berry tutuklandı ve gizli evliliğini kulaktan kulağa yaymak ve siyasal bakımdan onu böylece lekelemek ereğiyle, alçaltıcı bir tıbbi muayeneden geçirildi. — 43.

⁴² Marx, o zaman işleri bakanı olan Thiers'nin, Paris halkının 13-14 Nisan 1834 günleri, Temmuz monarşisine karşı, gizli İnsan Hakları Derneği tarafından yönetilen ayaklanmasının bastırılmasındaki aşağılık rolüne anıştırmada bulunuyor. Bu bastırmaya, Transnonain sokağındaki bir evde oturanları öldüren ordu tarafından gösterilen kan dökücülük de eşlik ediyordu.

Eylül Yasaları. Fransız hükümeti tarafından Eylül 1835'te yayımlanan gerici yasalar. Bu yasalar, sendika ve başka toplulukların kurulma haklarını kısıtlıyor ve basına karşı sert önlemler getiriyorlardı. Bu arada devirli basın için mali teminat akçalarının artırılmasını ve özel mülkiyet ile yürürlükteki rejime karşı her türlü muhalefet için de hapis ve ağır para cezalarını öngörüyorlardı. — 43.

⁴³ Ocak 1841'de Thiers, Milletvekilleri Meclisine Paris yöresinde bir pekiştirme kuşağının kurulması yolunda bir tasarı sundu. Devrimci demokratik çevreler, bu tasarımı halk hareketlerini ezme-yeye yönelik bir hazırlık önlemi olarak gördüler. Thiers tasarısının, işçi mahalleleri yakınında son derece güçlü istihkamlar kurulmasını öngördüğü belirtiliyordu. — 43.

⁴⁴ Ocak 1848'de Napoli Kralı Ferdinand II'nin (sonradan aynı yılın güzünde Messina'nın bombalanması nedeniyle "Kral Bomba" adı takılan Ferdinanda II'nin) birlikleri, İtalyan devletlerinde 1848-1849 burjuva devriminin başlama işareti hizmetini görecek olan halk ayaklanmasını bastırmak amacıyla Palermo'ya karşı topçu ateşi açmışlardı. — 43.

⁴⁵ Nisan 1849'da, Avusturya ve Napoli'nin müttefiki olan Fransa, Roma Cumhuriyetini ezmek ve orada papanın cismani iktidarını yeniden kurmak için, Roma Cumhuriyetine karşı bir müdahale örgütledi. Roma kuşatıldı ve Fransız topçusunun zorlu bir bombardımanına uğradı; kahramanca bir dirence rağmen, Roma cumhuriyeti yıkıldı ve ölümsüz kent, Fransız birlikleri tarafından işgal edildi. — 44, 55, 98.

⁴⁶ *Le Parti de l'ordre* (Düzen Partisi) 1848'de bir tutucu büyük burjuvazi partisi olarak kuruldu. Bu parti, Fransa'nın iki kralcı bölüntüsünün, lejitimistler ve orléanscılarının (not 9'a bakınız) bir koalisyonunu oluşturuyordu. 1849'dan sonra ve 2 Aralık 1851 hükümet darbesine kadar Düzen Partisi, İkinci Cumhuriyet yasama meclisinde en güçlü parti olma durumunu korudu. Bu partinin halk düşmanı siyaseti bozguna uğradı; bundan da, İkinci İmparatorluk rejimini kurmak üzere, Louis Bonaparte kligi yararlandı. — 44, 70.

⁴⁷ 15 Temmuz 1840 günü İngiltere, Rusya, Prusya, Avusturya ve Osmanlı İmparatorluğu Londra'da, Fransa'nın katılımı olmaksızın, Fransa tarafından desteklenen Mısır hidivi Mehmet Ali'ye karşı Osmanlı sultanına bir yardım verilmesi konusunda bir antlaşma imzaladılar. Fransa ile Avrupa devletleri arasında neredeyse bir savaş patlayacaktı, ama kral Louis-Philippe bir çatışmaya girmemeyi yeğ tuttu ve Mehmet Ali'yi desteklemekten vazgeçti. — 45.

⁴⁸ *La Chambre introuvable*, 1815-1816'da, Fransa'nın aşırı gericilerden bileşmiş Milletvekilleri Meclisi. — 47, 72.

⁴⁹ *L'Assemblée de "ruraux"*, kırsal seçim bölgelerinden seçilmiş taşralı toprak sahipleri, memurlar, rantiyeler ve tüccarlar gibi, çoğunlukla gerici kralcılardan oluşan 1871 Ulusal Meclisine verilen aşagılayıcı takma ad. — 48.

⁵⁰ 10 Mart 1871'de Ulusal Meclis, 13 Ağustos ile 12 Kasım 1870 arasında imzalanan alacakların ödenmesinin ertelenmesi üzerine bir yasa kabul etti (yedi aylık bir süre), 12 Kasımdan sonra imzalanan alacaklar için erteleme yoktu. Buna göre yasa, işçileri ve nüfusun varlıklı olmayan katmanlarını sert bir biçimde cezalandırıyordu ve büyük bir sayıdaki küçük sanayici ve tüccarın iflas etmesine de yol açtı. — 48.

⁵¹ *Décembriseur* (Aralıkçı), 2 Aralık 1851 hükümet darbesinin ve bu darbe doğrutusundaki eylemlerin yandaşı. Vinoy, hükümet darbesine doğrudan doğruya katıldı ve illerden birindeki cumhuriyetçi ayaklanma girişimlerini bastırmak için asker gönderdi. — 49, 57.

⁵² Gazetelere göre, Thiers ve öbür bakanlar, çıkarmaya karar verdikleri iç borçlanma (istikraz) üzerinden "komisyon" olarak 300 milyon franktan çok para alacaklardı. Thiers sonradan kendileri ile görüşmelere girişilen mali çevrelerin Paris'teki devrimin hızla bastırılmasını istediklerini kabul edecektir. Borçlanma yasası, 20 Haziran 1871'de Paris Komününün yıkılmasından sonra kabul edildi.

⁵³ *Cayenne*, siyasal ve kamu hukuku sürgünlerinin eski ceza sömürgesi olan Fransız Guyane'ı (Güney Amerika) kenti. — 51.

⁵⁴ *Le National*, Paris'te 1830-1851 arasında yayımlanan, ılımlı burjuva cumhuriyetçilerinin organı günlük gazete. — 53, 92.

⁵⁵ Paris'te, Louis-Philippe'i deviren ve İkinci Cumhuriyeti başlatan 22-24 Şubat 1848 günlerindeki ayaklanma. — 53, 59.

⁵⁶ 31 Ekim 1870'de Metz teslim şartlaşması, Bourges bozgunu ve ulusal savunma hükümetinin isteği üzerine Prusyalılar ile Thiers tarafından girişilen görüşmeler haber alınınca, Paris işçileri ile Ulusal Muhafızın devrimci öğeleri ayaklandı, belediye sarayını ele geçirdi ve Blanqui tarafından yönetilen devrimci bir iktidar organı —Halk Kurtuluş Komitesi— kurdu. İşçilerin baskısı altında ulusal savunma hükümeti, işbaşından çekilmek ve komün seçimlerini 1 Kasım'da yapmak yolunda söz vermek zorunda kaldı. Bununla birlikte, Paris güçlerinin örgütlenme eksikliğinden ve ayaklanmayı yöneten blanquiciler ve küçük-burjuva jakoben demokratlar arasındaki ayrılıklardan yararlanan hükümet, Ulusal Muhafızın kendisine bağlı kalan taburlarını eyleme sokarak belediye sarayını ele geçirdi ve iktidarını yeniden kurdu. — 53.

⁵⁷ *Breton*'lar, Bretagne'dan toplanan ve Trochu'nün Paris'teki devrimci hareketi bastırmak için jandarma gücü olarak kullandığı gezici muhafız.

Korsikalılar, İkinci İmparatorluk döneminde, jandarmaların çoğu Korsika'dan toplanmıştı. — 53.

⁵⁸ 22 Ocak 1871'de Blanqui'nin girişimi üzerine, Paris proleteryası ile Ulusal Muhafızın, ulusal savunma hükümetinin çekilmesini ve Komünün kurulmasını isteyen devrimci bir gösterisi düzenlendi. Bu gösteri, belediye sarayı önünde nöbet tutan Breton'ların ateşi altında dağıtıldı. Hükümet, birçok göstericiyi tutuklattı, Paris'teki tüm kulüplerin kapatılmasını buyurdu, halk topluluklarını yasakladı ve birçok gazetenin yayımlanmasını durdurdu. Devrimci hareketi terör aracıyla bastıran hükümet, Paris'in teslimi hazırlıklarına girişti. — 54.

⁵⁹ 31 Ekim olayları (not 56'ya bakınız) sırasında ulusal savunma hükümeti üyeleri, belediye sarayında tutuklu kaldılar. Flourens onların, ayaklananlardan birinin önerdiği gibi kurşuna dizilmelerini engelledi. — 56.

61 Rehineler üzerine buyrultu, Komün tarafından 5 Nisan 1871 günü kabul edildi. (Marx, buyrultu tarihi olarak, buyrultunun İngiliz basınında yayımlandığı günü veriyor.) Bu buyrultu uyarınca, Versailles ile gizli anlaşma durumunda olmakla suçlanan herkes, suçları tanıtıldığı takdirde, rehine sayılacaktı. Bu önlem aracıyla Komün, federelerin Versailles'lılar tarafından idam edilmesini önlemek istiyordu. — 57.

62 *The Times*, Londra'da 1785'ten beri yayımlanan büyük tutucu günlük gazete. — 58, 92, 124.

63 *Girondins* (Girondenler), 1789 Devrimi sırasında oluşan büyük sanayi, ticaret ve toprak burjuvazisinin partisi; adını, bu partinin birçok yöneticisinin Yasama Meclisi ve Konvansiyon'da temsil ettikleri Gironde ilinden almıştır. Girondenler, illerin özerklik ve federasyon haklarının savunulması örtüsü altında, jakobenlere ve onları destekleyen devrimci yığınlara karşı çıkıyorlardı. — 64.

64 *Kladderadatsch*, Berlin'de 1848'den sonra yayımlanan, haftalık resimli güldürü dergisi.

Punch, 1841'den sonra Londra'da yayımlanan liberal burjuva eğilimli *Punch or the London Charivari* İngiliz haftalık güldürü dergisi. — 65.

65 Paris Komününün, bütün alacakların ödenmesinin üç yıl ertelenmesi ve bu alacaklardan doğan faizlerin kaldırılması üzerindeki 16 Nisan 1871 Kararnamesi söz konusu ediliyor. — 68.

66 Marx, devrim yüzünden işlerdeki durgunluk sonucu iflas ettiğini tanımlayan borçlular için ödemelerin ertelenmesini öngören "dostça konkordatolar" üzerindeki bir yasa tasarısının 22 Ağustos 1848'de Kurucu Meclis tarafından geri çevrilmesini anırtıyor. — 68.

67 *Frères ignorantins*, kendini yoksulların eğitimine adanmak üzere 1680'de Reims'de kurulan dinsel bir tarikatın keşişleri tarafından alınan ad. Tarikat okullarında öğrenciler, her şeyden önce dinsel bir eğitimden geçiyor ve çok belirsiz genel bilgiler ediniyordu. Marx burada, burjuva Fransa'da sağlanan ilköğretimin düşük düzeyi ve papazca niteliğine anırtırmada bulunuyor. — 68.

68 *Union républicaine des départements* (İllerin Cumhuriyetçi Birliği), Fransa'nın çeşitli bölgelerinden çıkan, ama Paris'te oturan küçük-burjuva katmanlar temsilcilerinden oluşan siyasal örgüt; bu

örgüt Komüne yandaşı, halkı Versailles hükümetine ve kralcı ulusal meclise karşı savaşıma ve Paris Komününü bütün illerde desteklemeye çağırıyordu. — 69.

⁶⁹ Marx, Charles X hükümeti tarafından toprakları devrim sırasında zoraltıma uğrayan eski göçmenlerin zararlarının ödenmesi üzerine, 27 Nisan 1825'te kabul edilen gerici bir yasayı anıştırıyor. — 69.

⁷⁰ Napoléon I'in zaferlerini anmak için Paris'teki Vendôme alanı üzerine 1806-1810 yılları arasında dikilen sütun. 16 Mayıs 1871'de Vendôme sütunu, Paris Komününün buyruktusu üzerine yerle bir edildi. — 71.

⁷¹ Picpus manastırında yapılan aramalar sonucu, uzun yıllar boyunca hücrelerinde hapsedilmiş kadınlar bulundu. Aynı zamanda işkence aletleri de bulundu. Saint Laurent kilisesi yanında bulunan gizli bir mezarlık, cinayetler işlendiğinin kanıtı oldu. Bu olgular, 5 Mayıs 1871 günlü *Mot d'ordre* gazetesinde ve *Dinsel Toplulukların Cinayetleri* broşüründe açıklandı. — 73.

⁷² *Absanteistler*, toprak kahyalarının yönetimine bırakılan ya da sonradan ezici koşullarla küçük çiftlik kiracılarına parça parça yeniden kiralayan spekülâtör aracılara kiralanan topraklarından uzakta yaşama alışkanlığını edinmiş bulunan büyük toprak sahipleri. — 74.

⁷³ 20 haziran 1789 günü, Louis XVI hükümetinin, kendini Ulusal Meclis ilan etmiş bulunan *États généraux*'yu dağıtma yolundaki bir girişimine yanıt olarak, Versailles'daki Jeu de Paume salonunda toplanmış olan Tiers état (burjuvazi) milletvekilleri, Fransa'ya bir anayasa vermeden dağılmama andını içtiler. Jeu de Paume salonu andı, 1789 Devrimine başlangıç hizmeti gören olaylardan biri oldu. — 74not.

⁷⁴ *Francs-fileurs*, kuşatma sırasında kentten kaçmış bulunan Paris burjuvalarına takılan alaylı ad. *Francs-tireurs* (başbozuk savaşçı) ile sözcük oyunu. — 75.

⁷⁵ *Koblentz*, 1789 Devrimi sırasında kralcı soyluluğun bir göç merkezi olan ve devrimci Fransa'ya karşı müdahalenin hazırlandığı Almanya kenti. Bu kent, feodal mutlakiyetçi devletler tarafından desteklenen ve başında Louis XVI'nın eski bakanı, aşırı gerici dük de Calonne'un bulunduğu bir göçmenler hükümetinin merkezi durumuna geldi. — 76.

⁷⁶ *Chouanlar*, Versailles ordusuna Bretagne'dan katılan bir birliğe, 1789 Devrimi sırasında bu bölgenin baş kaldıran karşıdevrimcilerine andırışma yoluyla Komüncüler tarafından verilen ad.

Zouaves pontificaux (papaya bağlı zuhaflar), genç soylular arasından toplanan ve Fransız zuhafları örneğine göre yetiştirilen muhafız birliği. Eylül 1870'te, papanın cismani iktidarının kaldırılmasından sonra, papaya bağlı zuhaflar Fransa'ya aktarıldı ve Fransız-Alman savaşına katıldı. Savaştan sonra alay, Paris Komününün bastırılmasına katıldı. — 76.

⁷⁷ Paris'te Paris Komününün kurulmasına yol açan 18 Mart proleter devriminin etkisi altında Lyon, Marsilya ve Fransa'nın bazı başka kentlerinde devrimci eylemler görüldü. 22 Martta Lyon ulusal muhafızları ve emekçileri, belediye sarayını ele geçirdi. 26 Martta, Paris'ten bir delegasyonun gelmesinden sonra, Lyon'da Komün ilan edildi ve Komün seçimlerini hazırlamak için geçici bir komisyon kuruldu. Elinde halk yığınlarından ve Ulusal Muhafızdan kopmuş küçük askeri güçlerinden başka bir şey bulunmayan Komün, yetkilerinden vazgeçti. 30 Nisan'da Lyon'da emekçiler tarafından girişilen yeni bir eylem, askerler ve polis tarafından bastırıldı.

Marsilya'da ayaklanan halk, belediye sarayını ele geçirdi ve valiye tutukladı. Bir il komisyonu kuruldu ve 5 Nisan'da Komün seçimlerinin yapılması kararlaştırıldı, ama 4 Nisan günü kenti bombalayan hükümet birlikleri tarafından, ayaklanma bastırıldı. — 78.

⁷⁸ Basın üzerindeki gerici yasaların (1819 ve 1849 yasaları) önlemlerini yeniden yürürlüğe koyan ve iktidara muhalif basın organlarının yasaklanmasına değin giden sert cezalar öngören basın suçlarının izlenmesi ve İkinci İmparatorluğun görevlerinden alınan memurlarının eski görevlerine dönmeleri üzerine bir yasa; Komün tarafından zorlama uğratılan malların geri verilmesi üzerine çıkarılan özel bir yasa ise, yapılmış olan bütün zorahımları kamu huku suçu sayıyordu. — 78.

⁷⁹ Dufaure tarafından Ulusal Meclise sunulan bir yasa, askeri mahkemelerin yargılama yöntemini, 1867 askeri yasaya göre daha da kısaltıyordu. Yasa, ordu komutanlığı ve savaş bakanının, daha önce soruşturma yapılmaksızın, zorunlu gördükleri önlemleri alma hakkını doğruluyordu; duruşma (yargıtay yargılaması dahil) kapalı olacak, karar kırk sekiz saat içinde verilip uygulanacaktı. — 78.

⁸⁰ İngiltere ile Fransa arasında 23 Ocak 1860'ta imzalanan ticaret antlaşması. Fransa gümrük alanında koruyuculuktan vazgeçiyor ve gümrük vergileri yerine emtia fiyatlarının %30'unu geçme-

yecek olan vergiler koyuyordu. Bu antlaşma, İngiliz mallarının üşüşmesi sonucu, iç pazar üzerindeki rekabeti yoğunlaştırdı ve bu da Fransız sanayicilerinin hoşuna gitmedi. — 81.

⁸¹ Eski Roma'nın MÖ 1. yüzyılda Roma Cumhuriyeti bunalımının çeşitli aşamalarında yaşadığı kanlı terör ve baskılar söz konusu ediliyor.

Sulla diktatörlüğü (MÖ 82-79).

Sırası ile Pompeius, Sezar ve Crassus, sonra da Octavianus, Antonius ve Lepidus tarafından kurulan *birinci ve ikinci Triumviralar* (MÖ 60-53 ve 43-36). — 82.

⁸² *Journal de Paris* ("Paris Gazetesi"), 1867'den sonra yayımlanan orleánsçı eğilimde haftalık bir gazete. — 83.

⁸³ Ağustos 1814'te İngiltere ve Birleşik Devletler arasındaki savaş sırasında İngiliz birlikleri, Washington'u işgal ettikten sonra Capitol'ü (Kongre), Beyaz Sarayı ve başkentin öteki kamu yapılarını ateşe verdi.

Ekim 1860'ta İngiltere ve Fransa'nın Çin'e karşı sömürgeci fetih savaşı sırasında İngiliz-Fransız birlikleri, Çin sanatının çok zengin başyapıt koleksiyonu olan Pekin yakınlarındaki Yazlık Sarayı ateşe verdi. — 85.

⁸⁴ 1812 güzünde Moskova halkı, düşman askerlerinin rahat kışlık mahalleleri almasını ve yiyecek stoklarına elkoymasını engellemek için, Napoléon ordusu tarafından işgal edilen kentin büyük bir bölümünü yakmıştı. — 85.

⁸⁵ Roma'da *pretorienler* (ya da muhafız erleri), bir ordu başkomutanı ya da imparatorun kişiliğini korumakla görevli kimselerden oluşuyordu. Roma İmparatorluğu'nda *pretorienler*, yasadışı hükümet değişikliklerine sürekli olarak katılmış ve çoğu kez kendi adamlarını tahta çıkarmışlardı. Bundan ötürü "*pretorien*" sözcüğü, paralı asker anlayışını, askercil kliklerin zulüm ve kural dışı yönetimini anlatmak için kullanılır. — 86.

⁸⁶ Marx, Prusya Meclisine, Fransız Meclisi ile benzeterek, "*Chambre introuvable*" (bulunmaz meclis) adını veriyor (48 no'lu nota bakınız). Ocak-Şubat 1849'da seçilen meclis soylu, ayrıcalıklı bir "senyörler meclisi" ile, sadece "bağımsız Prusyalılar" tarafından seçilen ikinci bir meclisten oluşuyor, bu da ona bir sağ çoğunluk sağlıyordu. İkinci meclise seçilmiş olan Bismarck, oradaki aşırı sağ topluluk liderlerinden biriydi. — 87.

⁸⁷ *The Daily News*, 1846-1930 arasında Londra'da yayımlanan sanayici burjuvazinin organı, İngiliz liberal gazete. — 91, 117, 137.

⁸⁸ *Le Temps* ("Zaman"), 1861-1943 arasında Paris'te yayımlanan, büyük burjuvazinin organı, tutucu günlük gazete. — 91.

⁸⁹ *The Evening Standard*, *Standard* gazetesinin akşam baskısı; 1857-1905 arasında Londra'da yayımlandı. — 91.

⁹⁰ Enternasyonal Genel Konseyinin, Jules Favre'in 6 Haziran 1871 günlü genelgesi konusunda Marx ve Engels tarafından hazırlanan bildirgesi, *Fransa'da İç Savaş*'ın ikinci ve üçüncü baskıları ile 1871, 1876 ve 1891 Almanca baskılarda yer aldı. Bildirge bazı gazetelerde ayrıca yayımlandı. — 92.

⁹¹ Marx tarafından yazılan "Uluslararası Emekçiler Derneği ve Sosyalist Demokrasi İttifakı" başlıklı genelge-mektup sözkonusu ediliyor.

Sosyalist Demokrasi İttifakı, Bakunin tarafından 1868 yılında Cenevre'de kurulan örgüt. İttifak üyeleri kendi programlarında, sınıfların eşitleştirilmesini ve devletin ortadan kaldırılmasını ilan ediyorlardı. İşçi sınıfı için siyasal savaşım zorunluluğunu yadsıyorlardı. İttifakın küçük-burjuva anarşist programı İtalya, İsviçre, İspanya ve öbür ülkelerin sanayi bakımından az gelişmiş bölgelerinde, destek buldu. 1869'da İttifak Genel Konseye, Enternasyonale bir kabul isteğinde bulundu. Genel Konsey, İttifakın bağımsız örgüt olarak varlığına son vermesi koşuluyla, İttifak seksiyonlarının Enternasyonale katılmasını kabul etti. Ama Enternasyonale katıldıktan sonra İttifak üyeleri, Emekçiler Derneği içinde kendi gizli örgütlerini korudular ve Bakunin başta olmak üzere, Genel Konseye karşı savaşıma giriştiler. Paris Komününün ezilmesinden sonra Bakunin ve yandaşları, özel bir sertlikle, proletarya diktatörlüğü ve işçi sınıfının demokratik merkezîyetçilik ilkeleri üzerine kurulu siyasal bir partisinin güçlenmesi fikrine karşı çıktıkları zaman, İttifakın Enternasyonale karşı savaşımı daha da keskinleşti. I. Enternasyonalin Eylül 1872'deki Lahey kongresi, İttifak liderleri Bakunin ve Guillaume'un Enternasyonalden çıkarılmasını çoğunlukla kabul etti. — 93, 125.

⁹² *The Spectator*, 1828'den sonra Londra'da yayımlanan liberal eğilimli İngiliz haftahğı. — 93, 119, 124.

⁹³ Karl Marx'ın 17 Ocak 1871'de Genel Konsey oturumunda yaptığı *Ulusal Savunma hükümeti üzerine konuşma*, 10 Ocak'ta Londra'da, Saint-James Hall mitinginde, bu hükümet ve onun dı-

şişleri bakanı Jules Favre üzerine Odger tarafından yapılan övgüye karşı yöneltilmişti. Karadenizin yansızlaştırılması üzerindeki 1856 Paris Antlaşmasının bazı koşullarını gözden geçirecek uluslararası bir konferans nedeniyle Jules Favre'in Londra'ya gelmesi bekleniyordu. Odger, ulusal savunma hükümetini öven ve bu hükümet üzerine Fransız-Alman savaşı üzerine Genel Konseyin ikinci çağrısında yapılan sınıfsal değerlendirmesine ters düşen bir önerge önermişti. Odger'in konuşmasının Marx tarafından yapılan eleştirisi nedeniyle Genel Konsey, Enternasyonal üyeleri için miting ve toplantılarda ilkesel bir tutum takınma zorunluluğunu tartıştı. — 97.

94 Paris'te 15 Mayıs 1848 günü devrimci kulüpler tarafından örgütlenen ve özellikle işçi olmak üzere 150.000 kişi toplayan bir gösteri söz konusu ediliyor. Göstericiler o gün, Polonya sorununu inceleyecek olan Kurucu Meclise doğru yöneldiler. Meclise girdiler ve bağımsızlığı için savaşım veren Polonya'ya askeri bir yardım da bulunulmasını ve işsizlik ve sefalete karşı savaşmak üzere sert önlemler alınmasını istediler. Bu istemler geri çevrilmeye göstericiler meclisin dağıldığını ve devrimci bir hükümetin kurulduğunu ilan ettiler. Gösteri, askerler ve Ulusal Muhafızın burjuva birlikleri tarafından dağıtıldı. — 97.

95 İstifa eden geçici hükümet yerine 10 Mayıs 1848 günü Kurucu Meclis tarafından kurulan Komisyon (Fransız cumhuriyeti hükümeti yürütme gücü) söz konusu ediliyor. Komisyon, Cavaignac'ın kendi diktatörlüğünü kurduğu tarih olan 24 Haziran 1848'e değin varlığını sürdürdü. — 98.

96 Basın üzerine, Kurucu Meclis tarafından 9 ve 11 Ağustos 1848 günleri kabul edilen gerici yasalar söz konusu ediliyor. Bu yasalar, ilerici ve işçi dergi ve gazetelerini kapanmaya mahkum eden yüksek bir teminat akçesi koşulu getiriyorlardı; hükümete ve özel mülkiyete karşı her türlü davranışa karşı sert yaptırımlar (hapis ve para cezaları) öngörülüyordu. — 98.

97 Engels'in bu konuşması, Genel Konsey karşısında, Paris'teki 18 Mart 1871 proleter devrimi, komüncülerin kahramanca savaşımı ve Paris Komününün etkinliği üzerine, Marx ve Engels tarafından düzenli olarak yapılan ilk konuşmalardan biridir. Engels'in konuşmasının yer aldığı oturumların tutanağı, yanlışlıkla 14 Mart olarak tarihlenmişti; denetimden sonra Marx, düzelterek 21 Mart olarak yazdı. — 99.

⁹⁸ 8 Şubat 1871'de seçilen ve 12 Şubat 1871'de Bordeaux'da açılmış olduğu ilan edilen gerici Ulusal Meclis söz konusu ediliyor (not 49'a bakınız). — 99.

⁹⁹ Marx, *Daily News*'a da (not 87'ye bakınız) benzer bir mektup yolladı; gazete bu mektubu 6 Nisan 1871'de yayımladı. — 101.

¹⁰⁰ *Le Gaulois*, büyük burjuvazi ve soyluluğun organı, kralcı günlük gazete; Paris'te 1867-1929 arasında yayımlandı. *Le Figaro*, Paris'te 1826'dan bu yana yayımlanan tutucu gazete; İkinci İmparatorluk hükümetine bağlandı. — 101.

¹⁰¹ *Paris-Journal*, polise bağlı gerici günlük gazete; Paris'te 1868-1874 arasında yayımlandı. İkinci İmparatorluk siyasetini, ulusal savunma hükümetini ve Thiers hükümetini destekledi; Enternasyonal ve paris Komününe karşı iğrenç bir karaçalmaya girişti, komüncülere karşı savaşım verdi. — 101, 114, 119, 154.

¹⁰² 26 Mart 1871 günü yapılan Komün seçimleri söz konusu ediliyor. Paris ayaklanmasının zaferinden sonra Ulusal Muhafız Merkez Komitesi, 18-28 Mart 1871 arası iktidarı eline aldı ve sonra Komüne devretti. — 103.

¹⁰³ Engels Favre'ın, Versailles hükümetini Paris Komününü bastırmak ereğiyle Bismarck ile bir anlaşma yaptığı yolundaki suçlamadan temizlemek için, 10 Nisan 1871'de Ulusal Mecliste yaptığı ve ikiyüzlülükle, hükümetin Bismarck tarafından önerilen yardımı kabul etmediğini açıkladığı konuşmasına anıştırmada bulunuyor. Karşı devrimci Fransız burjuvazisinin, işçi hareketini bastırmak için düşmanla vardığı gizli anlaşma, Marx ve Engels tarafından çeşitli konuşma ve makalelerde, en başta da *Fransa'da İç Savaş'ta* ortaya kondu. — 103.

¹⁰⁴ Serrailier, Komüne 16 Nisan 1871'de düzenlenen ara seçimler sonucu, 2. ilçeden seçildi; Genel Konsey üyesi Eugéne Dupont'un adaylığı da önerilmişti, ama bundan vazgeçmek gerekti, çünkü İngiltere'den Paris'e gitme olanaksızlığı içindeydi; Anthime J. M. Dupont, 17. ilçeden seçildi. — 105.

¹⁰⁵ Genel Konsey tarafından Marx [25 Nisan günü, —ç.], Paris'teki L. Frankel'e bir mektup yazmakla görevlendirildi (bu kitabın 369-370. sayfalarına bakınız). Marx bu mektubu 26 Nisan günü yazdı ve radikal F. Pyat tarafından Serrailier üzerine yayılan karaçalmayı teşhir etti. — 105.

¹⁰⁶ Paris işçilerinin temsilcisi olarak Şubat 1871'de Ulusal Mec-

lise seçilen Tolain, Komünün ilanından sonra etkinliği Paris devrimini bastırmayı amaçlayan mecliste kaldı ve işçi milletvekillerine kesinlikle bu gerici meclisten ayrılmalarını buyuran Komünün isteğini yerine getirmeyi kabul etmedi. Tolain'in ihaneti, sağ proudhonicuların karşıdevrim saflarına geçişini gösteriyordu. Bunun üzerine Enternasyonal Paris seksiyonları Federal Konseyi, Tolain'i işçi davasına ihanet eden biri olarak Uluslararası Emekçiler Derneğinden çıkarmayı kararlaştırdı ve 16 Nisan 1871'de bu kararı, Enternasyonal Paris seksiyonlarından birinin organı olan *la Révolution politique et sociale*'de ("Siyasal ve Toplumsal Devrim") yayımladı.

Paris seksiyonları Federal Konseyinin karar metni eline geçmeden önce Genel Konsey, Tolain'in burjuvazi saflarına geçişi konusunda Londra'ya gelen haberler üzerine, Tolain'in ihanet sorununu inceledi ve onu açıkça kınadı. 25 Nisan'da karar metnini aldıktan sonra Genel Konsey, Tolain sorununu konuşma konusu yaptı ve Enternasyondan çıkarılması üzerindeki kararı onayladı. — 107.

¹⁰⁷ Daha 1864'te, Uluslararası Emekçiler Derneğinin etkinliğinin başlarında, program ve tüzüğünü hazırlamak için oluşturulan komisyonun devamı olan Enternasyonal Genel Konseyi Sürekli Komite ya da alt komitesi söz konusu ediliyor. Sürekli Komite, çeşitli ülkeler sekreterleri, Genel Konsey Genel Sekreteri ve Veznadarı kapsıyordu. Tüzük tarafından öngörülen Sürekli Komite, yürütme organı olarak çalışıyor; Marx'ın yönetimi altında, Enternasyonalin günlük işlerine ilişkin çeşitli yönetim görevlerini görüyor, ardından Genel Konseyin incelemesine sunulan belgeleri hazırlıyordu. — 108.

¹⁰⁸ Marx'ın 23 Mayıs 1871 günlü Genel Konsey oturumundaki konuşması, Versailles hükümetini teşhir etmek ve Thiers'nin hazırladığı canice bastırmalara karşı bir protesto yükseltmek zorunluluğunun yol açtığı sorunların tartışılmasını başlattı. Engels sorun üzerindeki konuşmasında (tutanak, bu konuşmadan sadece kısa bir not içeriyor), Komün üyelerine karşı sert davranmayacağı yolunda yalancı vaatlerde bulunan Thiers'nin kalleşliğini belirtti. Bu aynı oturumda Genel Kurul, Versailles hükümetinin barbarca davranışlarına son verdimek için İngiltere'de ne gibi önlemler alınabileceğini aydınlatmakla görevli bir komisyon kurulmasını kararlaştırdı. — 110.

¹⁰⁹ *Fenianlar Derneği*, 1850 yılları sonunda Amerika'daki İrlanda göçmenleri arasında, sonra da İrlanda'da kurulan devrimci İrlanda derneği. Üyeleri, İrlanda'nın bağımsızlığı ve cumhuriyetin

ilan edilmesi için savaştı. İrlanda köylülüğü çıkarlarının sözcüsü olan Fenianların çoğu, kent küçük burjuvazisi ve soylu olmayan aydın çevrelerden geliyorlardı. Marx ve Engels, İngiliz işçi sınıfının eylemleriyle birleşen yığın eylemleri yoluna sokmak için çalıştıkları bu hareketin yüksek derecede devrimci niteliğini vurgulamakla birlikte, Fenianlar hareketinin güçsüz yönlerini de birçok kez eleştirip, komplocu taktikleri, sekte ve milliyetçi yanlışlıkları için onları yerdi.

Carbonari, İtalya'da 19. yüzyılın ilk otuz yılında ve Fransa'da 20 yıllarında etkinlik gösteren gizli bir dernek üyeleri.

Marianne, Fransa'da 1850'de kurulan gizli bir cumhuriyetçi derneğin adı; İkinci İmparatorluk döneminde, kendine erek olarak Napoléon III'e karşı savaşımayı saptadı. — 112.

¹¹⁰ *The Contemporary Review*, 1866'dan sonra Londra'da yayımlanan liberal burjuva eğilimli aylık dergi. Mazzini'nin Marx tarafından söz konusu edilen makalesi, derginin Haziran 1871 sayısında yayımlandı. — 113.

¹¹¹ Genel Konseyin *Times* yazı kuruluna bildirgesi, 19 Haziran'da bu gazetede Paris Komünü ve Enternasyonale karaçalan bir başyazı yayımlanması üzerine, Marx tarafından yazılmıştı. Makale yazarı, Louis Bonaparte'ın devrimci hareketin bastırılmasındaki "değim"lerini övüyordu.

Times yazı kurulu bildirgeyi, gazeteye koymayı kabul etmedi. Engels, Marx'ın taslağı üzerinde, ayrıntı niteliğinde bazı değişiklikler yapmıştır. — 114.

¹¹² U. E. D. Genel Konsey sürekli başkanlığı görevi, Konseyin 24 Eylül 1867 tarihli bir kararı gereği kaldırılmıştı. — 115.

¹¹³ Marx'ın, *Standard* gazetesinde yayımlanmayan mektup taslağının son paragrafını Engels gözden geçirip değiştirmişti.

The Standard, Londra'da 1827'de kurulan tutucu İngiliz gazetesi. — 116, 124, 138.

¹¹⁴ Genel Konsey bildirgesi, *Fransa'da İç Savaşın* anlam ve önemini çarpıtmak ve İngiltere işçileri üzerindeki etkisini hafifletmek için, yapıtın yazarlarının İngiliz işçi hareketinden kopmuş bulduklarını ileri süren İngiliz reformcusu G. J. Holyoake'ın bir mektubunun, 20 Haziran 1871'de *Daily News* tarafından yayımlanması üzerine, Engels tarafından yazılmıştı. İngiliz *trade-unioncu* yöneticileri —Odger ve Lucraft'a anıştırmada bulunuyordu— öven Holyoake, onların imzalarının çağrının altında yer almaması gerek-

tiğini söylüyordu; bu da onları, çağrışı onaylamamaya çağırarak anlamına geliyordu. Marx'ın istemiş olduğu gibi bu bildirmede, Genel konsey adına, *Fransa'da İç Savaş* yazarının Marx olduğu belirtilmişti. 20 Haziran 1871'de Bildirme Genel Konsey tarafından onaylandı. — 117.

¹¹⁵ Bu mektup, Enternasyonalin (bütün ayrıntıları ile Fransız polisi tarafından düzenlenen) sözde gösterileri üzerine gerici Fransız basını resmi bildirimlerinin gazeteler tarafından yayımlanması üzerine, Marx'ın önerisiyle Engels tarafından yazıldı. Marx'ın bir yalanlamada bulunma önerisi, 20 Haziran 1871 günlü oturumunda, Genel Konsey tarafından onaylanmıştı. Bununla birlikte, her iki gazetenin yazı kurulu da mektubu yayınlamadı.

The Examiner, burjuva liberal eğilimli İngiliz haftalık dergi; 1808-1881 arası Londra'da yayımlandı. — 119, 125.

¹¹⁶ Marx'ın bu mektubu, 26 Haziran 1871 günlü *Daily News* gazetesinde, bir kilise adamı olan L. Davies, *trade-unioncu* B. Lucraft ve G. J. Holyoake tarafından imzalanmış olan mektupların yayımlanması nedeniyle yazıldı; G. J. Holyoake, Genel Konseyin 21 Haziran günlü bildirmesinden bilgi sahibi olduktan sonra, kendini *Fransa'da İç Savaş* üzerine yeni kara çalmalara vermişti. Lucraft mektubunda, yapının savlarına açıkça karşı çıkıyor ve Genel Konseyden ayrıldığını bildiriyordu. Gazete yazı kurulu, Marx'ın mektubunun İngiliz burjuva basınıni teşhir eden ikinci yarısını yayımlamayı kabul etmediğinden mektup, *Eastern Post*'a gönderildi ve 1 Temmuz 1871'de Marx'ın, *Daily News* gazetesinin mektubunu ne kadar başıboş biçimde budadığını belirttiği 27 Haziran 1871 günlü Genel Konsey oturumu özetiyle birlikte, o gazetede yayımlandı. Mektubun bir parçası da, 27 Haziran 1871 günlü *Pall Mall Gazette*'de yayımlanmıştı. — 120.

¹¹⁷ İngiliz gazeteci ve tutucu siyasetçi David Urquhart tarafından 1830 ve 1840 yılları içinde yayımlanan ve Palmerston'ın dış siyasetini teşhir eden makale ve belgeler söz konusu ediliyor. Bu belgeler, *The Portfolio* diplomatik belgeler derlemesi ve öteki çeşitli basın organları içinde yayımlandı. Yönetici sınıfların diplomasisini ara vermeden teşhir eden Marx, 1853'te "Lord Palmerston" başlığı altında topladığı bir makaleler dizisi yazmak için, özellikle Urquhart tarafından yayımlanan belgelerden yararlandı. Aynı vesileyle, Urquhart'ın gerici görüşlerini de eleştirdi. — 121.

¹¹⁸ Genel Konseyin, Holyoake ve Lucraft'ın 26 Haziran 1871 günlü *Daily News*'da yayımlanan mektupları konusunda Engels ta-

rafından kaleme alınan bildirgesi, 27 Haziran 1871 günlü oturumda onaylandı. Genel Konsey bu oturumda, Genel Konseyin Fransa'da İç Savaş üzerindeki çağrısını onaylamayan *trade-unioncu* Lucraft ve Odger'in ihanetini teşhir etti ve onların Genel Kuruldan ayrılma kararları üzerine, gerçekte onları Enternasyonal dışına atan bir önergeyi benimsedi. — 122.

¹¹⁹ Engels'in notu, *Der Volksstaat* gazetesinde başlıksız yayımlanmıştı. Güncel başlık, SBKPMK'ne bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü tarafından verilmiştir. — 124.

¹²⁰ *The Daily Telegraph*, ilkin liberal, ardından (1880'den sonra) tutucu Londra gazetesi; 1885'ten 1937'ye değin bu ad altında çıktı. 1937'den bu yana, *Morning Post* ile birleşmesinden sonra, *The Daily Telegraph and Morning Post* adı altında yayımlandı. — 124, 129.

¹²¹ *The Pall Mall Gazette*, Londra'da, 1865'ten 1920'ye değin yayımlanan günlük gazete; 60-70 yıllarında tutucu bir eğilim taşıyordu. 1870-1871 yıllarında gazete, Marx ve Engels'in yazılarını yayımladıysa da 1871 sonlarında, burjuva basının Enternasyonal ve Paris Komününe karşı kampanyasına katıldı. Bunun üzerine Marx ve Engels, gazeteyle ilişkilerini kesme yolunu tuttu. — 124.

¹²² Paris Komününü ve Enternasyonalı saygınlıktan düşürmek için, Komünistler Birliği militanlarına karşı Köln duruşmasının (1852) başlıca düzenleyicilerinden biri olan Stieber tarafından yönetilen Prusya polisinin yararlandığı düzmece belgeler gibi, polis hizmetindeki Paris basını tarafından yayımlanan makaleler ve uydurulan düzmece belgeler söz konusu ediliyor. — 124.

¹²³ Marx'ın bu konuşması, New York'ta çıkan *The World* gazetesi muhabiri R. Landor tarafından not edildi ve 18 Temmuz 1871'de ilkin bu gazete, ardından 12 Ağustos 1871'de *Woodhull and Claflins Weekly* haftalık dergisi tarafından yayımlandı. Landor, makalesinin sonunda, konuşmayı belleğinde kaldığı gibi not ettiğini belirtiyordu. — 126.

¹²⁴ *Hans Breitman Baladları'nı* yazmak için, Amerikan güldürü yazarı Charles Godfrey Leland (1824-1903) tarafından kullanılan bir tür İngiliz-Alman lehçesi söz konusu ediliyor. — 126.

¹²⁵ Genel Konseyin New York Uluslararası Emekçiler Derneği seksiyonları Merkez Komitesine çağrısı olan *Paris'teki Amerikan Elçisi B. Washburne*'de Marx, *Daily Telegraph*'ın Paris muhabiri

Robert Reid'in bir mektubu (1. bölüm) ile Paris Komünü ve Genel Konsey üyesi Auguste Serrailier'nin bir bildiriminden (2. bölüm) yararlandı. Londra'ya dönüşünde Reid, Paris'teki eğleşmesi sırasında büyük yakınlık duyduğu Komün yararındaki eylemlerine katılmak amacıyla Marx ve Genel Konsey'le ilişki kurdu. 7 Temmuz'da Enternasyonal Genel Konseyi sürekli Komitesi, Washburne'ın Komün karşısındaki yıkıcı etkinliği sorununu inceledi ve Marx tarafından sunulan çağrı metnini kabul etti. Çağrı, 11 Temmuz'da Genel Konsey tarafından onaylandı ve Londra'da broşür biçiminde yayımlandı. Enternasyonalin New York seksiyonları, bu belgeyi büyük tirajlı bir burjuva gazetesinde (*The Sun*) yayımlatmak üzere anlaştı. Çağrının başına, Komünün gerçek anlamını açıklayan bir giriş makalesi eklendi. Washburne bu makalede, toplumun sırtından yaşayan büyük asalaklar ailesinin temsilcisi olarak nitelendi. New York Komitesi işçileri, işçi sınıfı düşmanları tarafından satın alınan gazetelerde yayımlanan haberlere inanmamaya çağırıyordu.

Paris'teki Amerikan Elçisi B. Washburne çağrısı, 1871 yaz ve güzü boyunca, çeşitli Avrupa ve birleşik Devletler işçi gazetelerinde birçok kez yayımlandı. Washburne'un maskesini düşürmemek amacıyla Thiers hükümeti, ajanları sayesinde Genel Konsey çağrısının Fransa'da yayımlanmasını engelledi. — 129.

¹²⁶ *The New York Herald*, Cumhuriyetçi Partinin, 1835'ten 1924'e değin yayımlanan günlük organı. — 129.

¹²⁷ Federelerin öldürülmesi üzerine rehine olarak tutuklanan başpiskopos Darboy'nın, Versailles tarafından zindana atılan Blanqui ile değiştirilmesi konusunda Paris Komünü tarafından yapılan öneriyi kabul ettirmek için, Thiers hükümeti üzerinde herhangi bir girişimde bulunmayı kabul etmeyen Washburne'ın tutumuna anıştırmı. — 132.

¹²⁸ Bildirinin başında, Karl Marx'ın burada bulunmayan bir de mektubu vardı. Her iki belge de *Times* tarafından yayımlanmadı. — 135.

¹²⁹ I. Enternasyonalin *Londra Konferansı*, 17-23 Eylül 1871'de toplandı. Paris komününün yenilgisinden sonra Uluslararası Emekçiler Derneği üyeleri üzerine canavarca baskıların çöktüğü bir sırada toplanan konferans, görece dar tutuldu ve gizli oturum biçiminde yapıldı. Konferans, proleter bir parti kurulması yolunda Marx ve Engels'in yürüttüğü savaşımında bir aşama oluşturdu. Konferans'ta "İşçi sınıfının siyasal etkinliği üzerine", bağımsız bir proleter partinin kurulmasından, uluslararası işçi hareketinin temel il-

kelerinden biri olarak söz edilen bir karar benimsendi. Proleter parti taktik ve örgütlenme ilkelerini içeren birçok karar alınarak sektarizm ve reformizme karşı çıkıldı. Londra konferansı, Marx ve Engels ile yandaşlarının bakuninciliğe karşı amansız savaşımalarının etkisi altında kaldı ve proleter ilke anlayışının anarşist oportünizm üzerindeki zaferini büyük ölçüde kolaylaştırdı. — 139.

¹³⁰ Bu konuşma Marx'ın, Genel Konsey Almanya muhabir sekreteri olarak kaleme aldığı kısa bir rapordan oluşuyordu. — 140.

¹³¹ Enternasyonalin yedinci yıldönümünü kutlamak için düzenlenen özel bir toplantıda Karl Marx tarafından yapılan konuşma. Bu toplantıda Genel Konsey üyeleri, Paris Komününe katılanlar, Marx ve Engels'in silah arkadaşları bulunuyorlardı. — 141.

¹³² "*Enternasyonaldeki sözde bölünmeler*", Uluslararası Emekçiler Derneği Genel Konseyininin, Ocak 1872'nin ikinci yarısı ile Mart başları arasında Marx ve Engels tarafından kaleme alınan gizli genelgesi. Enternasyonal bölme ve yönetimini ele almak isteyen bakunincilere karşı Marx ve Engels'in savaşımalarının bir evresini kapsayan bu belgede, tüm ülkeler proletaryasına anarşistlerin gerçek amaçları, onların işçi sınıfına yabancı öğelerle ilişkileri gösteriliyor, ve Bakunin tarafından yönetilen Sosyalist Demokrasi İttifakının etkinliğini, işçi sınıfına düşman olarak teşhir ediliyordu (not 91'e bakınız). — 142.

¹³³ Haziran 1871'den sonra, kendilerini Versailles hükümetinin kovuşturmalarından kurtarabilen komüncüler Londra'ya gelmeye başladıkları zaman, Genel Konsey göçmenlerin yerleşmesine yardımcı olmak için para topladı. Karl Marx bu etkinliğin ekseni oldu. Temmuz içinde Genel Konsey, başkaları arasında Marx ve Engels'in de katıldıkları bir göçmenlere yardım komitesi kurdu. — 142.

¹³⁴ 1860'larda dokuz saatlik işgünü, İngiliz işçilerinin başlıca istemlerinden biriydi. Mayıs 1871'de Newcastle gemi ve makine işçileri, Dokuz Saatlik İşgünü İçin Savaşım Derneğinin yönetimi altında büyük bir grev ilan etmişlerdi. Grev sert bir görünüm kazandı, çünkü Dernek, sendikalı olmayan işçileri de greve katmasını bilmiş ve Enternasyonal Genel Konseyinden, grev kırıcıların İngiltere'ye girişine engel olmasını istemişti. Konsey işçilere Newcastle savaşımının önemini açıklamak için, üyelerinden ikisini delege olarak kıta üzerine gönderdi. Enternasyonalin gözüpek çalışmaları sayesinde, grev kırıcıların girişi engellendi ve Ekim 1871'de Newcastle

işçileri haklarını kazandı. — 137, 143.

135 20 Şubat 1872'de Enternasyonal Genel Konseyi, Paris komününün birinci yıldönümünü Londra'da büyük bir mitingle kutlamayı kararlaştırdı. Bir komisyon kuruldu ve Karl Marx, başlıca konuşmacılardan biri olarak seçildi. Kararlaştırılan salon sahibi salonu kiralamayı kabul etmediğinden, herkese açık miting yapılmadı. Gene de 18 Mart günü, Enternasyonal üyeleri eski komüncüler, törensel bir toplantıda ilk proleter devrimin yıldönümünü kutladılar. Komün üyeleri Theisz ve Camélinat ile Genel Konsey üyesi Milner'in önerileri üzerine, bu toplantıda üç karar kabul edildi; basında da yayımlanan bu kararların bize kadar gelen elyazması metni, Marx'ın kızı Jenny tarafından kopya edildi ve yazar tarafından da görüldü. — 144.

136 *Komünist Parti Manifestosu*'nun Marx ve Engels tarafından bir önsöz yazılarak ve metinde ayrıntı niteliğinde bazı düzeltmeler yapılarak gerçekleştirilen Almanca baskısı, Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesinin girişimiyle *Volksstaat* gazetesinde yayımlandı. 1872 baskısı, tıpkı 1883 ve 1890 Almanca baskılarında olduğu gibi, *Komünist Manifesto* adı ile yayımlandı. — 145.

137 1 Mart 1881'de İmparator Alexandr II, gizli devrimci örgüt "Narodnaya Volya" (Halkın İradesi) Yürütme Komitesi kararıyla öldürüldü. — 146.

138 1878'de yürürlüğe konulan sosyalistlere karşı yasa sözkonusu ediliyor; bu yasa, 1880 ilkyazında beş yıl uzatıldı. — 146.

139 Engels tarafından bu mektup, Paris Komününün 15. yıldönümü dolayısıyla, ondan kendileriyle dayanışmasını açıkça bildirmesini dileyen Fransız sosyalistlerinin isteğine yanıt olarak yazıldı. — 148, 160, 161.

140 Fransa'da 1885'e kadar yürürlükte bulunan seçim sistemi "dar bölgeler" sistemiydi: milletvekilleri meclisine her seçim bölgesinden bir tek temsilci seçilirdi. Haziran 1885'te ılımlı cumhuriyetçilerin girişimi üzerine, il çapında listeler sistemi kabul edildi. 1889'a kadar yürürlükte kalan bu sisteme göre, küçük seçim bölgeleri il çapında bir araya getiriliyorlardı. Seçmen oyunu, çeşitli partilerden adayları içeren bir listeye göre kullanıyordu; her ilde 70.000 kişi başına bir milletvekili düşecek biçimde seçilebilecek adayların toplam sayısı için oy verecekti. Bir milletvekili eğer oyların mutlak çoğunluğunu kazanmışsa, birinci turda seçiliyordu; ikinci turda seçilmek için, görece çoğunluk yetiyordu. — 149.

141 14 Temmuz 1789, Paris halkı tarafından Bastille'in düşürüldüğü gün, devrimin başlangıcını belirler.

22 Eylül 1792, 21 Eylül 1792'de ilan edilen Fransız Cumhuriyetinin birinci günü. Bu gün, 1793'te kabul edilen devrimci takvimin ilk günü sayıldı. — 150.

142 Fransız İşçi Partisi, 1879'da Jules Guesde ve Paul Lafargue önderliğinde kurulan Fransa'nın ilk marksist partisi. Marx ve Engels, 80'li ve 90'lı yılların başında, partinin etkinliği üzerinde sürekli bir etki gösterdiler; 1880'de Marx, bir parti programı girişi yazdı.

İşçi Partisi, olanakçılardan (not 17'ye bakınız) kendini ayırarak, Fransız proletaryası üzerindeki etkisini pekiştirdi; sanayi bölgeleri, partinin dayanağını oluşturdu. İşçi Partisi sistemli bir marksizm propagandası yaptı, reformizmi, uzlaşma eğilimini teşhir etti ve uluslararası işçi hareketinin birliğini destekledi, Fransız burjuvazisinin sömürge siyasetiyle savaştı. Bununla birlikte, 1890 yıllarında sekter ve dogmatik nitelikte yanlışlıklar işledi. 1890'da İşçi Partisi öteki devrimci topluluklarla birlikte, sonradan Fransız Sosyalist Partisini oluşturacak olan devrimci sosyalist birliği kurdu. — 152.

143 14 Mart 1871'de gerici *Paris-Journal* gazetesi, elinde Marx'tan Serrailier'ye yazılan ve Enternasyonalin Fransız ve Alman üyeleri arasında var olan anlaşmazlıkları gösteren bir mektup bulunduğunu ileri sürdü. Düzmece mektup, 19 Mart'ta yayımlandı. Bu kara çalma, *Times* dahil İngiliz basını tarafından da benimsendi. *Paris-Journal*'in, Enternasyonel'deki Fransız ve Alman üyeler arasında ayrılık çıkarmayı amaçlayan bu tutumu, Marx tarafından 21 Mart 1871 günlü Genel konsey oturumunda ve onun isteği üzerine Engels tarafından *Times*'a yazılan bir mektupta teşhir edildi. Gene Marx'ın isteği üzerine Serrailier'de, kendi payına, *Paris-Journal*'in yalanlarını teşhir eden bir mektup gönderdi (16 mart 1871'de yayımlanan bu mektup metnini içeren *le Courier de l'Europe* gazetesinin bir kesintisi, Marx tarafından Lafargue'a gönderilen mektuba eklenmişti).

Gerici Fransız basınının, Alman milliyetinden olan kişilerin Enternasyonalin Fransız seksiyonlarından çıkarılacakları yolundaki bir başka ipsiz sapsız yalanı, Genel Konseyin 21 Mart 1871 günlü oturumunda teşhir edildi. Marx bu mektupları, Enternasyonalin Parisli üyelerinin yararına sunulacakları düşüncesiyle, Lafargue'a iletmişti.

Le Courier de l'Europe ("Avrupa Habercisi"), orléanscı Fransız

gazetesi; 1840'tan 1899'a kadar Londra'da yayımlandı. — 153.

144 Burada 1871'in birinci yarısında Paris'te kurulan Prusya düşmanı birlik söz konusu ediliyor.

Jockey Club, Paris'te 1833'te kurulan soylular derneği. — 154.

145 Mart 1871'de, Fransa'ya karşı kazanılan zafer nedeniyle Zürih'te, varlıklı sınıflardan bazı Almanlar, törensel olarak toplanmaya çağrıldı. Toplantıda, İsviçre'de enterne edilen bir Fransız subayları grubuyla Almanlar arasında bir çatışma çıktı. Çeşitli ülkeler işçileri arasındaki kışkırtıcı bir kampanyayı körükleyen gerici basın, bu olayın suçunu Enternasyonale yüklemeye kalkıştı. Enternasyonalin İsviçre seksiyonu, burjuva basın tarafından yürütülen kara çalmayı, özel bir bildirgede teşhir etti. Kentin bazı işçi sendikaları, Enternasyonal üyelerinin Zürih olaylarına katıldıklarını yalanlamak için bir bildirge yayınladı. — 155.

146 *Le Courrier de Lyon* ("Lyon Habercisi"), Fransız cumhuriyetçi burjuva haftalık gazete; 1834'ten 1939'a kadar yayımlandı.

Le Courrier de la Gironde ("Gironde Habercisi"), 1792'den sonra Bordeaux'da yayımlanan gerici Fransız gazetesi. — 155.

147 Roma Cumhuriyetine Fransız birlikleri tarafından girilen bir saldırıya karşı protesto olarak Fransız Ulusal Muhafızının bir gösterisi söz konusu ediliyor (not 45'e bakınız). — 157.

148 Bu mektup karalamasını Marx, Genel Konseyin 25 Nisan 1871 günlü oturumunda, Paris Komününe seçilen Genel Konsey üyeleri Serrailier ve Dupont'a karşı Pyat ve Vesignier tarafından ortaya atılan kara çalmalara yanıt vermekle görevlendirildikten sonra yazmıştı. Pyat özellikle, 1871 Nisan ara seçimlerinde Komün üyesi seçilen ve Frankel tarafından yönetilen Çalışma ve Değişim Komisyonuna giren Paris'teki Genel Konsey temsilcisi Serrailier'ye kara çalmaya kalkışmıştı. Serrailier'nin Komündeki etkisini yok etmeye çalışan Pyat, Serrailier'nin siyasal ve ahlaki ününe leke düşüren asılsız söylentiler yaymıştı. Çalışma ve Değişim Komisyonu, işin incelenmesinden sonra, Serrailier'e yönelik karaçalıcı söylentilere karşı kesin bir yalanlamada bulundu. — 158.

149 Nisan 1871'de Bordeaux'da, zaferi demokratik güçlere kazandıran belediye seçimleri sırasında, Enternasyonal seksiyonunun dört delegesi seçilmişti; sundukları program, Paris Komünü programının benzeriydi. — 159.

150 Bebel'in 25 Mayıs 1871'de Reichtag'da yaptığı konuşma söz

konusu ediliyor. Konuşmasında Bebel, sağcı milletvekillerinin karışalıcı saldırılarına karşı ateşli bir biçimde komüncüleri savunmuş ve sonuç olarak şöyle demişti: "Fransız proletaryasının 'Şatolara savaş! Kulübelere barış! Sefalet ve aylaklığa ölüm!' savaş çağlıkları, tüm Avrupa proletaryasının savaş çağlığı olacaktır." — 162.

¹⁵¹ Bu çağrı Marx tarafından yazılmış ve Sorge'ye gönderilmişti; metni elimizde bulunmuyor. — 162.

¹⁵² Gerici Avrupa hükümetleri tarafından Enternasyonale karşı girişilen ve Paris Komününün yenilgisinden sonra daha da pekiştirilen davranışlar söz konusu ediliyor.

5 Eylül 1870'te, Prusya'nın Fransa'ya karşı savaşta gerçek ereklere teşhir eden bir bildiri yayımlamış oldukları için 9 Eylül 1870'te Almanya'da, Alman Sosyal-Demokrat İşçi Partisi Komite üyeleri Bracke, Bonhorst, Spier, Kühn ve Grale ile basımevi işçisi Sievers tutuklandı. Kasım 1871'de, aylar süren tutukluluktan sonra bu adamlar, devlet güvenliğine zarar verme düzmece suçlaması ile yargılanıp hapse mahkum edildi.

Temmuz 1870'te yurt ihanetiyle suçlanan Avusturya sosyal demokratları Oberwinder, Most, A. Scheu ve bazı başkaları, devrimci etkinlikleri nedeniyle ağır hapis cezalarına çarptırıldı.

20 Ağustos 1871'de polis, Enternasyonal Napoli seksiyonunun altını üstüne getirdi.

1871 ilkyaz ve yazında İspanyol hükümeti, işçi örgütleri ve Enternasyonal seksiyonlarına karşı baskı önlemleri uyguladı. İspanyol federal Konsey üyeleri Mora, Morago ve Lorenzo, Lizbon'a göçmek zorunda kaldılar. — 163.

¹⁵³ Sankt Gallen tekstil işçilerinin son derece güç koşullar içinde çalışmak zorunda kalması, apre işçileriyle işverenler arasında bir çatışmaya yol açtı. İşçiler işgününde bir kısalma ve ücretlerde bir artış istiyorlardı. İşverenler bir işçi delegasyonu ile konuşmayı kabul etmediler ve Enternasyonal üyesi olan işçileri işten attılar. Grev, Enternasyonalin İsviçre örgütlerince desteklendi ve bu da işçilerin, Eylül 1871'e değin dayanmalarını sağladı. Kamu otoriteleri çatışmaya müdahale etti ve grev bir uzlaşma ile tamamlandı. İşçilerin istemleri tam olarak karşılanmadıysa da grev, Sankt Gallen'deki proleter dayanışması ve Enternasyonal etkisinin pekişmesi bakımından büyük bir anlam taşıyordu. — 163.

¹⁵⁴ *Kölnische Zeitung*, 1802'den sonra Köln'de yayımlanan, büyük Renanya burjuvazisinin ve ulusal liberal partinin organı, günlük Alman gazetesi; 1870 yılları içinde Bismarck'ın sözcülüğünü

yaptı. — 163.

¹⁵⁵ Ağustos 1874'te Sorge, Lahey Kongresinin bir kararı üzerine, 1872'de New York'a taşınan Enternasyonal Genel Konseyinden ayrıldı. İstifası, Eylül 1874'te resmen açıklandı. — 164.

A

- Affre, Denis-Auguste* (1793-1848). – 1840-1848 arasında Paris başpiskoposu, başkaldıran işçileri silahlarını bıraktırmaya çalıştığı sırada, 1848 Haziran ayaklanmasında hükümet ordusu askerleri tarafından ölecek derecede yaralandı. – 87.
- Arnold, Georges* (doğumu 1840). – Ulusal Muhafız ve Paris Komünü Merkez Komite üyesi, Fransız mimarı; Komünün yenilgisinden sonra Yeni-Kaledonya'ya sürüldü. – 132.
- Assi, Adolphe Alphonse* (1840-1886). – Tesviye işçisi, Fransız işçi hareketi militanı; Ulusal Muhafız ve Paris Komünü Merkez Komite üyesi oldu; Komünün yenilgisinden sonra Yeni-Kaledonya'ya sürgün cezasına çarptırıldı. – 101, 115.
- Aurette de Paladins, Louis Jean-Baptiste d'* (1804-1877). – Fransız generali, papaz egemenliği yanlısı; Fransız-Alman savaşına katıldı; 1871 Martında, Paris Ulusal Muhafız komutanı; 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili. – 49, 52.

B

- Bakunin, Mihail Aleksandroviç* (1814-1876). – Rus devrimci ve gazete yazarı; Almanya'da 1848-1849 Devrimine katıldı; narodnik, anarşizmin ideologlarından biri; I. Enternasyonal üyesi, orada kendini marksizmin amansız bir düşmanı olarak gösterdi; bölücü etkinliği nedeniyle, Lahey kongresinde (1872) Enternasyondan çıkarıldı. – 125.
- Barthélemy - Saint - Hilaire, Jules* (1805-1895). – Fransız filozof ve siyasetçisi, ılımlı burjuva cumhuriyetçi; 1871 Ulusal Meclis üyesi; 1871-1873'te Thiers'nin başmühürdarı; 1880-1881'de dışişleri bakanı. – 136.
- Bastolica André* (1845-1884). – Fransa ve İspanya'da işçi hareketi militanı, tipograf; I. Enternasyonal üyesi, Bakunin yandaşı; Ekim-Kasım 1870'te, Marsilya devrimci hareketine katıldı; Enternasyonal Genel Konseyl üyesi (1871). – 163.
- Bebel, August* (1840-1913). – Uluslararası ve Alman işçi hareketinin en gözde militanı; tornacı; 1867'den başlayarak Alman İşçi Dernekleri Birliğini yönetti; I.

Enternasyonal üyesi, (1867'den sonra) Reichstag'da milletvekili; Alman sosyal-demokrat parti kurucu ve önderlerinden biri; lasalcılara karşı savaştı. Fransız-Alman savaşı sırasında, enternasyonalist konumları benimsedi, Paris komününün desteklenmesinden yana çıktı; Marx ve Engels'in dost ve silah arkadaşı. İkinci Enternasyonalde çalıştı; XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarında reformizm ve revizyonizme karşı savaştı, ama etkinliğinin son yıllarında, merkezci nitelikte yanlışlıklar yaptı. – 162, 166.

Beesly, Edward Spencer (1831-1915). – İngiliz tarihçi ve siyasetçisi, radikal burjuva, pozitivist, Londra Üniversitesinde profesör; İngiliz basınında Paris Komününün savunucusu. – 114, 160.

Bergeret, Jules Victor (1839-1905). – Ulusal Muhafız ve Paris Komünü Merkez Komite üyesi, Ulusal muhafız generali; Komünün yenilgisinden sonra İngiltere'ye sonra da ABD'ne göçetti. – 55not.

Berry, Marie-Caroline-Ferdinande-Louise, duchesse de (1798-1870). – Fransız tahtının lejitimist hak sahibi olan kont Chambord'un annesi; 1832'de, Louis-Philippe'e karşı Vendée'yi ayaklandırmaya girişti. – 42.

Beslay, Charles (1795-1878). – Fransız girişimci, edebiyatçı ve siyasetçisi, Birinci Enternasyonal üyesi, prudoncu, Paris Komünü ve Maliye komisyonu üyesi, Fransız Bankasında delege; bu bankanın ulusallaştırılmasına karşı ve işçilerine karışılmasından yana çıktı; Komünün yenilgisinden sonra, İsviçre'ye göçetti. – 46.

Bigot-Léon (1826-1872). – Fransız

avukat ve gazete yazarı, sol cumhuriyetçi; Paris komününün yenilgisinden sonra, Versailles mahkemesinde komüncülerini savundu. – 137.

Bismarck, Otto, Kont (1815-1898). – Alman devlet adamı, Prusyalı toprak ağalarının temsilcisi; Petersburg (1859-1862) ve Paris (1862) elçisi; Prusya bakanbaşkanı (1862-1871), Alman imparatorluğu başbakanı (1871-1890); Almanya'nın birliğini zor yoluyla gerçekleştirdi; işçi hareketi düşmanı, sosyalistlere karşı ayırım yasalarının yaratıcısı. – 8, 11, 25, 33, 40, 42, 45, 47, 49, 50, 65, 73, 76, 80, 87, 88, 93, 103, 110, 148, 149, 160, 161.

Blanc, Louis (1811-1882). – Fransız küçük-burjuva sosyalisti, tarihçi; 1848'de, Geçici Hükümet üyesi ve Luxemburg Komisyonu başkanı; burjuvazi ile bir uzlaşma taktiğinden çoğunu istemedi; 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili olarak, Paris Komününe karşı çıktı. – 97, 98, 113.

Blanqui, Louis-Auguste (1805-1881). – Fransız devrimcisi, ütopyacı komünizm temsilcisi; gizli dernekler ve komplolar örgütleyicisi; 1830 ve 1848 devrimlerinin etkin katılımcısı, Fransa'da devrimci hareketin büyük önderi; Paris'teki 30 Ekim 1870 ayaklanmasının yöneticilerinden biri. Paris Komünü boyunca ayakta kaldı. – 15, 17, 18, 49, 53, 87, 101.

Blanchet, Stanislas (Pourille denilen) (doğumu 1833). – Eski keşiş, tacir ve polis muhabiri; Paris kuşatması boyunca Ulusal Muhafızda hizmet gördü; Paris Komünü üyesi; 1871 Mayıs'ında foyası ortaya çıktı ve tutuklandı; Paris Komününün yenilgisinden sonra İsviçre'ye göçetti. – 73not.

Bolte, Friedrich. – Alman kökenli Amerikan işçi hareketi militanı; sigara fabrikası işçisi, I. Enternasyonal Kuzey-Amerikan seksiyonları Federal Konsey sekreteri (1872); *Arbeiter-Zeitung* yazıkurulu üyesi, Lahey kongresi tarafından seçilmiş Genel konsey üyesi (1872-1874); 1874' te, *Arbeiter-Zeitung* tarafından izlenen yanlış çizgi yüzünden Enternasyonalden çıkarıldı. – 162.

Bonaparte. – bkz: Napoléon I.

Bonaparte, Louis. – bkz: Napoléon III.

Brunel, Antoine-Magloire (doğumu 1830). – Fransız subayı, blankici, Ulusal Muhafız ve Paris komünü Merkez komite üyesi; Mayıs 1871'de Versailles askerleri tarafından ağır yaralandı; Paris Komününün yenilgisinden sonra, İngiltere'ye göçetti. – 91.

Brutto. – Komüncü, Ulusal Savunma Hükümetinin hesaplarını denetledi. – 106.

C

Cabet, Etienne (1788-1856). – Fransız gazete yazarı, ütopyacı komünist, *İkarya'ya Yolculuk* yazarı. – 92.

Calonne, Charles-Alexandre de (1734-1802). – Fransız devlet adamı, maliye genel denetçisi (1783-1787); 1789 Devrimi sırasında, karşı-devrimci göçmenlik önderlerinden biri oldu. – 76.

Cavaignac, Louis-eugéne (1802-1857). – Fransız siyasetçi ve generali, ılımlı burjuva cumhuriyetçi; 1830-1840'ta, Cezayir'in istilasına katıldı; Mayıs-Haziran 1848'de, savaş bakanı; Paris işçilerinin Haziran ayaklanmasını canavarca bastırdı; yürütme gücü başkanı (Haziran-Aralık 1848). – 87.

Changarnier, Nicolas-Anne-Théod

dule (1793-1877). – Fransız general ve burjuva siyasetçisi, kralcı, 1848 Haziran ayaklanmasından sonra, Paris garnizonu ve Ulusal Muhafızına komuta etti; 13 Haziran 1849 gösterisinin dağıtılmasına katıldı; 2 Aralık 1851 hükümet darbesinden sonra, tutuklanıp sürüldü; Fransız-Alman savaşına katıldı; 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili. – 55.

Cobbet William (1762-1835). – İngiliz siyasetçi ve gazete yazarı, küçük-burjuva radikalizminin gözde temsilcisi; ülkesindeki siyasal sistemin demokratlaştırılması için savaştı. – 120, 124.

Corbon, Claude-Anthime (1808-1891). – Fransız siyasetçisi, cumhuriyetçi; İkinci İmparatorluğun çöküşünden sonra, Paris ilçelerinden birinde belediye başkanı oldu; Ulusal mecliste milletvekili (1871). – 39.

Cousin-Montauban, Charles-Guil-laume-Marie-Apollinaire-Antoine Comte de Palikao (1796-1878). – Fransız generali, bonapartçı; 1860'ta Çin'e gönderilen İngiliz-Fransız birliklerine komuta etti; savaş bakanı ve hükümet başkanı oldu (Ağustos-Eylül 1870) – 49.

Cowley, Henry Richard Charles Wellesley. – Kont, İngiliz diplomatı, Paris elçisi. – 131.

D

Darbo, Georges (1813-1871). – Fransız tanrıbilimci, 1863'te Paris başpiskoposu; Mayıs 1871'de komüncüler tarafından rehine olarak kurşuna dizildi. – 87.

Davies, John Llewelyn (1826-1916). – İngiliz rahip ve tanrıbilimci, liberal. – 120, 121, 125.

Delahaye, Pierre-Louis (doğumu 1820). – Fransız makine işçisi,

1864'ten başlayarak I. Enternasyonal üyesi, komüncü; Paris komününün yenilgisinden sonra, İngiltere'ye göçetti; I. Enternasyonal Genel Konsey üyesi (1871-1872). – 163.

Delescluze, Louis Charles (1809-1871). – Fransız siyasetçi ve gazetecisi, küçük-burjuva devrimci; 1830 ve 1848 Devrimlerine katıldı; 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili, Paris Komünü üyesi, Paris Komünü askeri delegesi; 1871 Mayısında Paris barikatları üzerinde öldü. – 132.

Desmarests. – Fransız jandarma subayı, G. Flourens'in katili. – 56.

Dombrowski, Jaroslaw (1836-1871). – Polonyalı devrimci demokrat, 1860 yıllarında Polonya ulusal kurtuluş hareketine katıldı; Paris Komünü generali; 1871 Mayıs başlarından başlayarak, tüm Komün silahlı kuvvetlerinin başkomutanı; barikatlar üzerinde öldü. – 71not.

Douay, Félix (1816-1879). – Fransız generali; Fransız-Alman savaşına katıldı, Sedan'da tutsak düştü; Paris Komününün celladı, Versailles 4. kolordusuna komuta etti. – 82.

Dufaure, Jules-Armand-Stanislas (1798-1881). – Fransız avukat ve devlet adamı, orléanscı, Paris Komününün celladı; bayındırlık bakanı (1839-1840), içişleri bakanı (1848 ve 1849), adalet bakanı (1871-1873; 1875-1876, 1877-1879), Bakanlar Kurulu başkanı (1876, 1877-1879). – 48, 55, 77, 78, 79.

Dupanloup, Félix (1802-1878). – Fransız tanrıbilimci ve siyasetçi, Katolik parti liderlerinden biri, Orléans piskoposu (1849'dan sonra), 1871 Ulusal Meclisi milletvekili. – 99.

Dupont, Eugéne (1831-1881). – Uluslararası işçi hareketinin

önemli kişilerinden, Fransız işçisi, müzik aletleri uzmanı; Paris 1848 Haziran ayaklanması na katıldı; 1862'den sonra Londra'da yaşadı; I. Enternasyonal Genel konsey üyesi (Kasım 1864-1872); marksist. – 105, 158.

Duval, Emile Victor (1841-1871). – Fransız işçi hareketi militanı, döküm işçisi; I. Enternasyonal üyesi, Ulusal Muhafız ve Paris Komünü Merkez Komite üyesi; 4 Nisan 1871'de tutsak düştü ve Versailles askerleri tarafından kurşuna dizildi. – 56, 106.

E

Eccarius, Johann George (1818-1889). – Alman ve uluslararası işçi hareketinin gözde militanı, işçi-yazar, terzi; Londra'ya göçetti; Doğrular Birliği, sonra Komünistler Birliği üyesi, I. Enternasyonal Genel Konsey üyesi (1864-1872); Konsey genel sekreteri (1867-1871), Amerika muhabir-sekreteri (1870-1872); İngiliz *trade-union*larının reformist liderlerine katıldı. – 155.

Eilau. – Alman tüccarı; Marx ile Paris Komünü militanları arasında aracılık yaptı, belge ve mektup taşıdı. – 159.

Engels, Elisabeth Franziska (1797-1873). – Friedrich Engels'in annesi. – 133.

Espartero, Baldomero (1793-1879). – İspanyol general ve devlet adamı, ilericiler partisi lideri, İspanya naibi (1841-1843), hükümet başkanı (1854-1856). – 43.

Eudes, Emile-Désiré-François (1843-1888). – Fransız devrimcisi, blankici, Ulusal Muhafız generali ve Paris Komünü üyesi, Komünün yenilgisinden sonra, İsviçre'ye, sonra da İngiltere'ye

göçetti; Fransa'ya dönüşünde (1880 affından sonra), blankiciler Devrimci Merkez Komitesi örgütleyicilerinden biri oldu. - 15.

F

Faidherbe, Louis-Léon-César (1818-1889). - Fransız generali, Fransız-Alman savaşına katıldı. - 135.

Favre, Jules (1809-1880). - Fransız avukat ve siyasetçisi, ılımlı burjuva cumhuriyetçi liderlerden biri, 1848'de, işleri bakanlığı genel sekreteri, sonra dışişleri bakanlığı yardımcısı; Ulusal Savunma ve Thiers hükümetlerinde dışişleri bakanı (1870-1871); Almanya ile Paris'in teslim şartlaşması ve barış üzerindeki görüşmeleri yürüttü; Paris Komününün celladı. - 39, 40, 41, 46, 49, 53, 56, 73, 80, 92, 93, 94, 97, 98, 103, 110, 120, 125, 161.

Flocon, Ferdinand (1800-1866). - Fransız siyasetçi ve gazete yazarı, küçük-burjuva demokrat, *La Réforme* gazetesi yazarlarından biri; 1848'de Geçici Hükümet üyesi oldu. - 97.

Flourens, Gustave (1838-1871). - Fransız devrimci doğabilimcisi, blankici, 31 Ekim 1870 ve 22 Ocak 1871 Paris ayaklanmaları yöneticilerinden biri; Paris Komünü üyesi; 1871 Nisanında Versaylılar tarafından canavarca öldürüldü. - 53, 56, 106.

Frankel, Léo (1844-1896). - Macar ve uluslararası işçi hareketinin gözde militanı, mücevherci; Paris Komünü üyesi, Çalışma ve Değişim Komisyonunun başına geçti; I. Enternasyonal Genel Konsey üyesi (1871-1872), Macaristan Genel İşçi Partisinin kurucularından biri; Marx ve Engels'in silah arkadaşı. -

71not,158, 159, 161not, 163.

Frederic II, Büyük (1712-1786). - Prusya kralı (1740-1786). - 94.

G

Galliffet, Gaston - Alexandra-Auguste, Marquis de (1830-1909). - Fransız generali, Fransız-Alman savaşına katıldı, Sedan'da tutsak düştü, sonra Paris Komününe karşı savaşa katılmak üzere özgür bırakıldı; Paris Komününün cellatlarından biri, Versailles ordusunun bir süvari tugayına komuta etti. - 56, 57, 90, 91.

Ganescio, Gregori (yaklaşık 1830-1877). - Romanya doğumlu Fransız gazetecisi; İkinci İmparatorluk döneminde bonapartçı, sonra Thiers hükümeti yandaşı. - 71.

Gambetta, Léon (1838-1882). - Fransız burjuva cumhuriyetçi siyaset adamı, Ulusal savunma Hükümeti üyesi (1870-1871); Bakanlar Kurulu başkanı ve dışişleri bakanı (1881-1882). - 40.

Gorçakov, Aleksandr Mihayloviç, prens (1798-1883). - Diplomat ve devlet adamı, Rusya dışişleri bakanı (1856-1882). - 33.

Grimal. - Fransız subayı, komüncüleri yargılamak için kurulmuş bulunan Versailles savaş konseylerinden birinin savcısı. - 135.

Grousset, Pascal (1844-1909). - Fransız gazete yazarı ve devlet adamı, blankici; Ulusal Muhafız ve Paris Komünü Merkez Komite üyesi, Dış ilişkiler komisyonu başkanı, sürüldüğü Yeni-Kaledonya'dan 1874'te kaçtı; sonradan burjuvaziye yatkın konumlar üzerine geçti. - 161.

Guiod, Alphonse-Simon (doğumu 1805). - Fransız generali, Fransız-Alman savaşına katıldı,

1870-1871 Paris kuşatması sırasında topçu başkomutanı. - 40.

Guizot, François-Pierre-Guillaume (1787-1874). - Fransız burjuva tarihçi ve devlet adamı; 1840'dan 1848 Şubat devrimine değin Fransa iç ve dış siyasetini fiilen yönetti, büyük mali burjuvazinin çıkarlarını temsil ediyordu. - 44.

H

Hales, John (doğumu 1839). - İngiliz *trade-union*ları militanı, dokumacı, I. Enternasyonal Genel Konsey üye ve sekreteri (1866-1872); 1872 başlarından sonra Britanya federal konsey reformist kanadının başına geçti; Marx ve yandaşlarına karşı savaştı ve İngiltere'deki I. Enternasyonal örgütlerinin yönetimini eline geçirmeye çalıştı. - 93, 118, 120, 123, 137.

Haussmann, Georges-Eugéne (1809-1891). - Fransız siyaset adamı, bonapartçı; 2 Aralık 1851 hükümet darbesine katıldı; Seine ili valisi (1853-1870), Paris'in bayındırlık çalışmalarını yönetti. - 72, 85, 86.

Heeckeren, Georges-Charles d'Anthés, baron de (1812-1895). - Fransız siyaset adamı, kralcı; 1834-1837'de Rus ordusunda subay, Aleksandr Puşkin'in katili; 1848'den sonra bonapartçı, İkinci İmparatorluk senatörü, 22 Mart 1871 Paris karşı-devrimci ayaklanmasının düzenleyicilerinden biri. - 54.

Hervé, Edouard (1835-1899). - Fransız gazete yazarı, *Journal de Paris* gazetesi kurucu ve yazarlarından biri, liberal burjuva, İkinci İmparatorluğun yıkılışından sonra, orléanscı. - 83.

Hohenzollernler - Brandebourg elektörleri (1415-1701), Prusya

kraları (1701-1918) ve Almanya İmparatorları (1871-1918) hanedanı. - 25, 34not, 72.

Holyoake, George Jacob (1817-1906). - İngiliz gazete yazarı, reformist; 1830-1840 yıllarında Owen yandaşları ve çartistlere katıldı, sonra kooperatif hareket militanı oldu. - 117, 118, 120, 122.

Huxley, Thomas Henry (1825-1895). - İngiliz doğabilimci, Darwin'in çömezi ve öğretisinin yayıcısı, felsefede tutarsız materyalist. - 68not.

J

Jaubert, Hippolyte-François, comte de (1798-1874). - Fransız siyaset adamı, kralcı, Thiers hükümetinde bayındırlık bakanı (1840), 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili. - 89, 111.

K

Kugelmann, Ludwig (1830-1902). - Alman hekim, Almanya'daki 1848-1849 Devrimine katıldı; I. Enternasyonal üyesi. 1862'den 1874'e değin, Almanya'daki devrim üzerine bilgi verdiği Karl Marx ile mektuplaştı; Marx ve Engels'in dostu. - 156, 157, 161.

L

Lafargue, Paul (1842-1911). - Uluslararası işçi hareketinin gözde militanı, marksizmin yayıcısı, I. Enternasyonal Genel Konsey üyesi, Enternasyonal'in Fransa (1869-1870), İspanya ve Portekiz'deki (1871-1872) Seksiyonlarının kurulmasına katıldı; Fransız İşçi Partisi kurucularından biri; Marx ve Engels'in çömez ve silah arkadaşı. - 105, 153.

Laffitte, Jacques (1767-1844). -

Fransız büyük bankacı ve siyasetçi, orléanscı, mali burjuvazi temsilcisi, 1830'dan 1831'e değin hükümet başkanı. – 42.

Lecomte, Claude-Martin (1817-1871). Fransız generali, Fransız-Alman savaşına katıldı, 18 Mart 1871 günü, Thiers hükümetinin Ulusal Muhafızın toplanmasını ele geçirme girişiminin başarısızlığa uğraması üzerine, başkaldıran askerler tarafından kurşuna dizildi. – 52, 54, 58, 78, 79, 81.

Ledru-Rollin, Alexandre Auguste (1807-1874). – Fransız gazete yazarı ve siyaset adamı, küçük-burjuva demokratların önderlerinden biri, *Reform* gazetesi başyazarı; 1848'de, Geçici Hükümet üyesi, Montagne partisini yönettiği Kurucu ve Yasama Meclisinde milletvekili; 13 Haziran 1849 gösterisinden sonra, 1870 başlarına değin yaşadığı İngiltere'ye göç etti; 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili, Almanya ile barış antlaşmasını protesto etmek için bu meclisten istifa etti. – 97.

Le Flô, Adolphe-Emmaunel-Charles (1804-1887). – Fransız general, siyasetçi ve diplomatı, kralcı; Ulusal Savunma Hükümeti ve Thiers Hükümetinde savaş bakanı (1870-1871), 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili, Petersburg büyükelçisi (1848-1849, 1871-1879). – 53, 58.

Leroux, Pierre (1797-1871). – Fransız küçük-burjuva gazete yazarı, ütopyacı sosyalist, hıristiyan sosyalizmi temsilcilerinden biri; 1851-1852'de, İngiltere'de göçmenlik yaşamı sürdü. –113.

Liebknicht, Wilhelm (1826-1900). – Alman ve uluslararası işçi hareketinin seçkin kişisi; 1848-1849 devrimine katıldı; Komünistler Birliği ve Birinci Enternasyonal

üyesi, lasalcılarla savaştı ve Alman işçi hareketi içinde Enternasyonal ilkelerinin yerleşmesi için savaşım verdi; 1867'de, Reichstag milletvekili; Alman sosyal-demokrasisinin kurum ve önderlerinden biri, *Volksstaat* gazetesi başyazarı (1869-1876), bazı sorunlarda uzlaştırıcı konumları benimsedi; Fransız-Alman savaşı ve Paris Komünü sırasında Prusya toprak ağaları ve burjuvalarının ilhakçı tasarılarına karşı çıktı; Paris komünü savunucusu; Marx ve Engels'in dost ve silah arkadaşı. – 155, 162.

Longuet, Charles (1839-1903). – Fransız işçi hareketi militanı, gazeteci, prudoncu, I. Enternasyonal Genel Konsey üyesi (1866-1867, 1871-1872); Paris savunmasına katıldı (1870-1871), Paris Komünü üyesi; Komünün yenilgisinden sonra İngiltere'ye göçetti, sonradan Fransız işçi partisindeki oportünist akıma (olanakçılara) katıldı. – 163.

Louis XVI (1754-1793). – Fransa kralı (1774-1792), Devrim sırasında kafası giyotin ile kesildi. – 14.

Louis Bonaparte. – bkz: Napoléon III.

Louis-Napoléon – bkz: Napoléon III.

Louis-Philippe (1773-1850). – Orléans dükü, 1830'dan 1848'e değin Fransa kralı. – 10, 11, 42, 44, 45, 46, 53, 65, 78.

Lucraft, Benjamin (1809-1897). – İngiliz *trade-union*larının reformist liderlerinden biri, marangoz; Birinci enternasyonal Genel Konsey üyesi (1864-1871); 1871'de Paris Komünü ve Genel Konseyin "Fransa'da İç Savaş" çağrısına karşı çıktı; davranışını kınayan Genel Konseyden ayrıldı. –122, 123, 125, 142.

Lyons, Richard, Bickerton Pemell, lord (1817-1887). – İngiliz diplomat, Washington tam yetkili büyükelçisi (1858-1865), İstanbul (1865-1867) ve Paris (1867-1887) büyükelçisi. – 130, 131.

M

Mac-Mahon, Marie-Edme-Patrice-Maurice (1808-1893). – Fransız gerici siyaset adamı, mareşal, bonapartçı; Fransız-Alman savaşına katıldı, Paris Komünü'nün celladı, Versailles ordusu başkomutanı; Üçüncü Cumhuriyet başkanı (1873-1879). – 81, 86, 87.

Malet, Edward Baldwin (1837-1908). – İngiliz diplomat, Paris elçilik sekreteri (1867-1871). – 131.

Maljournal (doğumu 1843). – Ulusal muhafız subayı, Birinci Enternasyonal üyesi, Ulusal Muhafız Merkez komite üyesi, Komüncü. – 55not.

Markovski. – Çar hükümetinin Fransa'daki ajanı; 1871'de, Thiers'nin işbirlikçilerinden biri. – 71.

Mazzini, Guiseppe. – İtalyan devrimci burjuva demokrat, İtalya'daki ulusal kurtuluş hareketi önderlerinden biri; 1849'da, Roma cumhuriyeti Geçici Hükümet başkanı; 1850'de, Londra'daki Avrupa Demokrasisi Merkez Komitesi örgütçülerinden biri; 1864'te, Birinci Enternasyonalin kuruluşu sırasında, bu örgütü etkisi altına almaya kalkıştı; 1871'de, Paris komünü ve Genel Konseye karşı çıktı. – 113.

Miller, Joe (1684-1738). – İngiliz Komedi aktörü. – 41not.

Millière, Jean-Baptise (1817-1871). – Fransız gazeteci, sol prudoncu, 1871 Ulusal Meclisinde mil-

letvekili; bu mecliste Thiers hükümetini eleştirdi ve Paris Komünü'nü savundu; 1871 Mayıs'ında Versaylılar tarafından kurşuna dizildi. – 41, 93, 112, 115.

Miquel, Johannes (1828-1901). – Alman siyasetçi ve maliyecisi; 1840 yıllarında, Komünistler Birliği üyesi; sonradan, ulusalliberal, Reichstag milletvekili. – 161not.

Mirabeau, Honoré-Gabriel (1749-1791). – 1789 Fransız devriminin seçkin kişisi; büyük burjuvazi ve burjuvalaşmış soyluluk çıkarlarının sözcüsü. – 44.

Montesquieu, Charles (1689-1755). – Aydınlıklar yüzyılı Fransız toplumbilimci, iktisatçı ve yazarı, anayasal krallık teorisyeni. – 64.

Mottershead, Thomas. – İngiliz doküman işçisi, Birinci Enternasyonal Genel Konsey üyesi (1869-1872); reformist konumları benimsedi, Genel Konsey ve Britanya Federal Konseyinde, Marx çizgisine karşı çıktı. – 105.

N

Napoléon I. Bonaparte (1769-1821). – Fransızların imparatoru (1804-1814 ve 1815). – 14, 18, 27, 32, 45.

Napoléon III (Louis Napoléon Bonaparte). (1808-1873). – Napoléon I'in yeğeni, İkinci Cumhuriyet başkanı (1848-1851), Fransızların imparatoru (1852-1870). – 7, 8, 10, 11, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 33, 35, 37, 40, 45, 51, 60, 65, 70, 72, 75, 78, 79, 98, 99, 103, 109.

Nieuwenhuis, Ferdinand Domela (1846-1919). – Hollanda işçi hareketi militanı, ülkesinin sosyal-demokrat partisinin kurucularından biri; 1888'den sonra

parlamentoda milletvekili oldu; XIX. yüzyılın 90 yıllarında, anarşizme kaydı. - 165.

O

Odger, George (1820-1877). - İngiliz *trade-union*larının reformist liderlerinden biri, kunduracı; Birinci Enternasyonal Genel Kurulunun önce üye (1864-1871) sonra başkanı (1864-1867); İngiltere'de seçim reformu kampanyasında, burjuvazi ile anlaş-tı; 1871'de, Paris komünü ile Genel Konseyin "Fransa'da İç Savaş" çağrısına karşı çıktı, döneklüğünü onaylamayan Genel Konseyden ayrıldı; sonradan, Enternasyonal yöneticileri ve Paris Komünü militanlarına karşı karaçalma kampanyasını sürdürdü. - 97, 114, 123, 125, 142.

Orléanslar. - Fransız krallık hanedanı (1830-1848). - 72, 75, 78, 79.

P

Paladines. - bkz: Aurelle de Paladines.

Palikao. - bkz: Cousin-Montauban.

Palmerston, Henry John Temple, lord (1784-1865). - İngiliz devlet adamı, tory, 1830'dan sonra, *Whig*lerin liderlerinden biri, bu partinin sağ öğelerine dayandı; dışişleri bakanı (1830-1834, 1836-1841 ve 1846-1851), içişleri bakanı (1852-1855) ve başbakan (1855-1858 ve 1859-1865). - 121.

Pène, Henri de (1830-1888). - Fransız gazeteci, kralcı, 22 Mart 1871 Paris karşı-devrimci ayaklanmasının düzenleyicilerinden biri. - 54.

Pic, Jules. - Fransız gazeteci, bonapartçı, *Etendard*'ın yayıncısı. - 41.

Picard, Eugène-Arthur (doğumu 1825). - Fransız siyaset ve işadami, ılımlı burjuva cumhuriyetçi, *Electeur libre* gazetesi başyazarı, Ernest Picard'ın kardeşi. - 42.

Picard, Ernest (1821-1877). - Fransız avukat ve siyasetçisi, ılımlı burjuva cumhuriyetçi, Ulusal Savunma Hükümetinde maliye bakanı (1870-1871), Thiers hükümetinde içişleri bakanı, Paris Komününün cellatlarından biri. - 41, 49, 56, 89.

Piétri, Joseph-Marie (1820-1902). - Fransız siyaset adamı, bonapartçı, Paris polis müdürü. - 24, 76.

Pouyer-Quertier, Augustin-Thomas (1820-1891). - Fransız büyük fabrikatörü ve siyasetçisi, himayeci, maliye bakanı (1871-1872); Almanya ile, Main-üzeri-Frankfurt'ta yapılan barış görüşmelerine katıldı (1871). - 49, 80, 160.

Proudhon, Pierre-Joseph (1809-1865). - Fransız gazete yazarı, iktisatçı ve toplumbilimcisi, küçük-burjuvazi ideoloğu, anarşizmin babalarından biri. - 17, 18.

Pyat, Félix (1810-1889). - Fransız gazeteci, oyun yazarı ve siyaset adamı, küçük-burjuva demokrat; 1848 Devrimine katıldı; bağımsız işçi hareketi düşmanı, yıllar boyunca Marx ve I. Enternasyonale karşı bir karaçalma kampanyası yürüttü; 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili, Paris Komünü üyesi, Komünün yenilmesinden sonra, İngiltere'ye göçetti. - 100, 105, 158, 161.

R

Reid, Robert. - İngiliz gazeteci, 1871'de İngiliz ve Amerikan basınının Fransa muhabiri, Paris Komünü sempatizanı. - 129, 133.

- Reitlingen*. – J. Favre'in dostu ve sekreteri. – 93.
- Renaut*. – Fransız avukat, 1871'de, Versailles mahkemesi karşısında, Paris Komünü üyesi Rastoul'un savunucusu. – 137.
- Roach, John*. – İngiliz işçi hareketi militanı, I. Enternasyonal Genel Kurul üyesi (1871-1872), reformist kanadına katıldığı Britanya Federal Konseyin muhabir-sekreteri, I. Enternasyonal Lahey Kongresi kararlarına karşı çıktı. – 125not.
- Robinet, Jean-François-Eugène* (1825-1899). – Fransız hekim ve tarihçi, pozitivist, cumhuriyetçi; 1848 Devrimine katıldı; 1870-1871 kuşatması sırasında Paris ilçelerinden birinin belediye başkanı; Cumhuriyetçi Paris Hakları Derneği üyesi; Versailles ile Komün arasında barış yandaşı. – 89not.
- Rochat, Charles*. – Fransız işçi hareketi militanı, I. Enternasyonal Paris Federal konsey üyesi, komüncü, I. Enternasyonal Genel Konsey üyesi. – 163.

S

- Saint-Hilaire*. – bkz: Barthélemy-Saint-Hilaire, Jules.
- Scheffer*. – Fransız Ulusal Muhafız askeri, komüncü. – 57.
- Serrailier, Auguste* (doğumu 1840). – Fransız ve uluslararası işçi hareketi militanı, Birinci Enternasyonal Genel Konsey üyesi (1869-1872); 1870 Eylülünde, İkinci İmparatorluğun yıkılmasından sonra, Genel Konsey vekili olarak Paris'e gönderildi; Paris Komünü üyesi, Marx'ın siyasetini destekledi. – 99, 105, 153, 158, 163.
- Simon-Jules* (1814-1896). – Fransız devlet adamı, idealist filozof,

ılımlı burjuva cumhuriyetçi, Ulusal Savunma Hükümeti üyesi, Ulusal Savunma ve Thiers hükümetlerinde eğitim bakanı (1870-1873); 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili, Paris Komününe karşı savaşımın elebaşlarından biri, Bakanlar Kurulu başkanı (1876-1877). – 49.

- Sorge, Friedrich-Adolf* (1848-1906). – Amerikan ve uluslararası işçi ve sosyalist hareketin seçkin kişisi; Almanya'da 1848 Devrimine katıldı; 1858'de Birleşik Devletlere göçetti; Birinci Enternasyonal Amerikan seksiyonlarının örgütleyicisi, etkin marksizm propagandacısı; Marx ve Engels'in çömez ve silah arkadaşı. – 164.
- Suzane, Louis* (1810-1876). – Fransız generali, savaş bakanlığı topçu bölümü başkanı, Fransız ordusu üzerine yazılmış birçok yapıt sahibi. – 40.
- Sylla, (Lucius Cornelius Sulla)* (MÖ 138-78). – Romalı general ve devlet adamı, konsül (MÖ 88) ve diktatör (MÖ 82-79). – 46, 82.

T

- Tacite, (Publius Cornelius Tacitus)* (55-122 dolaylarında). – Latin tarihçi, Cermanya ve Yıllıklar yazarı. – 83.
- Taillefer*. – Bonapartçı gazeteci, *Entendard* rezaletine karıştı. – 41.
- Tamisier, François-Laurent-Alphonse* (1809-1880). – Fransız general ve siyasetçisi, cumhuriyetçi; Paris Ulusal Muhafız komutanı (Eylül-Ekim 1870), 1871 Ulusal Meclisinde milletvekili. – 53.
- Taylor, Alfred*. – İngiliz işçisi, I. Enternasyonal Genel Konsey üyesi (1871-1872). – 125not.
- Tertullien, (Quintus Septimius Florens Tertullianus)* (150-222 do-

layları). – Hıristiyan tanrıbilimci, bilim düşmanı. – 101not.

Terzaghi, Carlo (doğumu 1845 do-
laylarında). – İtalyan avukat,
Torino'daki "Proletaryanın kur-
tuluşu" işçi derneği sekreteri;
1872'de polis ajanı oldu. – 164.

Theisz, Albert (1839-1880). – Fran-
sız işçi hareketi militanı, metal
yontucusu; prudoncu, Paris kom-
münü üyesi, Komünün yenilgi-
sinden sonra İngiltere'ye göçet-
ti, I. Enternasyonal Genel kon-
sey üyesi. – 163.

Thiers, Adolphe (1797-1877). –
Fransız burjuva tarihçi ve dev-
let adamı, orléanscı, içişleri ba-
kanı (1832-1834), başbakan
(1836-1840), yürütme gücü baş-
kanı (bakanlar kurulu başkanı)
(1871) cumhurbaşkanı (1871-
1873), Paris Komününün cella-
dı. – 13, 15, 23, 38, 39, 40, 42-
52, 54-58, 60, 61, 68, 71-82, 84-
87, 89, 101, 108, 110, 112, 130,
136, 144, 155, 156, 160.

Thomas, Clément (1809-1871). –
Fransız siyasetçi ve generali,
ılımlı burjuva devrimci; Pa-
ris'teki 1848 Haziran ayaklan-
masının ezilmesine katıldı; Pa-
ris Ulusal Muhafız komutanı
(Kasım 1870-Şubat 1871), ken-
tin savunmasını baltaladı; 18
Mart 1871 günü, başkaldıran
askerler tarafından kurşuna di-
zildi. – 52, 53, 54, 58, 78, 79, 81.

Timurlenk (Tamerlan) (1336-1405).
– Moğol komutanı ve fatihi. – 56.

Tolain, Henri Louis (1828-1897). –
Fransız sağ prudoncu gravür iş-
çisi, I. Enternasyonal Paris sek-
siyonu yöneticilerinden biri;
1871 Ulusal Meclisinde millet-
vekili; Paris Komünü sırasında,
Versaylılar safına geçti ve En-
ternasyonalden çıkarıldı. – 57,
107, 114.

Tridon, Edme-Marie-Gustave (1841-
1871). – Fransız siyasetçisi ve

gazete yazarı, blankici, Birinci
Enternasyonal üyesi, 1871 Ulu-
sal Meclisinde milletvekili; isti-
fa etti, Paris Komünü üyesi, Ko-
münün yenilgisinden sonra,
Belçika'ya göçetti. – 158.

Trochu, Louis-Jules (1815-1896). –
Fransız generali, bonapartçı
Ulusal Savunma Hükümeti baş-
kanı (Eylül 1870-Şubat 1871) ve
1871'de Paris genel valisi; Paris
Komününün cellatlarından biri.
1872'de istifa etti ve her türlü
siyasal etkinlikten vazgeçti. –
38, 39, 40, 46, 51, 53, 85.

U

Urquhart, David (1805-1877). – İn-
giliz gerici diplomat, gazete ya-
zarı ve siyasetçisi; Palmerston
ve Whiglerin dış siyaseti üzeri-
ne açıklamalarda bulundu. –
121.

V

Vaillant, Edouard (1840-1915). –
Fransız sosyalisti, blankici, Pa-
ris Komünü üyesi, Birinci En-
ternasyonal Genel konsey üyesi
(1871-1872), Fransız Sosyalist
Parti kurucularından biri, son-
radan reformist. – 17, 163.

Valentin, Louis-Ernest. – Fransız
generali, bonapartçı, 18 Mart
1871 ayaklanması öngünü veka-
leten Paris polis müdürü. – 49,
99not.

Varlin, Louis-Eugène (1838-1871). –
Fransız işçi hareketinin seçkin
kişisi, ciltçi; sol prudoncu, Birin-
ci Enternasyonalin Fransa'daki
seksiyonlarının yöneticilerinden
biri; Ulusal Muhafız ve Paris
Komünü Merkez Komite üyesi;
28 Mayıs 1871 günü Versaylılar
tarafından kurşuna dizildi. –
159.

Vermorel, Auguste (1841-1871). –

Fransız gazete yazarı, prudoncu, Paris Komünü üyesi; 1871 Mayısındaki Paris sokak çatışmaları sırasında ağırca yaralandı ve tutsaklıkta öldü. – 132.

Vésinier, Pierre (1826-1902). – Fransız küçük-burjuva gazete yazarı, Paris Komünü üyesi, Komünün yenilmesinden sonra İngiltere'ye göçetti; Marx ve Birinci Enternasyonal Genel Konseyine karşı çıktı. — 105, 161.

Vinoy, Joseph (1800-1880). – Fransız generali, bonapartçı, 2 Aralık 1851 hükümet darbesine katıldı; Fransız-Alman savaşına katıldı; 22 Ocak 1871'den sonra, Paris valisi; Paris Komününün cellatlarından biri, Versailles yedek ordusuna komuta etti. – 49, 51, 53, 54, 56, 100, 156.

Vogt, Karl (1817-1895). – Alman doğabilimci, kaba materyalizm yandaşı, küçük-burjuva demokrat; 1848-1849'da, Frankfurt Ulusal Meclisinde sol kanat milletvekili; Haziran 1848'de, beş imparatorluk naibinden biri oldu; 1849'da yurtdışına göçetti; 50-60 yıllarında, Louis Bonaparte hesabına gizli ajanlık yaptı; proleter devrimcilere karşı karaçalma kampanyasının etkin yürütücüsü. – 41not.

Voltaire, François-Marie (Arouet) (1694-1778) – Yaradancı Fran-

sız filozofu, Aydınlıklar yüzyılı'nın yergici yazarı, tarihçi, mutlakiyet ve katolikliğe karşı savaştı. – 57.

W

Wachenhusen, Hans (1823-1898). – Alman burjuva gazeteci ve yazarı. – 163.

Washburne, Elihu Benjamin (1816-1887). – Amerikan siyasetçi ve diplomatı, cumhuriyetçi parti üyesi, tam yetkili Paris büyükelçisi (1869-1877); Paris Komününe karşı yıkıcı ve kışkırtıcı bir siyaset izledi. – 129-134.

Weston, John. – İngiliz işçi hareketi militanı, dülgere, sonra girişimci; Robert Owen yandaşı, Birinci Enternasyonal Genel Konsey üyesi (1864-1872). – 122.

Wilhelm I. (1797-1888). – Prusya kralı (1861-1888), Almanya imparatoru (1871-1888). – 29, 81, 140, 144.

Wróblewski, Valery (1836-1908). – Polonyalı devrimci demokrat, 1863-1864 Polonya Kurtuluş Ayaklanması yöneticilerinden biri; Paris Komünü generali, Birinci Enternasyonal Genel Konsey üyesi ve Polonya muhabir sekreteri (1871-72), Lahey Kongresi delegesi (1872). – 71not.

Carlos, don. – İspanya kralı Phillippe II'nin (1545-1568) oğlu, birçok yazımsal yapıtta idealize edildi; babası ile karşıtlık içinde olduğu için zulme uğradı ve kalebentlikte öldü. – 44.

Eyüp (Job). – Kutsal Kitap'ta, her türlü acıya katlanan, dindarlığı ve boyuneğmesi nedeniyle Tanrı tarafından ödüllendirilen doğru adam temsilcisi [Eyüp peygamber -ç.]. – 46.

Falstaff. – Shakespeare'in *Windsor'un Şen Dulları* ve *Henri IV* adlı yapıtlarının, düzenbaz, korkak, övünge ve ayyaş kişisi. – 41.

Hécate. – Yunan mitolojisinde, Cehennem zebanilerinin egemeni (çoğu kez üç baş ya da üç gövde ile temsil edilen) üç biçimli ay tanrıçası, cehennemsel büyü tanrıçası. – 84not.

Mègère – Yunan mitolojisinde, nefret ve kıskançlık simgesi üç öfke tanrıçasından (Erinyeler) biri; günlük dilde, şirret, eli bayraklı kadın. – 84not.

Mesih ya da İsa-Mesih. – Söylenceye göre hıristiyanlığın kurucusu. – 76.

Münchhausen. – Alman edebiyatının farfaracılığı ile tanınmış masal kişisi. – 101.

Pistolet (Piştov). – Shakespeare'in *Henri IV* ve *Henri V* dramları ile, *Windsor'un Şen Dulları* komedisinin, hileci, düzenbaz ve farfaracı kişisi. – 91.

Pourceaugnac. – Molière'in, *Monsieur de Pourceaugnac* adlı komedi-balesinin, taşralı toprakağası, darkafalı ve bilisiz bir adam olan baş kişisi. – 48.

Shylock. – Shakespeare'in, Venedik taciri komedisinin, acımasız tefeciye canlandıran baş kişisi. – 48.

Yeşu (Josué). – Nuh'un oğlu, Kutsal Kitaba göre, duvarları rahiplerinin boru sesleri ve savaşçıları'nın çığlıkları ile yıkılan Eriha (Jeriko) kentini kuşatan kişi. – 55.

SOL YAYINLARI
Sorumlu Yönetmen: Muzaffer İlhan Erdost
İlhanilhan Kitabevi
Karanfil Sokak 30/1 Kızılay Ankara
Tel: 0312 417 0008 Faks: 0312 419 4376

ISBN 975-7399-91-4

9 789757 399919

